728.104.

CSOKONAI-KÖR
1890.
DEBRECZENBEN

A jelen köteg szétválogatását
abból a példányból, mely egy-
kor a Furcsás Mihályé volt,
mostan pedig a Hermann
Ottóé, — leírásolta 1907.
januárjában Balkány. Kálmán

Farekas Mihályé.

MAGYAR FŰVÉSZ KÖNYV.

MELLY

A' KÉT MAGYAR HAZÁBANN

TALÁLTATHATÓ

NÖVEVÉNYEKNEK'

MEGESMERÉSÉRE

VEZET,

A'

LINNÉ ALKOTMÁNYA

SZERÉNT.

ELSŐ RÉSZ.

EGGYHÍMESEK — SOKHÍMESEK.

Lelen. 379

Készült, és nyomtatódott

DEBRECZENBENN.

Nyomtatta CSATHY GYÖRGY. 1807.

728104

Nézzétek meg a' mezei VIRÁGOKAT.
Pompásabbak azok Salamonnál.

Mát. VI.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Imprimatur.
AUGUST. PEK.
E S. P. m. pr.

ELŐL-

ELOLJÁRÓ BESZÉD.

Imé itt vagyon a' Magyar Fűvéſz-Tudományból az első Zsenge, azoknak ſzámára, kik a' növevényeket kedvellik, és azokkal esmérkedni kívánnak.

A' Terméſzeti dolgok között a' plántákkal való esmerkedés az, a' mellyel kiváltképpenn minden léptenn nyomonn kínál bennünket a' Terméſzet. Az Állatok elmennek előlünk, és nem engedik hogy velek közelről bánjunk; az Ásványoknak nagyobb réſze nehéz hellyenn van, a' hegyek gyomrába rejtve: de a' plánták mindenütt a' föld ſzínénn; erdőnn, mezőnn, kertbenn, hegyenn, vőlgyön, ſzárazonn, vízenn, víz alatt, előttünk állanak, és őket tetſzésünk ſzerént vizsgálhatjuk. A' több állatoknak elég ha megtalálják ezekbenn az ő eledeleket; eſzik azt a' mivel tápláltatnak, a' többit tapodják: de az emberbenn az esméretre törekedő éſz, a' mit meglát, azt esmérni és nevéről nevezni kívánja.

Talám nints is ollyan ember, a' ki ha meglát valamelly különös Fát, Füvet, vagy Virágot; annak megnézésébenn valami gyönyörűségét ne találná, és ne kívánná tudni minek hívják azt? Sokaknak pedig mind a' Férjfi mind az Aſzſzonyi Nemből, különös vágyódások és terméſzeti vonattatások vagyon erre az eſméretre; abbann gyönyörködnének mennél többet eſmérhetnének; kéſzek tudakozódni másoktól; örömest veſzik kezekbe a' plántákról ſzólló régibb és újabb magyar könyveket: de mikor tapaſztalják hogy a' könyvek rajtok nem segítenek; a' másoktól való tudakolódás pedig nyűgös kerengő út, és bizonytalan tapogatás; minteggy elfáradva leteſznek róla, és ezt a' vizsgálódást az úgy nevezett Füves-Aſzſzonyoknak engedik.

A' mi a' plántákról írott Magyar Könyveket illeti, hagyjuk meg mindeniknek a' maga betsét, és azt ne kívánjuk tőle a' mit nem ígér. Azok közzűl eggynek sem az a' tzélja hogy a' plántát az olvasóval megesmértesse, hanem az, hogy a' nevénél fogva már nétalám eſméretes növevénynek, orvosi erejéről beſzéljen. A' honnan az Abéce betűinek rendi ſzerént hozza elő a' plánták neveit, hogy kiki az előtte eſméretes nevű füvet benne kikereshesse, és a' haſznáról olvashasson.

Ímé ajánlunk hát és általadunk édes Nemzetünknek ollyan Könyvet, mellynek egyenes és egye-

egyedűlvaló tzélja az, hogy a' fáknak, füveknek és virágoknak esmérésére vezessen. Ez éppenn nem arra való könyv, hogy az ember felvegye, és folytábann olvassa — mert úgy érthetetlen és haſzontalan lenne: — hanem arra való; hogy mikor elébe akad valamelly esmeretlen plánta, akkor vegye kezébe a' könyvet, és azt ebbenn felkeresheti, 's a' nevére találhat. Miképenn kelljen a' könyvel bánni, azt a' Bévezetésbenn és a' Seregek elejénn igyekeztünk világosonn elő adni, és úgy hogy a' Tanítás, se a' bő beſzéd miatt unalmas, se a' rövidség miatt homályos ne légyen. Azokat kell hát megolvasgatni, és azonnal a' könyvnek akárki is haſznát veheti. Mi valamit ezen Tudománynak könnyítésére tehettünk, mindent véghez vittünk. Metſzett képeket pedig a' Bévezetéshez nem tettettünk; nem tsak azért hogy azok által a' könyv árra nevelkedett vólna; hanem kiváltképenn azért, mert erősenn hiſzſzük, hogy nints jobb, könnyebb és bizonyosabb módja a' plánták réſzeivel való megesmerkedésnek, mint az a' mellyet javasoltunk; t. i. hogy az ember ne a' házbann és festésből, hanem a' mezőnn, erdőnn, kertbenn, magából a' terméſzetből lássa azokat a' virág-levél-'s egyéb formákat mellyeknek a' Bévezetés nevet ád.

Köteleseknek érezzük pedig magunkat előre felelni némely lehető nehézségekre azon Hazánk-

zánkfijainak, a' kik előtt a' Fűvéſzség — mint Tudomány — még esméretlen.

Megütköznek talám abbann, mikor látják, hogy ebbenn a' könyvbenn sok új és ſzokatlannak tetſző plánta-nevek vagynak: ellenbenn sok régiek, mellyeket már netalám hallottak vagy olvastak, vagy tudtak; itt elő nem fordúlnak.— Hogy sok új neveket kellett kéſzíteni, annak fő oka az, hogy nem lévénn még Magyarúl a' Fűvéſzség Tudomány formábann, felette sok plántáknak még semmi magyar nevek nem vólt; a' mellyeknek hát nevet kellett adni. Másik oka pedig az, hogy a' mellyeknek alkalmatlan vagy bitang nevek vólt, azoknak alkalmatossabbat kellet adni. Megtetſzik magából a' könyvből, hogy mi, minden előttünk tudva vólt alkalmatos magyar nevezeteket betsbenn tartottunk, es meghagytunk: de meg kell vallani, hogy azok közt a' bábalelte fűnevek közt, mellyek a' köznép ſzájábann sőt könyveinkbenn is forognak, sokann vannak botránkoztató, babonás, helytelen, tsúf nevek, sőt ollyan gyalázatosok is, mellyeket betsűlletes ember ſzájára venni is átallana. (*Lásd* Dr. FŐLDI JÁNOS *Kritikáját a' Magyar Fűvész-Tudományról*) Ha most — midőn épenn azonn igyekſzünk, hogy a' Tudományt a' ſzemétből felemeljük — azokat a' hijábavaló nevezeteket Nemzetünk gyalázatjára megtartottuk vólna: ezt valósággal úgy nézhette vólna ben-

bennünk a' két Haza mint az ítélő-tehetség gyengeségét, és munkánkat magunkal eggyütt méltánn megvethette vólna. — Sajnálni lehet hogy nyomtatott könyveinkbenn is sok ollyan nevek fel vagynak téve: de azt azoknak ſzerzőinek vétkűl nem tulajdoníthatjuk; mert ők a' nevénél fogva igazítvánn a' plántára a' mellyről ſzóllanak, kéntelenek vóltak minden ſzóbann forgó neveket elő hozni; mivel ugyan azon plánta eggyik ember előtt eggy másik előtt más név alatt esméretes. De mikor a' Tudomány rendi ſzerént nem a' neve utánn tudakozzuk a' növevényt, hanem minteggy magától kérdjük meg a' nevét: azokra a' hitván nevekre semmi ſzükség nints, hanem mondja meg a' plánta a' maga igaz és illendő nevét. Mint p. o. mikor eggy városbann a' nevénél fogva akarunk tudakozva felkeresni valamelly embert; ſzükség annak minden neveit, még a' ráragaſztott tsúfos neveket is tudni; mert meglehet, hogy azoknál fogva még könnyebbenn ráigazítanak: de ha valakivel öſzvetalálkozvánn magától kérdjük meg a' nevét; ő maga bizonyosonn a' tsúf neveket elfogja hallgatni, és tsak igaz nevét fogja megmondani. — Azt lehetne ugyan gondolni, hogy a' mi név már a' nép ſzájábann van, akármelly alkalmatlan légyen, tsak ugyan meg fog maradni, mert a' ſzokással birni nem lehet. Ezenn mi is akadoztunk; de oſztán ezt a' nehézléget eligazítot-

ta

ta az a' ſzerentsés tapaſztalás, a' melly által: tudjuk hogy a' ſzokás maga magával ellenkezik, és maga magát rontja; mert ugyan azon fűnek Magyar-orſzági nevezetei külömböznek az Erdelyiektől; sőt példákat tudunk, hogy két ſzomſzéd Helységekbenn, ugyan azon közönséges plántának nevezetei külömböznek: tudjuk, hogy sok nevek, mellyek régi írásokbann sőt könyvekbenn is találtatnak, kimentek a' ſzokásból, és azon plántákat azonn a' névenn már ma senki se hívja: tudjuk hogy minden Kertéſz sőt minden fűves-Aſzſzony veſzi magának azt a' ſzabadságot, hogy a' megkedvelt plántájának új nevet adjon, és bátrann lehet mondani, hogy ha minden eſztendőbenn laistromba ſzedődnének a' nép közt ſzájról ſzájra általadott nevek; minden eſztendőbenn nagy külömbséget lehetne azokbann látni. — Bár ha ſzokásbann vannak is hát az alkalmatlan fűnevezetek: tsak hallgassa és mellőzze el azokat a' Fűvéſz-Tudomány; magokbann elfognak enyéſzni; mert a' tudomány előtt a' tudatlanságnak, és a' világosság előtt a' setétségnek oſzlani kell. Reményljük is, hogy eggy kevés meggondolás utánn senki se fogja többé azokat a' feledékenységre méltó neveket pártfogás alá venni. Mi ugyan ebbenn a' könyvbenn a' fennforgó nevek közzűl sokakat feltettünk a' Fajok alatt; tsak azért, hogy kitessék miképenn fordítottuk az alkalmatosokat haſznra; és azért,

hogy

hogy ezeket most a' kezdő-fűvéſznek, valami réſzbenn segítségére lenni gondoltuk: de ezutánn arra sem léſzen ſzükség.

Előre látjuk továbbá, hogy sokann azt ſogják nagy hijjánosságnak tartani; hogy itt a' plántáknak orvosi haſzna nints feltéve; mert az igaz hogy mihelyt az ember valami fűvet esmér; mindjárt azt ſzereti tudni, mire való az? és az eddig kijött Magyar Füves-Könyvek is tsak ennél fogva vóltak valami betsbenn. Ennek a' közönséges kívánságnak erejét érzettük mi is, és előſzör az egéſz első réſzt így dolgoztuk ki: de oſztán ezt a' ſzándékot megváltoztattuk; nem tsak azért hogy az által a' könyv nagyra nőtt vólna; hanem azért, mivel által láttuk, hogy kétféle Tudományt öſzvezavarni mindenkor káros. Mi haſzna beſzéllnénk addig a' Fűvek' haſznáról, míg azokat magokat az ember nem esméri, 's a' megesmérése módját sem tudja? Legyen hát ennek a' könyvnek egyedűlvaló tzélja a' plánták megesmértetése. Mikor oſztán ebbe belé tanúlunk; akkor kell könyvet kéſzíteni azoknak haſznáról is; de már akkor oſztánn nem tsak kuruzsoló tzélból (mint a' köz kívánság tartja); hanem a' Fűvéſz-Alkotmány rendi ſzerént elő kell adni az eddig esméretes haſznú plántákat; nem tsak az orvosiakat, hanem mind azokat is, mellyek vagy eledelre, vagy a' gazdaságnak akármelly ágára, vagy mesterségekre és Fábrikák-

kákra, vagy tsak pompára és kerti ékességekre fordítódhatnak; meg róvánn eggyſzersmind azokat is, a' mellyek mérgesek, mellyektől az embereknek őrizkedni, vagy a' barmokat őrizni kell.

Hogy pedig most, ez a' plántáknak Tudomány-Rendbenn való előadása, a' haſzon feljegyzése nélkül magábann ſzáraz és gyönyörűség nélkül való lenne; azt nem gondoljuk. Mert nem igaz az, hogy az esméret' gyönyörűségének tsak a' haſzon vólna a' rugója. Gyönyörködik a' Kertéſz ſzámtalan plántáibann és virágibann, mellyeknek semmi haſznát nem tudja; gyönyörködik a' mezei ember, ha az Égre tekíntvénn eggynehány Tsillagokat névenn nevezhet; gyönyörködik a' tanúlt ember a' Tudománybann a' mellybenn jártas; bár annak orvosi és gazdasági haſznáról nem ſzámolhat is. Maga az esméret-terjedése és ſzélesedése az ember okos lelkébenn a' legtiſztább és nemesebb gyönyörűség-érzésnek kútfeje. A' ki abból magából is gyönyörűséget érezni nem tud: tegye félre a' Terméſzet vizsgálását; sőt a' Tudománynak minden névvel nevezendő nemét tegye félre; nem néki való.

Hazánknak azon Túdós Férjfiai, kik a' Terméſzeti-Tudománybann jártasok, látvánn hogy a' Botanica, melly a' mai időbenn az Europai Nemzetek előtt eggy a' legkedveltebb Tudo-

dományok közzűl, magyar őltőzetbenn is megjelenik; nem lehet hogy ne kedveljék igyekezetünket, mind azok mellett a' hijjánosságok mellett is mellyeket ezenn munkábann látni fognak. Ők tudják megítélni, mitsoda kővágással vetekedő munka vólt, itt a' nehézſégeket meggyőzni, az első nyomadékokat megtörni, és arra menni, hogy az erő, mellybe a' munka kerűlt belőle nagyonn ki ne ríjjon. Ő előttök itt ſzámolnunk kell arról, a' mit e' könyvbenn tselekedtünk, vagy tselekedni igyekeztünk.

Néhai Dr. FŐLDI azt ígérte vala, hogy a' Linné egéſz *Syſtema Vegetabilium*ját kiadja magyarúl. Mi ennyire nem igyekeztünk, nem ítélvénn ſzükségesnek magyarúl nevezni azon Indiai plántákat, mellyeket a' mi földünkönn soha sem fogunk látni: hanem öſzve akartuk ſzedni tsak a' két Magyar Hazábann találtatható növevényeket, hogy azoknak megesmérésére a' Linne bevett Alkotmánya vagy Tudomány-Rendi által, Hazánkfijainak útat mutassunk. Nem tsak a' ſzabadonn vagy vadúl termőket adtuk pedig elő, hanem beléfoglaltuk a' mivelés alá vett vagy kerti növevényeket is, mert azok is ugyan azon esméret' tárgyai. A' mellyekről vagy a' magunk tapaſztalásából, vagy a' Gróf WALDSTEIN és Prof. KITAIBEL nagy betsű munkájokból, vagy a' Dr. LUMNITZER. Posoni Flórájából, vagy a' Dr. GENERSICH Szepesi

Fló-

Flórájából, 's másunnan, tudtuk hogy a' két Hazábann, vadúl vagy a' kertekbenn találtatnak; ezzel a' jeggyel (!) jegyeztük meg. Ezekenn kívűl tettünk fel sok ollyan Fajokat, sőt Nemeket is, mellyekről hihetőnek tartjuk, hogy Hazánkbann is találtatnak. Új Fajokat mellyeket vagy magunk találtunk, vagy Barátink velünk közlöttek, most ide tenni nem akartunk; akkorra tartvánn ezeket, mikor látni fogjuk, hogy Hazánk Tudósai ezen munkábann réfzt venni kívánnak.

A' mi a' Nevezeteket illeti: A' régi törzsökös Magyar neveket p. o. *Üröm Kapor 's a' t.* megtartottuk, még pedig Nemi-neveknek; minthogy azok többnyire a' Nép közt is (bár sokfzor hibásonn) úgy forognak mint Nemi-nevek. Más egyébb neveket is, mellyeket Eleink vagy Deákból lágyítottak p. o. *Zsálya Paszuly 's a' t,* vagy másképenn tsináltak p. o. *Gyöngyvirág, Útifű,* ha meghagyhatók vóltak, meghagytuk; vígyázvánn arra, hogy azt a' nevet, mellyet eggy bizonyos Faj kirekefztő jussal bír p. o. *Likas-ir* (*az az gyökér*) *Fumaria bulbosa* (*nem Aristolochia Clematitis*), Nemi karba ne emeljük; ha tsak az az eggy Faj, nem egyedűl van a' maga nemébenn p. o. *Elets.* Hogy pedig a' régi alkalmatos nevek, mind *Jártas Fajneveknek* (*Nomina trivialia*) maradjanak, azonn nem igyekeztünk. Mert a' jártas-nevek mind annak az időnek

nek ſzüleményei, mellyekbenn még a' plánták' esmérete tsekély és Syſtema nélkül való vólt. Miólta pedig a' Tudománybann rend van; abból áll a' tökélletesség, hogy Nemek alá ſzedődjenek a' Fajok, és minden plántának két helyes neve t. i. Nemi- és Faj-neve légyen. Az új nevek formálásábann azonn igyekeztünk, hogy a' hol tsak lehetett, a' Nemnek terméſzeti tzímeréből formálódjonn a' Nemi-név, bizonyosok lévénn benne, hogy az illyen kifogás nélkül való neveket a' plánták, és a' plánták'kedvellői legkönnyebbenn elfogadják. A' hol ezenn az útonn nem bóldogúlhattunk; vagy fordítással, vagy lágyítással, vagy meghagyással, a' Deák neveket vettük Magyar hangzásra. A' Tudós Fűvéſzektől vett Deák neveket azért nem tartottuk meg, mert illyenek igen kevesenn jöhettek vólna be a' Nemzeti Fűvéſz-könyvbe, 's a' legérdemesebb nevek maradtak vólna ki. Szolgáljon hát az ő neveknek emeltetett oſzlopúl a' Deák Botanica, melly az egéſz földönn eddig feltalláltatott plántáknak Tárháza. Mindazáltal a' most éppenn Hazánk' növevényinek vizsgálása körül fáradozó Gróf WALDSTEIN és Prof. KITAIBEL. nevekről neveztetett nemeket, az ő nevek alatt meghagytuk, és ezutánn, ha a' Nemzetnek úgy tetſzik, a' feltalálandó új nemeket, az azokat feltaláló Hazai Túdósok' nevéről nevezheti. — A' végre közlöttük vala a'

Ne-

Nemi-neveket az Újság-levelek által a' két Hazával: hogy mivel az illyen munka nem két ember dolga; tehát Túdós Hazánkfijai segítségűl lenni méltóztatnának. A' kik ebbenn a' tekintetbenn bennünket levelekre méltóztattak; látni fogják, hogy betses tanátsadásokat haſznra fordítottuk.

Előnkbe tettük fundamentomúl a' LINNÉ *Syſtema vegetabiliumjának* XV-dik kiadását; a' leírásokbann pedig éltünk főképpenn a' LINNE *Species Plantarum*jával, a' mint ezt legújabbann WILLDENOW kiadta, és a' PERSOON most kijövő *Synopſis Plantarum*-jának első darabjával. A' melly plánták a' Syſtemábann nintsenek, Willdenowbann pedig előadódnak; azokat ezzel a' betűvel W jegyeztük meg, a' Persoonéit ezzel P; a' mellyeket pedig Waldstein és Kitaibel találtak, és még se Wildenowba se Persoonba bé nem mentek, K. betűvel.

Bátorkodtunk pedig magunktól is némely változásokat tenni; mert azt hittük, hogy azok által a' fűvéſzkedni kívánókonn könnyíteni fogunk. nevezetesenn: Hogy a' Linne mesterséges Alkotmánya, a' Terméſzeti-Rendekkel inkább eggyezzen: a' Kéthímes Seregből, minden ajakas virágokat a' Kétfőbbhímes Seregbe vittünk; a' Polyvás-füveket mind a' Háromhímes Seregbe tettük; az Igazító-Táblákat néhol másképpenn rendeltük el 's a' t. és mind ezek' megítélését Túdós Hazánkfijai' elébe terjeſztjük.

Akár-

Akármelly elhagyatott állapotbann láttassék is lenni valamely Tudomány; de annak azonnal emelkedni kell, mihelyt a' Nemzet kezeit ráteſzi. Most hát, mikor ezt a' kezdetet édes Hazánknak bemutatjuk: meghívjuk hazaſi bizodalommal Nemzetünk Túdósait, kérvénn, hogy az erőtelen igyekezetnek segítségűl lenni méltóztassanak. Itt vagyon már a' naggyából kifaragott műv, 's pallérozó kezeket vár. Nevezetesenn.

Sok nevekkel nem vagyunk megelégedve; de már mi rajtok nem segíthettünk, mert belé fáradtunk. Azombann sok alkalmatos nevezetek lehetnek ſzéllyel a' két Hazábann, mellyek nékünk tudtunkra nem estek. Még mostanábann a' nevekbenn lehetne ſzükséges jobbításokat tenni; de majd sok idő múlva, a' változtatás zavarodás nélkűl meg nem eshetne.

A' gyönyörűségre és pompára nevelt kerti plántákra nézve még most ez a' könyv soványonn jelenik meg. Jó lenne végire járni mitsoda plánták azok, mellyek Hazánkbann az Uraságok kertjeibenn találtatnak, és azokkal a' Nemzeti Fűvéſz-Könyvet gazdagítani. Mi ezt nem tehettük, mert a' melly Laistromot vártunk, kezünkhöz nem érkezett; mi pedig a' munkával tovább nem késhettünk.

Legyünk gondosok a' két Hazának minden réſzeibenn, az ott termő plántáknak vizsgálása kö-

körül; írjunk külömb külömb vidékeknek Floráit; a' találandó ritka, vagy még egéſzſzenn esméretlen Fajokat 's Nemeket, írjuk le helyesenn, és azokat sőt magokat a' plántákat is közöljük eggymással. Légyen a' Tudományos dolgokbann eggymással való eggyesülésünknek közép pontja, eggy valamelly hónapos írás, vagy a' Hazai Tudósítások.

Így sokaknak munkája, és eggymás segítsége által kéſzülhetne el idővel eggy jó Nemzeti Fűvéſz-Könyv; mellybenn nemes gyönyörűséget, és nyári haſznos múlatságot találhatna, mind a' két nemenn lévő Magyar ember. Addig pedig élj Hazafi Olvasó ezzel a' mit most kezedbe adunk, és igyekezetünket legalább jó kívánságoddal segéljed.

Irtuk Debreczenbenn 1807-dik Eſztendőbenn Martzius 21-dikénn

DIÓSZEGI SÁMUEL
Debreczeni Prédikátor.
FAZEKAS MIHÁLY
Fő Hadnagy.

BÉVEZETÉS.

I. A' NÖVEVÉNYEK' ELRENDELÉSE.

§. 1. *Fűvész-Tudomány.*

A' Fűvész-Tudomány, vagy Fűtudomány, vagy Fűvészség (Botanica) az a' része a' Természeti Históriának, melly az embert a' Növevények' megesmérésére vezeti. *a*)

Megesmérünk valamelly Növevényt akkor, mikor azt a' többektől megkülömböztetni és nevéről nevezni tudjuk. *b*) Valamint pedig minden látható dolog-

a) Ezzel szoross atyafiságbann van a' Fűvizsgálás, (*Physica vel Physiologia Plantarum*) melly előadja közönségesenn, a' Plántáknak külső belső részeiket, azoknak a' magból való kifejtődzéseket, nevelkedéseket, táplálltatásokat, életeknek módját, szaporodásokat, hasznokat 's a't. Ez a' két Tudomány eggyik a' másikat segíti; mert a' ki a' plántákat megesmerni szereti: lehetetlen hogy ne kívánja tudni azoknak közönséges és különös tulajdonságokat; viszont a' ki a' plánták' országának álmélkodásra méltó titkait olvasta: nem lehet hogy ne vágyakozzon annak lakosival közelebbről megesmerkedni.

b) Az esmérés a' név által marad meg emlékezetünkbenn. Mikor valamit meglátunk; mindjárt azt kívánjuk tudni: mi a' neve? és míg a' nevét nem tudjuk, addig az esméretet hijjánosnak tartjuk. A' név' tudása pedig a' dolog' esmérése nélkül, reánk nézve üress, és semmit se tévő hang. Emberi mód szerént szóllvánn, az Isten' Bőltsességét és Tudományát nem lehetett vólna fontosabbann előadni, mint mikor Ésaiás azt mondja, hogy *az Isten minden égi testeket nevekenn szólít.* Ésa. 40: 26. Mert az Esmerés a' név tudás által tökélletes.

lognak, úgy a' plántának megesmérése is 'tsupánn tsak a' látás által eshetik meg. Mikor azt ſzemesenn megnézzük; annak egéſz Termetébenn (Habitus) lévő minden jegyeket öſzvevéſzen az elme, magábann megtartja, és másſzor akarmikor ſzem elébe kerül a' plánta; azokból ráesmér. Még pedig ebbenn a' látásbeli megesmerésbenn az a' különös; hogy a' megesmertető jegyek titkosonn nyomják be magokat emlékezetünkbe, úgy hogy azokat ſzóval elő nem beſzéllhetjük; tudunk rólok valamit a' naggyából ſzóllani; de miképenn veſzen a' lélek eggyüvé minden jegyeket, ki nem mondhatjuk. Így p. o. a' ſzemes pásztor a' keze alá tartozó jószágot távolról is megesmeri, és nevéről nevezi; de azokra a' jegyekre senkit látatlanbann meg nem taníthat; hanem más is tsak a' maga sokſzori látása utánn tanúlhatja ki azokat apránként.

A' plántát hát velünk látatlanbann semmi tanítás és előadás egéſzenn meg nem esmértetheti; hanem tsak úgy esmérhetjük azt meg, ha magunk látjuk, és figyelmetesenn megnézzük. A' Füvéſz-Tudomány erre az esméretre vezet az által, hogy megtanít bennünket, mitsoda jegyeket keressünk a' ſzemünk előtt lévő plántábann, 's azoknál fogva a' mellyeket benne találunk, ráigazít a' könyvbenn annak nevére és rövid leírására; a' mikor oſztán azt ſzemesenn megnézvénn, megesmerjük a' termetéből, és azzal eggyütt a' neve nálunk megragad. Mennél több plántát esmérünk oſztán így: annál elébb vagyunk a' Füvéſz-Tudománybann. Látni való hát, hogy Füvéſzséget tsak úgy lehet tanúlni, hogy kezébenn légyen az embernek a' könyv, ſzeme előtt pedig a' plánta, mellyet megesmerni akar. *c*)

§. 2.

---

c) Nagy segítség a' tanúlónak az is, ha a' plántáknak jól lerajzoltt képét könyvekbenn láthatja; mert abból a' ſzem némünéműképenn a' termetbéli esmerethez is közelít: de az ollyan könyvekhez nem mindennek lehet ſzerentséje; mert felettébb drágák. Különbenn pedig el is lehet a' Füvéſz azok nélkül; mert kevés gyakorlás utánn a' könyvbenn előadott jegyek ráigazítják a' plántára, a' mikor oſztán az, a' maga termetét és ábrázatját sokkal igazábbann kimutatja, mint a' lefestett kép.

§. 2. *Fajok, Nemek, Seregek, és Rendek.*

Eggyféle, vagy eggy FAJÚ *(Species)* plántáknak mondjuk azokat, mellyek virágzásokbann, gyümőltsökbenn, levelekbenn 's egéſz termetekbenn eggymással eggyeznek, és a' magok magváról magokat ſzaporítják. Sokſzor megesik pedig — kiváltképenn a' mivelés és kertbenn való termeſztés által — hogy ugyan azon magról más formájú plánta válik, a' melly vagy a' gyökérre, vagy a' levelek' nagyságára, vagy a' virág' ſzínére, vagy a' gyümőlts' külső formájára és ízére nézve a' maga Fajától különbözni látſzik. p. o. A' muroknak a' mezőbenn vagy vadúl, kemény fás gyökere van; a' kertekbenn pedig húsos, megehető. Ugyan azon Szegfűnek magváról válik fejér, veres, tarka virágú Szegfű. Ugyan azon almafának magváról, külömböző ízű és formájú almát termő fák leſznek 's a' t. Az illyeneket más Fajoknak nem tartjuk, hanem tsak *Fajtáknak*, *Hasonfajoknak*, *Váſfajoknak*, *Elfajoknak*. *(Varietates)*

Eggy NEMŰ *(Genus)* Fajoknak mondjuk azokat, a' mellyeknek virágzások és gyümőltsözések vagy *Ábrázatjok d) (Habitus Generis)* eggy formájú; egyéb réſzeikbenn pedig eggymástól külömböznek; és egyiknek magváról soha a' másik nem válik. p. o. *Fái Bodza*, *Földi Bodza*.

d) Mint az embernek az ábrázat, ollyan a' plántának a' virágzás és gyümőltsözés. Az emberek között némelly Háznépnek vagy Familiának az ábrázatja igen eggymáshoz húz; úgy hogy az oda tartozóknak ábrázat-vonásaikból igen ki lehet nézni, hogy ők abból a' Háznépből vagy Familiából valók. A' plántákra nézve is megeggyeztek a' tudós Fűvéſzek abbann, hogy a' virágzást a' gyümőltsözéssel eggyütt véve, nézzék úgy mint azoknak ábrázatját, 's az azokbann való hasonlatosságnál fogva, ſzedjék öſzve a' Fajokat bizonyos Nemekre és Familiákra. Mert ez valósággal ollyan ſzembetünő, hogy p. o. a' tanúlatlan ember is, ha már a' kerti 'Sályát esmeri, 's meglátja virágjábann a' mezőnn vagy erdőnn, a' *mezei 'Sályát*, *erdei 'Sályát*, *ló 'Sályát* 's a' t. tsak rá nézve is, virágjánál fogva azt mondja, hogy mindenik ollyan mint a' 'Sálya. — Ebből oſztán a' következik, hogy minden plántának két nevének kell lenni p. o. *Sárga Ró'sa*. Az első Fajnév, a' hátúlsó a' Nemnek neve a' mellyhez tartozik.

A' Köznép közt azért van zürzavarbann a' plánták' esmérete és elnevezése, mert nem állapították meg, mit tartsa.

A' Fűvéſz-Tudomány a' plánták Nemeit elrendeli bizonyos Seregekre; a' Seregeket elſzaggatja Rendekre; a' Rendekbenn előadja a' Nemeket; és a' Nemek alatt a' fajokat, nemi és Fajnevekkel eggyütt. Úgy hogy mikor a' könyvből valamelly előttünk lévő plántát ki akarunk keresni: előſzör azt kell megtudni, mellyik Seregből való? azutánn mellyik Rendből? azutánn mitsoda Nem? és annak mellyik Faja? — valamint p. o. ha eggy Katonát akarnánk felkeresni: sorjábann végire kellene járni; mellyik Regementből? annak mellyik Divisiojából? mellyik Svadronából? 's mellyik Tzúgjából való? — Mikor oſztán az előttünk lévő, és jól megnézett plántának Nemi és Faj nevét így kikerestük: akkor azt esmerjük.

Sokképenn próbálták a' tudós Fűvéſzek a' plánták Nemeit Seregekre feloſztani, és azok által az egéſz *Fűvész-Alkotmányt (Systema Botanicum)* felállítani. Ezek közt még eddig legalkalmatosabb a' Linné *e*) Al-

---

nak a' plánták' ábrázatjának, 's minél fogva ſzedjék azokat Nemekre és Familiákra. Ebből az lett, hogy vagy gondjok nem vólt arra, hogy azokat Nemekre ſzedjék; vagy mikor ezt tselekedték is — eggyſzer eggyről másſzor másról vévénn hasonlatosságot — képtelen Nem formákat tsináltak; az ellenkező miniműségű plántákat eggy Nemi névvel nevezték; a' Farkasokat az ürgékkel, tsukákkal és pulykákkal eggyüvé rekeſztették. P. o. A' Köznép közt eggy Nemi forma névvel neveződnek 1) a' gyümőlts ízétől: *Fekete Bors (Piper nigrum)*, *Török Bors (Capsium annuum)*, *Farkas Bors (Daphne Mezereum)*, *paraszt Bors (Nigella sativa)*, *vízi Bors (Polygonum Hydropiper)* 's a' t. 2.) A' gyökértől: *Murok Répa (Daucus Corota)*, *töves Répa (Brassica Rapa)*, *disznó Répa (Cyclamen Europaeum)*, *árpa Répa (Helianthus tuberosus)* 's a' t. 3.) A' gyümőlts formájától a' virágra való tekintet nélkül: *bortermő Szőlő (vitis vinifera)*, *erdei vad Szőlő (Solanum Dulcamara)*, *eb Szőlő (Solanum nigrum)*, *tengeri Szőlő (Ribes rubrum)*, *medve szőlő (arbutus uva ursi)*, *Farkas Szőlő (Actaea spicata)* 's a' t. — Az efféle zürzavarok magokbann elenyéſznek, mihelyt a' Tudománybann rend leſzſz, és a' bitang nevek megállítódnak.

e) Linné Károly vólt eggy Svétziai Tudós. Született 1707-benn, meghólt 1778-bann. — Az Attya Prédikátor vólt; a' ki mivel maga a' fűvéſzkedésbenn gyönyörködött, a' fijával is már kitsiny korábann a' fűvek és virágok esméretét megkedveltette. Nevelkedvénn Károly, a' Szülei azt kívánták, hogy Vallástudományt tanúljon 's Prédikátorságra kéſzüljön; de néki ahoz kedve nem vólt, hanem inkább a' mezőnn a' fűvek' vi'sgálása-

Alkotmánya, a' ki a' növevényeket a' nemző ré-
szeik-

val 's gyűjtögetésével szerette idejét tölteni. Ezenn az Attya elbúsúlvánn, Csizmadia inasnak akarta adni; de a' vídék Orvosa Rothmann pártját fogta a' gyermeknek, 's arra vette az Attyát, hogy taníttassa Orvosi Tudományra. Ettől fogva Linné kedve szerént tanúlt; de míg Oskolai 's Académiai futását elvégezhette; a' szegénység miatt felette sok szükséget 's nyomorúságot szenvedett. Ő előtte eggy Vaillant nevű Frantzia Tudós kitalálta és megmutatta, hogy minden plántának a' virágjábann vagynak hím és nőstény részei, és hogy hím nélkül soha gyümölts nem terem. Linné ennek még inkább utánna járt, és a' dolgot egészenn világosságra hozta; nem csak, hanem az egész Növevények országát a' nemző részek különbségénél fogva osztotta seregekre; és e' felől írott munkáját kiadta 25. esztendős korábann. Ettől fogva segítették őtet sok tudós emberek, a' kik az ő talentomit betsúlték; maga is szerezgetett tanításával eggy kevés pénzt: de valahányszor annyira valót gyűjthetett; mindjárt útra indúlt; sok sanyarúsággal, és gyakrann élete veszedelmével, öszvejárta Hazájának minden zegezugát, és más sok Tartományokat is, mindenütt gyűjtögetvénn a' Természeti dolgok esméretét; melly miatt gyakrann megfogyatkozott, és tsaknem utólsó szükségre jutott. Sokann ellene szegezték magokat az ő újításinak, és az ő előmenetelét minden módonn akadályoztatni kívánták: de ő erős lélekkel kiállotta az írígység ostromit; és a' rágalmazasokra nem felelt. Végre tsak ugyan győzedelmeskedett az ő érdeme. Majd minden Europai Tudós Társaságok lassanként tagjokká válaszották őtet. A' Svétziai Király Udvari Fő Orvossá tette; Nemesi karba emelte; és az Északi tsillag Rendjének Vitézévé *(Eques Stellae polaris)* tette. Sok külső Hatalmasságok pedig gazdag ajándékokat küldöttek néki. Így ifjúságának sok sanyarúsági utánn öregségére meggazdagodott; melly által abbann a' gyönyörúségbenn is részt vett, hogy másokkal jóltehetett; mellyre őtet az ő nemes szíve, és a' maga szorúltságinak emlékezete serénnyé tette.

Ennek az embernek talentoma, a' Természetbenn való gyönyörködése, annak titkaiba való mély belátása, 's fáradhatatlan szorgalmatossága, rendkivűl való volt. A' Természet' minden országait: az Állatokat, Plántákat, és Ásványokat, új rendbe szedte; 's a" Természeti Tudománynak egész Alkotmányát *(Systema Naturae)* kidolgozta. A' világosság, mellyet ő gerjesztett, az ő halála utánn Europábann mindenfelé kiterjedtt; 's azólta számtalan kezek és elmék munkálkodnak mindenfelé, hogy tovább vigyék a' Természet esméretét, azonn az útonn, mellyet ő megegyengetett, és számos kiadott írásival kellemetessé tenni igyekezett.

Minden munkáiból kitetszik a' Teremtőnek ditsőségét érző és tisztelő szív. Ottann ottann a' Szent Írásból vett szókkal jelenti szent elragadtatással, buzgó érzéseit. Nem szégyenlett

ſzeiknél fogva oſztotta fel Seregekre és Rendekre. *f*)

§. 3. *A' Nemző részek a' virágbann.*

Minden plántának a' virágjábann vagynak a' nemző réſzek t. i. a' HÍM (*Stamen*) és a' NŐSTÉNY vagy Nő vagy ANYA (*Pistillum*). — *Vegyen kezébe az ember eggy Tulipántot, vagy fejér Liliomot, vagy Bodza virágot, vagy Szegfűvet, és nézze meg.*

A' virág' legközepénn űl az ANYA, *g*) a' mellyből leſzſz a' termés vagy gyümőlts. Ebbenn három réſzeket kell megjegyezni:

1) *Magzat* (*Germen*) az, a' mellyből a' magva vagy gyümőltse leſzſz.

2) *Anyaszár* (*Stylus*) eggy kis ſzáratska, melly némelly virágokbann a' magzat tetejéből nő ki. Illyen a' tulipántbann nints, de van a' ſzegfűbenn, még pedig kettő; némellyekbenn több is ſzokott lenni. Az Anyaſzár tetejénn van a'

3) *Bibe* vagy *Tsúts*, vagy *Porfogó* (*Stigma*), a' melly néha gombos, mint a' Kankalinbann; néha hegyes

---

kegyes lenni; mert a' Teremtőnek hatalmasságát és Istenségét a' teremtett dolgokbann látta. Nem is vólt soha Botanicus, vagy egyébaránt a' Terméſzeti dolgok esméretibenn, 's azoknak titkaibann valamennyire járatos ember, a' ki Istentagadó 's vallástalan lett vagy lehetett vólna.

f) A' Terméſzet a' Növevényeket két eggyſzerre ſzembetűnő Seregekre oſztja t. i. *Fákra* és *Fűvekre*. Ezekbenn vagynak oſztán *Természeti Rendek* (*Ordines Naturales*), vagy ollyan sok Nemekből álló Familiák, mellyek külső ábrázatjokra nézve eggymáshoz hasonlítnak, mint p. o. a' Fűvek között a' *Szénanemők* (*Gramineae*), *Ernyős virágúk* (*Umbellatae*), *Pillangós virágúk* (*Papilionaceae*), 's a' t. mellyekről majd alább ſzó leſzſz. A' Linné feloſztása úgy van intézve, hogy a' mennyire lehetett, ezekkel a' Terméſzet' feloſztásival eggyezzen; a' mint ez a' könyvbenn minden Sereg előtt elő van adva.

g) A' *Himnek* tulajdonképenn a' *Nőstény* felel meg, az *Anyának* pedig az *Atya* vagyon ellenébenn: de az Anya nevezet, a' mint azzal élni ſzoktunk, az Atyánál tovább terjed, és ezzel nevezünk átaljábann minden termékeny Nőstényt. A' virágokbann is Anyának mondjuk azt a' réſzt, a' mellyből a termés leſzſz; mert a' Fűvéſz Tudomány tsak azt tartja a' virág' igaz Nőjének, vagy Nőstényjének, a' melly terem; sok virágokat pedig, mellyekbenn van ugyan Nő vagy Nőstény, de meddő, tsupa hím virágoknak nevez. Az illyenek hát igazánn nem Nő nélkul valók; de valósággal anyátlanok.

Anya helyett mindenütt Nőt szeretnék, csak az Anyaszáz-nál hagynám meg és az Anyakimes-nél.

Magzat helyett Magzó talán jobb volna.

hegyes, mint a' Szegfűbenn; néha két ágú, mint a' Folyó fűbenn 's a' t. A' virágzás' idejénn mindenkor valami nedvességet ízzad ki, mellybe a' nemző por bele ragadvánn, lehat a' magzatba, 's azt tenyéfzővé téfzi. Mikor a' magzatonn anyafzár nints; a' Bibe tsak a' magzat tetejénn úl, mint a' Tulipántbann, Mákbann, 's a' t.

Az Anya körűl vagynak a' HÍMEK, p. o. a' Tulipántbann és Liliombann 6, a' Bodzábann 5, a' Szegfűbenn 10. Ezekbenn is három réfzeket kell megjegyezni:

1) *Hímszál (Filamentum)* Az a' kis fzálatska, 14.2.a
mellynek tetejénn úl rendfzerént a'

2) *Porhon* vagy *Porzó* vagy *Tsék (Anthera)*. Ez 14.2.b
eggy kis zatskó, sokféle formájú, melly virágzáskor kireped, 's kiömlik belőle a'

3) *Hímpor*, *Nemzőpor* (*Pollen*), melly a' Bibére hűllvánn, onnan lehat a' magzatba. Sokfzor a' Hímnek hofzfzú fzála nints, hanem a' Porhonok tsak a' virág belső falánn úlnek, 's alig van eggy kis fzárok, mint az Atratzélbann, Játzintusbann 's a' t.

Ezeket a' nemző réfzeket körűl vefzi a'

Bokréta (Corolla). Ez az a' fejér, vagy piross, vagy 14.4.d.
sárga, vagy kék, vagy más fzínű (de igen ritkánn zőld) gyenge hártya, mellyet a' köznép tulajdonképenn virágnak nevez. Ennek a' gyenge hártyának neve *Szirom h*) *(Petalum)*. A' Tulipánt bokrétának 14.6.
illyen fzirma van 6. — A' Bokréta tövét kivülről beborítja a'

Csésze vagy *Kehely (Calix)*, melly rendfzerént 14.4.c
zőld, 's levél forma matériából van. — — Fő réfzek a' virágbann a' nemző réfzek, mellyektől függ a' termés; a' cséfze és bokréta azoknak tsak takarói és óltalmai; és ezek közzül vagy eggyik vagy másik, elmaradhat, el is marad sok viragokból. Vagynak tséfzétlen virágok, mint a' *Tulipánt*, *Liliom*, *Gyöngy-virág;* vagynak bokrétátlanok is, mint az *Uszány*, *Tzikk-*

---

h) Ez a' fzó: *Szirom*, Lexiconunkbann téfzen festett hártyát *(membrana colorata)*. Eredetét vehette a' *Syrma*tól, a' melly az Afzfzonyok hofzfzú földig érő vékony fátyolát tette. Megmaradt nyoma a' Szíjjgyártóknál, a' kik *szironyn*ak nevezik a' festett bőrt, mellyel tzifrázatokat varrnak; és a' vadáfzoknál, a' kik az olvadás utánn megfagyott fénylő havat *szirnyos*nak mondják.

Tzikkszár, 's a' ſzénaneműek mind; némellyeknek pedig se cséſzéjek se bokrétájok nints. A' bokrétátlan virágokbann sokſzor a' cséſze ſzínes, 's ha kivűl zöldes is, de belől valami ſzínt mutat; úgy hogy nehéz meghatározni, tséſzének mondja-é az ember vagy bokrétának. Ha gyenge puha matériából van, bokrétának mondódik; ha keménykéből, tséſzének.

Nős *virág (Flos hermaphroditus)* az, a' mellybenn hím is van, anya is.

Hím *virág*, *Anyátlan virág (Flos Masculus)* az, a' mellybenn hím van, de anya nints. Ha van is benne Nő, az bibétlen, és magtalan, meddő.

Anya *virág*, *Nőstény virág (Flos foemineus)* az, a' mellybenn tsak Anya van Hím nélkül.

Szűz *virág (Flos neuter)*, a' mellybenn se hím se nőstény nints.

A' Nemző réſzek ſzáma és növése a' plántákbann külömbkülömbféle. Ebből alkalmatosságot vett Linné arra, hogy ezeknek ſzámánál és kinövésénel fogva, oſzſza el a' Növevényeket Seregekre és Rendekre.

§. 4. *A' Linné Alkotmánya.*

Linné a' Növevényeket 24 Seregekre *(Classes)* oſztotta fel. A' 20 első Seregekbenn mind Nős virágú plánták vagynak; a' többekbenn pedig másfélék. A' Seregek e' következendők:

1 *Eggyhímes*	(*Monandria*)	Ezekbeñ añyi a' Hím, a' mennyit maga a' Sereg neve kimond; mindenik külön ſzabadonn áll, azaz, eggyik a' másikkal öſzve nem nőtt.
2 *Kéthímes*	(*Diandria*)	
3 *Háromhímes*	(*Triandria*)	
4 *Négyhímes*	(*Tetrandria*)	
5 *Öthímes*	(*Pentandria*)	
6 *Hathímes*	(*Hexandria*)	
7 *Héthímes*	(*Heptandria*)	
8 *Nyóltzhímes*	(*Octandria*)	
9 *Kilentzhímes*	(*Enneandria*)	
10 *Tízhímes*	(*Decandria*)	

11. *Tizenkéthímes* (*Dodecandria*). Ebbenn vagynak Hímek 12 től fogva 19 ig. Némelly Nemek benne rendesenn megtartják a' 12 ſzámot: de sokann nem kötik magokat eggy bizonyos ſzámhoz; hanem ha eggyik virág 12 hímes, másikbann ugyan azon plántann találni lehet többet is, 12-től fogva 19-ig.

12. *Húsz-*

Nős virág helyett mátkás-t

Anya helyett rió-t
Szűz helyett üres v. hiú-t selyemnék.

12. *Húszhímes* (*Icosandria*). Ebbenn sints bizonyos száma a' Hímeknek; hanem minteggy 20tájonn szoktak lenni. A' pedig a' megesmertető jegye, hogy a' Hímek nem az Anya tövéről, sem nem a' bokréta óldalából, hanem mind a' Hímek, mind a' Szirmok, a' tészze felső részéből, vagy torkolatjából nőnek ki. P. o. *Alma*, *Baratzk*, *Szilva*, *Szamótza*.

13. *Sokhímes* (*Polyandria*). Ebbenn a' Hím sok, 20tól fogva 1000-ig.

14. *Kétfőbbhímes* (*Didynamia*). Ebbenn 4 hímes virágok vagynak, a' mellyek igazánn a' 4 hímes Seregbe valók vólnának; hanem abbann külömböznek, hogy két hímjek magassabb, ketteje pedig alatsonyabb, és a' bokrétájok szájatátott vagy ásító. P. o. *Isóp*.

15. *Négyfőbbhímes* (*Tetradynamia*). Ebbenn 6 hímes virágok vagynak, a' mellyek igazánn a' 6 hímes Seregbe valók vólnának; hanem abbann külömböznek, hogy a' mint a' 6 hímek a' magzatot körűlveszik; kettő által ellenbenn alatsonyabb, négye pedig párjával által ellenbenn magasabb. Bokrétájok pedig négy szirmú, és szirmai kereszthe állanak, mellyért őket kereszthes virágoknak is nevezik. P. o. *Káposzta*, *Retek*, *Iboja*. A' rendes 6 hímes Seregbenn 4 szirmú bokrétás virág eggy sints.

16. *Eggyfalkás* (*Monadelphia*). Ebbenn a' Hímek nem szabadonn és eggymástól külön külön állanak; hanem a' Hímszálak, a' mint a' magzatot körűlveszik, öszvenőttek tsővesenn eggy tsomóba; és tsak fellyűl válnak széllyel. P. o. *Mályva*. Ezeket *Oszlopos* virágoknak hívják, mert az öszvenőtt Hímszálak, a' virág közepénn eggy kis oszlopotska formát mutatnak.

17. *Kétfalkás* (*Diadelphia*). Ebbenn a' Hímszálak két tsomóbann nőttek öszve a' magzat körűl; nagyobb részént 10 hímük, 's 9 eggy tsomóba nőtt, eggy szabadonn van. Az illyen virágok különös formájúk, és pillangósoknak neveztetnek. P. o. *Borsó*.

18. *Sokfalkás* (*Polyadelphia*). Ebbenn a' Hímszálak három vagy több falkába nőttek öszve.

19. *Eggyüttnemző* (*Syngenesia*). Ebbenn nem a' Hímszálak, hanem a' Porhonok nőttek öszve tső formába, mellyből az Anyaszár minteggy hüvelyből kibúvik. Az illyenek *Fészkes virágoknak* mondódnak; mert

mert eggy tséſzébenn sok virág van rakásonn. P. o. *Napvirág*, *Bogáts*.

20. *Anyahímes* (*Gynandria*). Ebbenn a' Hím vagy a' Magzat' óldalából, vagy az Anyaſzárból, vagy a' Bibéből nő ki, p. o. *Farkasalma*.

21. *Eggylaki* (*Monoecia*). Ebbenn a' virágok nem nősök, hanem eggyik virág hím, másik nőstény, ugyan azon tövönn vagy plántánn; p. o. *Tök*, *Ugorka*, *Málé*. Az illyen plántát *mátkás* (*androgyna*) plántának is hívják.

22. *Kétlaki* (*Dioecia*). Ez a' Sereg az ollyan plántákat foglalja magába, a' mellyekbenn eggyik tövönn tsupa hím virágok vagynak, másik tövönn ugyan azon Fajbann tsupa nőstények. P. o. *Kender*, *Komló*.

23. *Nősözvegy* (*Polygamia*). Ebben vagy ugyan azon tövönn eggyik virág nős, a' másik tsupa hím, vagy tsupa nőstény: vagy külön tövönn eggyik tő tsupa hím, vagy tsupa nőstény; 's a' másik tő nős virágokat hoz. P. o. *Zászpa*, *Juharfa*, *Körisfa*.

24. *Lopvanősző* (*Cryptogamia*). Ez a' Sereg magába foglalja azokat a' Növevényeket, mellyeknek ſzembetűnő virágjok nintsen. P. o. *Harasztokat*, *Gombákat*, *Mohokat* 's a' t. *i*).

Ezen Seregeket az itt következő Tábla szem eleibe terjeszti.

A'

---

i) Ez a' Linné alkotmánya minden eddig feltalált mesterséges elrendelésénél a' plántáknak jobb, ſzebb, és bizonyosabb. Vagynak mindazáltal ezekbenn az ő Seregeibenn nehézségek; mellyek miatt az újabbak sokképenn próbáltak bennek változást tenni; de azzal a' dolgot nem könnyebbítették. Mi egyéb változást a' Seregek' ſzámábann nem tettünk; hanem a' Persoon példája utánn a' Nősözvegy Sereget kihagytuk, 's az oda tartozó plántákat a' Nős virágú Seregekbe raktuk el, a' hol könnyebbenn és bizonyosabbann rájok lehet találni. Bátorkodtunk pedig ezennkivül eggynéhány Nemeket más Seregbe tenni mint Linné tette; mert azt úgy helyesebbnek ítéltük; 's ennek a' változtatásnak a' Seregek' elejénn okát adtuk.

A' Növevények Seregeinek Táblája.

A' Növevény, mellynek

- Van kitetſző virága, és Nemzőrésze, ha
  - Minden virágja Nős, azaz mindenikben van Hím is Anya is, és ha
    - Szabadonn vagynak benne a' Hímek; úgy, hogy semmi részek egymással öſzve nem nőtt: vagy az
      - 1 *Eggyhímes*
      - 2 *Kéthímes*
      - 3 *Háromhímes*
      - 4 *Négyhímes*
      - 5 *Öthímes*
      - 6 *Hathímes*
      - 7 *Héthímes*
      - 8 *Nyóltzhímes*
      - 9 *Kilentzhímes*
      - 10 *Tízhímes*
      - 11 *Tizenkéthímes*
      - 12 *Húszhímes*
      - 13 *Sokhímes*
    - Négyhímesből lett 14 *Két főbbhímes*
    - Hathímesből lett 15 *Négy főbbhímes*
  - Öſzvenőttek a' Hímſzálak egymással; v. a' Porhonyok egymással; v. a' Hímek az Anyával: vagy az
    - 16 *Eggyfalkás*
    - 17 *Kétfalkás*
    - 18 *Sokfalkás*
    - 19 *Eggyüttnemző*
    - 20 *Anyahímes*
- Más virágbann van a' Hím, másbann az Anya vagy a' Nős virágokonn kívűl vagynak külön Hím vagy Anya virágok is: vagy az
  - 21 *Eggylaki*
  - 22 *Kétlaki*
  - 23 *Nősözvegy*
- Nints puſzta ſzemmel látható virágja és Nemző része: a' 24 *Lopvanősző*

SEREGRE tartozik.

Kezébe vévénn hát az ember a' virágot, így akad rá, mellyik Seregre tartozik az a' Plánta:

1) Megnézi ha nős-é? vagy van-é nős virág azonn a' plántánn? Ha nem nős, és nintsenek is azonn a' plántánn nős vírágok: vagy az *Eggylaki* vagy a' *Kétlaki* Seregre tartozik.

2) Ha nős a' virág: megnézi, ha öfzvenőttek-é a' hímfzálak eggymással, vagy a' porhonok eggymással, vagy a' hímek az anyával. Ha valamellyik öfzvenövést megleli benne: könnyenn kitalálja mellyik Seregre tartozik, a' 16-diktól fogva a' 20-dikig.

3) Ha fzabadonn vagynak a' hímek; úgy, hogy semmi réfzek öfzve nem nőtt: tsak fzámlálja meg a' hímeket, 's rá akad a' Seregre; tsak hogy itt e' háromra vígyázzon: (a) Ha négy hím van benne; nem *Kétfőbbhímes-é?* (b) Ha hat hím van benne; nem *Négyfőbbhímes-é?* (c) Ha sok hímje van; nem *Húszhímes-é?*

A' Seregek továbbá elofztódnak *Rendekre (Ordines)*. A' tizenhárom elsőbb Seregekbenn, az Anyák, vagy az Anyafzárak' fzámától neveződik a' Rend; úgy, hogy ha tsak eggy is a' magzat; annyinak fzámlálódik az Anya, a' hány az Anyafzár. P. o. a' Szegfű tartozik a' *Tízhímes* Seregre, 's a' *Kétanyás* Rendre. A' több Seregekbenn másunnan vevődnek a' Rendek, a' mint ez minden Seregnek elejénn előadódik, az oda tartozó fzükséges jegyzésekkel eggyütt. *Azokat a' Seregek elébe tett jegyzéseket jól meg kell tanúlni annak, a' ki a' Füvészségbenn könnyenn és hamar akar előmenni.*

A' Rendekre felofztott Seregekbenn, vagynak ofztán a' Nemek az ő *Tzímerek*kel *(Character)* előadva terméfzeti sorbann, azaz úgy, a' mint eggyik Nem a' másikkal, külső tekintetére vagy ábrázatjára nézve határos. A' Nemi Tzímer vevődik tsupánn tsak a' virágzásból és gyümőltsözésből. *Természeti Tzímer (Character Naturalis)* az, mikor a' virágnak és gyümőltsnek minden réfze: cséfzéje, bokrétája, hímje, nősténje, gyümőltse' magva — a' mint ezek az egéfz Nembenn vagynak — bővenn előadódik. *Választó Tzímer* vagy *Bélyeg (Character essentialis)* az, a' mellyből kihagyódnak az ollyan jegyek, mellyek több Nemekkel is közök; és tsak azok hozódnak elő, mellyek

lyek azt a' Nemet más Nemektől elválaſztják, megkülömböztetik.

Ebbenn a' könyvbenn a' Nemeknek Válaſztó Tzímereik vagy Bélyegeik vagynak feltéve kerek betűkkel; hozzáadódnak pedig sok helyenn futó betűkkel, a' Terméſzeti Tzímerből ollyan jegyzések, mellyek a' Nemnek, és az alatta lévő Fajoknak bizonyosabb megesmerésére segítének. Ezennkivűl minden Sereg' elejénn, az oda tartozó Nemek más renddel is előadódnak; hogy így a' kereső arra annál könnyebbenn és bizonyosabbann rátaláljon. És mivel sok Nem alatt van ollyan Faj, melly minden alkotására nézve azon Nem alá tartozik ugyan, de Nemző réſzeire nézve más Sereget mutat: tehát az illyen is, abbann a' Seregbenn a' mellyet mutat, * alatt előhozódik, hogy azt a' kereső a' Mutató Táblánn kikeresvénn, a' maga rendes helyénn megtalálhassa.

A' Nemek alatt előſzámlálódnak a' Fajok, az eggymástól való külömbségekkel eggyütt, mellyeknél fogva meg lehet őket esmerni. Egéſz *Leírása (Descriptio)* a' plántának az, mikor elkezdvénn a' gyökerénn, ſzára, levele, virága, leveléhez és virágához tartozó minden réſzei, 's azoknak formáji bővenn előadódnak: de az illyen *Leírás* az esmerni tanító könyvbenn hoſzſzas és únalmas vólna; azért tsak azok az esmertető jegyek adódnak elő a' plánta egéſz termetéből, mellyek eggyik fajt a' másiktól megkülömböztetik. Ezeknek megértésére ſzükség tudni a' Növevénynek minden réſzeit, azoknak külömb külömb formájokat, neveket *k)*; mellyek itt a' következendőkbenn rendre előadódnak elkezdve a' virágonn.

II. A'

k) Néhol eggy dolognak két három alkalmatos nevet is teſzünk fel: de magunk leginkább tsak az elsővel élünk, 's tsak ollyankor változtatjuk, mikor a' másik ſzóval az előadást érthetőbbnek ítéljük.

II. A' NÖVEVÉNYNEK RÉSZEI, ÉS A' FÜVÉSZ-NYELV. (*TERMINOLOGIA BOTANICA*)

§. 1. *A' Virág. Annak részei és formái.*

A' virág, a' plánta' nemző réſzeinek házatskája, takarója, óltalma. Ez sokſzor eggy kis ſzáratskánn áll, a' mellyet nevezünk *kotsán*nak *(Pedunculus)* p. o. *Cseresznye;* sokſzor pedig minden kotsán nélkül, tsak a' ſzár' vagy az ág' óldalából nő ki, 's akkor a' virágot *kotsántalan*nak *(Flos sessilis)* mondjuk. P. o. *Baratzk.* — A' virágnak réſzei: a' *Bokréta*, a' *Pilisek*, és a' *Csésze.*

BOKRÉTA *(Corolla). (Lásd fellyebb).*

Ez *Eggyszirmú (Monopetala)* mikor eggy tagból áll. Ha ſzinte ſzeletekre vagy hasábokra mélyen bé van is vagdalva: de ha tövönn eggy darabból áll; tsak eggyſzirmúnak mondódik. *Két-három-sokszirmú (di-tri-polypetala)* mikor annyi darabokból, ſzirmokból áll, a' mennyinek mondódik.

A' Szirom' *Nyaka (Ungvis)* az a' réſze a' ſziromnak, melly a' Cséſzébe bényúlik; p. o. *Szegfü.* Ez hol hoſzſzabb hol rövidebb, 's az eggyſzirmú bokrétábann tsöves; 's ezt *Gégének (tubus)* is lehet nevezni. P. o. *Kankalin.* A' Szirom' *Karimája* vagy *Eresze (Limbus)* vagy *Lemeze (Lamina)* az a' kiſzélesedő réſze, melly a' cséſzénn kívül kiterül. Az eggyſzirmúkbann helyesenn mondódik Karimának vagy Ereſznek; a' sokſzirmúkbann: Lemeznek.

Az eggyſzirmú Bokréta' Formái:

4 - 5 - *Sok Metszésü* vagy *Fogú (4, 5,| multifida)* mikor a' karimája úgy van bevagdalva 4, 5, 's több hegyes metſzésekre, hogy a' metſzés az egéſz ſziromnak felénél tovább nem hat. — 4, 5 *Karélyú (4 5 loba)* ha a' metſzések kerekdedek. — 4, 5 *Hasábú (4, 5 partita)* ha a' metſzések a' ſziromnak közepénn alább hatnak. — *Egyenlő (aequalis)* mikor ezek a' Metſzések, Karélyok, Hasábok, mind egyenlők. — *Egyenetlen (inaequalis)* mikor azok közttj eggyik nagyobb másik kissebb.

Tsö-

Tsöves (Tubulosa) mikor az egéſz ſzirom eggy tsőből áll. Így nevezik a' féſzkes virágokbann is az egéſz virágokat; ámbár azoknak sokſzor karimájok is van.

Botúló (Clavata) mikor a' tsöve vagy gégéje felfelé lassanként ſzélesedik öblösödik; a' ſzájánál pedig öſzveſzorúl.

Gömbölyű (Globosa) p. o. *eperj-Játzint.*

Harangforma (Campanulata) p. o. *Gyöngyvirág.*

Töltséres (Infundibuliformis) p.o. *Folyófű* vagy *Szulák.*

Pohárforma (Cyathiformis) mikor a' tsöve felfelé lassanként ſzélesedik, 's a' karimája is egyenesenn feláll.

Bögreforma (Urceolata) mikor a' nyaka igen rövid, hirtelen kiſzélesedik, 's a' karimája feláll.

Gyertyatartóforma (Hypocrateriformis) mikor a' nyaka tsöves, hoſzſzú; a' karimája pedig laposann kiterűl.

Kerékforma (Rotata) mikor a' nyaka igen rövid; a' karimája pedig laposann kiterűl.

Ajakas (Bilabiata) mikor a' tsöves bokréta' karimája két ágú vagy két ajakú; 's eggyik ága a' másikkal által ellenbenn van; eggyik felűl, másik alól. (Az alsó ajak legtöbbſzör 3 fogú vagy karélyú ſzokott lenni.) Ez, 1. *Asító*, vagy *Szájtátó*, vagy *Átsarkodó (Ringens)* mikor ajakai ſzéllyelnyilnak; 's ha illyenkor a' felső ajaka teknős bóltos, ez *Sisa*knak *(Galea)* neveződik. P. o. *Sálya.* 2. *Szájabefogott*, *Gúnyoló (Personata)* mikor úgy befogódik a' torka, hogy bele nem lehet látni. P. o. *Gyűjtovány.* 3. *Fonák (Resupinata)* mikor az az ajak, a' mellyiknek alsónak illene lenni, felyűl van. P. o. *Ba'salyikom.*

Félszer (Ligulata) mikor a' nyaka tsöves; a' karimája pedig tsak eggy óldalra, kinyúlik kiſzélesedik nyelv formánn. *Lásd az eggyütt nemző Sereg' elejét.*

A' Sokſzirmú Bokréta formái:

Rósás (Rosacea) áll 5 kerekded nyaktalan ſzirmokból.

Szegfűves (Cariophyllacea) áll 5 hoſzſzúnyakú ſzirmokból, mellyek az eggy tagú, vagy eggy darabból álló tsöves tséſzéből nőnek.

Mályvás (Malvacea) áll 5 keskeny nyakú ſzirmokból, mellyek tövönn öſzvenőttek; úgy hogy a' bokréta eggy ſzirmúnak látſzik, 's eggy darabba lehet leſzakaſztani. P. o. *Mályva.*

Liliomos

Liliomos (Liliacea) áll rendszerént 6 (néha több, néha tsak 3) szirmokból; tsészéje pedig soha sints. Ez néha tövönn tsöves.

Keresztes (Cruciata) áll 4 nyakas szirmokból, mellyeknek ereszei kereszttbe állanak. P. o. *Káposzta*, *Retek*, *Ibolya*.

Pillangós vagy *Lepkés (Papilionacea)* áll négy egyenetlen formájú szirmokból. Ezeknek nevei: *Tsónak (Carina)* a' melly a' nemző részeket magába zárja, 's tsónak formája van. *Szárnyak (Alae)* kétfelől a' tsónak mellett állanak két egyenlő szirmok, mint valamelly szárnyak. — *Zászló* vagy *Vitorla (Vexillum)* a' tsónakkal által ellenbenn lévő szirom, melly rendszerént legnagyobb. P. o. *Borsó*, *Paszuly*, *Akász*.

Pilis, vagy Tóldalék, vagy Ták, vagy Pót (*Nectarium*).

Így nevezi Linné azokat a' kinövéseket, mellyek sok virágokbann a' rendes szirmokonn kívül, vagy azokhoz nőve találtatnak. Ezek néha szirom matériájúk és színük, 's sokféle formájúk. P. o. *Harangvirág*, *Kandilla;* néha tsak pikkelyek, p. o. a' *Boglárka' szirmainak tövénn;* néha ikrák, p. o. a' *Káposzta' hímszálainak tövénn;* néha apróbb vagy nagyobb lyukak vagy gödrötskék, p. o. a' *Császárkorona' szirmainak tövénn.* 's a' t.

Csésze vagy Kehely (*Calix*, *Perianthium*)

Az a' levél matériából készült, de annál rendszerént keménykébb zöld boríték, melly a' bokréta' tövét körülveszi. Ez *Eggytagú* vagy *levelű* (*monophyllus*) mikor eggy darabból áll; *Két* vagy *több levelű* vagy *tagú* (*di-polyphyllus*) mikor két vagy több darabból áll. *Két* vagy *több metszésű*, *fogú*, *karélyú*, *hasábú*, s a' t. *Lásd az eggyszirmú bokréta alatt.* — A' Csésze némellyekbenn *Felső* (*superus*) mikor a' bokrétával eggyült a' magzat' tetejénn űl. P. o. *Alma.* Némellyekbenn *Alsó* (*inferus*) mikor a' magzat' tövénn van, 's benne van a' magzat; p. o. *Cseresznye*, *Medgy.* Némelly virágokról éppenn a' nyíláskor leesik (*caducus*) mint p. o. a' *Mák*ról; másokról a' virágzás utánn hull el (*deciduus*); sokakbann pedig a' bokréta' elhullása' utánn is megmarad (*persistens*), és vagy a' mag-

magvakat zárja magába p. o. *Levendula*, vagy a' gyümölts' tövénn marad; p. o. *Paprika.*

A' Cséfzének nemei.

1. *Fészek*, *Köztsésze* (*Anthodium*, *Calix communis*). Köztséfzének neveződik átaljábann az a' Cséfze, mellybenn sok virágok vagynak eggy rakásonn; p. o. *Sikkantyú*, *Gyászvirág*. Különösenn pedig *Fészek*nek (*Anthodium*) neveződik az Együttnemző Seregbenn az a' közönséges Cséfze, mellybenn eggy vatzokbann űlnek a' sok apró virágok; úgy hogy az egéfz féfzek virág tsak eggy virágnak látfzik. P. o. *Nopraforgó*, *Bogáts*, *Szeklitze*, *Saláta*. Ez a' Féfzek

Eggytagú vagy *levelű* (*Monophyllus*) mikor eggy darabból áll.

Eggysoros (*Simplex*) mikor eggy sor levelekből vagy pikkelyekből áll.

Pikkelyezett, vagy *Fedelékes*, vagy *Hátaló*, vagy *Páncélos* (*Imbricatus*) mikor fedelékesenn, vagy hal pikkely' módjára eggymást hátaló pikkelyekből vagy levelekből áll; p. o. *Bogáts.*

Berzedtt (*Squarrosus*) mikor az eggymást hátaló pikkelyek' végei kihajolnak, fzéllyelberzednek; p. o. *Szeklitze.*

Aszott, *Avas*, vagy *Töpörödött* (*Scariosus*) mikor a' pikkelyek fzáraz hártya végűk; p. o. *Imola.*

Prémes vagy *Szemszörös* (*Ciliatus*) mikor a' pikkelyek' élinn fzőrök vagynak.

Tüskés (*Muricatus*) mikor a' pikkelyek' élinn apró tövisek vagynak.

Tövises (*Spinosus*) mikor a' pikkelyek' hegyénn tövis van.

Tzövekforma, vagy *Örvényes*, vagy *Körtvélyforma* (*Turbinatus*) mikor a' féfzek fellyűl fzéles, aláfelé lassanként hegyesedik.

Hengeres *l*) vagy *Görgeteg* (*Cylindricus*) mikor a' féfzek hofzfzúkás kerekfalú, mint a' görgófa.

Göm-

---

l) Páriz Pápai azt mondja, hogy a' Hóhért magyarúl *Hengér*nek is hívják, a' Német *Henkert*ől. Az meglehet: de azért ezeket az egéfzséges és *Természet-tanította* (onomatopepojemenon) magyar fzókat: *hengeritem*, *hengeredem*, *hengergek*, *hentseredem*, *hömpölygök* 's a' t. a' német Henkertől

Gömbölyű (*globosus*). *Félgolyóbis* (*hemisphaericus*). *Galléros* (*caliculatus*) mikor a' féſzek' tövénn más sor pikkelyek vagynak, 's külső tséſzét mutatnak.

2. *Polyvák* és *Ondók* (*Glumae*) a' Szénanemű vagy Polyvás fűvek' nemző réſzeinek borítéki. Azoknak nints ſzínes virágjok, bokrétájok; hanem valami pikkely forma polyvák köztt vagynak elrejtve a' nemző réſzek, 's azok közzűl búvnak ki virágzáskor a' hímek. A' nemző réſzeket béfedi két eggymásra boruló polyva, mellyet Linné *bokrétá*nak nevez; magyarúl pedig rendes bevett neve *Ondó*. Ez az ondó némellyekbenn a' nevelkedő magzatra ránő, 's a' magnak kemény héjává leſzſz. P. o. *Köles*, *Árpa*, *Zab*.

Az ondónn kivűl van még tséſze gyanánt két polyva, mellyet Linné *tsészé*nek nevez. Ez a' tséſze, mikor tsak eggy virág van benne, rálapúl az ondóra, 's azt néha befedi; p. o. *Muhar:* de mikor eggypár tséſzepolyvábann sok virág van: ezek, eggymást hátalva kinőnek belőle, eggy kis fűzérke formábann; 's akkor a' tséſzepolyva a' fűzérke' tövénn marad. P. o. *Perje*, *Tsenkesz*. A' sok virágú tséſzébenn az ondónak eggyike nagyobb, öblös, válus; a' másika pedig annak öblibe lapúl. *Láss példákat a' mezőnn.* — A' nagyobbik ondó' hegyénn, néha a' hátánn, van némelly fűvekbenn *Kalász* (*Arista*). Ez eggy kinyúló ſzálka, a' melly nem a' tséſzepolyvából, hanem rendſzerént az ondó' nagyobbik polyvájából nő

Majd minden polyvás fűvekbenn van még a' magzat' tövénél eggy vagy két igen apró alig látható gyenge hártya; mellyet Linné *Pilis*nek vagy *Tőldalék*nak (*Nectarium*) nevez. Ez, ha tsak el lehet kerűlni, a' Tzímerekbenn nem hozódik elő; mert kitsinysége miatt igen nehéz meglátni.

3. *Burok* (*Spatha*). Eggy levélforma vagy hártyaforma boríték, melly a' virágokat nyílás előtt betakarja; nyíláskor pedig kihasad, és vagy a' virág' tövénn marad, vagy a' virág kinő belőle, 's őtet elhagyja. P. o. *Nártzis*, *Hagyma*. A' Burok

Félóldali (*dimidiata*) mikor tsak eggyfelől 's félig borítja a' virágokat.

Fijas

---

akarni ſzármaztatni, ſzint ollyan képtelen vólna, mintha p. o. valaki a' *Heverést* a' lopótöktől ſzármaztatná; annál fogva, hogy a' Magyar a' borſzívó lopót *Hévér*nek is hívja a' Német *Hebert*ől.

Fijas (*Spathae vagae*) mikor eggy burokbann sok virágok vagynak, 's azutánn minden virágnak ismét burka van.

Tor'sás (*spadicea*) mikor a' burokból kinő eggy magános vagy elágazó szár *Tor'sa* (*Spadix*), mellyenn sok virágok vagy nemző részek vagynak. P. o. *Konty-virág.*

Megjegyezni valók.

1. A' virágnak rendes vagy *Természeti alkotása* (*Structúra naturalissima*) az, a' mellyet közönségesenn lehet a' virágokbann látni és tapasztalni. p. o. Hogy a' tsészе zöld, a' bokrétánál rövidebb, keményebb, 's azonn kivül van. Hogy a' bokréta színes, a' tsészénél gyengébb; hogy virágzás utánn lehúll, vagy elhervad. Hogy a' himszálak belől vagynak a' bokrétánn; a' porhonok pedig a' himszálak' tetejénn vagynak. Hogy a' virágnak a' legközepénn van az anya. Hogy az eggyszirmú virágnak eggytagú tsészéje van. 's a' t. Az illyeneket emlegetni a' leírásbann, haszontalan szószaporítás volna; mert ezek a' jelek eggyik virágot a' másiktól nem különböztetik meg. A' Nemeknek eggymástól való különbözése abbann áll, hogy a' virágnak vagy eggyik vagy másik része a' közönséges alkotásból kivág, 's tsak azon különbözésből vett jegyeket kell összeszedni:

2. Különös figyelmezésre való dolog pedig az, hogy a' plánták a' mivelés, apolgatás, és kövér tápláltatás által, bujálkodókká, pompázókká lésznek, 's a' természeti állapotjokból minteggy kivevődnek. Illyen bujálkodók a' — kertészek előtt kedves — *tellyesedő* (*flores multiplicati*) és *tellyes* (*pleni*) virágok; a' mellyek a' természeti formájokat mind elveszteték az által, hogy több szirmok van, mint kellene lenni. P. o. a' természeti *Szegfű* 5 szirmú: de a' tellyesedőnek és tellyesnek ennél sokkal több van. Ez az által esik meg, hogy a' Természet a' himszálakat szirmokká változtatja, 's eggy eggy himszál helyett eggy vagy több szirmot is tsinál. Ha nem változtatott el minden himszálat: akkor a' virág még tsak tellyesedő, és terem magot is; de ha minden himszálat szirommá változtatott: akkor a' virág egészenn tellyes; és magot nem terem. A' tellyes virágokról ezeket kell megtartani:

1) Az eggyszirmú virágok vagy úgy tellyesednek, hogy a' szirmok leszsz nagyobbá; vagy úgy, hogy a' szirmokból mint valami hüvelyből, más több szirmok nőnek ki. P. o. *Konkulin*, *Játzint*, *Tubaró'sa*.

2) A' *Számoly* néha tsak a' piliseit szaporítja meg, eggyiket a' másikba nőve, 's a' szirmokat kihagyja; néha meghagyja a' szirmokat is; néha pedig tsak a' szirmokat szaporítja meg, 's a' piliseket kihagyja. A' *Kandilla* a' piliseit szaporítja meg, 's a' szirmait is meghagyja. A' *Nártzis* néha a' pilisét is, a'

ſzirmait is megſzaporítja; néha pedig csak a' piliseit ſzaporítja meg, 's a' ſzirmait meghagyja. A' *Sárkvirág* vagy *Szarkaláb* a' ſzirmait ſzaporítja meg, 's a' piliseit kihagyja.

3) A' pilistelen virágok csak a' ſzirmokat ſzaporítják meg; 's erre hajlandók, a' mellyeknek hímjek 4-nél több. A' Ró'sa kivált erre ollyan hajlandó, hogy annak némelly Fajait terméſzeti állapotbann találni nagy ritkaság.

4) A' tellyes virágok hasonlóknak látſzanak a' féſzkesekhez; meg lehet pedig különböztetni arról, hogy a' tellyes virág' közepénn — a' mellyik nem féſzkesről vált — mindég meglátſzik az anyának valami nyoma; és hogy a' ſzirmok' nyakábann semmi anyaſzár nints, a' melly pedig a' féſzkes virágok' ſzirmaibann megvan.

5) A' féſzkes virágok magok is leſznek tellyesekké, illyen módonn: (a) A' Félſzer virágúk úgy tellyesednek, hogy a' magzatok és anyaſzárak bennek boſzſzúra nőnek: de a' magot meg nem érlelik. (b) Az elegyes vagy súgáros virágúk vagy úgy tellyesednek, hogy a' félſzer virágok ſzaporodnak meg, 's a' belső tsöveseket kiſzorítják: p. o. *Kenyérbél virág* (*Achillea Ptarmica*), *Perini's* (*Calendula officinalis*), *Büdöske* vagy *Sárgaró'sa* (*Tagetes erecta*); vagy úgy, hogy a' belső tsöves virágok nagyobbra nőnek, 's a' félſzer súgárokat vagy küllőket kiſzorítják. p. o. *Bétsi nádra* (*Matricaria Parthenium*).

6) Van még eggy különös tellyesedés, mellyet *Unokás* (*Prolifer*) virágnak lehet nevezni; mikor a' virág' közepéből vagy másik virág, vagy eggy bokor levél, vagy ág nő ki; 's illyenkor az anya változik el. Ez ritkább, de mégis megesik néha a' Ró'sákbann és Szegfűvekbenn.

A' bujálkodó virágokat a' Fűvéſz-Tudomány' rendi ſzerént megesmerni és határozni nem lehet. Lehet ugyan valamit tapogatni körülöttök annál fogva, hogy a' tséſzéjekenn semmi változást nem teſznek; és annál fogva, hogy akármint megſzaporítsák a' ſzirmokat: a' legalsó sor ſzirom mindenkor annyi, a' mennyi terméſzettel ſzokott lenni. p. o. akármelly tellyes légyen a' mák, ott van legalól a' négy nagy ſzirom; a' melly azt mutatja, hogy ő terméſzeti állapotjábann 4 ſzirmú virág: de legbizonyosabbann úgy lehet rájok találni, ha az ember viſzſzaviſzi őket terméſzeti állapotjokra, a' melly úgy esik meg, ha felhágy velek, és nem miveli — de némelyikkel így is nehéz bóldogúlni.

§. 2. *A' Gyümölts, vagy Termés. Annak Nemei, és Formái.*

A' Gyümöltsbenn meg kell külömböztetni: a' *Vatzkot*, a' *Magot*, és a' *Magrejtőt*.

VATZOK, vagy TSUTKA, vagy TELEP. (*Receptaculum*).

Ez

Ez a' virág' feneke, vagy az a' hely a' kotsán' végénn, mellyből kinő a' mag', vagy gyümölts, vagy a' virág. Az alsó virágokbann a' virágnak és a' gyümölcsnek vatzka mind eggy; mert mindenik a' kotsán' végéből nő ki: de a' felső virágokbann a' gyümölts' vatzka a' kotsán' vége; a' virág' vatzka pedig a' magzat' teteje. p. o. *Ugorka.* A' magános virágokbann a' gyümölts' vatzka legelőbb-ször tsak annyi, mint a' magzat' töve, 's szembe se tűnik, kivévénn azokat, a' mellyekbenn eggy virágbann sok anya van; mert ezekbenn ollyan szélesnek kell lenni a' vatzoknak, hogy a' magvak vagy termések rajta elférjenek. A' fészkes virágokbann — minthogy eggy tsészébenn sok virág űl, 's mindeniknek tövénn eggy eggy mag van; a' vatzoknak, mellyből ezek kinőnek, szembetűnőnek kell lenni. Ez tehát vagy *Lapos* (*planum*), vagy *Domború* (*convexum*), vagy *Kúpos* (*conicum*), mikor hegyesenn felsútsosodik. Továbbá: vagy *Kopasz* (*glabrum*), vagy *Gyapjas* (*villosum*), mikor hoszszú sűrű szőrök borítják; vagy *Szőrös* (*pilosum*) mikor ritkás szőrök borítják; vagy *Sertés* (*setaceum*), vagy *Szálkás* (*apiculatum*), vagy *Bibirtsós* (*tuberculatum*), vagy *Likatsos* (*punctatum*), vagy *Gödrös* (*scrobiculatum*), vagy '*Sejtes* (*favosum*) mikor ollyan mint a' méhek' lépje vagy 'sejtje; vagy *Polyvás* (*paleaceum*).

Mag (*Semen*).

Ez a' plántának legnemesebb réfze; a' virágzásnak és termésnek utólsó czélja; ebbenn van a' következendő plántának *Alakja* (*Elementum*); és a' földbe vettetvénn, ebből kél ki ahoz hasonló plánta, a' melly őtet termette. Formája számtalan sokféle.

Belsőrésze a' Magnak. Ha a' mag szoross kemény hártya héjjából áztatás által vagy más módonn kibontódik: szembetűnik benne:

1. A' *Szíve* (*Corculum*). Ebbenn van a' plánta' élete titkosann elrejtve. Ez áll eggy hegyes *Tsirá*ból (*Rostellum*), melly a' kelés' idejénn lefelé a' földbe nő, 's gyökér leszsz belőle; és a' *Kelő*ből (*Plumula*) melly már a' magbann kis levélke formát mutat, és a' földből kibúvánn, plántává nevelkedik. A' szív alatt, vagy kétfelől mellette van.

2. A'

2. A' *Széki* (*Cotyledon*). Ez vagy liſztes, vagy ſzívos bőr forma matériából álló test, melly a' polyvás füvekbenn eggy tagú, a' több plántákbann pedig két dárabból áll. A' liſztes Szék a' föld alatt marad, és ott a' nedvességtől felolvadvánn, téjforma nedvességgé válik; a' ſzívos Szék pedig a' Kelővel eggyütt kinő a' földből, 's levél formává változik, a' melly a' nedvességet és harmatot a' levegőből ſzívja. Mindenik arra való, hogy mint valamelly emlő táplálja a' gyenge plántát, míg a' tsira a' földbenn erőt vehet. — Kivűlről a' magonn a' ſzív' eránnyábann van eggy kis forradás *Köldök* (*Hilum*). Ennél fogva vólt a' mag a' vatzokhoz nőve, míg nevelkedett és tökélletességre ment.

Külsőrésze a' Magnak. Minden mag' ſzékinek van két borítékja. Belől a' ſzéket a' ſzívvel eggyütt beborítja eggy vékony hártya vagy *Hám m*) (*epidermis*). Kivül pedig eggy keményebb ſzáraz héjj. Ezen külső héjjra nézve meg kell jegyezni a' magvakbann némelly külömbségeket.

Makk (*Nux*). Így neveződik a' mag, mikor a' külső héjja kemény portzogó vagy tsont forma. p. o. *Gesztenye*: *Mogyoró*. Illyenkor a' ſzéki neveződik *Bél*nek (*Nucleus*).

Szütyő (*Utriculus*). Így neveződik a' mag, mikor a' külső héjjánn fellyül vékony hártya van, mellybenn a' mag tágonn áll.

Korszovát (*Arillus*) ollyan borítékja vagy köpönyegje eggy magnak, a' melly éréskor róla néha leválik. Eggy pulzta magnak gondolná az ember: holott az igazi mag még a' borítékonn belől van. Ez néha hűsos, p. o. a' *Ketskerágóbann;* néha ſzáraz, p. o. a' *Mályvábann;* néha nem is borítja be egéſzenn a' magot.

Bóbita vagy Koszorú (*Pappus*). Ez a' féſzkes virágokbann a' mag' tetejére nőtt üstök. (virágzáskor a' bokrétának tséſze gyanánt ſzolgál) Ez sokféle: *Szőrös* (*pilosus*) mikor eggy bokor egyenes puha ſzőr ſzálakból áll. *Pelyhes* (*plumosus*) mikor a' ſzőrſzálak apró pelyhekkel minteggy öſzve vagynak pókhálózva.

Poly-

---

m) Hogy ennek a' gyökér ſzónak: *Hám*, *Epidermis*t kell tenni, megmutatják ezek a' ſzármaztatott ſzók: *hámlani*, *hámozni*. *És így ez nem tsak a' lovak' hámját teheti.*

Polyvás (*paleaceus*) mikor eggy vagy több darab polyvából áll. *Kalászos* (*aristatus*), *Sertés* (*setaceus*), *Pártás* vagy *Karimás* vagy *Párkányos* (*caliculatus seu marginatus*) mikor a' mag' tetejénn űl eggy kis fogas vagy fogatlan karima; melly virágzáskor a' bokrétának tsészéje vólt. A' szőrös és pelyhes Bóbita néha *száras* (*stipitatus*), néha *száratlan* (*sessilis*).

Üstök (*Coma*). Ez is tsak Bóbita; úgy is nevezödik: tsak abbann külömböztetödik meg néha, hogy a' nem-fészkes virágú magvakonn találtatik. p. o. *Tsöviríts.*

Fark (*Cauda*). Eggy czérnaszál forma növés a' mag' végénn, mellyet apró szőrök nőttek be. p. o. *Venitz.*

Szárny (*Ala*). Hártya forma lapos kinövés a' mag' óldalánn, vagy körüljelénn, vagy tetejénn; mellynél fogva a' szél vele könnyenn bír, 's odébb viszi.

Némelly magvakonn pedig vagynak több vagy kevesebb tövissek, horgok, szigonyok; mellyeknél fogva a' ruhába, 's az állatok' szőrébe ragadnak, 's azoktól tovább vitetnek.

Magrejtő. (*Pericarpium*)

Nem minden magvak tsupaszonn vagy fedetlen űlnek a' magok vatzkábann, 's a' tészébenn; hanem sok plántákbann van azoknak valami *Borítékjok* vagy *Magrejtöjök*. Ez sokféle:

1. Tok (*Capsula*). Ez eggy keményke hajú száraz Magrejtő, mellybenn eggynél több magvak vagynak. Ez belől sokszor *Választékkal* vagy *Közfallal* (*Dissepimentum*) két vagy több részekre (*Loculamenta*) szakaszt ódik. A' legközepénn van eggy kis *Oszlopotska* (*Columella*); a' mellyenn űlnek a' magvak, 's a' mellynél a' választék ok (ha vagynak) öszvemennek. Tsak akkor mondódik pedig a' Tok 2 vagy több rekeszűnek, ha azt a' közfalak egészenn a' tetejéig elrekeszt ik; mert ha tsak félig formánn érnek, még úgy eggy rekeszűnek mondódik; minthogy eggyik rekesz a' másiktól nints egészenn elválaszt va. — Mikor a' Tok megérik: vagy a' tetejénn nyílnak ki (*apice dehiscunt*) a' *Kopátsai* (*valvulae*), vagy a' tövénn (*basi dehiscunt*), vagy a' derekánn kereszt ül (*capsula circumscissa*); vagy pedig fellyűl *Kupakja* (*Operculum*) van; 's az esik le. A' Tok néha *Két* vagy *Három*

rom tagú vagy *gojójú*, (*Dicocca Tricocca*); mikor ollyan a' formája, mintha 2 vagy 3 gojó ragadtt vólna őszve.

2. LEPPENDÉK (*Samara*) ollyan eggy vagy legfellyebb két magvú lapos tokotska, mellynek vagy fél óldalánn, vagy mind a' két óldalánn lapos hártya forma kinövés vagy szárny van. p. o. *Juharfa*, *Szilfa*.

3. BETZŐ, TSŐ (*Siliqua*). Ollyan két kopátsú hoszszúkás Magrejtő, mellynek a' mint a' kopátsai öszveforradnak; mind a' két *Forradás*ból (*Suturae*) váltogatva nőnek ki a' magvak. Rendszerént két rekeszű szokott lenni, és a' közfal vagy választék, a' forradásokra van éllel. Ha a' Betzőnek hoszszá nem igen haladja a' szélességét; *Táskának*, *Betzőkének* (*Silicula*) mondódik. Mikor a' Taska vagy Betző öszvenyomott, lapos: vagy az *élinn van a' forradása és nyílása* (*valvulae dissepimento parallelae*); vagy a' *lapjánn hoszszára* (*valvulae dissepimento contrariae*) p. o. *Pásztor táska. A' négyfőbbhímes Seregnek van Táskája vagy Betzője.*

4. HÜVELY, HÜVELYKE (*Legumen*). A' Betzőtől és Táskától abbann külömböz, hogy az eggyik forradása a' *Foka* vastagabb, tompább, a' másik pedig az *Éli* vékonyabb, élesebb; és a' magvak csak a' fokából nőnek ki, az éliből nem. Ez *Degesz* (*torulosum*) mikor a' kopátsai vastagok, köptzösök, és domborúk. *Tsigaforma* (*cochleatum*) mikor tsigaház módra öszvetekeredett. *A' Kétfalkás Seregnek van Hüvelye és Hüvelykéje.*

5. TZIKKHÜVELY (*Lomentum*), a' Hüvelytől abbann külömböz, hogy van ugyan foka és éli: de nem a' forradásonn nyílik, hanem kereszttül van reggetve, 's minden rekeszébenn eggy eggy mag; és mikor megérik, a' tzikkelyekbenn töredezik el. Ez *Kérges* (*corticosum*) mikor a' kopátsa kivül fás, belől húsos, 's a' tzikkelyek kivül meg nem tetszenek. *Kovátkos* (*articulatum*) mikor az ízek kivülről is megtetszenek. *Horpaszos* (*isthmis interceptum*), mikor az ízek kivülről is megtetszenek, 's a' tzikkhüvely minden ízenn szúkebb.

6. TŰSZŐ (*Folliculus*). Ollyan hoszszúkás hegyesenn végződő Tok, mellynek csak eggy óldalánn van

van forradása, 's eggyfelől nyílik ki hoſzſzára. P. o. *Krepin.*

7. TSONTÁR (*Drupa*). Ollyan tsont keménységű makk (*Nux*), mellynek kívúl vagy húsos, vagy bőrforma ſzáraz borítékja van, p. o. *Cseresznye*, *Szilva*, *Mondola*, *Dió*. Ez lehet 1 vagy 2 vagy 3 vagy 4 makkú (*mono — tetrapyrena*).

8. BOGYÓ (*Bacca*). Ollyan soha ki nem nyíló húsos leves gyümőlts, mellybenn a' magvak többnyire minden rend nélkúl vagynak a' húsba féſzkelve. p. o. *Szőlő*, *Tzitrom*. Van *Száraz bogyó* (*Bacca exsucca*) is, mellybenn nedvesség nints, hanem bőrforma, soha ki nem nyíló ſzínes Zatskóból áll. P. o. *Paprika*. Van *Kérges* (*corticosa*) is, mellynek soha ki nem nyíló külső héja kemény: de belől igazi bogyó. Mikor a' Sokanyás virágbann minden magzatból bogyó leſz: ezek a' sok bogyók öſzveforrnak, 's leſzſz belőlök *tsoportos* vagy *epres Bogyó* (*Bacca composita*) p. o. *Szederj*.

9. ALMA, vagy BOJÓ (*Pomum*). Ollyan húsos gyümőlts, mellynek közepénn igazi magtartó Tok (*capsula*) van. p. o. *Alma*, *Körtvély*.

10. KABAK (*Pepo*). Ollyan húsos vagy néha ſzáraz falú gyümőlts, mellynek magvai belől a' fal' óldaláról rövid kóldök sinórokonn nőnek ki. p. o. *Tök*, *Dinnye*, *Ugorka*.

Igazi gyümőlts forma az, a' melly a' magzat' megnövéséből leſzſz. Sokſzor pedig vagy a' bokréta vagy a' tséſze ránő a' magzatra, 's vagy Tokot, vagy Tsontárt, vagy Bogyót mutat. Az illyeneket hívjuk *Áltoknak*, *Áltsontárnak*, *Álbogyónak* (*Capsula — Drupa — Bacca spuria*). Nevezetes Álbogyó a' Szamótza, mellybenn a' vatzok nő ki húsos bogyó formára, 's azonn űlnek a' magvak.

§. 3. *A' Virágzásnak külömb külömb formái.*

VIRÁGZÁS. (*Inflorescentia*)

Az a' mód és forma, mellyel és mellybenn a' virágok a' plántánn állanak. Ez sokféle.

1. GYŰRŰ vagy ÓRV (*Verticillus*). Mikor a' virágok a' ſzárat karikábann körűlveſzik; p. o. *'Sálya*. Ez *Szárborító* (*confertus*) mikor a' gyűrűk eggymáshoz

hoz közel vagynak, 's tsaknem eggymást érik. p. o. *Levendula.*

2. Búb vagy Gomb (*Capitulum*). Mikor eggy kotsán' hegyénn sok virágok, mind külön külön tséſzébenn, golyóbis vagy félgolyóbis, vagy kúp formábann űlnek. p. o. *Lóhere.* Néha illyen apró virág gombotskák (*glomeruli*) a' levél tövekenn, vagy a' ſzáróldalonn űlnek.

3. Tsoportos *virágok* (*Flores aggregati*). Mikor eggy kotsán' hegyénn sok virágok űlnek eggy közönséges tséſzébenn; 's mindenik virágnak hímjei ſzabadonn állanak. p. o. *Sikkantyú.*

4. Fészkes *virágok* (*Flores compositi*). A' Tsoportosoktól abbann külömböznek, hogy hímjei eggyüttnemzők. *Lásd az eggyüttnemző Sereget.*

5. Ernyő (*Umbella*), Mikor eggy kotsán' hegyéből sok kotsánok nőnek ki bokrosonn. *Ernyőke* (*Umbellula*) mikor az ernyő' kotsánjai' hegyénn ismét más kis ernyő van, 's annak kotsánkáinn űlnek a' viragok. p. o. *Kapor*, *Petſelyem.* Az illyet hívjuk *Kétszeres ernyőnek* (*Umbella composita*). Ez lapos (*plana*) mikor a' kotsánok úgy nőnek, hogy az egéſz ernyő felyűl tányérosnak látſzik. *Domború* (*convexa*) mikor a' közepe magasabb, domború. *Vigály* (*depauperata*) mikor tsak kevés virága van. *Virágrugó* (*abortiens*) mikor a' virági köztt anyátlanok vagynak, mellyek magot nem teremnek. *Sugáros* vagy *Ereſzes* (*radiata*) mikor a' ſzélső ſzirmok a' belsőknél nagyobbak.

6. Bogernyő (*Cyma*). Mikor a' virágzás ernyősönn indúl; de oſztán az ernyő-kotsánok ſzéllyelágaznak. p. o. *Bodza.*

7. Tsomós *virág* (*Flos fasciculatus*). Mikor a' nagy kotsánból sok apróbb kotsánok nőnek ki egyenlő magasságra, de nem eggy pontból. p. o. *erdei szegfű.*

8. Sátorozó *virág* (*Flos corymbosus*). Mikor a' ſzárból mindenfelől a' virág ágak és kotsánok úgy nőnek, hogy felyűl mind egyenlő magasságra érjenek. p. o. *Saláta.*

9. Fürt (*Racemus*). Mikor eggy kotsán' óldalából apró és igen eggyforma kotsánkájú virágok nőnek. p. o. *Ribiszke.* Ez *Eggysoros* (*secundus*) mikor tsak

eggy

eggy óldalonn vagynak. *Billenges* (*compositus*) mikor a' fürt több apró fürtökből áll. p. o. *Szőlő.*

10. FÚZÉR (*spica*). Mikor eggyszáronn, vagy ágonn, vagy *Gerintzenn* (*Rachis*) kotsántalan virágok hoszszára sűrűnn úlnek. Ez *Tsomós* vagy *Torlott* (*glomerata*) ha a' virágok apró tömött tsomónként vagynak ráfúzve. *Pusztás*, *Hézakos* (*interrupta*) ha a' virágok eggymást hátalják rajta; *Eggysoros* (*secunda*); *Kétsoros* vagy *kétóldali* (*disticha*); *Hasas* (*ventricosa*) ha a' közepénn vastagabb, a' két végénn vékonyabb; *Ijasfijas* (*ramosa seu composita*) ha más apróbb fúzérek nőttek belőle; *Bokros* (*fasciculata*) ha eggy pontból több fűzérek nőnek; *Üstökös* (*comosa*) ha a' fűzér' véginn eggy tsomó levél van.

11. AGBOG, BUGA (*Panicula*). Mikor a' kotsán rendetlenül széllyelágazik. Ez leginkább a' Polyvás fűvekbenn fordúl elő; és *Kinyilt* (*patens seu patula*) mikor a' kotsánból mindenfelé szabadonn kiállanak. *Buglyos* (*effusa seu diffusa*, *seu patentissima*) mikor a' kotsán' szélyelágazásai eggymástól távol kinyúlnak. *Széllyelberzedtt* (*divaricata*) mikor a' gerintzből kieredő kotsánok hátragyökönek. *Eggyűgyű* (*simplex*) mikor a' gerintzből kieredő kotsánok tsak alig, vagy nem is ágaznak el. *Tömött* vagy *Sűrű* (*contracta seu coarctata*) mikor az elágazott kotsánkák rövidek és sűrűk. *Fejesbuga* (*Thyrsus*) mikor a' tömött bugának hoszszúkás bunkó formája van. p. o. *Fagyal.*

12. BARKA (*Amentum*). Mikor eggy vékony gerintzenn feküsznek sűrűnn, gyűrűsönn vagy szorosann, vagy a' gerintzet kerülgetve, apró pikkelyek, vagy puha hártyák, 's azok alatt a' nemző részek. p. o. *Dió*, *Mogyoró*, *Káka*, *Sás.* Mikor ezek a' pikkelyek puha szőrösök: neveztetnek *Tzitzunak* (*Julus*); mikor pedig kemény, tserép vagy forgáts formák, *Toboznak* (*Strobilus*) p. o. *Fenyőfa.*

Mátkás (*Anprogyna*). Fúzérnek és mátkás Barkának hívjuk azt, a' mellyben külön vagynak hím, és külön nőstény virágok.

§. 4. *'Sellérek vagy Segédek a' Virág és Levelek körűl.*

Ezek a' Nyél, Kotsán, Pálha, Murva, Kats, Leplek és Fegyverek.

NYÉL

NYÉL (*Petiolus*).

Az a' ſzáratska, mellyenn a' Levél áll. Mikor a' Levélnek illyen nints: nyeletlennek mondódik.

KOTSÁN (*Pedunculus*).

Az a' ſzáratska, mellyenn a' virág áll. Mikor a' virágnak illyen nints: kotsántalannak mondódik. — *A' nyelet és kotsánt eggymástól jól meg kell külömböztetni, hogy a' zavarodás eltávoztatódjon. Egyébaránt mindeniknek formája, állása, kinövésének helye, ahol előfordúl, magyarázat nélkűl is érthető.*

PÁLHA (*Stipula*).

Levél matériájú növés a' ſzáronn, a' nyél' tövénél. Ez vagy magános, vagy páros; és a' nyél' tövének vagy alatta, vagy mellette, vagy felette, vagy vele által ellenbenn nő. p. o. *Borsó.* — A' Polyvás fűvekbenn, a' mint a' levelek' tövei a' ſzárat hüvelyezik; ſzokott lenni gyakrann a' torkolatnál eggy kis hártya kinövés: ennek neve *Nyelvetske* (*Lingula*).

MURVA (*Bractea*).

Levél forma növés a' kotsán' tövénél, vagy a' kotsántalan virág alatt; sokféle formájú, és gyakrann ſzínes. p. o. *Csormolya.* Az Ernyős virágokbann, az ernyő' tövénn is, az ernyőke' tövénn is van némellyekbenn köröskörül murva. Ez *Gallérnak* (*Involucrum*) nevezódik. Az ernyőé *nagy gallér*, az ernyőkéé *kis gallér.*

KATS, v. FOGÓDZÓ, v. SÜNDÖRGŐ (*Cirrhus*)

Az a' czérna forma kinövés némelly kapaſzkodó plántákonn, melly a' ſzomſzéd plántákra és egyebekre tekergódzik, katskaringodzik. p. o. *Szőlő, Borsó, Tök.*

LEPLEK (*Pubes*)

Azok a' ſzőrösödések, tsutsorodások, és nyálkásságok, mellyek némelly plántának ſzárát, levelét, néha virágát is belepik. Nevezetesenn:

Molyhok (*Tomentum*) igen apró sokſzor alig látható ſzőrök, mellyek sűrünn belepik a' plántának valamelly réſzét, úgy hogy az, azok miatt többnyire fejér.

Pelyhek

Pelyhek (*Plumae*) hoſzſzú gyenge ſzőrök, mellyeknek ſzálai ismét ſzőrösök, mint a' pehely.

Szőrök (*Pili*) ſzálanként álló ſzőrök nem feletiébb sűrűnn.

Gyapjak (*Villi*) hoſzſzú puha sűrű ſzőrök.

Szösz (*Lana*, *Lanugó*) puha öſzſzeviſzſza hajló ſzőrök.

Selyem (*Sericum*) alig latható apró fényes ſzőrök.

Serték (*Setae*) durva kemény ſzőrök.

Horgok (*Hami*) horgas végű serték.

Szigonyok (*Glochides*) két 's több horgú serték.

Ikrák (*Glandulae*) apró húsos növések mint az ikra.

Bibirtsók (*Tubercula*) apró feltsutsorodások.

Szümőltsök (*Verrucae*) nagyobb feltsutsorodások.

Babugok (*Papillae*) húsos ſzümőltsök.

Himlők, *Felomlások* (*Papulae*) apró hólyagos tsutsorodások.

Havadás, *Mirígy* (*Callus*) keményke apró daganat formák, mint a' bőrönn való törés.

Enyv, *Nyálka*, *Tsiríz* (*Gluten*) ragadó nyálkásság, melly a' vízbenn elolvad.

Mezge (*Viscus*) gyantás nyálkásság, melly a' vízbenn nehezenn olvad.

Ezekből kell megérteni, mikor a' leírásbann a' plántának valamelly réſze molyhosnak, ſzőrösnek 's a' t. mondódik. Ezekhez járúl még a'

Borzas (*hispidus*, *hirtus*, *hirsutus*) mikor a' ſzőrök kemények, durva tapintásúk. *Érdes* (*Scaber*)

Szakállas (*barbatus*) mikor a' ſzőrök apró tsomónként és fürtönként vagynak rajta.

Borostás (*strigosus*) mikor a' ſzőrök igen durvák, 's ezek többnyire lesímúlva vagynak. — Ha semmi effélék nintsenek rajta: akkor vagy *Kopasz* (*glaber*), vagy *Síma* (*laevis*), vagy *Fényes* (*nitidus*), vagy *Tsillogó*, *Tündöklő* (*lucidus*).

Fegyverek (*Arma*)

Azok a' réſzei a' plántának, a' mellyekkel az őtet illető állatot bántja. Ezek:

Tövissek (*Spinae*) mellyek magából a' plánta' testéből nőnek ki, és a' héjjával eggyütt nem lehet róla lehántani. p. o. *Kökény*.

Fá-

Fúlánkok (*Aculei*). Ezek is tövis forma ſzúrós eſzközök: de a' plántának tsak a' héjjára vagynak nőve, 's le lehet róla válaſztani. p. o. *Ró'sa.*

Tsípők (*Stimuli*). Apró ſzúrós tsípős ſzálkák. p. o. *Csalán.*

Mikor a' tövissek, fúlánkok, serték, ſzőrök két 's három hegyűk: neveződnek *Villáknak* (*Furcae*). Mikor a' plántának valamelly réſze sűrű de nem igen ſzúrós tövisekkel van rakva: *Tüskés* (*muricatus*).

§. 5. *A' Levelek' külömbkülömb Formái 's Nevei.*

A' Levélnek közönséges alkotása ez: A' mint a' nyél a' levél' táblájába ér; végig mégyen abbann hoſzſzára, 's lassanként elvékonyodva; és leſzſz a' levélnek *Gerintzévé* vagy *Inává*. Ez az In a' Levél' alsó lapjánn sinórosonn kidomborodva ſzokott lenni; és magából apró óldal-inakat vagy *Ereket* botsát mindenfelé a' levél' két *mellyékére*. A' levélnek *Válla* (*Basis*) az az alsó réſze a' nyél felől, a' hol a' két mellyéke végződik. *Hegye* (*Apex*) a' levél' külső vége. *Éli* (*Margo*) a' két mellyéknek vagy karimának ſzéle, kerülete. *Lapja* (*pagina*) a' felső és alsó ſzíne.

A' Levél vagy *Eggyes Magános* (*simplex*) mikor eggy nyélenn tsak eggy darabból álló levél van, bár ha hasogatott is az; vagy *Fűzött* (*compositum*) mikor az eggy nyélre két három 's több magános levelek vagynak fűzve.

A' levél' külön külön formájának neve és magyarázatja itt az Abéce betűinek rendi ſzerént adódik elő.

Általnőtt vagy *Gallérozó* (*perfoliatum*) mikor a' levél válla köröskörűl a' ſzáronn által nőtt eggy darabba.

Árforma (*subulatum*) mikor a' ſzálas keskeny levél vékony hegyes mint az ár.

Aszott vagy *Avúlt* (*scariosum*) ſzáraz hártya forma.

Barázdás (*sulcatum*) mikor mélyetskénn be van kartzolva.

Bárdforma (*Dolabriforma*) mikor a' hásos levél a' tövénél hengeres, kifelé pedig kereknenn kilapúl, 's eggyfelől éles.

Ehor-

Behorpadtt (*depressum*) mikor a' húsos levél' felső lapja be van horpadva.

Berzedtt (*squarrosum*) mikor szárnyasonn be van vagdalva majd a' gerintzig, 's a' sallangjai széllyel erre arra állanak.

Bodros (*crispum*) mikor a' levél' széle a' táblájához képest igen bőv, 's a' miatt megbodrosodik.

Bókoló, Konyúló (*cernuum*) mikor derékbann kifelé görbül, 's lefelé kezd konyúlni.

Bokros (*fasciculatum*) mikor eggy pontból sok levél nő ki.

Bordás (*costatum*) mikor a' gerintzből kiálló inak erednek a' levél' két mellyékére.

Bördős (*tubulosum*) mikor tsöves, s' belől üres.

Buglyos (*supradecompositum*) mikor eggy nyélre sokképenn tűzött fűzött sok levélkékből áll.

Dárdaforma (*Hastatum*) mikor a' nyilforma levélnek két hegyes válla nem visza a' nyélfelé, hanem kifelé tart.

Domború (*convexum*) mikor a' levél' széle szűkebb mint a' táblája, 's a' miatt a' közepe feldomborodik.

Eggymásbólnőtt vagy *Lántzos* (*articulatum*) mikor eggyik levélből nő ki a' másik. p. o. *Kaktus.*

Ékforma (*Cuneiforma*) mikor a' vége széles tompa, a' két válla pedig hegyesenn mégyen össze.

Él
- *Épélű* (*integerrimum*) mikor az éli mindenütt tiszta, és semmi fogak tsipkék 's a' t. nintsenek rajta.
- *Kétélű* (*anceps*) mikor a' húsos levél középenn domború, a' két szélinn éles.
- *Háromélű* (*triquetrum*) mikor a' húsos levélnek három éle van.
- *Ellelálló a' szárra* (*adversum*) mikor a' felálló levél éllel fordúl a' szárfelé.
- *Ellelálló felfelé* (*veeticale*) mikor éllel fordúl az égfelé.

Ellenesek n) (*opposita*) mikor két levél által ellenbenn áll a' szár' két óldalánn.

Eres

---

n) Ez a' szó: *ellenes*, ezeknek formájokra van: *feles*, *visszás*. Jó szó tehát; annyival inkább, mivel van tőle származott jó szavunk: *Ellenség*.

Eres (*venosum*) mikor a' gerintzből kimennek sok elágazó erek a' levél' két mellyékire.

Ép (*integrum*) mikor a' ſzéle nints bevagdalva, és meghasgatva; hanem legfellyebb is tsak fűréſzes vagy tsipkés.

Esztekés vagy *Hóldforma* (*lunatum*) mikor a' kerekded levél' válla úgy van kimetſzve, hogy a' nyélfelől két ſzegelete kiáll.

Fedelékesek, vagy *Hátalók*, vagy *Pikkelyezettek* (*imbricata*) mikor az alsóbb levelek' végei a' felsőbbek' vállára fekűſznek; vagy eggymást hátalják, mint a' 'sindelyek a' fedélenn, 's mint a' pikkelyek a' halonn.

Félfarú (*subdimidiato cordatum*) mikor eggyik válla lejjebb ér, mint a' másik.

Félszeg (*subdimidiatum*) mikor eggyik mellyéke keskenyebb, mint a' másik.

Fennlábbó (*natans*), a' melly a' víz' ſzínén lebeg.

Fogas (*dentatum*) mikor ollyan eggymástól ritkásonn álló kinövések 's metſzések vagynak a' levél' élinn, mellyeket sem fűréſzfogaknak, sem tsipkéknek nem mondhatni. — *Kétszer fogas* (*duplicato dentatum*) mikor ezekenn a' fogakonn más apró fogak vagynak.

Fodros, *Habos* (*undulatum*) mikor a' levél' ſzéle fel 's alá görbűl, kidűl bedűl.

Fonák (*resupinatum*) mikor az alsó lapja fordúl felfelé.

Forradtt — *Szárhozforradtt* (*adnatum*) mikor a' levél' válla a' ſzárhoz forrad. *Öszveforrtak* (*connata*) mikor két ellenes levélnek a' válla eggyé nőtt.

Füles (*auriculatum*) ollyan mint a' dárdaforma, tsakhogy a' két füle kissebb, mintha hozzá vólna tóldva.

Fűrészes (*serratum*) mikor az élinn sarlós fogai vagynak, mint a' fűréſznek. *Kétszer fűrészes* (*duplicato serratum*) mikor a' fűréſz fogakonn ismét apróbb fűréſz fogak vagynak.

Fűzött (*compositum*). Lásd fellyebb: *Kétszerfűzött* (*decompositum*) mikor eggy nyélre több fűzött levelek vagynak fűzve. *Sokszorfűzött* (*supradecompositum*) mikor eggy nyélre kétſzerfűzött levelek vagynak fűzve.

Gallérozó lásd *Általnőtt*.

Göngyölödött lásd *Legöngyölödött*.

Gyű-

Gyürkösök vagy *Tsillagosok* (*stellatae*) mikor kariká-bann vagynak a' ſzár körül kettőnél több levelek.

Hártyaforma (*membranaceum*), a' melly nem húsos. Illyenek többnyire minden fa- 's egyéb közönséges levelek.

Hármasok (*ternata*) mikor eggy nyélenn három levél van.

Kétszerhármasok (*biternata*) mikor a' nyél három ágú, 's minden ághegyenn eggy hármas levél. És így 9 levélkéből áll.

Háromszor hármasok (*triternata*) mikor a' három ágú nyélnek minden ágánn kétſzer-hármas levél van. És így mindöſſze 27 levélke.

Hasábos (*partitum*) mikor a' levél úgy van béhasogatva, hogy a' hasadás a' közepénn túl hat a' nyélhez közel.

Hátaló (*imbricatum*). Lásd *Fedelékes*.

Hegedűforma (*panduri forme*) mikor a' levélnek két óldalánn vagy mellyékénn két horpaſza van, mint a' hegedűnek.

Hegyes (*acutum*) mikor a' levél' vége nem kerek; hanem ſzegeletesenn megyen öſſze a' két mellyéke.

Hegyzett. Lásd *kihegyzett*.

Hengeres vagy *Görgeteg* (*cylindricum teres*) mikor a' húsos levél hoſzſzú, kerek falú.

Hóldforma (*lunatum*). Lásd *Esztekés*.

Hólyagos (*bullatum*) mikor az inak feſzesek, 's köztök a' levél' hártyája hólyagosonn feldomborodik.

Homorú. Lásd *Teknös*.

Hónally (*axillare*), a' melly az ág' tövénn az ág és ſzár között nő ki.

Horpadozott (*lacunosum*) mikor az inak feſzesek, 's köztök a' levél' hártyája behorpadozik; vagy az alsó laponn pőtyögős.

Horpadt végű (*retusum*) mikor a' tompa levél' vége be van horpadva.

Hoszszúdad o) vagy *Hoszszúkás* (*oblongum*) mikor a' levél hoſzſzúnak indúl: de a' hoſzſza nem igen több három 's négy annyinál, mint a' ſzélessége.

Hú-

---

o) Ez a' végezet: *ded*, a' mint némelly ſzavainkbann előfordúl: *kerekded*, *kisded*, *gyermekded*, *fennyedenn*, *könnyedenn*, *édesdedenn*, *rövidedenn*, *gyengédedenn* 's a' t. for-

Húsos vagy *Po'sgás* (*carnosum*), a' mellynek a' két lapja közt húsos béli van.

Hüvelyező (*vaginans*) mikor a' levél' töve tsővesenn üvelyezi a' szárat. p. o. *a' polyvás füvekbenn.*

Ina (*nervosum*) nevezetesenn *három*, vagy *öt*, vagy *hét inú* (*tri — quinque — septemnervium*) mikor a' levél' tövénn vagy a' vállánál erednek 3, v. 5, v. 7 inak, 's mennek a' levél' hegyi felé.

Villásinú, nevezetesenn *három — öt — hét villásinú* (*tripli — quintupli — septuplinervium*) mikor a' levél' táblájánn a' vállánn fellyűl erednek az inak a' gerintzből, 's mennek a' levél' hegyi felé.

Laposinú (*lineatum*) mikor ki nem domborodott inak mennek mellesleg esenn a' levél' hegyi felé. — Linné gyakrann *lineatum*nak nevezi a' *Sinórinút* is, a' mellynek inai nagyonn kidomborodnak.

Kardforma (*ensiforme*) mikor a' húsos kétélű hoszszú levél a' végefelé laposodik, hegyesedik, 's hártyaformává leszsz.

Kartzolt vagy *Sinóros* (*striatum*) mikor hasadás forma vonások vagy kartzolások vagynak rajta. Ha ezek a' kartzolások sürünn vagynak, közttök a' kartzolás' partja sinórosonn mégyen.

Kanyaros ρ) vagy *Szorúlókerek* (*parabolicum*). Ollyan hoszszúdad levél, melly a' vállánál tojáskerek, 's azutánn hirtelen keskenyedik, 's tojáskerekenn végzodik.

Karélyos (*lobatum*) mikor a' levél úgy van kimetszegetve vagy hasogatva, hogy a' hasadás tsak félig formánn hat; és a' karélyok inkább tompák mint hegyesek.

Ka-

---

mát vagy hasonlítást jelent; eggyszersmind pedig viszszavesszen valamit a' szó' értelméből, p. o. *kerekded* a' mi nem tökéletes kerek, hanem van valami hijja. Azt gondoljuk, hogy az ezzel való élést lehet szélesebbenn kiterjeszteni és mondani p. o. *gömbölyüded* a' mi nem egészenn gömbölyü, hanem van valami hijja. Sőt bátorkodtunk a' magábann hangzóját (bár eleinte a' fül szokatlanúl vette) a' nyelv' természetéhez alkalmaztatni, és e' helyett: *hoszszúded*, *hoszszúdadot* tenni; valamint a' *szer*t a' kemény hangok utánn *szor*nak mondjuk. p. o. *kétszer*, *hatszor*.

ρ) A' földmérők' *Paraboljának* legalkalmatosabb magyar neve: *Kanyar*; mert a' mint az elhajtott kő vagy kanyarító, kanyarodva mégyen és esik le; éppenn *Parabolát* ir le.

Olyan nyílt Rezek Cevél, melynek szélességében van
a' hossza p: o:

Katzúros, vagy *Agyaras* (*Runcinatum*) mikor a' levél úgy van szárnyasonn kivagdalva, hogy a' szeletei hegyesek, 's a' nyélfelé vissza nézenek.

Kerek (*orbiculatum*) mikor a' levél egész karika.

Kerekded (*subrotundum*) mikor a' kerekségnek valami hijja van.

Kerülgetők vagy *Váltogatók* (*alterna*) mikor a' következő felsőbb vagy alsóbb levél mindég óldalt esik; és így a' szárat kerülgetik.

Kétsorosok (*disticha*) mikor csak két által ellenbenn lévő óldalánn vagynak a' szárnak.

Két óldalra nézők (*bifaria*) mikor mindenfelőlről nőnek ki a' szárból; de úgy hajolnak, hogy csak két óldalra néznek.

Késforma (*Acinaciforme*) mikor a' húsos laposs levélnek az eggyik mellyéke éles, görbe; a' másik (a' *foka*) egyenesebb és tompa.

Kiharapott (*praemorsum*) mikor a' levél a' hegyénn ki van kanyarítva.

Kihegyzett (*acuminatum*) mikor a' hegyes levélnek hegyi eggy kevéssé kijjebb nyúlik, mintha ki vólna tóldva, vagy nyújtva.

Kikanyargatott (*Sinuatum*) mikor a' levél' mellyékei ki vagynak kanyargatva kerekített mettszésekkel.

Kitsípett (*emarginatum*) mikor a' levél a' hegyinn ki van tsípve.

Kinyilt (*patens*) mikor a' szártól félre hajlik.

Kirágottélű (*erosum*) mikor az éli egyenetlenűl ki van tsipkedve, mintha ki vólna rágitskálva.

Konya (*reclinatum*, *reflexum*) mikor a' töve felálly: de derékba a' föld felé görbül.

Konyúló. Lásd *Bókoló*.

Kótaforma (*rhombeum*) négy közelegyenlő óldalú, mellynek ketteje a' nyélre mégyen ólzve. Hasonlít a' lábas kótához.

Kótalántsás (*Deltoideum*) a' kótaformától abbann külömböz, hogy a' nyél felől való két óldala kissebb, a' két külső pedig hoszszabb; 's a' levél lántsás formára kinyúlik.

Körkörös q) vagy *Tojáshoszszú* (*ellipticum* seu *ovale*),

q) A' Földmérők' *Ellipsis*ének legalkalmatosabb magyar neve a' *Körkör*; mert két pontból íródik le, és ollyan, mintha két *Kör* vagy *Karika* olvadt vólna benne eggyé.

& mikor a' tojás-kerek levél derekban szélesebb, kerekített.

a' mellynek hoſzſza nagyobb a' ſzélességénél, 's mind a' két vége egyenlő kerekségű.

Kövér (*succulentum*) kevéssé húsos.

Kukora (*inflexum*, *incurvum*) mikor a' levél' töve kiáll; a' dereka pedig és vége a' ſzárfelé begörbül.

Lántsás (*lanceolatum*) mikor a' hoſzſzúdad levél a' végefelé lassanként hegyesedik.

Lántsás-tojáskerek r) (*lanceolato ovatum*), a' mellynek a' válla lántsás, a' vége tojáskerek.

Lántzos. Lásd *Eggymásból nőtt.*

Lapitzkás (*spatulatum*) mikor a' hoſzſzúdad levél a' végénél kerekded, ſzéles; a' válla felé pedig hirtelen megkeskenyedik.

Laptott (*compressum*) mikor a' húsos levél öſzvenyomott, lapos.

Lefüggő (*dependens*) a' földfelé tsügg.

Legöngyölödött (*revolutum*) mikor a' levél lefelé kunkorodik; úgy hogy a' türetnek külső ſzíne a' levél' felső lapja.

Legyezős (*flabelliforme*) mikor az ékforma levél' vége be van hasgatva.

Lekonyúlt. Lásd *Konya.*

Levélke (*foliolum*) eggy eggy levél a' fűzött levelekbenn.

Likatsos (*pellucido punctatum*) általlátſzó pontokkal pettegetett.

Metélt, vagy *Szabdalt*, vagy *Sallangos* (*dissectum*, seu *incisum*, seu *laciniatum*) mikor a' hoſzſzúdad levél mélyenn be van vagdalva rendeletlenül. Sokſzor a' sallangjai is bevagdalttak.

Négykeszególdalú (*trapeziforme*) mikor 4 egyenetlen óldala van.

Nyelvforma (*lingulatum*) mikor a' hoſzſzúdad húsos levél öſzvenyomott, és kerek végű.

Nyélre futó (*in petiolum decurrens*) mikor a' levél' válla lenő a' nyélre, 's azt gatyássá téſzi.

Nyilforma (*sagittatum*) mikor akármelly hegyes levélnek vilſzanéző két hegyes válla van.

Ormós gerintzű. Lásd *Tsónakos.*

Ólbe-

---

r) Mikor így két formát jelentő nevek öſzvetevődnek: az első a' válla' formáját, a' hátulsó a' vége' formáját jelenti.

Ölbefogott (*pedatum*) mikor a' nyél két ágra hasad, 's az ágainak tsak a' belső óldalánn vagynak a' levélkék.

Ósztörűs (*decussata*) mikor az ellenes levelű plántánn eggyik pár a' másik párral váltogatva kereſztbe áll. Úgy hogy ha fellyűlről néződik a' plánta lefelé: úgy latſzik, mintha a' levelei a' ſzár körűl négy sorbann kereſztbe vólnának.

Ötösök (*quinata*) mikor öt levélke van eggy nyélhegyre fűzve.

Pá'sitos. Lásd *Szálas.*

Párosok (*binata*, *conjugata*) két levélke eggy nyélhegyenn.

Kétpárosok (*bigemina*) a' nyél két ágú; mindenikenn eggy pár levélke.

Hárompárosok (*tergemina*) a' nyél két ágú; mindenikenn eggy pár levélke, 's az ágak köztt is eggy pár.

Pai'sos (*peltatum*) mikor a' kerekded levélnek a' lapja' közepénn a' nyél. p. o. *Sarkantyú virág.*

Pettegetett (*punctatum*) mikor apró pontokkal rakva van.

Pikkelyezett. Lásd *Fedelékes.*

Portzogós (*cartilagineum*) mikor az éli gyenge általlátſzó portzogóval van beſzegve.

Po'sgás. Lásd *Húsos.*

Prémes, *Szemszőrös* (*ciliatum*) mikor az élinn ſzőrök vagynak.

Púpos (*gibbum*) mikor a' húsos levél mind a' kétfelől domború.

Rántzos (*rugosum*) mikor az erek sűrűk, feſzesek, 's közöttök a' levél' lapja öſzverántzosodik. p. o. *'Sálya.*

Rántzbaszedett (*plicatum*) mikor a' levél' két mellyéke rántzba van ſzedve.

Rendetlen vagy *Zilált* (*sparsa*) mikor a' levelek minden rend nélkűl innen onnan nőnek ki.

Retzés (*reticulato-venosum*) mikor az erek eggymásonn kereſztűl kasúl mennek háló módjára.

Rongyosélű (*lacerum*) mikor az éli rendetlenűl, 's egyenetlenűl van ki 's bevagdalva.

Súgár (*strictum*) egyenesenn merőnn feláll a' ſzármentében.

Sal-

Sallangos. Lásd *Metélt.*

Szabdalt. Lásd *Metélt.*

Szálas vagy *Pásitos* (*lineare*) hoſzſzú egyenlő ſzélességű.

Szálas-lántsás (*lineari-lanceolatum*) mikor a' ſzálas levél a' végefelé lántsásodik.

Szálka végű (*mucronatum*) mikor a' tompa végű levél ſzálkánn végződik.

Szárnyas vagy *Tollagos* (*pinnatum*) mikor eggy nyélnek két óldalára vagynak levelek fűzve, két három 's több párjával (*bijugum*, *trijugum*) p. o. *Akász*, *Bodza*, *Babó*, *Lentse*, *Dió*.

Páratlan-szárnyas (*pinnatum cum impari*) mikor a' nyélnek legvégénn is van eggy páratlan levélke.

Páros-szárnyas (*abrupte pinnatum*) mikor a' nyél' végénn nints páratlan levélke, hanem a' ſzárny levélkék mind párosok.

Szaggatva-szárnyas (*interrupte pinnatum*) mikor a' ſzárny levélkék' közeinn más apróbb levélkék is vagynak.

Gatyás-szárnyas (*decursive pinnatum*) mikor a' levélkék nyélre futók, 's a' gerintzenn eggyik a' másikig lefutvánn, azt gatyássá téſzik.

Szárnyasonn hasadt (*pinnatifidum*) mikor a' levél tsak eggyes; de úgy van bemetélve, ſzabdalva, hogy a' sallangjai ſzárnyas levelet mutatnak.

Félbeszárnyas (*lyratum*) mikor a' levél tsak eggyes, 's ſzárnyas formánn van hasgatva, ſzabdalva: de nem egéſzenn, hanem a' levél' vége eggy darabonn épenn marad, 's az oſztán a' több sallangoknál sokkal nagyobb.

Kétszer szárnyalt (*bipinnatum*, seu *duplicato-pinnatum*) mikor eggy nyélre ſzárnyasonn vagynak fűzve ſzárnyas levelek.

Háromszor szárnyalt (*tripinnatum*, s. *triplicato-pinnatum*) mikor eggy nyélre ſzárnyasonn vagynak fűzve, kétſzer-ſzárnyalt levelek.

(*Ezekbenn mikor* ſzárny *említődik*, *az nem eggy levelkét tészen*, *hanem egész szárnyas levelet*, *a' melly a' kétszer szárnyaltbann eggy eggy szárny levélke gyanánt van.*)

Szárborító (*conferta* v. *approximata*) mikor ollyan sűrűnn vagynak, hogy a' ſzár tőlök nem látſzik.

Szár-

tsonkatollas, vagy [szaggatva - szárnyas]

Szárkerülő. Lásd *Kerülgető.*

Szárölelő (*amplexicaule*) mikor a' nyeletlen levél' két válla ölbe veszi a' szárat.

Szárrafutó (*decurrens*) mikor a' nyeletlen levél' válla hozzá nő a' szárhoz; 's azonn eggy darabig lefelé menvénn, azt gatyássá tészi.

Szárranyomúlt, v. *simúlt*, v. *lapúlt*, (*adpressum*) mikor ráfekszik a' szárra.

Szegett szélű (*margine revolutum*) mikor a' széle letüremlik, mint a' beszegett kelzkenőé.

Szegletes (*angulatum*) mikor egyenes óldalai vagynak, mellyek a' hol összvemennek szegeleteket formálnak. *Háromszegű*, *Kótajorma* 's a' t.

Szemszörös. Lásd *Prémes.*

Szíves (*cordatum*) mikor a' levél' válla mind a' két felől be van kerekítve szív formára.

Viszszás-szíves (*obcordatum*) mikor a' válla hegyes, a' vége szívforma.

Szíves-tojáskerek (*cordato ovatum*) mikor a' válla szíves, a' vége tojáskerek.

Tojáskerek-szíves (*ovato cordatum*) mikor a' vállatojáskerek, a' vége szíves.

Szíves-lántsás (*cordato lanceolatum*) mikor a' válla szíves, a' vége lántsás.

Szorúlókerek. Lásd *Kanyaros.*

Taplóbélű, *Húsosbélű* (*pulposum*) mikor a' húsos levélnek húsos vagy taplós béli van.

Társasok, *Tzimborások* (*conjugata*) mikor eggy nyél hegyenn eggynél több levél van. Illyenek a' *Párosok*, *Ketpárosok.* 's a' t.

Teknös, *Homorú* (*concavum*) mikor a' széle szűkebb mint a' táblája; 's a' miatt a' levél öblös.

Tenyeres (*palmatum*) mikor eggy levél öt vagy hét hoszszúdad hasábokra van szabdalva, mellyek kiterjedve állanak.

Tekeredett (*obliquum*) mikor derékonn megtekeredik, úgy hogy az élét az égtelé fordítja.

Terepély (*patentissimum*, *divergens*) mikor a' szártól egyenesenn kiáll, egyenes vagy nyerő szegeletre.

Tertyedt végű (*Dactaleum*) mikor a' vége nagyonn kiszélesedik, szélyelnő, 's bodros vagy hasábos.

Tojás-

Tojáskerek, s) *Tojásdad* (*ovatum*) mikor a' hoſzſza nagyobbatska a' ſzélességénél; a' vállánál kerek, kifelé keskenyedik; 's a' vége vagy ſzegeletesenn mégyen öſzve, vagy az is eggy kevéssé kerek.

Tojáshoszszú. Lásd *Körkörös.*

Tojáskerek-szíves. Szíves-tojáskerek. Lásd *Szíves.*

Tojáskerek-lántsás (*ovato-lanceolatum*) mikor a' válla tojáskerek, a' vége lántsás.

Viszszás-tojáskerek (*obovatum*) mikor a' válla hegyes, a' vége kerek.

Törhegyű (*cuspidatum*) mikor a' kihegyzett levél ſzálkánn végződik.

Tollagos. Lásd *Szárnyas.*

Tűforma v. *Törekes* (*acerosum*) ollyan keskeny ſzálas levél, a' melly kemény, és télenn is megmarad a' fájánn.

Tsákó (*assurgens*) mikor a' töve kiáll, a' dereka felgörbül.

Tsatornás v. *Válus* (*canaliculatum*) mikor a' keskeny ſzálas levél a' gerintze' mentébenn ki van vőgyelve, mint a' válu.

Tsavargósélű (*repandum*) mikor az éle tsavargósonn 's kerekedve behorpadozott.

Tsillagos. Lásd *Gyűrűs.*

Tsipkés (*crenatum*) a' Fűréſzestől abbann külömböz, hogy a' fogai kerekdedek, és egyenesenn kifelé állanak.

Tsónakos v. *Ormós gerintzű* (*carinatum*) mikor a' ſzálas-lántsás levél' alsó lapjánn, a' gerintz tsónakosonn vagy ormósonn kidűjjed.

Tsonka (*truncatum*) mikor a' levél' vége ollyan, mintha el vólna vágva.

Tsuklyás (*cucullatum*) mikor a' ſzíves levélnek két válla öſzvehajlik, eggymásra borúl.

Tzimborások. Lásd *Társasok.*

Ujasok

---

s) Ez a' ſzó: *Tojáskerek*, ebből van rövidítve: *Tojáskerekségű.* Rövidítve; mert tudjuk, hogy a' magyar nyelv az illyen öſzvetételt: *Eyrund*, *Blutroth*, nem ſzereti. Azombann minden rövidítés mellett is ez tsak kéntelen ſzó. Örömest tettünk vólna jobbat: de nem találtunk. A' Tojásdad jó vólna; de az egéſzenn mást téſzen, t. i. ollyat, a' mi nem a' laposságára, hanem a' temérdekségnek formájára nézve a' tojáshoz hasonló

Ha mikor a' hoſszúdad levél válban tojáskerek, tsúcſosan ſzé-lesebb, kerekded.

Ujjasok. (*digitata*) öt 's több levélke eggy nyélhegyenn.
Uszó (*submersum* v. *demersum*) a' melly a' víz alatt van.

Zilált. Lásd *Rendetlen.*

Váltogatók. Lásd *Kerülgetők.* Ezennkivűl ez a' szó: *váltogató*, *váltogatva*, mást is tészen ki: t. i. ennek a' deák szónak *Alternus*, *Alternatim*, egész értelmét. Így már, ha mondjuk, hogy a' szárnyas levelenn a' levélkék, vagy a' kétsoros fűzérenn a' virágok váltogatva állanak; ez azt teszi, hogy azok nem ellenesek, hanem minden második a' túlsó soronn fellyebb áll. Ha mondjuk, hogy ennek a' virágnak hímjei váltogatva kissebbek: ez azt tészi, hogy minden második kissebb. 's a' t.

Válus. Lásd *Tsatornás.*

Veseforma (*reniforme*) mikor a' kerekded levél' válla mind a' kétfelől be van kerekítve, 's ollyan mint a' vese' formája.

Vigály (*rara*, *remota*) mikor ritkásonn eggymástól távol állanak.

§. 6. *A' Tör'sök.*

Tör'sök (*Truncus*) a' plántának dereka, mellyből kinőnek az Agak, Levelek, és Virágok. Ennek a' plánták' különbözéséhez képest vagynak eggynéhány Nemei és Nevei.

Szár (*Caulis*) teszi átaljában minden plántának tör'sökét. Különösenn pedig

Derék, Tőke, Tör'sök (*Truncus*) tsak az élőfák' szárát teszi.

Szalma, Izék, Gaz (*Culmus*) tsak a' szénanemű vagy Polyvás Fűvek' szárát, melly gyakrann *tzikkelyes* (*articulatus*) szokott lenni.

Tönk (*Stipes*) tsak a' gombák' szárát.

Tőkotsán (*Scapus*) tsak az ollyan virág-kotsánokat, mellyek nem az ágból, sem a' szárból; hanem egyenesenn a' gyökérből nőnek. p. o. *Játzint.*

A' Szár, tartósságára nézve:

Fűnemű (*herbaceus*) a' melly gyenge, könnyenn vágható; tsak eggyszer virágzik életébenn; és vagy *Eggynyári* (*Annuus*) vagy *Kétnyári* (*Biennis*).

Kór-

Kórós (*suffruticosus*) a' melly minden eſztendőbenn elſzárad; de a' gyökere megmarad a' földbenn, 's újra kihajt. Az illyen *Tartós* (*Perennis*).

Tserjés (*Fruticosus*), a' melly eſztendőről eſztendőre megmarad. Fa keménységű; de tövönn mindjárt ſzéllyel ágazik, és magossra ritkánn nő.

Fái (*Arboreus*), a' melly kemény fájú, magossra nő, és sok eſztendőkig él. *A' Tserjék és Fák eggymással szorossann határosok; mert a' melly eggy földbenn, 's eggy országbann tsak Tserje, másikbann vastag Fává nő. Ebbenn a' könyvbenn megmondódik, mellyik a' Fa, 's mellyik a' Tserje.*

A' Szár' növésére és formájára nézve kevés van magyarázni való.

Élődi (*Parasiticus*) a' melly nem a' földönn terem, hanem más plántákonn. p. o. *Fagyöngy.*

Nyűgös v. *Másra-gyökerező* (*radicans*) a' melly a' földből nő ugyan: de a' ſzomſzéd plánták' óldalába a' ſzárából gyökereket botsát. p. o. *Repkény.*

Kapaszkodó (*scandens*) a' melly nem tekergődzik ugyan a' mellette lévő plántákra 's egyebekre, hanem beléjek kapaſzkodik, 's felnő mellettek.

Venyikés v. *Indás* (*sarmentosus*) a' melly a' földönn fekſzik, és néhol a' földbe gyökeret is botsát, de tsak ritka helyenn.

Gyökerező (*repens*) a' melly a' hol a' földet éri, mindenütt legyökerezik.

Ostorindás (*Stolonifer*), a' melly a' ſzára' tövéről madzag forma indát botsát a' föld' ſzínénn, 's ez az inda minden tzikkelyenn legyökerezik, 's ott mindenütt új plánta nő. p. o. *Szamótza.*

Felegyenesedő, Tövönn görbe (*ascendens*) a' melly a' tövénél a' földre fekſzik; hanem a' tetejét és az ágait felbotsátja.

Heverő (*decumbens*), a' melly a' tövénél felfelé nő: de oſztán nagyobb réſze a' földre fekſzik.

Kajla (*declinatus*) a' melly felfelé nő: de derékbann lefelé görbül.

Veszszős (*virgatus*) a' mellynek ágai hoſzſzúk, kartsúk, vékonyok.

Kéthétágú (*dichotomus*) a' melly kétfelé ágazik, azután minden ága megint kétfelé; az megint kétféle: és így tovább az egéſz plánta.

Tetézö-

Tetéző-ágas (*Fastigiatus*), a' mellynek minden ága úgy nő, hogy egyenlő magasságú légyen a' szárral.

A' több nevek magokbann, és azokból a' mellyek már a' levelekről 's egyebekről mondódtak, könnyenn érthetők. p. o.

Feldülő (*erectus*)
Sugár (*Strictus*)
Könnyenntörő (*rigidus*)
Felfutó, Tekergődző (*Volubilis*)
Ingadozó (*Laxus*)
Buglyos (*diffusus*)
Megdűlő Henyélő (*procumbens*)
Elterült Letsepült (*prostratus*)
Földönnfutó (*humifusus*)
Pongyola, Gindár (*Flaccidus*)
Bötykös, Tsuklós (*geniculatus*)
Hengeres (*teres*)
Tsöves (*fistulosus*)
Szegletes (*angulatus*)
3-6 *domborúszegű* (*3-6 gonus*)
Agatlan (*simplicissimus*)
Kevéságú (*simplex*)
Aligágas (*integer*)
Ösztörűs (*Brachiatus*)
Agasbogas (*paniculatus*)
Gallyas (*ramosissimus*)
Tetönn gallyas (*prolifer*)
Gyűrűságú (*verticillatus*)
Terepély (*patentissimus, divergens*)
Taplóskérgű (*suberosus*)
Kartzolt (*striatus*)
Gatyás (*ulatus*) 's a' t.

§. 7. *A' Gyökér.*

GYÖKÉR (*Radix*) a' plántának föld alatt való réfze, melly által táplálltatást vészen. Ez vagy *Eggynyári* (*annua*), vagy *Kétnyári* (*biennis*), vagy *Tartós* (*perennis*).

A' gyökérnek külömbkülömb formáji:

Rojtos, v. *Fanos* (*Fibrosa*)
Orsó v. *Karó* (*Fusiformis*)
Taratzkos v. *Sarjadzó* v. *Tsemetéző* v. *Terjedő* (*repens*)
Gömbölyű (*globosa*)
Bojtos Sallangos (*Fascicularis*)
Hagymás (*Bulbosa*). Ez a' gumóstól abbann külömböz, hogy eggy hagyma maga tsak eggy bimbó, 's tsak eggy helyenn fakad ki. A' Hagymás: vagy *Réteges* (*tunicata*), vagy *Telibéllű* (*solida*), vagy *pikkelyes* (*squammosa*), vagy *borsókás* (*granulata*) a' melly apró bibirtsókból áll.
Elágazó (*ramosa*)
Elharapott v. *Tsonka* (*praemorsa*)
Tzikkelyes, vagy *Bötykös*, v. *Láncztos* (*articulata*)
Gerézdes (*dentata*), mint a' foghagyma.
Gumós v. *Tsitsókás* (*tuberosa*) Ez a' hagymástól abbann külömböz, hogy itt amott az óldalann vagynak bimbók, a' mellyekből kifakad.
Tenyeres (*palmata*)

§. 8. *A' Lopvanőszők.*

Ezek azok a' Növevények, mellyeknek ſzembetűnő virágjok nints; és nemző réſzeiket vagy éppenn nem, vagy tsak nagyító üvegenn lehet valamennyire látni; 's formájokra nézve is a' több plántáktól külömböznek. Ezeknek vagynak 4 Rendei: a' *Haraſztok*, *Mohok*, *Moszatok*, és *Gombák*.

Haraſztok. (*Filices*).

Ezek a' több plántákhoz hasonlítnak, hanem a' termések különös. Vagy valami Barka, vagy Fűzér, vagy Fürt formábann van a' termések virág nélkűl. p. o. '*Surló*; vagy a' levél' alsó lapjánn p. o. *Páfrán*; vagy a' gyökerei köztt. p. o. *Fentűsz*.

Mohok. (*Musci*)

Ezek is plánta formájúk, hanem aprók, apró levelűk; 's termések eggy kis tokotska eggy kis ſzáronn vagy kanafonn. Kétfélék:

Leveles Mohok (*Musci frondosi*) a' mellyeknek kupakos tokjok van.

Máj-mohok (*Musci hepatici*) a' mellyeknek ſzéllyel nyíló tokjok van, 's a' levelek ellapúl.

Moszatok. (*Algae*)

Ezek a' plántáktól külömböznek; ſzárok nintsen, hanem tsak valami elterűlő, vagy ſzéllyelálló levél formákból; néha pedig tsak persedésekből, vagy bibirtsókból; néha fonalſzálakból állanak.

Gombák. (*Fungi*)

Ezek a' plántáktól egéſzenn külömböző, különös formájú Növevények; húsos, vagy kérges, vagy bőrforma testűk.

Ezekről lásd a' Lopvanőſző Sereg' elejét.

III. RÖVID OKTATÁS AHOZ, A' KI MAGÁTÓL TANITO NÉLKÜL KEZD FÜVÉSZKEDNI.

§. 1.

Előſzör is arra ſzokjon, hogy a' nemző réſzeket tudja kikeresni a' virágbann, és azoknál fogva eltalálni, mellyik Seregre és Rendre tartozik az a' Plánta. A' nemző réſzek sokakbann ſzembetűnők; de sokakbann ſzéllyel kell bontogatni a' virágot, hogy meg lehessen őket látni. Tartson hát e' végre magánál eggy nyélbe tsinált háromélű tűt, ahoz illendő tokbann; és eggy kis kést. Ezek által végye le óltalommal a' Csészét, azutánn a' Bokrétát; 's azonnal a' nemző réſzek ſzemébe tűnnek. De a' Bokréta' levételekor ſzemes légyen; mert igen sokakbann a' Hímek annak belső falára vagynak nőve. Tartson eggy 'sebbeli nagyító üveget is, hogy az által, mikor ſzükség, a' plánták' apróbb réſzeit világosabbann meglátthassa. Jó leſzſz pedig ha eleinte tsak a' nagyobbatska virágokat visgálja, mellyeknek minden réſzeik ſzembetűnők; 's mikor ezekenn bele kap, akkor nyúl az apróbbakhoz.

§. 2.

Azutánn ahoz fogjon, hogy ki tudja keresni: mitsoda Nemre tartozik az előtte vagy kezébenn lévő plánta, 's mi annak Neme neve? E' végre értse meg jól a' Füvéſz nyelvből a' virágnak és gyümőltsnek sokféle formáit és réſzeit. Olvasgassa meg a' Seregek' elébe tett jegyzéseket, 's esmerkedjen meg azon Terméſzeti Rendekkel vagy Familiákkal, mellyek ezen könyvbenn említődnek: miéműek az *Érnyősök*, *Keresztesek*, *Pillangósok*. 's a' t. Ezeket oſztán ha távolról meglátja is, mindjárt megtudja mellyik seregre és Rendre tartoznak. (Itt mindazáltal nem kell mindenkor — kivált eleinte — egéſzenn arra támaſzkodni; hanem meg kell nézni a' nemző réſzeket; mert különbenn könnyenn megtörténik a' megtsalatkozás.) Ráakadvánn hát a' Seregre és Rendre; a' mint minden Sereg' elejénn elő van adva az oda tartozó Nemeknek Laistroma, azoknak Tzímereikkel eggyütt: nézegesse ölzve azon tzímereket az előtte lévo plántával

távaI, és a' melly tzímert benne megleli: azon tzímer' eleibe írott név lefzfz annak a' plántának Nemi neve. — Eleinte elégedjen még azzal, ha a' Nemre ráakad; 's minekutánna így egynéhányat eltalált, könnyebb lefzfz tovább menni.

Éfzre fogja venni, hogy a' Nemeknek kikeresésében nem tsak a' virágra, hanem a' termésre is fzükség van. Ollyan plántát igyekezzen hát vi'sgálás alá venni, a' mellyenn nem tsak virágok, hanem érett, vagy legalább érő félbenn lévő termések is vagynak. Vagy ha eggy plántát még tsak virágzásábann talál; keressen — ha mód van benne — abból a' fajból mást, a' melly már a' gyümöltsét is megnevelte; ha pedig abbann mód nints: jegyezze meg jól millyen vólt a' virág, 's várja meg míg az a' termését megérleli.

§. 3.

Útólsó munka annak kikeresése: mellyik Faja légyen az előtte lévő plánta, a' kitalált Nemnek? E' végre már az egéfz Füvéfz-nyelvet tudni kell; mellyet legkönnyebb és legmúlattatóbb úgy tanúlni meg, hogy az ember a' kertbenn, vagy mezőnn, vagy erdőnn vegye kezébe a' könyvet; 's az előfordúló leveleket, virágokat, fzárakat vi'sgálja meg, mellyik leírás és név illik a' formájokra. Fogja tapafztalni, hogy ugyan azon plántánn külömböző formájú leveleket talál; mert a' még fiatal levelek többnyire más formájúk, mint azok, a' mellyek már egéfzenn megnőttek. Ha ofztán azt akarja meghatározni, millyen levelű hát az előtte lévő plánta? eggy két levélből soha se ítéljen; hanem nézze meg az erejekbenn lévő leveleket, mellyek a' plánta' derekánn fzoktak lenni, 's azokból határozza meg a' formát. Sok plántákbann a' gyökér-levelek állandoúl más formájúk, mint a' derekánn, 's a' tetejénn valók. Ez a' külömbség — mikor fzükség van reá — a' leírásbann megmondódik. *t*)

Ha

t) Valamint a' Nemek' tzímerébenn tsupánn tsak a' *vdlasztó Tzímerek* vagynak feltéve: úgy a' Fajok' előadásábann is tsak a' megkülömböztető jegyek tevődnek fel. A' plánta' nagysága, virágzása' ideje, termése' helye, 's virágja' fzíne azért nem hozódnak elő: mert ezek könnyenn tsaló jelek. Sok plán-

Ha már a' Fajt ki akarja találni: keresse fel a' Nemet az előtte lévő számnál fogva, a' maga igaz rendében, 's ott találja a' Nem alatt előadva annak eggynéhány fajtájit (á' mellyeket t. i. Magyar és Erdély országbann lehet találni) azoknak megesmertető jegyeikkel eggyütt. Ha az előtte lévő plántának jegyeit ott fel találja: nézze meg mitsoda Fajnév van elébe írva; 's akkor a' plántát esmerni fogja Nemi és Fajnevével eggyütt. — Könnyenn megeshetik pedig, hogy ollyan Fajt vagy Nemet is talál, a' melly ebbenn a' könyvbenn nintsen. Az ollyat szorgalmatosann tartsa meg, leírvánn magánál minden részét; mert az ollyanokból kell ezutánn a' Nemzeti Füvész Könyvnek nevelkedni. — Igen jó leszsz, a' Tudomány' rendi, és a' könyv' útmutatása szerént, az előtte esmeretes plántákat keresgetni ki eleinte; mert hiszem senki sints, a' ki eggynéhány plántát szokásból ne esmerne.

§. 4.

Ha kedve és helye van hozzá: igen jó eggy kis gyűjteményt tsinálni azokból a' plántákból, mellyek előtte ritkábbaknak látszanak. Ezeket szedje, mikor a' virágzások divatjábann van, és már a' gyümőltsök is megtelszik; de ne esős időbenn és ne harmatonn szedje: mert külömbenn könnyenn megpenészesednek, 's feketednek. Szépenn kiterjesztve szárasztza meg papiros köztt, 's nyomtassa meg sotúbann, 's ugyan azon papirosra írja le azon plántának egész formáját. Ezen gyűjteménnyel magát télenn is mulathatja.

§. 5.

A' Füvészkedésbenn szükség megjegyezni, hogy sok virágok a' virágzás' idejénn mindennap bizonyos időbenn alunni és ismét felserkenni szoktak; azaz, a' bok-

ta eggy helyenn tsak eggy lábnyi, más helyenn embernyi magasságra nő. Sok tavaszszal virágzó virágzik nyáronn is, őszszel is. Sok hegyi plántát a' tavak mellett, és az erdeit a' síkonn lehet találni. A' virág' szine pedig tudni való hogy állhatatlan. Mindazáltal ezekből is sok helyekenn vagynak feltéve jegyzések; a' hol tudniillik a' természet láttatik állhatatos rendet tartani; és ugyan ezeket sok helyekenn a' fajnevek is kimutatják.

bokrétájokat béhunyják, meg ismét kinyílnak. p. o. illyenek többnyire a' félzkes virágok közzt a' felfzer virágúk, de másféle virágok is sokann. Ezek az alvó virágok vagy *Időérzők* (*Meteorici*) mellyek nedves időbenn 's az árnyékonn hunynak el, 's a verőfényenn kinyilnak; vagy *Napranézők* (*Tropici*), mellyek napfeljőtekor nyílnak ki, 's a' nap felé fordúlvánn, minteggy köfzöntik a' feljövő Napot; Naplement' tájánn pedig elhúnynak. p. o. *Kattan;* vagy *órára nyílók* (*Aequinoctiales*), mellyek bizonyos óránn nyílnak ki, és húnynak el. p. o. a' *Pitypang* reggel 6 órakor nyílik, 's estve 8 órakor húnyik. A' *vízi fejér Nimfa* 7 órakor nyílik, 5-kor húnyik. A' *kövér Portsin* 6 's 7 órakor nyílik; 's már 12 óra utánn kinyílt virágát nem lehet találni.

§. 6.

Megtsalják a' kezdő Fűvéfzt sokfzor a' bogarak. Ezek a' gyenge magzatba belétojnak, 's az kikelvénn benne, tőle a' magzat feltsutsorodik, megbúbosodik, nagyobbra nő; 's első tekintettel azt lehetne gondolni, hogy az annak a' plántának gyümőltse. Erre hát vígyázni kell. Megtsalódhatik a' Fűvéfzkedő abbann is, hogy a' plánta' termését nem ollyannak találja, a' milyennek a' Nemi Tzímer mondja. p. o. A' *Fügyal'* bogyója 4 magvúnak mondódik; 's ha az értt bogyókat kereſztűlvagdalja az ember: felette ritkábann talál kettőnél háromnál többet. Oka ez, hogy gyakrann eggy két mag valami ok miatt idétlennek marad, 's meg nem nő. Ennek hát az az orvossága, hogy meg kell nézni a' magzatokat gyenge korokbann is: a' mikor azok a' magvak' fzámát igazánn kimutatják.

§. 7.

Nem kell eltitkolni a' több nehézfégeket is, mellyek a' Fűvéfzkedésbenn magokat előadják. Azonnkivűl hogy némellyekbenn, mint nevezetesenn a' Polyvásokbann, Féfzkesekbenn, Barkásokbann, 's egyebekbenn is, sokfzor igen aprók a' megnézni való réfzek, mellyek a' kitalálást nehezítik:

a. A' Terméfzet néha játfzik a' Hímfzálak' fzámábann; úgy, hogy ugyan azon Fajbann, ha kövér föld-

földbenn van, a' hímszálak' számát, sőt a' szirmokét is eggyel 's néha kettővel is megszaporítja, a' sovány földbenn pedig fogyasztja. Némellyben megkettőzteti, vagy felét veszi; úgy hogy rendesenn kellene benne lenni 4-nek, 's van 8, vagy kellene lenni 10-nek, 's van 5. 's a' t. Ez a' kezdőnek nagy baj; hanem nagy részint elhárítódik az által, hogy megmondódik, mellyik Sereg és mellyik Nem az illyen változásra hajlandó.

b. A' tizenkettőnél kevesebb hímes Seregekbenn is, némelly plántákonn eggy virágbann több hím van, mint a' másikbann. Ennek az az orvossága, hogy nem csak eggy virágot kell megnézni, hanem többeket is; sőt ugyan azon Fajból, ha mód van benne, többeket is; 's a' többekből kell ítélni. Vagy pedig (mint p. o. a' *Rutábann*) azt a' virágot kell megnézni, a' melly középenn van, 's elébb nyílik ki.

c. A' Fajoknak a' leveleknél fogva való meghatározásábann az sokszor bajos, hogy ritka plánta van, a' melly valamit ne változtatna a' levelek' formájánn, szőrösségénn 's a' t. a' szerént a' mint az esztendő száraz vagy nedves; a' föld kövér vagy sovány; a' hely árnyékos vagy verőfényes. E' miatt a' kezdő Fűvész gyakrann elakad, 's nem leli a' plántát a' könyvbenn; bár ha ott van is. Ezenn a' nehézségenn a' szokás és a' gyakori látás segít.

d. Legnagyobb nehézség van az ollyan plánta' meghatározásábann, a' melly a' határbann van, azaz eggyik tekintetbenn ehez, másikbann amahoz a' Nemhez tartozik; 's nem látja az ember által, mellyikhez kell már tsatolni, vagy mellyik alatt kell keresni. Ez a' nehézség eggymást éri, kivált a' Természeti Rendű plánták' Familiájábann; minémüek az Ernyősök, Pillangósok, Keresztesek, Polyvások 's a' t. Ezenn segíteni — valamint csak lehetett — igyekeztünk, a' Seregek' elejénn is, a' Nemek igazi Rendébenn is: de tsakugyan ez a' nehézség soha sem fog egészenn elhárítódni; mert a' Természet — a' melly, a' mint a' Bőltsek szóllanak, *a' maga szüleménnyeibenn 's munkájábann ugrást nem tsinál; hanem észrevehetetlenül mégyen által eggyik formáról a' másikra* — magát az emberi Tudománynak határi közzé szoríttatni nem engedi. Ez az oka, hogy az illyen határbann lévő plántákat a' Fűvész alkotmányonn munkálkodó Tu-

dósok, mindennap ſzedik veſzik eggyik Nemtől a' másikhoz. Mindazáltal ez is a' kezdő Fűvéſznek tűrhető baj; mert ha az ollyan nehéz határozatú plántákkal eleinte felhágy is: talál eleget a' határonn belől, a' mire bizonyosann ráakad. Idővel pedig meglehet, hogy azokbann fogja találni legnagyobb gyönyörűségét, a' mellyek a' Tudomány' kezdetébenn terhére vóltak.

IV. A' FŰVÉSZ-NYELVNEK DEAK-MAGYAR LAISTROMA. *u)*

u) A' magyar nevezeteket Laistromba ſzedni nem ſzükség; mert a' Levelek' formáinak nevei az Abéce' betűi' rendibenn vagynak; a' többire pedig a' magok helyénn könnyű rátalálni. Ez a' Deák-Magyar Laistrom azoknak kedvekért van ide téve, a' kik a' Deák Botanica' ſzavainak magyarra lett általtételét eggy tekintettel kívánják látni.

A.

acerosum Tűforma Törekes
acinaciforme Késforma
Aculeus Fúlánk
acuminatum kihegyzett
acutum hegyes
adnatum ſzárhozforradtt
adpressum ſzárrasímúlt - lapúlt
adversum ſzárra éllel álló
aggregatum tsoportos
Alae Szárnyak
alatus (caulis) gatyás
Algae Moſzatok
alterna Váltogatók, Kerűlgetők
Amentum Barka
amplexicaule ſzárölelő
anceps kétélű
androgynum mátkás
angulatum ſzegletes
annuum eggynyári
Anthera Porhon, Tsék, Porzó.
Anthodium Féſzek
Apex (folii) Hegyi, végi.
apiculatum ſzálkás
approximata ſzárborítók
Arillus Korſzovát
Arista Kaláſz
Arma Fegyver
articulatus a um tzikkelyes, gerézdes.
— Lomentum rovátkos
— Folium lántzos, eggymásból nőtt.
— radix bötykös, tzikkelyes.
— culmus tzikkelyes
ascendens felegyenesedő, tövönn görbe.
asperum érdes
assurgens tsákó
auriculatum Füles
axillare hónally

B.

Bacca Bogyó
— exsucca ſzáraz Bogyó
— composita tsoport B. epres B.
— corticosa kérges B.
Barba Szakáll

Basis

Básis (folii) Váll
biennis kétnyári
bifaria két óldalra nézők
bigeminum két páros
binatum páros
brachiatum öfztörűs
Bractea Murva
Bulbus Hagyma
bullatum hólyagos

C.

caducum leeső, elrugott.
caliculatus
— calix galléros
— pappus párkány, párta.
Calix Cséfze, Kehely.
Callus Havadás, Mirigy.
campanulatum harangforma
canaliculatum tsatornás, válus.
Capsula Tok
— circumscissa derekánn nyiló
— 2, 3 cocca 2, 3 gojójú
Capitulum Gomb
Carina Csónak, ormó.
carnosum hústos, po'sgás.
cartilagineum portzogós
caryophyllaceum Szegfuforma
Cauda (seminis) Fark
Caulis Szár
cernuum bókoló, konyúló.
Character Tzimer
— essentialis válaſztó Tz.
— naturalis terméſzeti Tz.
ciliatum prémes, ſzemſzőrös
Cirrhus Kats, Fogódzó, Sündörgő.
Classis Sereg
clavatum botúló
cosrctata
contracta } (panic) sűrű tömött
cochleatum tsigaforma
Coma Üstök
compositus a um
— folium fűzött L.
— Bacca tsoport v. epres B.
— racemus billenges F.
— spica ijaſſijas F.
— flos felzkes V.
— umbella kétſzeres E.
compressum lapított, öſzvenyomott.
concavum homorú, teknős, bóltos.
conferta ſzárborítók
conjugata tzimborások, társasok, párosok.
conicum kúpos
connata öſzveforrtak, öſzvenőttek.
convexum domború
Corculum Szív
cordatum ſzíves
obcordatum viſzſzásſzíves
Corolla Bokréta
Corymbus Sátor
corticosum kérges
costatum bordás
Cotyledon Széki (a' magnak)
crenatum tsipkés
crispum bodros
cruciatum kereſztes
cucullatum tsuklyás
Culmus Szalma, Izék, Gaz.
cuneiforme ékforma
cuspidatum Tőrhegyű
Cyathiforme pohárforma
cylindricum hengeres, görgeteg
Cyma Bogernyő

D.

Daedaleum tertyedttvégű
deciduum elhúlló
declinatum kajla
decompositum kétſzerfűzött
decumbens heverő, heveredő
decurrens lefutó
decussata öſztörűsök
deltoideum kótaláltsás
demersum úſzó
dentatum fogas
duplicato dentatum kétſzerfogas
dentata radix gerézdes gy.
dependens lefüggő letsüggő
depressum behorpadtt
dichotomum kétkétágú

didymum kéttagbaſzakadtt
diffusum buglyos
digitatum újjas.
disticha kétſorosok, kétóldaliak
Dissepimentum Válaſzték, közfal.
divaricatum ſzéllyelberzedtt v. terpedtt.
dissectum metélt
divergens terepély
dolabriforme bárdforma
Drupa Tsontár

E.

effusum buglyos
Elementum Alak
ellipticum körkörös
elongatum nyúláng
emarginatum kitsípett, tsorba.
ensiforme kardforma
Epidermis Hám
erectum felálló
erosum kirágott élű

F.

fasciculati ae a
flores tsomós
radices bojtos, sallangos
folia, spicae, rami bokros
fastigiatum tetéző ágas
Faux Torkolat
favosum 'sejtes
fibrosum rojtos, fanos.
---fidum ---metſzésű, fogú.
Filamentum Hímſzál
Fiiices Haraſztok
fistulosum tsöves, bördős.
Flagellum Ostorinda
flabelliforme legyezős
flaccidum gindár
flexuosum görbegurba
Foliolum Levélke
Folliculus Tűſző
Frutex Cserje, Bige.
Fulcra 'Sellérek, Segédek.
Fungi Gombák
Furcae Villák
fusiformis (radix) orsó gyök, karó gy.

G.

Galea Sisak
geniculatum bötykös, tsuklós
Gemma Bimbó, Rügy.
Genus Nem
Germen Magzat
gibbum púpos
glabrum kopaſz
Glandula Ikra
globosum gömbölyű
Glochis Szigony
Glomerulus Tsomó, Tórlás.
Gluma Polyva, Ondó, Léha.
— calicina polyva
— corollina ondó
Gluten Enyv, Nyálka, Tsiríz.
---gonum ---domború ſzegű
Gramen Szénafű, polyvás fű.
granulata (radix) borsókás

H.

Habitus plantae Termet
Habitus generis Ábrázat
Hamus Horog
hastatum dárdaforma
hermaphroditus (flos) Nősvirág
Hilum Kőldök
hirtus, hispidus borzas
horizontalis földſzint álló
hypocrateriformis gyertyatartóforma

I.

imbricatum pikkelyezett, fedelékes, hátaló
incanum hamvas
incisum ſzabdalt
incurvum } Kukora
inflexum }
Inflorescentia Virágzás
infundibuliforme töltséres
integer (caulis) aligágas
integrum (folium) ép

inte-

Integerrimum épélű
Involucrum Gallér
— universale nagy G.
— partiale kis G.
isthmis interceptum horpaſzos
Jugum Pár
Julus Tzitzu

L.

labiatum ajakas
lacerum rongyosélű
Lacinia Sallang
lacunosum horpadozott
laeve síma
Lamina, Lamella Lemez
Lana, Lanugo Szöſz
lanceolatum lándsás
laxum ingadozó
Legumen Hüvely, Hüvelyke.
Lingula (gram.) Nyelvetske
lingulata (corolla) félſzer virág
Limbus Ereſz, Karima.
lineare ſzálas, pá'sitos.
lineatum laposinú, *néha* sinórosinú
Lobus Karély
Loculamentum Rekeſz
Lomentum Tzikkhüvely
lucidum Tündöklő, tsillogó
lunatum eſztekés, hóldforma
lyratum félbeſzárnyas

M.

marginatus (pappus) párkányos, karimás.
margine revolutum ſzegettſzélű
Margo Éli
membranaceum hártyaforma
mucronatum ſzálkavégű
multiplicatus (flos) tellyesedő virág
muricatum tüskés
Musci frondosi leveles Mohok
— hepatici Májmohok

N.

natans fennlábbó
Nectarium Pilis, Ták, Pót, Tóldalék.
Nervus In
— 3, 5, 7 nervium 3, 5, 7 inú
— 3pli — 7plinervium 3, 5, 7 villásinú
nitidum fényes
nodosum götsös
nutans konya
Nux Makk

O.

obliquum tekeredett
oblongum hoſzſzúdad
Operculum Kupak
oppositum ellenes
orbiculatum kerek
Ordó Rend
ovatum tojáskerek tojásdad
obovatum viſzſzás tojáskerek
ovale körkörös, tojáshoſzſzú

P.

Pagina (folii) Lap
Palea Polyva
palmatum tenyeres
panduriforme hegedűforma v. ded
Panicula Buga, Ágbog.
papilionaceum pillangós
Papilla Babug
Papula Himlő, Felomlás.
Pappus Bóbita, Koſzorú.
parabolicum kanyaros
parasiticum élődi
--- partitum --- hasábú
patens kinyilt
patentissimum terepély
pedatum ölbefogott
Pedunculus Kotsán
peltatum pai'sos
pendulum letsüggő
Pepo kabak
perennis tartós
perfoliatum általnőtt gallérozó
Perianthium Tséſze Boriték
Pericarpium Magrejtő

perso-

personatum befogott ſzájú, gúnyoló
Petalum Szirom
Petiolus Nyél
Pilus ritkás Szőr
pinnatum ſzárnyas, tollagos.
— cum impari páratlan ſz.
— abrupte párosonn ſz.
— interrupte ſzaggatva ſz. tsonkatollas ſz.
— opposite ellenes levélkékkel ſz.
— alternatim váltogatva ſz.
— articulate lántzosann ſz. levélgerintzű ſz.
— decursive gatyásonn ſz.
— foliolis decrescentibus fogyaſztva ſz.
— conjugato p. páros ſzárnyú
— bipinnatum kétſzer ſzárnyalt
— tripinnatum háromſzor ſzárnyalt
Pinna, pinnula Szárny
pinnatifidum ſzárnyasonn hasadt
Pistillum Anya, Nőstény.
plicatum rántzba ſzedett
plenus (flos) tellyes virág
Pluma Pelyh, ſzőros ſzőr,
Plumula Kelő
Pollen Himpor
---phyllum ---tagú levelű
Pomum Alma Bojó
praemorsum kiharapot, elharapott
procumbens megdűlő henyélő
prostratum elterült letsepült
prolifer (caulis) tetőnn gallyas
prolifer (flos) unokás
pubescens ſzőrösödő
Pubes Leplek
pulposum húsos bélű, taplós bélű
punctatum pettegetett likatsos

Q.

quinatum ötös

R.

Racemus Fürt
— compositus billenges
Rachis (spicae) Gerintz
radiatus (flos) küllős súgáros
radicáns nyűgös, másra gyökerező
rarum remotum vígály
ramosissimus (caulis) gallyas
Receptaculum Vatzok, Tsutka
reclinatum / reflexum konya
reniforme veseforma
repandum tsavargós élű
repens (caulis) legyökerező
repens (radix) sarjadzó
resupinatum fonák, hanyatt
reticulato-venosum retzés
retusum horpadt végű
revolutum le v. kigöngyölödött
rhombeum kótaforma
rigidum könnyenntörő
ringens ásító, ſzájatátott
Rostellum Tsira
rotatum kerékforma
rugosum rántzos
runcinatum katzúros, agyaras

S.

sagittatum nyilforma
Samara Leppendék
sarmentosum venyikés, indás
scabrum érdes
scandens kapaſzkodó
Scapus Tőkotsán
scariosum Aſzott avúlt töpörödött
scrobiculatum gödrös ripatsos
secundum eggysoros, eggyóldali
sericeum selymes
serratum fűréſzes, sarlófogú
— duplicato ser. kétſzer fűréſzes
setosum sertés
Silicula Táska, Betzőke
Siliqua Letző, Tső

sim-

simplex egyűgyű
— calix eggysorpikkelyű
— flos folium magános eggyes
— caulis aligágas
simplicissimus (caulis) ágatlan
sinuatum kikanyargatott
solidum telibélű
Spadix Torsa
sparsum rendetlen, zilált.
Spatha Burok
— Spathae vagae Fijas burok
spatulatum lapitzkás
Species Faj
sphaericum gömbölyű
sphacelatum üszögös
Spica Fűzér
Spina Tövis
spirale perge, sodros, katskaringós
spurium ál, korts
squamosum pikkelyes
squarrosum berzedtt
Stamen Hím
stellatum tsillagos, gyűrűs.
Stigma Bibe, Tsúts, Porfogó.
Stimuli Tsípők
Stipes Tönk
stipitatus (pappus) száras
Stipula Pálha
Stolo Ostorinda
striatum kartzolt
strictum súgár
strigosum borostás, leborostált
Strobilus Toboz
Stylus Anyaszár
subdimidiatum félszeg
subdimidiato-cordatum félsarú
suberosum taplóskérgű
submersum úszó
subrotundum kerekded
subulatum árforma
succulentum kövér
suffruticosum kórós
sulcatum barázdás hornyolt
supradecompositum buglyos, sokszorfüzött
Sutura Forradás
Systema Alkotmány

T.

teres hengerded, görgeteges
tergeminum hárompáros
terminale szárhegyi, ághegyi
ternatum hármas
— biternatum kétszerhármas
— triternatum háromszorhármas
Thyrsus Fejesbuga
tomentosum molyhos
torosum, torulosum degesz
trapeziforme négykeszególdalú
triquetrum háromélű
truncatum tsonka
Truncus Tör'sök, Tőke, Derék
tuberosum gumós, tsitsókás
tuberculatum szüműltsös, bibirtsós
tubulosum tsöves, gégés
tunicatum réteges
turbinatum tzövekforma, örvényes, kortvélyforma

U.

Umbella Ernyő
— universalis nagy E.
— partialis kis E. fijók E.
— abortiens virágrugó
— depauperata vígály
— radiata súgáros eresszes
undulatum sodros, habos
Ungvis Nyak
urens tsípő
urceolatum bögreforma
Utriculus Szütyő

V.

vaginans hüvelyező
- - - valvis (caps) - - - nyilású
Valvulae Kopátsok
— dissepimento parallelae élinn nyiló
— dissepimento contrariae lapjánn hofzszára nyiló
Varietates Hasonfaj, Válfaj, Fajta.

veno-

venosum	eres	Vexillum	Záſzló, Vitorla
verrucosum	torlott, ſzümőltsös	villosum	gyapjas
		virgatum	veſzſzős
verticale	éllel felálló	viscidum	mezgés
Verticillus	Gyűrű, örv.	volubile	felfutó, tekergődző

A' Könyvbenn előfordúló jegyek' magyarázatja.

1. A' Plánták' réſzeinek nevei megtsonkítva íródnak, eggy pontot tévénn mellékek. Ezeket az olvasásbann így kell kipótolni: *Bokr.* olv. Bokrétája; *Tsész.* Tsészéje; *Him.* Himje; *Himsz.* Himſzála; *Lev.* Levele. 's a' t.
2. A' komma (,) oda tevődik, a' hol valamelly réſznek két 's több minéműségei említődnek. A' kétpont (:) oda, a' hol a' Plántának eggy réſzéről elvégződött a' ſzó; 's más réſze hozódik elő. A' pontos komma (;) oda, a' hol valamelly réſznek ismét réſze vagy oſztálya fordúl elő a' leírásbann. p. o. *Bokr. 5-szirmú; szirmai egyenlők, tsorbák: lev. szárnyasok; levélkéi lántsások, fűrészesek, molyhosok.* 's a' t.
3. A' hol két ſzám közzé vonás tevődik, p. o. 5-8-himű, az azt teſzi, hogy annak a' plántának himjei vagynak 5-től fogva 8-ig; azaz vagy 5, vagy 6, vagy 7, vagy 8.
4. A' hol nints megmondva, hogy a' virág felső, vagy a' magzat felett van: ott azt kell érteni, hogy az a' virág alsó.
5. A' Fajnév utánn a' Nemi névnek első betűje is ki van téve azért, hogy a' Fajnévvel eggyütt a' Nemi nevet is ki kell mondani. p. o. Nro. 11. *Orgona L.* olv. Orgona Lila. Mert minden plántának két neve van: Nemi és Fajneve.
6. A' melly névnek ez a' jegy (!) van utánna téve: azt teſzi, hogy az a' plánta bizonnyal van a' két Hazábann vagy vadúl, vagy a' kertekbenn.

I. SEREG.

EGGYHÍMESEK.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYÁSOK.

2. ÚSZSZAKÁL. *Tsész.* nints: *Bokr.* nints: *Magz.* 1. párkányos tetejű.

1. SOMÓTSING. *Tsész.* 1-tagú, hasas: *Bokr.* nints.

* Gyökönke *(veress, tzérnalevelű, tzafrangos.)*
* Bokál.

KÉTANYÁSOK.

3. PALASZKAMAG. *Tsész.* nints: *Bokr.* 2-ſzirmú: *Magva* 1 tsupaſz.

4. MOTSÁRHÚR. *Tsész.* nints: *Bokr.* 2-ſzirmú: *Tok.* 2-rekeſzű.

5. MÁNGOLT. *Tsész.* 3-fogú: *Magva* 1 a' bogyóvá váló tséſzébenn.

EGGY.

A' *Felső-virágok*, azaz, a' mellyek a' magzat' tetejénn űlnek, rövidítve *Felvirágok*nak is mondódnak; az *Alsó-virágok* pedig, azaz, a' mellyekbenn bennek van a' magzat; *Alvirágok*nak. Ebből kell megérteni, ha valahol *Albokréta*, *Felbokréta*; vagy *Alttsésze*, *Felttsésze* előfordúl.

Linné emleget *Felső-Tokot* és *Alsó-Tokot* is. Ez is könnyenn érthető; mert a' hol a' Virág felső, ott a' Tok alsó; 's a' hol a' Virág alsó, ott a' Tok felső.

EGGYHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

1. SOMÓTSING. *(SALICORNIA)*
Tsész. hasas, fogatlan: *Bokr.* nints: *Magva* 1 a' tséſzébenn. (néha kéthímű)

húsos S! (*S. herbacea*) ſzára elágazó; leveletlen; ágai eggymásból nőtt húsos tzikkelyekből állanak; tzikkelyei felyűl öſzvenyomottak, két hegyre kitsípve: virági ellenesek, hármával eggy rakásonn fűzér formábann.

2. ÚSZSZAKÁLL. *(HIPPURIS)*
Tsész nints, vagy eggy kis kétſogú párkány a' magzat felett: *Bokr.* nints: *Magv.* 1.

lófark Ú! (*H. vulgaris*) 8—12 árforma levelei eggy eggy gyűrűbenn, mellyek a' vízfelett merőnn, a' víz alatt lekonyúlva állanak: Nemző réſzei a' levéltövekenn. (*vízi lófark*)

KÉTANYASOK.

3. PALASZKAMAG *(CORISPERMUM)*
Tsész. nints: *Bokr.* 2-ſzirmú: *Magv.* 1, tojáshoſzſzú, tsupaſz vagy ſedetlen. (az alsó virágibann gyakrann 2, 3, 4, v. 5 hím is van; a' többibenn tsak eggy)

inatlan P. (*C. hyssopifolium*) virági fűzéresek az ághegyekenn: levelei ſzálasok, inatlanok.

4. MOTSÁRHÚR *(CALLITRICHE)*
Tsész. nints: *Bokr.* 2-ſzirmú: *Tok.* 2-rekeſzű, 4-magvú.

tavaszi M! (*C. verna*) felső levelei a' vízenn lebegnek, tojáshoſzſzúk; 's azok' tövénn külön a' hím, külön a' nőstény virágok; alsó levelei ſzálasok épek. (*motsári lentseſű*)

közép

viei dòfarh

motsàri lentsefii

epery - pardj

tatar - ~~pardj~~ epery.

közép M. (*C. intermedia*) felső levelei tojáshoſzſzúk, az alsóbbak ſzálasok, kéthegyűk.

őszi M! (*C. autumnalis*) minden levelei ſzálas keskenyek, két hegyűk.

5. MÁNGOLT. (*BLITUM*)

Tsész. 3-metſzésű: *Bokr.* nints: *Magv.* 1, a' bogyóvá vált tsészébenn.

Fejes M! (*B. capitatum*) leveletlen virág gombjai a' ſzár' tetejénn fűzéresenn nőnek; levelei háromſzegűk, fogasok. (*eperj paréj*)

veszszős M! (*B. virgatum*) leveles virág gombjai ſzerte ſzéllyel az ág' óldalainn; levelei mint a' *fejesé.* (*Tatár eperj*)

II. SEREG.

KÉTHÍMESEK.

Erre a' Seregre tartoznának eggynéhány Nemek, mellyeknek ajakas virágjok van: de ezek által vagynak téve a' Kétfőbbhímesek közzé; azért, hogy legyenek mind eggyütt az ajakas 's ásító virágok, azon terméſzeti rendű Seregbenn. Látſzik is ezek közzül némellyekbenn, hogy a' terméſzet őket a' Kétfőbbhímesek' határába tette; mert bár igazánn tsak két Hímjek van is; de meglátſzik bennek a' más két Hímnek nyoma vagy kezdete is.

Vagynak némelly polyvás fűvek is, a' mellyeknek két Hímjek van, 's annál fogva ide tartoznának: de a' terméſzeti Rend' kedvéért a' polyvás fűvek mind, a' Háromhímes Seregbe vagynak téve.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYASOK.

* *Alvirágúk.*

9. KŐRISFA. *Leppendék*je lántsás.
10. HÓFA. *Tsontár*jának makkja kartzolt, ſzöſzös: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4 hoſzſzú sallangokra kimetſzve.

8. ZEL-

8. ZELNITZE. *Bogyója* 1-magvú: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4-metſzésű.

7. FAGYAL *Bogyója* 4-magvú: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4-metſzésű.

6. JÁZMIN. *Bogyója* 2-gojójú: *Bokr.* gyertyatartóforma; karimája 5—8-metſzésű.

11. LILA. *Tok*ja hoſzſzúdad, 2-rekeſzű: *Bokr.* tőltséres, 4-metſzésű.

13. SZIGORÁLL. *Tok*ja öſzvenyomott, viſzſzás-ſzíves: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4-metſzésű; az alsó mettſzése keskenyebb.

* Tsikorka. Hízóka. Rentze. Galambotz. Zsálya. Peſzértz. Ápolka. Rozmaring.

* Somótsing.

* Zsázsa.

** *Felvirágúk.*

12. SZIROMPÁR. *Tok*ja tzövekes-tojásdad, borzas: *Tsész.* 2-levelű: *Bokr.* 2-ſzirmú.

KÉTHÍMESEK.

EGGYANYÁSOK.

6. JÁZMIN. (*JASMINUM*)

Tsész. 5-fogú: *Bokr.* gyertyatartóforma; karimája 5 — 8 — metszésű; hímjei a' nyakában: *Bogy.* 2-gojójú; abbann magvai korszovátosok. *Tserje.*

azóri J. (*J. azoricum*) lev. hármasok, ellenesek; levélkéi tojáskerekek és szívesdedek, fodrosok: ágai hengerdedek, símák: bokr. mettszései akkorák mint a' nyaka. *Vir. fejérek.*

bige J! (*J. fruticans*) lev. hármasok, szárkerűlők; levélkéi viszszás tojáskerekek és ékformák: ágai szegletesek: tséfze mettszései árhegyűk. *Vir. sárgák, levelei mindég zöldek.*

törpe J. (*J. humile*) lev. szárkerűlők, hegyesek, eggyesek és hármasok, néha szárnyasok is: ágai szegletesek: tséfze fogai aprók. *Vir. sargák.*

szagos J. (*J. odoratissimum*) levelei szárkerűlők, hármasok és szárnyasok, tompák: ágai hengerdedek: tséfze fogai aprók. *Vir. sárgák.*

patikai J! (*J. officinale*) lev. ellenesek, szárnyasok; levélkéi kihegyzettek; a' végső-páratlan nagyobb: bimbói merönn állók. *Vir. fejérek.* (*Jázmin*)

nagyvirágú J. (*J. grandiflorum*) lev. ellenesek, szárnyasok; levélkéi tompák; a' végsők öfzveforrnak: bimbói földszint állanak. *Vir. kivűl verhenyesek, belől fejérek.*

7. FAGYAL. (*LIGUSTRUM*)

Bokr. 4-metszésű; metszései széllyelnyílók: *Bogy.* 4-magvú. *Tserje.*

veszszős F! (*L. vulgare*) lev. lántsások, hegyesek: virág bugája tsomós; azon kotsánkái ellenesek

nesek: *vir. fejér: bogyói feketék. Van hármas levelű, van aranyos levelű, van fejér bogyójú hasonfaja is.* (*Fagyalfa, Madárhúr*)

8. ZELNITZE (*PHILLYREA*)
Bokr. 4-metszésű, nyakatlan; metszései legöngyölödnek: *Bogy.* tsontárforma, 1-magvú. (*2-magvú vólna; de az eggyik többnyire mindég idétlen marad. Fa.*

keskenylevelű Z. (*Ph. angustifolia*) lev. szálas lántsások, épélűk.

közép Z! (*Ph. media*) lev. hoszszúdad-lántsások, épélűk és fűrészesek. *Van felálló veszszős ágú, van letsüggő ágú hasonfaja is.*

széleslevelű Z! (*Ph. latifolia*) lev. tojáskerek-szívesek, fűrészesek. *Van tövisses és tövistelen; van tekeredett levelű hasonfaja is.* (*Zelnitze*)

9. KÖRISFA (*FRAXINUS Polyg. Linn.*)
Vir. felemás; külön nős; külön hím, vagy anyavirág: *Tsész.* nints; vagy ha van, 4-hasábú: *Bokr.* nints; vagy ha van, 4-hasábú v. 4-szirmú: *Magva*, eggy lapos lántsás leppendékbenn.

büdös K! (*Fr. excelsior*) lev. szárnyaltak; levelkéi fűrészesek: virági tsészétlenek és szirmatlanok. *Eggyikfa nősvirágokat terem: de vagynak köztök nőstények is; másik nőstényeket terem: de azok közt is vagynak nősök is.* (*Körisfa, Sebja*)

virágos K! (*Fr. ornus*) lev. szárnyaltak; levélkéi fűrészesek: virági tsészések és bokrétások. *Rendesenn nős virágú, de van tsupa hím virágú fa is.*

bús K. (*Fr. americana*) lev. szárnyaltak; levélkéi épélűk; hegyekkel lefelé állanak: virági tsészések, de szirmatlanok. *Ez sokszor kétlaki szokott lenni.*

10. HÓFA.

10. HÓFA. *(CHIONANTHUS)*

Tsész. 1-tagú, 4-hasábú: *Bokr.* 4-metſzésű, hoſzſzú sallangokra: *Tsontárjának* makkja kartzolt rostos.

virginiai H. (*Ch. virginica*) kotsányi 3-ágúk, 3-virágúk: lev. tojáskerek-lántsások. *Tsontárja pirossló. Hószín virági. Májusbann az egész fát beborítják. Hímje néha 3 v. 4.*

11. LILA. *(SYRINGA)*

Tsész. kitsiny, 4-fogú: *Bokr.* 4-metſzésű: *Tokja* öſzvenyomott, 2-rekeſzű, 2-felé nyíló a' lapjánn. *Fa.*

Orgona L! (*S. vulgaris*) lev. tojáskerekek, vagy ſzívformák: virági az águegyekenn hoſzſzú fürtökbenn. (*Indiai mogyoró, Borostyán, Boroszlán, Orgonafa, Szelentze*)

persiai L! (*S. persica*) lev. lántsások, épek vagy ſzárnyasok. (*Török borostyán*)

12. SZIROMPÁR. *(CIRCAEA)*

Tsész. 2-levelű a' magzat felett: *Bokr.* 2-ſzirmú: *Tokja* 2-magvú, borzas, ki nem nyílik.

varázs Sz! (*C. lutetiana*) ſzára felálló: lev. tojáskerekek, vagy ſzívesek, itt ott fogasok. (*varázslófű*)

kövi Sz! (*C. alpina*) ſzára letsepült, buglyos: lev. ſzívesek, fogasok, fényesek, kopaſzok.

13. SZIGORÁLL. *(VERONICA)*

Tsész. 4-5 hasáb: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4-hasábú; 's az alsó hasábja keskenyebb a' többinél: *Tok.* 2-rekeſzű.

* *Fűzéresek.*

fattyú Sz! (*V. spuria*) fűzérjei az águegyekenn: lev. ellenesek, vagy hármasok, vagy négyesek eggy

Indiai mogyoró Borostyán Boroszlán, Orgonafa
Szelentze
Török borostyán

——— hasábosok

Vadszőlő.

† Szár és

T szár és

I szár és

δ

Kék matskapart

Violöcsége pí, Veronika

Derétze, Vizi pólé, vizi saláta, téli saláta.

eggy gyűrűbenn, lántsások, fűréfzesek egyenlő fogakkal.

parti Sz! (*V. maritima*) fűzérjei az ághegyekenn: lev. fzívesded-lántsások, ellenesek, vagy hármasok, 's négyesek is eggy gyűrűbenn, fűréfzesek egyenetlen fogakkal.

hoszszúlevelű Sz! (*V. longifolia*) fűzérjei az ághegyekenn: lev. ellenesek, vagy hármások, vagy négyesek eggy gyűrűbenn; lántsások, fűréfzesek, kihegyzettek.

matskafarkú Sz! (*V. spicata*) fűzérje eggy, az ágatlan fzárhegyenn: lev. ellenesek, tsipkések, tompák, ép hegyűk: fzára tövönn görbe. (*kék matskafark*)

orvosi Sz! (*V. officinalis*) fzára a' teteje felé ágakat botsát; azokonn a' virágok ritkás fűzérekbenn: maga a' fzárhegye elmarad virág nélkúl: lev. ellenesek, vilzízás-tojáskerekdedek, fzőrösök: fzára meglúlló. (*Veronika, Ditsőséges fű*)

** *Sátorozók és Fürtösök.*

leveletlen Sz! (*V. aphylla*) virági sátorozók: tőkotsánya leveletlen: gyökérlev. tojáskerekek, fűréfzesek, fzőrösök, tzikkelyes fzőrökkel. *Van eggy hasonfaja*, (*Kamtchatica*) *mellynek szára nyúlánk, megdűlő, három virágú.*

kórós Sz. (*V. fruticulosa*) virági sátorozók a' fzárhegyenn: lev. lántsások, tompátskák, alig fogasok: fzárai tövönn megdúlnek, kitelelnek; kórósok. *Vir. pirossak v. piross tsíkosok.*

kövi Sz! (*V. saxatilis*) vir. sátorozók a' fzárhegyenn: lev. körkörösök, tompák, épélűk, prémesek: tséfzeleveléi tompák: fzára bugjos.

bértzi Sz! (*V. alpina*) virági sátorozók a' fzárhegyenn: levelei ellenesek, holzfzúdad-lántsások, hegyesek, fogasok: tséfzéi borzasok.

Derétze Sz! (*V. Beccabunga*) vir. óldalfürtökbenn a' levéltövekről: lev. ellenesek, tojáskerekek, kövérek: fzára gyökerező. (*Derétze, vízi Pólé, vízi Saláta, téli Saláta*)

Pólé Sz! (*V. Anagallis*) vir. óldalfürtökbenn, a' levéltövekről: lev. ellenesek, lántsások, fűréfzesek: fzára felálló tövönn kövér. (*vízi Pólé*)

hajfürtös Sz! (*V. scutellata*) vir. óldalfürtökbenn a' levéltövekről, fzárkerülők; kotsánkái letsüggők: lev. fzálas lántsások, ritkás fűréfz fogúk: fzárai kövérek, megdűlnek, 's a' bötykökönn legyökereznek.

sarlós Sz! (*V. Teucrium*) vir. hofzfzú-fűzérforma-óldalfürtökbenn: lev. tojáskerekek, rántzosok, tompa fűréfzfogúk: fzárai megdűlők. (*nagyobb Tserlevelű fű, nagy sarlós fű*)

szőrgatyás Sz! (*V. pilosa*) vir. fűzérforma-óldalfürtökbenn, a' levél tövekenn: lev. tojáskerekek, tompák, rántzba fzedettek, bevagdalt fogások: fzára letsepült, két óldalánn prémes.

letsepült Sz! (*V. prostrata*) vir. fűzérforma-óldalfürtökbenn, a' levéltövekről: alsó levelei körkörösök; a' felsők tojáskerek-hofzfzúdadok vagy lántsások: fzárai letsepültek.

hegyi Sz! (*V. montana*) vir. fűzérforma óldalfürtökbenn nyúlángok, tzérnaformák: levelei nyelesek, tojáskerekek, tompák, nagy fűréfzfogúk: fzára és nyelei borzasok: fzára gyökerező: gyümőltse kerekded.

tser Sz! (*V. Chamaedrys*) vir. óldalfürtökbenn: lev. ellenesek, nyeletlenek, rántzosok, fogasok: tséfze levelei egyenetlenek: fzára megdűlő, két óldalánn prémes. (*fattyú Verónika*)

sallangos Sz. (*V. austriaca et multifida*) vir. óldalfürtökbenn: lev. apró lelapúlt fzőrűk, fzálasok, fzárnyasonn hasgattak; alsó sallangjai hofzfzabbak, fzéllyelállók: tséfz. kevéssé fzőrösök, 5-fogúk: murvai a' kotsánynál hofzfzabbak.

tsalánlevelű Sz. (*V. urticaefolia*) vir. óldalfürtökbenn: lev. nyeletlenek, fzívesek, élesfűréfzfogúk: fzára felálló, súgár.

széleslevelű Sz! (*V. latifolia*) vir. óldalfürtökbenn: lev. nyeletlenek, fzívesek, tompa fűréfzfogúk, rántzosok: fzára felálló, súgár: tséfzéje 5-levelű.

Eggy-

Visi pócé

naggobb tserlevelü fü, nall szalósfü

fattyü Veronika

**** Eggyvirágú kotsányosok.*

mezei Sz! (*V. agrestis*) levelei nyelesek, ſzívesek, tsipkések: ſzárai henyélők, ſzőröskék: tséſze levelei egyenlők: tokjai ſzőrösök.

ugar Sz! (*V. arvensis*) levelei alignyelesek, tsipkések, ſzívesek: ſzárai henyélők, ſzőrösök: tséſze lev. egyenetlenek.

kakuk Sz! (*V. serpillifolia*) vir. magánosok, tsaknem fürt formábann a' ſzár tetejénn: levelei tojáskerekek, tsipkések, kopaſzok: ſzára tövönn henyélő gyökerező.

pallagi Sz! (*V. hederaefolia*) lev. nyelesek, ſzívesek, 5 vagy 3 karéjúk: ſzára megdűlő: magvai tsútsos kőldökúk.

tzérnakotsányú! (*V. filiformis*) levelei nyelesek, ſzívesek, tsipkések, nem karélyosok: kotsányi tzérnaformák, a' leveleknél sokkal hoſzſzabbak.

újjas Sz! (*V. triphyllos*) lev. újjasonn hasgattak: ſzára terepély.

tavaszi Sz! (*V. verna*) lev. újjasonn hasgattak; a' felsők épek: vir. alig kotsányosok: ſzára merőnn áll.

törköly Sz! (*V. acinifolia*) lev. tojáskerekek, tsipkések: ſzára felálló, kevéssé ſzőrös.

idegen Sz! (*V. peregrina*) lev. lántsás-ſzálasok, kopaſzok, épélűk, tompák: vir. kotsánytalanok: ſzára felálló.

III. SEREG.

HÁROMHÍMESEK.

Ebbenn a' Seregbenn van eggy nagy Terméſzeti Rend, t. i. a' Polyvás-Fűvek (*Glumaceae*) Familiája. (mellyeket *Széna*- vagy -*Pázsitos*- vagy -*Gyep-Fűvek*nek is lehet mondani) Ezek a' Plánták' orſzágának legſzámosabb lakosi; ők borítják el a' föld' kerekségének nagyobb réſzét, és mindenütt a' több plánták között is magoknak helyt foglalnak.

Termetek és Ábrázatjok illyen:

Gyökerek tzérnaforma rojtokból áll; 's igen kevés van köztök, a' mellynek hagymája vagy gumója vólna. A' mellyek köztök nem csak eggynyariak; a' föld alatt oſtorinda forma taratzkokat botsátvánn magokból, azok által terjednek, 's magokat ſzaporitják.

Szárok neveződik *Gaz*nak, *Szalmá*nak, és *Izék*nek (Culmus) és ez ágatlan ſzokott lenni; 's ritka, a' melly ágazó vólna. — A' ſzár' formájánál fogva a' Polyvásfüvek' Familiája két tsapatokra oſzlik:

a) *Gazosok* (*Scirpoideae*) mellyeknek hengeres vagy háromélű (belől taplós) ſzárok van, melly rendſzerént nints ízekre vagy tzikkelyekre ſzaggatva, és többnyire vagy leveletlen, vagy csak a' ſzár' alsó réſzénn vagynak kevés levelei. Ezek Eggyanyások, de bibéjek van 2, 3 is: hímje pedig némelly Fajnak csak 1 vagy 2 van.

b) *Izé-*

b) *Ízékesek* (*Gramineae*) mellyeknek ſzalmájok vagy ſzárok ízekre vagy tzikkelyekre van ſzaggatva. Minden tzikkelyeknél kezdődik eggy levél, a' melly eggy darabonn a' ſzárat hüvelyezi; 's a' hol oſztán a' hüvely végződik, kinő a' ſzálas keskeny hoſzſzú hegyes levél, a' melly mindenkor épélű; hanem hogy a' gerintzénn és élinn, a' levél' végefelé néző — igen apró — fogakkal van rakva, mellyet élzre veſzen az ember, ha a' kezét a' levelenn viſzſzafelé, vagy a' levél' töve felé húzza. p. o. *Nád*, *Búza*. — Ezek mind 2-anyások; 's ha némellyikbenn eggy anya van is: az 2-ágú. Hímje pedig mindeniknek 3 van, kivévénn a' Rist, a' mellynek 6 van, és még vagy kettőt, a' mellybenn a' hím tsak 2.

Virágjok' formájáról lásd a' Füvész nyelvet.

Virágzások, a' Gazosoknak apró — fűzérke- vagy barkaformákból áll, mellyek vagy eggyenként, vagy tsoportosonn, vagy ernyősönn vagynak a' ſzárra rakva; p. o. *Káka*, *Sás*, *Palka*. Az Ízékeseknek virágzások pedig vagy Fűzéres, vagy Bugás. Fűzéres az, mikor a' ſzár' végénn űlnek hoſzſzára, 's fedelékesenn a' kotsántalan virágok, és maga a' ſzár' vége azoknak gerintz gyanánt ſzolgál. p. o. *Búza*, *Rozs*, *Árpa*. De ha a' ſzár' végénn mint gerintzenn vagynak is a' virágok fűzér vagy barka formábann, 's azombann magok a' virágok apró kotsánkákra vagynak fűzve, mint valamelly apró fürtötskék: azt rendes Fűzérnek nem mondják. p. o. *ragadó Muhar*, *Komótsin*. — *Bugás* az, mikor ſzéllyelágazó kotsánokonn űlnek a' virágok, úgy hogy mindenik virágnak külön kotsánkája van. p. o. *Köles*.

Itt azt kell megjegyezni, hogy eggy tséſzébenn vagy eggy virág van, vagy több. Mikor több van: magok azok az eggy tséſzébenn lévő virágok eggy eggy kis *Fűzérkét* (*Spicula*) formálnak: de azért ezeket Fűzéreseknek nem mondják, ha a' Fűzérkék ſzéllyelágazó kotsánkákonn állanak. p. o. *Perje*, *Tsenkesz*, *Zab*. Az igazi Fűzéres Ízékes füvekbenn ollyan virágok vagynak a' gerintzre fűzve, mellyekbenn eggy tséſzébenn több virág van eggynél. p. o. *Árpa*, *Búza*, *Vadótz*. Ha illyenkor a' tséſzepolyva eggy tagból áll p. o. a' *vadótzbann*, vagy ha többől áll is, de

de a' tagjai nem által' ellenbenn vagynak eggymással, és öſzve nem hajolnak, p. o. az *Árpábann:* az illyen nem tséſzének, hanem *Boríto*nak vagy *Gallér*nak (*Involucrum*) nevezödik.

Fijadzó (*vivipara*) plántának mondódik az, a' mellynek magva a' tséſzébenn kikél, 's levelet botsát. Illyeneket a' polyvás füvek közt gyakrann lehet látni.

Némelly polyvás füvekbenn külön vagynak a' hím, külön a' nöſtény virágok ugyan azon plántánn. p. o. *Málé*. Ezek Linné ſzerént az Eggylaki Seregre tartoznak. Másokbann eggyik virág nös, a' másik vagy hím vagy nöſtény ugyan azon plántánn. p. o. *Tzirok*. Ezeket Linné a' Nösözvegy Seregbe tette. Vagynak ollyanok is, a' mellyek a' Hímſzálak' ſzámánál fogva vagy a' Kéthímesek közzé tartoznának, p. o. a' *Kéthímpázsit*, vagy a' Hathímesek közzé. p. o. a' *Ris*. Itt pedig mind eggyüvé vagynak téve ezen háromhímes Seregbe. Ataljábann hát minden polyvásfüveket itt kell keresni.

A' Polyvás füvek a' mint legtöbb helyet foglalnak a' földönn: úgy haſznok is nékik legſzéleſebbenn kiterjed. Leveleikkel 's ſzalmájokkal élnek a' barmok; apró magvaik ſzámtalan apró madarakat táplálnak; nagyobb magvaik pedig az embereknek kenyeret és más eledeleket adnak. p. o. *Búza*, *Rozs*, *Árpa*, *Zab*, *Köles*, *Málé*. Mind ezeknek jó tápláló erejek van; 's az egéſz polyvás füvek' familiájábann nintsen is talán több mérges, az eggy *kábító Vadótz*nál, melly ha a' búza köztt bövenn talál lenni, a' kenyeret émelygössé, ſzédítövé teſzi, 's föfájást okoz.

Ebbe a' Seregbe tettük hímſzálainak ſzámánál fogva a' *Figét* is (*Ficus*) melly virágzására és gyümöltsözésére nézve az egéſz Plánták' orſzágábann legkülönösebb. A' tsutka vagy vatzok, a' mellyenn a' virágnak kellene lenni, kidagad és megnö eggy hüsös leves körtvély formára, vagy viſzſzás tojás formára. Ebbenn a' hüsös vatzokbann belöl, és nem kivül vagynak a' hím és nöſtény virágok külön. Ketté hasitvánn óltalommal ezen hüsös vatzkot, meg-

Magyar hosszú apapji nősze körül

meglátſzanak benne üvegenn által a' him és nőstény virágok. A' vatzok' külső végéhez közel vagynak hím virágok, azokonn alól pedig nőstények. De ugyan azon fajbann van ollyan fa, a' mellynek vatzkábann tsupa nőstény, van ollyan is, a' mellybenn tsupa hím virágok vagynak. Ez a' mindenestől fogva megérett tsutka vagy vatzok az, a' mit a' fige' gyümőltsének tartanak.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

I. POLYVÁS FŰVEK.

EGGYANYASOK.

* *Nős virágúk.*

a) Gazos ſzárúk, ondótlanok; minden polyva eggy virág.

21. TSÁTÉ. *Polyvái* rakásonn bokorbann űlnek.

22. PALKA. *Polyv.* kétſoros-lapított-fűzérkébenn eggymást hátalják.

23. KÁKA. *Polyv.* hengerded-barkaforma-fűzérkébenn, eggymást minden óldalról hátalják: *Magva* kopaſz, vagy ſzőrös tövű.

24. GYAPÚ. *Polyv.* mint a' Kákáé. *Magva*-hegyénn eggy bokor holzízű ſzőr.

b) Ízékes ſzárúk, ondósok.

31. MAGÁR. *Polyv.* nints: *Ond.* 2: *Mag.* alólfelyűl hegyes.

32. KÉTEGGY. *Polyv.* 4-tagú, burokforma; abbann 2-virág eggy mag felett.

30. BIBIKRA. *Polyv.* 2; abbann eggynél több virág: *Fűzérje* tövönn galléros.

** *Eggy*

** *Eggylakiak. Külön a' hím külön a' nöstény virág ugyan azon plántánn.*

28. MÁLÉ. *Hímvir.* a' szárhegyenn elágazó fűzérekbenn.
Anyavir. a' szár' óldalából kinőtthengeres - tsutkánn minden magzatból felnyúlik eggy tzérnaforma Anyaszár, a' tsutkánál hoszszabb.

26. GYÉKÉNY *Hímvir.* a' szárhegyenn alól henger barkábann körűlnótték a' szárat.
Anyavir. a' hímbarka alatt tömött henger formábann körűlnótték a' szárat.

27. BAKA. *Hímvir.* gömbölyű barkák a' szár' felső részénn.
Anyavir. gömbölyű barkák a' hímbarkák közt, 's azok alatt.

29. KŐTSEPP. *Anyavir.* eggy burokforma kemény tsészébenn.
Hímvir. ugyan azon burokból kinőnek, eggy kotsányos fűzér formábann.

25. SÁS. Hím és Anya virági külön, vagy ugyan azon barkábann, vagy külön külön barkákbann: barkái vagy fűzérkéi hoszszúdadok: magva 3-élű eggy kis hólyag szűtyőkébenn.

KÉTANYASOK.

(Ezek mind Ízékesek.)

* *Eggyvirágúk eggy tsészébenn.*

a) *Fűzér-szabásúk.* A' szár' vége gerintz gyanánt szolgál; 's arra vagynak fűzve fürtösönn apró-kotsános virágok.

33. KÉTHÍMPÁZSIT. *Vir.* 2 híműk: ondói kalászosok.
34. BAJUSZFŰ. *Vir.* 2-3-híműk: Fűzérje' tövénn, kétfelé kiálló levél-gallér.

39. HAJ-

39. HAJKA. *Polyv.* 2: *Ond.* 2; a' külsőnn eggy igen hoſzſzú kaláſz.

40. TOLLKALÁSZ. *Polyv.* 2: *Ond.* 2; a' külsőnn 3 kaláſz; kettő a' hegyinn eggy a' hátánn.

35. ETSETPÁZSIT. *Polyv.* 2: *Ond.* 1; hegyes de kaláſztalan; kaláſza az ondó' tövéről.

36. KOMÓTSIN. *Polyv.* 2, tsonkák: *Tsész.* tsonka, vagy tsorba, kéthegyű; az ondókat magába zárja.

37. POLYVATSUKK. *Polyv.* 2, teknősök, 1 v. 2-virágúk.

38. MUHAR. *Polyv.* 3; a' 3-dik kitsiny a' nagyobbik' tövénn vagy hátánn.

b) *Bugások.* A' ſzár' vége ſzéllyel ágazik kotsánkákra.

43. RIS. *Vir.* hathímúk.

41. FENYER. *Vir.* felemás; eggyik nős, másik tsupa hím, ugyan azon kotsánkánn.

44. DURTZA. *Polyv.* nints: *Ond.* 2, öſzveborúlt, érdes.

45. KÁSAFŰ. *Polyv.* 2, egyenlő, hasas: *Ond.* 2, kitsiny; a' magra ránő.

46. TIPPAN. *Polyv.* 2, hegyes: *Ond.* 2, a' polyvánál hoſzſzabbatska.

49. NÁD. *Polyv.* 2, eggy vagy sok virágú: *Ond.* 2, tövönn ſzöſzös.

* Muhar.
* Tzirok.

** *Kétvirágúk eggy tsészébenn, nem fűzéresek.*

42. TZIROK. *Vir.* felemás: vagy eggy tséſzébenn 2 virág, eggyik nős, másik hím; vagy eggy tséſzébenn eggy nős, másbann eggy hím.

47. NÁPITZ. *Polyv.* 2, fényes, 2-virágú.

48. LÉHAPÓT. *Polyv.* 2; eggy vagy két virágú, 's a' mellett eggy zápvirág. *fűzérszabású.*

55. ZAB. *Polyv.* 2, tág, pőtyögős, 2 v. több virágú: ondója' hátából eggy bötykös kaláſz.

* Perje.
* Polyvatsukk.

*** *Sok virágúk 2-polyvájú tsészékbenn; apró fűzérkések.*

50. EBÍR. Eggyik tséſzepolyva a' virágnál hoſzſzabb, lapított, tsónakos: *bugája tömött.*

52. REZGE. *Fűzérkéi* lapítottak, vállasok: ondói öblösök, kalaſztalanok.

51. PERJE. *Fűzérkéi* lapított-tojásdadok: ondói hegyesek, kaláſztalanok; a' ſzéleikenn fejér vagy más ſzínnel jegyesek.

53. TSENKESZ. *Fűzérkéi* hoſzſzúkás hengerdedek: külső ondói ſzálkahegyúk, vagy kaláſzosok.

54. ROZSNOK. *Fűzérkéi* lapított hoſzſzúdadok: belső ondói fésűfog formánn ſzemſzőrösök; a' külsők a' tarkójokonn vagy hegyek alatt kaláſzosok.

* Nád.
* Nápitz.
* Léhapót.
* Zab.

**** *Igazi Fűzéresek.*

56. TŐRFŰ. *Fűzérje* síma henger vagy árforma: virági vagy fűzérkéi ſzorossan belenyomúlnak a' meghajtogatott gerintz hajlásiba.

57. VADÓTZ. *Fűzérje* lapított: fűzérkéi a' gerintzhez éllel állanak.

61. ROZS. *Fűzérkéi* 2-virágúk; a' gerintzre lappal állanak: magvai eggy felől hegyesek.

62. BÚZA. *Fűzérkéi* 3 vagy több virágúk; a' gerintzre lappal állanak: mag-

magvai tompák, eggyfelől barázdások.

60. ÁRPA. *Fűzérkéi* 3-virágúk; a' gerintzre lappal állanak; minden fűzérke' tövét körülvesi eggy 6 ágú (*serte szálú*) murva, vagy gallér.

58. TZINZÓR. *Fűzérkéi* 2 vagy több virágúk; minden füzérke' tövét borítja kivúlről egy fésűforma murva.

59. TZIMBOR. *Fűzérkéi* vagy kettesével, vagy hármasával úlnek a' gerintzenn, 's mindenik fűzérke alatt két két murva.

II. MÁS PLÁNTÁK UGYAN EZEN SEREGBENN.

EGGYANYASOK.

* *Felső virágok.*

15. GYÖKÖNKE. *Bokr.* 1-szirmú, 5-fogú, tsővesded, tövönn dútzos.

17. SÁFRÁN. *Bokr.* hosszú nyakú; karimája felálló, kinyíló, 6 egyenlő hasábú, 6-szirmúnak látszó: *Bib.* 3, színes, göngyölödött.

19. NŐSZIROM. *Bokr.* 6-szirmú, tövönn összenőtt, hárma lekonyúl: *Bib.* 3, lapos, sziromformájú, színes.

20. MÓRIA. *Bokr.* 6-szirmú, tövönn összenőtt, mind széllyel nyílik: *Bib.* 3, tzérnaforma.

18. DÁKOSKA. *Bokr.* 6-egyenetlen-hasábú; három felső hasábjai eggymáshoz állanak.

** *Alsó virágok*

16. TORZON. *Tész.* 3-levelű: *Bokr.* 5-szirmú, tsészeformájú.

14. FIGE. Viſzſzás-tojásdad húsos vatzkábann belől, külön hím és külön anyavirági.

* Szittyó.

HAROMANYASOK.

64. OLOTSÁN. *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tokja* tetejénn nyílik.

65. POLOTSA. *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tokja* 3-kopátsú.

63. ZSEMLYÉKHÚR. *Tsész.* 2-levelű: *Bokr.* 1-ſzirmú.

* Lúdhúr.

Mats Kagg ökei. Mezei Nárdus, Terjék fü.

HÁROMHÍMESEK.

EGGYANYÁSOK.

14. FIGE. (*FICUS, Polygamia Linn.*) *Virági* a' vilzízás-tojásformára kinött vatzokbann belol; a' hímek és nostények külön.

HÍMVIR. *Tsész.* 3-hasábú: *Hímsz.* 3.

NÖST.-VIR. *Tsész* 5-hasáb: *Anyasz.* 1: *Magv.* 1. *Ugyan azon fajbann eggyik fa matkás, másik tsupa hím, harmadik tsupa nöstény vatzkokat terem. Tserje.*

édes F! (*F. Carica*) Tserje szárai bokrosok, hajlósok: *lev.* tenyeresek. (*Figefa*)

15. GYÖKÖNKE. (*VALERIANA*) *Tsész.* nints; vagy tsak valami kis párkány a' magzat felett: *Bokr.* 1-szirmú, tsövesded, tövönn eggyfelol dútzos, vagy meggyökönt: *Magv.* 1, némellyekbenn kolzorús. *Vagynak* 1 *hímes, és* 4-*hímes fajai is.*

veres Gy. (*V. rubra*) vir. eggyhímes, dúttza sarkas: lev. lántsások, épelük: *virága rózsa szín.*

tzérnalevelü Gy! (*V. angustifolia W*) vir. eggyhímes, dúttza sarkas: lev. keskeny-szálasok, épelük.

kétlaki Gy! (*V. dioica*) szárlev. szárnyasok, vagy szárnyasonn hasgattak, épelük: gyökér lev. nyelesek, tojás-kerekek. *Ez gyakran kétlaki: de sokszor nösvirágú; arasznyi magaságú.*

matska Gy! (*V. officinalis*) minden lev. szárnyasok; levelkéi lántsások, fogasok: szára baráz-dás: *Gyökere szagos, a' matska szeret vele játszani.* (*Matskagyökér, mezei Náraus, Terjékfü*)

Nár-

Nárdus Gy! (*V. Phu*) szárlev. szárnyasok: gyökérlevelei épélűk: szára síma. (*Nárduszű*)

hármaslevelű Gy! (*tripteris*) gyökérlev. szívesek; szárlev. hármasok, mind fogasok: murvái 2-levelűk, serteformák.

hegyi Gy! (*V. montana*) lev. tojáskerek-hoszszúdadok, kevéssé fogasok: szára alig ágas.

római Gy! (*V. celtica*) gyökérlev. tojáskerek-hoszszúdadok, tompák; szárlev. szálasok, tompák: vir. gyürüsök. (*Betsifű*, *Római Nárdus*, *Magdolnajű*)

kövi Gy. (*V. saxatilis*) gyökérlev. tojáskerekek; szárlev. szálas-lántsások, kevéssé fogasok: ágai öszlörüsök.

nyúlánk Gy! (*V. elongata*) gyökérlev. tojáskerekek; szárlev. szívesek, nyeletlenek, bevagdaltak, dárdaszabásúk. virágfürtje a' szárhegyenn hoszszú. *Szára arasznyi ágatlan.*

murvás Gy. (*V. supina*) vir. 3 v. 4-hímes: gyökérlev. viszszás-tojáskerekek, rózsásonn a' földönn fekűsznek: eggy újnyi szároun lev. lántsások; virági satorozók; minden virág alatt murva gallér.

Galambbegy Gy! (*V. locusta*) szára kétkétágú: lev. lántsások vagy szálasok; gyökérlev. lapitzkások; mind épélűk. *Van fogaslevelű*, *van épmagvu*, *van 3*, *6*, *12 fogú magvú*, *van hólyagos magvú*, *van galléros virágú galambbegy is.* (*Galambbegy*, *tavaszi Saláta*, *báránynyelvű Saláta*)

16. TORZON (*POLYCNEMUM*)

Tész. 3-levelű: *Bokr.* 5-szirmú, tsészeformájú: *Magv.* 1.

mezei T! (*P. arvense*) szélyelterülő szárann lev. árformák, kemények, szürósok: vir. a' levéltövekenn aprók, kotsántalanok.

17. SÁFRÁNY. (*CROCUS*)

Bokr. hoszszúnyakú; karimája 6-egyenlőhasábú: *Bibéje* 3, öszvegöngyölödött: *Tok.* 3-rekeszű; *virágzás utánn búvik fel a' földből.*

jóféle

Naidesfi

Bétsi pí, Római Naidus, Magdolnafi

Galambbegy, tavaszi Saláta, báránynyelvi Saláta

Ősz sáfrán
Bétsi sáfrán

Csány Lilium,
apró Lilium

jóféle S! (*C. sativus*) vir. eggynyílású gyökérburokból nő ki; bokréta tsője igen hoſzſzú a' magzat' tetejénn, melly a' földbenn van: levelei ſzegettſzélűk: bibéje 3 hoſzſzúſzálú. *Ugyan ez vadúl is terem az erdőkbenn, 's őszi Sáfránynak hívják; de ennek az Anyaszára nints ollyan szines, mint a' jóféléjé.* (*Bétsi Sáfrány*)

tavaszi S! (*C. vernus*) *a' jóféléttől abbann külömböz,* hogy bibéji rövidebbek: levelei nem ſzegettſzélűk: és amaz őſzſzel, ez pedig tavaſzſzal virágzik.

18. DÁKOSKA. (*GLADIOLUS*)

Tsész. 2-levelű burok: *Bokr.* 6-hasábú, egyenetlen; 3 felső ſzirma öſzvébb áll: *Hímsz.* felgörbűlnek: *Tokja* 3-ſzegű.

bókoló D! (*G. communis*) lev. kardformák: ſzép piros virági eggysorú fürtbenn bókolva állanak az eggy magános 's ágatlan ſzár' tetejénn: viragburkai a' ſzirom' nyakánál hoſzſzabbak.

19. NŐSZIROM. (*IRIS*)

Bokr. a' magzat felett 6-ſzirmú, tövönn öſzvenőtt; hárma feláll, hárma lekonyúlt: *Anyaszára* igen rövid: *Bibéje* 3 nagy, ſzéles ſziromformájú és ſzínű; 's azok alá lapúltak a' hímek: *Tokja* hoſzſzúkás.

* *A' kihajló szirmok' gerintze belől szőrös; levelei kardformák.*

apró N! (*I. pumila*) tőkotsánja eggyvirágú, kopaſz leveleinél rövidebb: ſzirmai hoſzſzúdadok, tompák: *vir. pirosló kék.* (*leány liliom, apró liliom*)

sárgálló N. (*I. lutescens W*) tőkots. 1—2-virágú, fakó leveleinél hoſzſzabb: ſzirmai hoſzſzúdadok, tompák, *fejérsárgások, tövönn violaszín retzések; a' szirom' nyakát a' burok szorosan betakarja.*

viola

viola N! (*I. florentina*) tőkots. 1—2-virágú, kopasz leveleinél hosszabb: *virága fejér, gyökere viola szagú.* (*Olasz Liliom, viola gyökér*)

homok N! (*I. arenaria K.*) tőkots. 2-virágú, de a' felsőt elrugja: levelei a' kotsánnál hosszabbak, 's azt egészenn beburkolják: *virágja tarjagos-sárga.*

tarka N! (*I. variegata*) tőkots. 3—4-virágú, eggy két levél van rajta: gyökérlev. akkorák mint a' kotsán. *Felálló szirmai sárgák; a' lekonyúltak fejérek piros tsíkokkal.* (*tarka liliom*)

redős N. (*I. plicata P.*) tőkots. sokvirágú, a' leveleknél hosszabb: szirmai fodros rántzba szedettek; a' felsőlók szélesebbek: *vir. fejér, és viola színnel tarka.*

pompás N! (*I. germanica*) tőkots. sokvirágú, azonn az alsóbb virágok kotsánkások: lev. görbe kardformák: bokrétája' nyaka a' magzatnál hosszabb. (*kéklíliom*)

** *Kopasz szirmúk, kardlevelűk.*

Sás N! (*I. pseud-Acor*) felálló szirmai a' bibénél kissebbek: *lefüggő szirmainn a' hímszálak felé eggy eggy fog van: magzatja 3-szegű.* (*sás v. sárga v. vízi-liliom*)

büdös N! (*I. foetidissima*) tőkots. eggyfelől ormós, 's büdös levelek vagynak rajta. *Virága tarjagos, hidegvette kék, kellemetlen színű: felső szirmai széllyelállanak.* (*büdös Liliom, tsimazfű, palatzkféregfű*)

*** *Kopasz szirmúk, szálaslevelűk.*

pázsitos N! (*I. graminea*) tőkots. 1—2-virágú, kétélű lapos, 's virágzása előtt lefekszik: magz. 6-szegű. *Lev. büdös.*

mezei N! (*I. Sibirica*) tőkots. 2—3-virágú, hengeres, leveles, belől üress; levelei a' tőkotsánt hüvelyezik: magz. 3-szegű. *Vir. kék.*

20. MÓRIA. (*MORÆA*)

Bokr. a' magzat felett 6-szirmú; szirmai tövönn összevenottek, mind szélyelnyilnak:

Bibe

Olasz Liliom, viola gyökér

tarka Liliom

bodzás L. (: L. Sambucina :) tőkots. sok vir.; leveles, a° gyökleveleknél magosabbra felálló szirmai tsorba végük, a° lekonyúltak capossak. Vir. setétkék.

kék Liliom.

sás Liliom, sárga Liliom, vizi Liliom. Békatőr.

büdös Liliom, tsinazfü, palatakpiregfü.

Bib. 3, tzérnaforma, mindenik 2-ágú: *Tok*ja hoſzſzúkás.

pettegetett M. (*M. chinensis L. Ixia chinensis P.*) tőkotsánja hengeres: lev. kardformák, kétóldaliak, eggymást ölelik: vir. ernyősök, vagy kétkétágú bugások, *setét sárgák pettegetettek.*

21. TSÁTÉ. (*SCHOENUS*)

Tsész-polyvái bokorbann rakásonn űlnek: *Bokr.* ondója nints: *Magv.* 1, háromélűded a' tseſzepolyvák közt. *külső polyvái sokszor meddők.*

* *Ezek hengeres gazúk.*

szúrós Ts. (*Sch. mariscus*) gazza leveles: bugája elágazó: lev. az élekenn is, a' gerintzekenn is tövissesek. *lebegő lápokat formál.*

kormos Ts! (*Sch. nigricans*) gazza leveletlen: virágbúbja tojásdad, feketés: kétlevelű gallérjának eggyike árforma, hoſzſzú.

rozsdás Ts. (*Sch. ferrugineus*) gazza leveletlen: fűzérkéje kettős; nagyobbik gallérja akkora mint a' fűzér.

fakó Ts. (*Sch. fuscus*) gazza leveles: fűzérkéi tsomós bokrosok: lev. tzérnaformák, válusok.

22. PALKA. (*CYPERUS*)

Tsész. polyvái tsónakosok, eggymást hátalva kétſoros öſzvenyomúlt pikkelyezett fűzérkét formálnak: *Bokr.* ondója nints: *Magv.* 1, kopaſz, a' polyva alatt.

bogár P! (*C. pannonicus*) gazza megdűlő, kevéssé 3-ſzegűded, leveletlen; tsak a' tövénn van eggy hüvelyező: fűzérkéi kotsántalanok, 4, 's több eggy rakásonn, 's alattok 3 levélgallér, eggy igen kitsiny. *fűzérkéi' tapintása ollyan miat eggy bogáré.*

sárgálló P! (*C. flavescens*) gazza 3-ſzegű leveletlen: vir. ernyős, 3 levél gallérral; minden kotsán' hegyénn eggynéhány lántsás sárgálló fűzér-

ke bokrosann ſzéllyeláll. *a' polyvák' gerintzei zöldek.*

barna P! (*C. fuscus*) gazza 3-élű leveletlen; tsak a' tövénn eggy hüvelyező levél: vir. ernyős, 3 levél-gallérral; minden kotsán' hegyénn eggynéhány sétét barna fűzérkék tsomóbann.

zöldellő P. (*C. virescens W*) gazza 3-élű: vir. ernyős, 3 levél-gallérral; minden kotsán' hegyénn eggynéhány barna fűzérke tsomóbann. *A' polyvák' gerintzei zöldek: ollyan mint a' barna, tsakhogy magossabb, 's fűzérkéi apróbbak.*

mondola P! (*C. esculentus*) gazza 3-élű, leveletlen: bug. ernyős levél-galléros: gyökér-gumói tojásdadok; abrontsai fedelékesek.

hoszszú P! (*C. longus*) gazza 3-élű: vir. bugája 3-ſzoros ernyős, gallér levelekkel: kotsányi kopaſzok; fűzérkéi váltogatólag állanak. (*Olasz káka*)

23. KÁKA. (*SCIRPUS*)

Tsész. polyvái mindenfelől eggymást hátalva, barkaforma fűzérkét formálnak: *Boſr.* ondója nints: *Magv.* 1, kopaſz vagy tövönn ſzőrös.

* *Eggy Fűzérkéjűk.*

árva K! (*S. palustris*) gazza hengeres, leveletlen: fűzérkéje tojásdad a' ſzárhegyenn: magva' tövénn 4 ſzál ſzőr. gazza bokrosonn nő.

gyepi K! (*S. cespitosus*) gazza hengeres, leveletlen, kartzolt: fűzérkéje a' ſzárhegyenn kétfelé nyíló: két legalsó polyvái körkörös-hoſzſzúdadok, egyenetlenek, zöld hegyűk; akkorák mint a' fűzérke: magva tövönn ſzőrös. *Gazza bokrosann nő.*

szőr K! (*S. acicularis*) gazza 4-ſzegletes, igen apró vékony serteforma: fűzérkéje pitzi, tojásdad: magva kopaſz. *gazza bukrosann nő.*

lapított K! (*Schoenus compressus. L. Scirp. compressus. P. Scirpus Caricis W.*) gazza 3-ſzegűded, leveletlen: fűzérkéje lapított, kétſoros, eggy levelű gallérral: magva tövönn ſzőrös.

** *Hen-*

Olaf Káka

** *Hengeres szárúk, sok fűzérkéjűk.*

tavi K! (*S. lacustris*) gazza leveletlen: fűzérkéi a' ſzárhegyenn kotsánosok: magva' tövénn 5—6 ſzál ſzőr. *Van magossabb és alatsonyabb termetű.*

szürkelábú K! (*S. Holoschoenus*) gazza hengerded leveletlen: tsak a' tövénn van fejéres hüvelyű levele: fűzérkéi gömbölyűk, sűrűk, kotsánosok, két hegyes levelű gallérral: magva kopaſz.

serte K! (*S. setaceus*) gazza apró serteforma, leveletlen: gyökér lev. válusok: fűzérkéje 1, 2, 3 a' ſzárhegyenn alól: magva kopaſz. *gazza bokrosann nő.*

*** *3-élű szárúk, gallértalan bugájúk.*

háromélű K. (*S. triqueter*) gazza leveletlen: fűzérkéi a' ſzár' óldalánn kotsánosok és kotsántalanok, a' ſzárhegyét felérik. *Gazzának 3 óldalai lapossak, nem kivólgyelttek.*

tsákós K. (*S. mucronatus*) gazza leveletlen, hegyes végű: fűzérkéi kotsántalanok, rakásonn a' ſzár' óldalánn: a' ſzár' hegyi a' bugánn fellyűl félre áll. *gazzának 3 óldala kivólgyelt.*

**** *3-élű szárúk, leveles bugájúk.*

villás K! (*S. maritimus*) gazza leveles: fűzérkéi a' ſzárhegyenn, kotsántalanok, tömöttek, 2, 3-levél-gallérúk: tséſzepolyvája 3-hegyű, a' középső árforma: magva' tövénn eggy ſzál ſzőr. *Van széllyelálló bugájú hasonjaja is, melynek fűzérkéi hoszszabbak.*

erdei K! (*S. silvaticus*) gazza leveles: lev. válusok: virágz. ernyősönn indúl, 's buglyos bugává válik: magva' tövénn hoſzſzú ſzőrök.

24. GYAPÚ. (*ERIOPHORUM*) *Tész.* polyvái mindenfelől eggymást hátalva, barkaforma fűzérkét formálnak: *Bokr.* ondója nints: *Magv.* 1, 3-élű, rajta eggy bokor ſzőr; melly akkora mint a' fűzérke, vagy hoſzſzabb is.

fürtös Gy! (*E. polystachium*) gazza hengeres: lev. lapossak: fűzérkéi a' szárhegyről fürtösönn letsüggnek. (*gyapjas Sás*)

hüvelyes Gy! (*E. vaginatum*) gazza hengeres, hüvelyes: fűzér-polyvái aszottak. *Van ollyan hasonfaja is, mellynek gazza 3-élűded, lev. 3-élük.*

hatszálú Gy. (*E. alpinum*) gazza 3-szegűded levéletlen: fűzérkéje a' szárhegyenn: maggyapja rendszerént 6-szálú.

25. SÁS (*CAREX. Monoec. Lin.*) Virágzása barkás; külön a' hím, külön a' nőstény virágja; vagy ugyan azon, vagy más más barkábann.

HÍMVIR. Pikkelyezett Barkábann: *Tész.* polyv. 1-darab: *Bokr.* nints: *Hímsz.* 3.

ANYAVIR. Barkája mint a' Hímé: *Tészce-* polyv. 1-darab: *Bokréta* helyett eggy kis hólyagforma szütyő; a' szájánál eggy vagy két fogú; 's abbann eggy 3-élű mag: *Bib.* 2 v. 3. (*Sás, Sáté.*) *A' szütyő a' maggal eggyütt gyümőltsnek nevezödik.*

* a) *Kétlaki, eggy magános barka vagy fűzérke: Bibe* 2.

kétlaki S! (*C. dioica*) gyümőltsei tojásdadok, felfelé nézők, inasok: szütyői borzas szálúk: gazza és levelei kopaszok: gyökere taratzkos.

tömöttfejű S! (*C. Davalliana W.*) gyümőltsei hoszszúdad-lántsások, hátragörbültek, 3-szegűk, inasok, szütyői érdes szájúk: gazza és lev. hátrasímúlt-szőrösök.

* b) *Eggy magános mátkás barka.*

vigály S. (*C. pauciflora W.*) barkája minteggy 4-virágú; a' legfelső virágja hím: gyüm. lántsás-kúposok, kinyomúlttak: az anyavirágok pikkelyeiket elrugják: bib. 3.

balha

balha S. (*C. pulicaris*) bark. fellyűl hímvirágúk: gyüm. hengerdedek, kinyomúltak, a' pikkelyeknél hoſzſzabbak; pikkelyei állandók: bib. 2. *magvai balha formájúk.*

* c) *Eggynél több mátkás barkák a' szárhegyenn gombos tsoportbann: Bibe 2.*

palka S. (*C. cyperoides*) bark. gömbölyűded tsoportbann, alól hímek, levél-gallérosok: gyüm. lántsások, 2-árhegyűk.

szittyós S! (*C. stenophylla W.*) bark. hoſzſzúdad tsoportbann, fellyűl hímek; az alsók alatt tojáskerek ſzálkahegyű murvák: gyüm. lapított tojásdadok, inasok, 2-fogúk: lev. ſzélei begöngyölödtek.

* d) *Mátkás barkák, kotsányosok.*

kormos S! (*C. atrata*) barkája 3-5 eggy bokorbann, alól hímek; éréskor lekonyúlnak: gyüm. tojáskerekdedek, rövid orrúk, 2-hegyűk: pikkelyei tojáskerekek, hegyesek. *bib.* 3.

* e) *Eggy ijaſſijas mátkás barka, váltogatva álló kotsántalan barkátskákkal: Bibe 2.*

homok S! (*C. arenaria*) barkátskái tömöttenn űlnek; a' felsők hímek, az alsók nőstények, a' közbülsők fellyűl hímek: gyüm. tojásdadok; ſzütyői hártya karimások, kétfogúk, ſzemſzőrösönn fűréſzesek: gazza kukora.

közhímes S! (*C. intermedia W.*) felső barkátskái tömöttenn űlnek, az alsók ritkábbann; a' felsők és alsók nőstének, a' közbülsők hímek: gyüm. tojásdadok; ſzütyői hártya karimások, 2-fogúk, ſzemſzőrösönn fűréſzesek: gazza felálló.

kopári S! (*C. Schrebori W.*) barkátskái tojásdadok, tömöttenn eggymást érik, alól hímek: gyüm. tojásdadok; ſzütyői 2-fogúk.

tsátés S! (*C. Schoenoides W.*) barkátskái hoſzſzúdadok, eggymást érik, fellyűl hímek: gyüm. gömbölyű-tojásdadok; ſzütyői karimások, 2-fogúk: polyvái hoſzſzúdad-hegyesek.

róna

róna S! (*C. rivularis W.*) barkátsk. 5, majd eggymást érik, felyűl hímek: gyüm. tojásdadok; ſzütyői karimások, ſzemſzőrösönn fűréſzesek: polyvái hoſzſzúdadok, ſzálkahegyűk.

körkörös S! (*C. ovalis W. leporina L.*) barkátskái 5-6, kerekded-körkörösök, tsaknem eggymást érik, alól hímek: gyüm. tojásdadok; ſzütyői karimások, 2-fogúk, ſzemſzőrösönn fűréſzesek.

róka S! (*C. vulpina*) barkátsk. hármával vagy ötével eggy tsoportbann, hoſzſzúdadok, eggymást érik, felyűl hímek: gyüm. tojásdadok, lapított 3 ſzegük, kiállók: galléri serteſzálasok.

bajuszszos S! (*C. nemorosa W.*) *a' róka Sástól abbann külömböz, hogy* galléri keskeny levélformák, a' barkánál hoſzſzabbak.

rezge S! (*C. brizoides*) barkája kétſoros ſzabású; barkátskái minteggy 5, hoſzſzúdad-lántsások, alól hímek, eggymást érik, váltogatva görbék: gyüm. tojásdadok, ſzütyői karimások, 2-fogúk.

sulymos S! (*C. muricata*) barkátsk. tojásdadok, eggymást érik, felyűl hímek: gyüm. féltojásdadok, földſzínt kiherzedtek; ſzütyői tövönn karimások, ſzemſzőrösönn fűréſzesek.

keshedt S. (*C. divulsa W.*) barkája tövönn elágazó ſzabású; barkátsk. tojásdadok, felyűl hímek, a' felsők tömöttenn űlnek, az alsók ritkánn: gyüm. felállók, féltojásdadok; ſzütyői kopaſz karimájúk, 2-fogúk.

tsillagos S! (*C. stellulata W*) barkátsk. minteggy 4, ritkásonn állnak, alól hímek: gyüm. tojásdad-kihegyzettek; ſzütyői kilapúlt-ſzemſzőrös-karimájúk, 2-fogúk: polyvái tojáskerek hegyesek.

ritkás S! (*C. remota*) barkátsk. váltogatva, ritkásonn űlnek, alól hímek, hoſzſzú levélgallérosok: gyüm. tojásdad-kihegyzettek, kevéssé lapítottak.

nyúláng S! (*C. elongata*) barkátsk. minteggy 12, hengeresek, alól hímek, váltogatva sűrűnn űlnek: gyümőltsei tojásdad-kihegyzettek; ſzütyői tsorba hegyűk, a' polyváknál hoſzſzabbak.

kurta

kurta S! (*C. curta W. canescens L.*) barkátsk. minteggy 6, hengeresek, alól hímek, váltogatva sűrűnn ülnek: gyüm. fél-tojásdadok, felállók; szütyői ép szájúk, a' polyváknál hoszszabbak.

*f) *Mátkás kotsántalan barkák, buga formábann: Bibe 2.*

abajdótz S. (*C. paradoxa W.*) bark. fellyűl hímek, szoros tömött bugábann; alsó ágai ritkák, sok: gyüm. tojásdad-gömbölyűk; szütyői tsútsos orrúk, 2-fogúk, szemszőrösönn fűréfzes karimájúk.

hengergazú S. (*C. teretiuscula W.*) barkái tömött bugások, felyűl hímek: gyüm. tojásdadok; szütyői 2-fogúk, szemszőrösönn fűréfzes karimájúk: gazza alól hengeres, felyűl 3 tompaszegű.

buglyos S. (*C. paniculata*) *a' hengergazútól abbann külömböz, hogy* bark. buglyos bugások: gazza 3 élű.

*g) *A' legfelső barka tsupa hím; a' többek nőstények, vagy anyák; a' nőstények alig kotsányosok: gazzok levelettlen, hártyaforma-hüvelyező-murvákkal: Bibe 3.*

fejér S! (*C. alba W.*) hímbarkája kotsányos; anyab. 2, kotsányosok, minteggy 5 virágúk: gyüm. viszszástojásdad-gömbölyük, barázdások; szütyői orrosok, kajszánn tsonkák; murvái gyöngyszínek.

lappangó S! (*C. claudestina W.*) hímb. kotsányos: anyab. 2, alig kotsányosok, eggymástól távol állók, minteggy 3-virágúk, a' murvahüvelyből alig érnek ki: gyüm. viszszás-tojásdadok, tompák, borzasok.

madárlábú S. (*C. ornithopoda W.*) hímb. kotsántalan; anyab. minteggy 4 eggy rakásonn, szálasok: gyüm. 3-szegűk, szőröskék, a' polyváknál nagyobbak: murvái hártyaszélűk, kajszák.

újjas S! (*C. digitata*) hímb. kotsántalan; anyab. minteggy 3, szálasok, ritkásonn állnak: gyüm. viszszás-tojásdad, 3-szegűk, akkorák mint a' polyvák: murvái szálkahegyűk.

*h)

*h) *A' legfelső barka tsupa hím; a' többek anyák; v. kotsántalanok, v. kotsánjokat a' mirvahüvely befogja: Bibe 3.*

epres S! (*C. pilulifera*) anyab. minteggy 3, közel eggymáshoz, körkörös gömbölyűdedek, kotsántalanok: gyüm. gömböiyűdedek, rövid orrúk, fzőrösötskék, a' polyváknál rövidebbek: gazza heverő.

halmi S! (*C. collina W. montana L.*) anyab. 1 v. 2, közel eggymáshoz, körkörösök, kotsántalanok: gyüm. hofzfzúdadok, alig orrosok, akkorák mint a' polyvák, pelyhesek: gyök. lep a' gaznál magassabbak.

rojtos S! (*C. ciliata W*) anyab. 1 v. 2, közel eggymáshoz, hofzfzúdadok, kotsántalanok: gyüm. vifzfzás-tojásdadok, fzőrösötskék, a' tompa polyváknál nagyobbak.

jókori S! (*C. praecox W.*) *a' rojtostól abban külömböz, hogy* polyvái hegyesek, akkorák mint a' gyümőltsök: gyüm. gömbölyűded, 3-fzegűk.

tsorba S! (*C. emarginata W.*) anyab. 2, közel eggymáshoz hofzfzúdadok, kotsántalanok: gyüm. tojásdadok, fzőrösötskék: polyvái tsorbák, fzálkahegyűk.

molyhos S! (*C. tomentosa*) anyab. párosok, közel eggymáshoz, hengeresek, kotsántalanok: gyüm. gömbölyűdedek, molyhosok.

gindár S! (*C. supina W.*) anyab. 1 v. 2, közel eggymáshoz, gömbölyűdedek: gyüm. körkörös-3 fzegűdedek, tsorba orrúk: gazza gindár.

sárga S! (*C. flava*) anyab. minteggy 3, közeletske eggymáshoz, tojáshofzfzúk; kotsányi a' mirva-hüvelybe rejtve; gyüm. tojásdadok, kihajlottak, a' polyváknál hofzfzabbak; fzütyői görbevégűk, 2-fogúk.

*i) *A' legfelső barka tsupa hím: az alsóbbak anyák; ezek közt a' fellyebb valók vagy kotsántalanok, vagy a' mirva hüvejébe fogott kotsányúk, az alsók kotsányosok.*

pej S! (*C. fulva W*) anyab. 3, hofzfzúdadok, távol eggymástól: gyüm. tojásdadok a' tompa poly-

X párosok

levél.

hüvelybe fogott

polyváknál nagyobbak: szütyői orrosok, 2-fogúk: bib. 3.

ritkás S! (*C. distans*) a' *pejtől abbann különböz, hogy* barkái tojásdadok, polyvái hegyesek, akkorák mint a' gyümölts.

rozsdás S. (*C. ferruginea W.*) anyab. 3, ritkánn állnak; gyüm. hoszszúdadok, lapított 3 szegúk, a' polyváknál hoszszabbak; szütyői szőrös karimájúk, két karéjú hártyás szájúk: bib. 3.

lapított S! (*C. compressa W.*) anyab. 2, távol eggymástól, tzérnaformák, a' legalsó meszsze a' többitől: gyüm. hoszszúdadok, alól felyúl hegyesek, 3-élúk, kopaszok, a' hoszszúdad tsorba polyváknál hoszszabbak: szütyői 2-fogúk: bib. 3.

árnyékos S. (*C. umbrosa W.*) anyab. minteggy 3, közel eggymáshoz, a' két alsó kiálló kotsányos: gyüm. viszszás-tojásdadok, lapítottak, pelyhesek, akkorák mint a' hoszszúdad polyvák: szütyői 2-fogúk: bib. 3.

korhadó S! (*C. Michelii W.*) anyab. minteggy 2, eggymástól távolotska; a' legalsó kiálló kotsányú: gyüm. viszszás-tojásdadok, hasasok, akkorák mint a' polyvák; szütyői 2-hegyúk, kopaszok: bib. 3. *gazza mikor megvénül, lekorhad.*

szőrös S! (*C. pilosa W.*) anyab. minteggy 3, eggymástól távol, 's a' két alsó távolabb: gyüm. tojásdadok, orrosok, a' tojáskerek polyváknál nagyobbak; szütyői' szája hártyás, kajszа: lev. szemszőrösök: bib. 3.

muharos S! (*C. panicea*) anyab. 1 v. 2, távolka eggymástól, a' felső hüvelybefogott-kotsános, az alsó hoszszú kotsános: gyüm. tompa tojásdad, a' polyváknál nagyobb: bibe 3.

köles S! (*C. conglobata W.*) anyab. minteggy 4, távolka eggymástól; a' legalsó kotsányos, a' többi hüvelybefogott kotsányú: gyüm. gömbölyúk, fényesek, alig orrosók, a' polyváknál nagyobbak: szütyői 2 kis fogúk: bibe 3.

havasi S. (*C. alpestris W.*) anyab. 3, minteggy 5-virágúk, ketteje eggymás mellett kotsántalan, a' legalsó a' gyökérről nőtt hoszszú ko-

kotsányos: gyüm. vifzfzástojásdad, 3-fzegű, a' polyvákkal egyenlő; fzütyője kajfza fzájú: bibe 3.

fényes S! (*C. nitida W.*) anyab. 2, hofzfzatskák, közel eggymáshoz; az alsó kotsányos: gyüm. körkörös-gömbölyűk, fényesek, a' tojáskerek polyváknál nagyobbak; fzütyői 2-fogúk: bibe 3.

tavaszi S! (*C. verna W.*) anyab. 3, távol eggymástól; az alsó kotsányos: gyüm. tojásdadok, rövid orrúk, akkorák mint a' tompa polyvák; fzütyői kajfzafzájúk: bib. 3.

merő S. (*C. firma W.*) anyab. minteggy 3, távol eggymástól; a' legalsónak a' kotsánja kiér a' hüvelyből: gyüm. hofzfzúdadok, orrosok, fzőrös karimájúk, a' tojáshofzfzú polyváknál hofzfzabbak; fzütyői kajfza fzájúk: bib. 3: lev. merőnn állanak.

kalászos S. (*C. Schraderi W.*) anyab. 3, eggymástól mefzfze; a' két felső kotsántalan: gyüm. tojásdad-kihegyzettek, 2-hegyűk, akkorák mint a' lántsás kalászos polyvák: bib. 3.

gyepi S! (*C. caespitosa*) anyab. minteggy 3, hengeresek, tompák, távol eggymástól; az alsó kotsányos, de kotsánya alig ér ki a' hüvelyből: gyüm. tojásdadok, tompák, a' hofzfzúdad tompa polyváknál nagyobbak; fzütyői lyukas fzájúk: bib. 2: lev. fzéllyelnyilók: *néha hímbarkája* 2.

súgár S. (*C. stricta W.*) anyab. minteggy 3, hengeresek, elvékonyodók, távol eggymástól; az alsó kotsányos, de kotsánya alig ér ki a' hüvelyből: gyüm. tojásdadok, hegyeskék, a' lántsás hegyes polyváknál nagyobbak; fzütyői lyukas fzájúk: bib. 2: lev. súgárok. *néha hímbarkája* 2.

függő S! (*C. pendula W.*) anyab. minteggy 5, hengeresek, kotsántalanok, letsüggők, hofzfzúk; az alsónak a' hüvelyből kiérő kotsánja van: gyüm. tojáshofzfzúk, alig orrosok, akkorák mint a' polyvák; fzütyői' fzája 2-fogú: bib. 3. *néha hímbarkája* 2.

pongyola S! (*C. pfilostachia W.*) *a' függőtől abban különböz, hogy* barkái rövidebbek, tsak a' fel-

villaheggek

hosszúdadok, Rotsántalanok

felső kotsántalan: gyüm. hoſzſzúdadok, orrosok, a' polyváknál hoſzſzabbak; ſzütyői' ſzája 2-hasábú.

*k) *A' legfelső barka tsupa hím, a' többek nőstények v. anyák, mind kotsányosok: Bibe 3.*

hajszál S. (*C. capillaris*) anyab. minteggy 3, hoſzſzú kotsányúk, bókolók, 5—8-virágúk: gyüm. ritkások, tojáshoſzſzúk, orrosok, a' polyváknál hoſzſzabbak; ſzüty. kajſza ſzájúk.

sáppadt S. (*C. pallescens*) anyab. minteggy 3, tojáshoſzſzúk, bókolók: gyüm. hoſzſzú-viſzſzás-tojásdadok, tompák, a' ſzálkahegyű polyvákkal egyenlők: lev. pelyhesek.

síma S! (*C. laevis W.*) anyab. tsak 1, hoſzſzúdad, felálló, a' hímbarkától távol: gyüm. tojáshoſzſzúk, kihegyzettek, akkorák mint a' polyvák; ſzütyői 2 karélyú hártya ſzájúk.

hegyiszap S. (*C. limosa W.*) anyab. 2, tojásdadok, lefüggők: gyüm. lapított 3 ſzegűk, rövid orrúk, akkorák mint a' ſzálkahegyű polyvák; ſzütyői épſzájúk: murvái ſzárolelők.

villás S! (*C. pseudocyperus*) anyab. 4, hengeresek, párosok, lefüggők: gyüm. tojásdad-lántsások, kéthegyűk, hátraſzegettek, akkorák mint a' sertefzálas polyvák.

erdei S! (*C. drymeja W.*) anyab. 4, távol eggymástól, tzérnaformák, bókolók: gyüm. tojásdadok, orrosok, kéthegyűk, közel akkorák mint a' ſzálkahegyű hártyapolyvák.

*l) *Hímbarka is több eggynél, Anyabarka is.*

konya S. (*C. recurva W.*) hímb. minteggy 2: anyab. hármanként lefüggenek, kotsányosok: gyüm. tojáshoſzſzúk, tompák, érdesetskék, akkorák mint a' kihegyzett polyvák: bib. 3.

bókoló S. (*C. nutans W.*) hímb. 2: anyab. 2, távol eggymástól hoſzſzúdadok, kotsántalanok: gyüm. tojásdadok, inasok, 2-barázdások, hasasok, a' polyváknál nagyobbak: gazza virágzáskor bókol, éréskor felál: bib. 3.

tzérna S! (*C. filiformis W.*) hímb. 2: anyab. 2, távol eggymástól: gyüm. tojáshoſzſzúk, két vil-

villahegyűk, gyapjasok, akkorák mint a' hoſzſzúdad-lántsás-ſzálkahegyű polyvák: bib. 3.

éles S! (*C. acuta*) hímb. 2—3: anyab. minteggy 4, alig kotsányosok, kevéssé bókolók, hengeresek, eggymástól távol állók: gyüm. hoſzſzúdadok, alig orrosok, akkorák mint a' polyvák; ſzütyői ép-lyukas-ſzájúk: bib. 2.

posvány S. (*C. paludosa W.*) hímb. 2: anyab. 3, felállók, hengeresek, kartsúk; az alsók kotsányosok: gyüm. tojásdadok, inasok, kétfogúk, akkorák mint a' polyvák, de ſzélesebbek: bib. 3.

parti S! (*C. riparia W.*) hímb. 3: anyab. 3, felállók, hengeresek, kartsúk; az alsók kotsányosok: gyüm. tojásdadok, orrosok, sok inasok, 2-villahegyűk, akkorák mint a' polyvák, 's ollyan ſzélesek: bib. 3.

hólyagos S! (*C. vesicaria*) hímb. 3: anyab. minteggy 2, kotsányosok, hengeresek: gyüm. hoſzſzúdadok, orrosok; a' lántsás polyváknál nagyobbak; ſzütyői felfúvódtak, 2-hegyűk: bib. 3: gazza éles 3-élű.

bögrés S. (*C. ampullacea W.*) hímb. 3: anyab. 2, hengeresek, rövid kotsányúk, felállók: gyüm. gömbölyűdedek, orrosak, a' lántsás polyváknál nagyobbak; ſzütyői felfúvódtak, 2-villahegyűk: bib. 3: gazza 3-tompaſzegű.

rozsfejű S! (*C. secalina W.*) hímb. 2: anyab. 3, hoſzſzúdadok, aligkotsányosok, eggymástól távolállók: gyüm. hoſzſzúdadok, orrosok, 2-hegyűk: ſzemſzőrösönn fűréſzes karimájúk, a' ſzálkahegyű polyváknál hoſzſzabbak: bib. 3.

borzas S! (*C. hirta*) hímb. 2: anyab. 3, hoſzſzúdadok, eggymástól távol állók, az alsók rövid kotsányosok: gyüm. hoſzſzúdadok, kihegyzettek, borzasok, a' kalaſzos polyváknál hoſzſzabbak: bib. 3: lev. 's hüvelyei eggy kevéssé borzasok.

26. GYÉKÉNY (*TYPHA. Monoec. Linn.*) Virágzása barkás; külön barkákbann a' hím és nőstény virágok.

Hím-

szöszös

+ gyepi, + sugár + függő

Kákabot. Nádbotikó. Buzogány Lás

Gyékény
hati Gyékény

béka buzogány; vízi lövöldös disznó

HÍMVIR. Hengerforma barka körűlöleli a' szárat a' hegyenn alól. *Bokr.* nints: *Tsész.* gyanánt 3 serteforma levél, abbann 3 hímek.

ANYAVIR. Ugyan azon szároun a' hímbarkánn alól eggy igen tömött hengerforma barka öleli a' szárat, (*mellyet búzogánynak neveznek*) 's ez egészenn szőrszálakból áll. Azonn se tséfze se bokréta; hanem minden szőrszál' tetejénn ott űl eggy kis anyaszáras mag. Mikor megérik, széllyelbomlik a' buzgány, 's minden magnak a' maga szőrszála koszorú vagy fark gyanánt szolgál. (*Kákabot, Nádbotikó, buzogány Sás*)

bodnározó Gy! (*T. latifolia*) lev. kardformák; a' hímbarka a' rövid vastag buzogányhoz közel van, néha éri is. (*Gyékény*)

hati Gy! (*T. angustifolia*) lev. félhengerformák; a' hímbarka a' hoszszú vékony buzogánytól távolabb esik. (*hati Gyékény*)

27. BAKA. (*SPARGANIUM. Monoec. L.*) Virágzása barkás; külön barkábann a' hím és nőstény virágok.

HÍMV. Gömbölyű barkák vagynak a' szár' oldalánn, a' felső részénn. *Bokr.* nints: *Tsész.* 3-tagú, 's abbann űlnek 3 hímek.

ANYAVIR. Gömbölyű barkák a' hímek mellett, 's azokonn alól: *Bokr.* nints: *Tsész.* 3 v. 6-tagú: *Magv.* 1 tsontforma szegletes, tojásdad eggy száraz hegyes tsontárbann; 's ezekből leszsz eggy gömbölyű szúrós sulymos gyümölts, v. buzgány. (*béka Buzogány, vízi tövisses disznó*)

buzogány B! (*S. erectum*) lev. fejállók, 3-élűk: szára fellyűl görbe gurba, és ágakat botsát.

Suly-

Sulymos B! (*S. natans*) lev. laposak, a' víz' ſzínénn lábbognak. *kivűl a' vízenn magasra is felnő.*
nyeles B! (*S. simplex*) lev. laposak: ſzára ágatlan: alsó buzgánykái a' levéltövekenn kotsányosok, a' felsőbbek kotsántalanok.

28. MÁLÉ. (*ZEA. Monoec. Linn.*) Hím és nőstény virági külön, ugyan azon ſzáronn.

HÍMV. A' ſzárhegyenn sokágú fűzérekbenn: *Tsész.* 2-virágú: *Bokr.* ondója 2, kalászta lan.

ANYAVIR. Az ízékes ſzár' óldalából a' tzikkelyekenn kinő hoſzſzú vastag tsutka, levélforma borítékokkal ſzorosann beborítva. Abba ſzorosann beféſzkelve vagynak a' magzatok; 's mindenikből eggy hoſzſzú tzérnaforma anyaſzár nyúlik ki a' tsutka' borítékjaiból.

tengeri M! (*Z. Mays*) ſzára felálló vastag tzikkelyes; alsó tzikkelyeiről hajlandó gyökereket botsátani: lev. ſzálasok, gerintzesek: anyatsutkái a' levélhüvelyekből. *Van kissebb termetű, 's alsó tzikkelyeinn termő Hasonfaja is; mellyet kétszer érőnek neveznek. — Európábann az Amérika feltalálásától fogva lett esmeretessé: Magyar országra pedig kétség kivűl a' Törökök által jött a' Málé Szigetekről, (Ins. Maldivae v. Male Dive) 's onnan vehette a' Málé nevezetet. (Kukuritza, Török-Búza, Tengeri, Málé)*

29. KŐTSEPP. (*COIX. Monoec. Linn.*) Eggy tojásdad kúpos kővé váló burkotskábann űl az Anyavirág. Ugyan azon burokból kinőnek a' Hímvirágok eggy kis kotsányos fűzérkébenn.

HÍMV. *Tsész.* 2-virágú; az eggyik herélt: *Bokr.* ondói kalászta lanok.

ANYAV.

Kukoritza, Török búza, Tengeri Mále

ANYAVIR. Az eggy termő virág mellett, 1 v. 2 zápvirágnak nyoma is látſzik: *Ond.* kaláſztalan: *Anyasz.* 2-ágú: A' Burok a' magra ránő, 's fényes kőformává leſzſz. *A' Hímvirágból is, a' nőstényből is kinyúlnak tzérnaforma húsos szálatskák.*

Fűzértermő K! (*C. lachryma*) ſzára kopaſz, elágazó: lev. a' ſzárnál nagyobbak. *magva síma, fényes, kékellő.*

30. BIBIKRA. (*SESLERIA. P.*) *Tsész.* 2—5 virágú: *Bokr.* ondója 2: *Bib.* apró-ikrások. *Fűzérjei többnyire kékellők, néha murvagallérosok.* (*ez Izékes polyvafű*)

kék B! (*S. coerulea. Cynosurus coerul. Linn.*) fűzérje tojáshoſzſzú galléros: alsóbb fűzérkéi murvások: a' külső ondó kaláſzos.

búbos B. (*S. spaerocephala. Cynosurus spaeroc. Linn.*) fűzérje gömbölyűded, galléros, ízékje magános, leveletlen.

31. MAGÁR. (*NARDUS*) *Tsész.* nints: *Bokr.* ondója 2; a' külső a' belsőt ölébe veſzi: *Magv.* alól felyűl hegyes. *Izékes.*

hajszál M! (*N. stricta*) fűzérje tzérnaforma, félóldalú: lev. hajſzál formák.

32. KÉTEGGY. (*LYGEUM*) *Burka* eggy levél; abbann eggy magzat felett 2 virág: *Bokr.* ondója 2; a' belső kétſzerte is hoſzſzabb a' külsőnél: *Gyüm.* eggyborzas-2-rekeſzű makk, melly ki nem nyílik. *Izékes.*

szalmás K. (*L. Spartum*) gyökere terjedő, ſzára fonalforma: lev. serte v. tzérnaformák. *Minden polyvás fűvek közt ennek legnagyobb virága van.*

KÉT-

KÉTANYASOK.

Ízékes Polyvafűvek.

33. KÉTHÍMPÁZSIT. (*ANTHOXANTHUM. Diandr. Linn.*)
Vir. 2-hímű: *Tsész.* 1-virágú, polyvája 2: *Bokr.* ondója 2, kalászos. *virágzása fűzérszabású bugás.*

szagos K! (*A. odoratum*) fűzérje tojásdad hoszszúkás, apró kotsányú virágokkal: ondóji szőröskék; eggyik tövönn, másik tarkónn kalászos. (*Borjú-pázsit*)

34. BAJUSZFŰ. (*CRYPSIS. W.*)
Tsész. 1-virágú, polyv. 2, a' bokrétánál kissebb: *Bokr.* ondója 2, kalásztalan: *Hímje* 2—3. *Virágzása tsoportos-gomb, vagy fűzér formábann; mellynek tövénn kétfelé kiálló levélgallér.*

búbos B! (*Cr. aculeata. Anthoxanthum aculeatum. Linn.*) vir. tsoportosok fél gomb formábann; mellyet alólról beborít a' levél' gallér' töve, burok v. hüvely formábann; ízékjei bokrosok, heverők: lev. hegyes lántsások, akkorák mint eggy eggy íz: hímje 2. *Minden ízenn ágat botsát.*

fűzéres B! (*Cr. schoenoides*) *a' búbostól abbann különböz, hogy* fűzérje tojáshoszszú hengeres: hímje 2—3.

35. ETSETPÁZSIT. (*ALOPECURUS*)
Tsész. 1-virágú, polyv. 2: *Bokr.* ondója 1, kalásztalan hegyű. *Kalászt az ondó' tövéből botsát; virágzása fűzér-szabású-Buga.*

mezei E! (*A. pratensis*) fűzérje hengeres: ízékje felálló: polyvái gyapjasok: ondója tövönn kalászos.

pallagi E! (*A. agrestis*) *a' mezeitől abbann különböz, hogy* polyvái kopaszok.

Bozjú pázní

lóperje, matskafaska perje

veres nadrág

Kanári köcse

bötykös E! (*A. geniculatus*) fűzérje kartsú: szára minden tzikkelyenn meggörbült: ondója tompa hegyű, tövönn kalászos. *A' tavakbann a' víz' színénn úszkál; fűzérje setét pej.*

36. KOMÓTSIN. (*PHLEUM*)
Tsész. 1-virágú, 2-polyvájú (keményke); 's a' mint a' két polyva öszveáll, mintha el vólna a' teteje tsípve; két kis hegygyel végződik: *Bokr.* 2-ondójú, a' tsészébe zárva. *Virágzása fűzér-szabású Buga.*

mezei K! (*Ph. pratense*) fűzérje hoszszú hengeres: szára felálló: polyvája prémes. (*ló perje, matskafarkú perje*)

fekete K! (*Ph. alpinum*) fűzérje tojásdad-hengeres, borzas: (feketellő) polyvái hoszszú hegyük.

tsitsókás K! (*Ph. nodosum*) fűzérje hengeres: szára tövönn meggörbült: lev. tekeredett: gyökere hagymás.

37. POLYVATSUKK. (*PHALARIS*)
Tsész. 1-néha 2-virágú, 2-polyvájú; polyvái teknősök, egyenlők; a' 2-ondójú bokrétát magokba zárják. *Virágzása fűzér-szabású. Buga.*

veres nadrág P! (*Ph. phleoides*) fűzérje hengeres buga, kalászlatlan: polyv. tekenősök, durva prémesek, pubák. *Magva gyakrann a' polyvábann kikél, 's leveledzik.* (*veres nadrág*)

durva P. (*Ph. aspera. W.*) *a' veres nadrágtól abbann különböz, hogy* tsészepolyvái fellyül púposok.

Kanári P. (*Ph. Canariensis*) fűzérje tojásdad-buga, kalászlatlan: polyvái teknősök: bokr. ondója 4; a' két belső szőrös. (*Kanári Köles*)

fövény P! (*Ph. arenaria. W. Phleum arenar. L.*) fűzérje hengeres buga, kalászlatlan: polyvái teknősök: székje elágazó: fűzérje a' levélhüvelyből alig búvik ki.

hernyó P! (*Ph. erucaeformis*) fűzér-bugája eggy szálú, félóldalú: fűzérkéi félóldalúk, hernyó-

formájúk, a' gerintzhez állanak: tséfz. polyvái 2-virágúk.

38. MUHAR. (*PANICUM*) *Tsész.* 1-virágú, 3-polyvájú; a' 3-dik polyva kitsiny a' másiknak tövénn vagy hátánn: *Bokr.* 2-ondójú, 's néha a' laposabbikonn kaláfz van. *Virágzása sokféle. — Vagynak fűzéres formájúk, vagynak bugások is, tzérnaszálú fűzérük is.*

* *Fűzér bugások.*

ragadó M! (*P. verticillatum*) fűzérbugája gyűrűs; 3, 4 fürtötske eggy gyűrűbenn: minden virág alatt 1 v. 2 fogas ragadós serte: ízékjei tövönn görbék, fzéllyelállanak. *Mikor elvirágzik, minden billeng' tövénél eggy kitsutsorodás marad a' gerintzenn.*

széna M! (*P. glaucum*) fűzérbugája hengeres; minden két virágot sertegallér veſzen körül: magvai kereſztül rántzos ripatsosok: fűzérkéi mélyen barázdások. *Mikor megérik sertéi barnák.*

zöld M! (*P. viride*) *a' szena-Muhartól abbann különböz, hogy* magvai símák, vagy hofzfzára rántzosok. *Sertéi mindég zöldek, harmadik tsészepolyvája néha nints.*

bor M! (*P. germanicum*) fűzérbugája ijasfijas: fűzérkéi torlottak vagy tsomósok: virággalléri serteſzálúk: fűzérgerintze borzas. (*Borköles*)

olasz M! (*P. italicum*) fűzérbugája ijasfijas, alól megfzaggatott, lekonyúló: fűzérkéi torlottak vagy tsomósok: virággalléri serte fzálúk, a' virágoknál sokkal hofzfzabbak: gerintze molyhos. (*rókajarkú köles, olasz köles*)

hollóláb M! (*P. crus corvi*) bugája eggy óldalról álló eggymást váltogató fijas fűzérkékből áll; bókoló: oudói kevéssé kalafzosok, borzasok: gerintzei 3 fzegűk.

kakasláb M! (*P. crus galli*) bugája sok fűzérkékből áll; mellyek alól párosonn, felyűl váltogatva terepélyenn állanak a' gerintzenn:

on-

rökafarku köles, dar köles

ondói kaláfzosok, borzasok: gerintzei 5-fzegűk. *Némellyeknek jelettébb hoszszú kaláfzaik vagynak.*

** *Újjas vagy tzérnaszálú fűzéresek.*

pirók M! (*P. sangvinale*) fűzérjei tzérnafzálúk, újjasok a' fzárhegyenn; hol ernyő formánn eggy pontból, hol váltogatva nőnek, 's a' tövöknél belől bibirtsósok: fzálas fűzérjeinek eggyik óldalánn a' virágok váltogatólag két sorbann: két két virág eggyütt, 's az eggyik hofzfzabb kotsányú. *Harmadik polyvája vagy igen kitsiny, vagy nints is.*

újjas M! (*P. Dactylon*) 4, 5 fzéllyelálló újjas fűzérjei a' fzárhegyenn eggy pontból nőnek; 's a' tövöknél belől fzórósok: fzálas fűzérjeinek eggyik óldalánn űlnek 2 sorbann, váltogatva 's pikkelyesenn eggyes virágjai: *taratzkokat botsát.*

bajuszszos M! (*P. lineare*) 4 fzéllyelálló újjas fzálas fűzérjei a' fzárhegyenn: tséfze eggyik polyvája kinyilva fzéllyelál, mintha vele a' fűzér prémezve vólna.

tzérna M! (*P. filiforme*) tzérnafzál fűzéri öfzveállanak váltogatva: fűzérgerintzei görbegurbák: virági a' hajlásokonn párosok; eggyik kotsányos.

*** *Bugások.*

Köles M! (*P. miliaceum*) bugája pongyola, lekonyúlt: tséfze-polyvája eres, fzálka végű, tágonn álló: levélhüvelyei fzórósok. *Van kopaszlevél hüvelyű is.* (*Köles*)

hajszál M! (*P. capillare*) bugája felálló, fzéllyelnyíló: kotsánkái súgárok: polyvái kihegyzettek, símák: ízékje 's kivált levélhüvelyei borzások.

39. HAJKA. (*STIPA*)

Tsész. 1-virágú, 2-polyvájú: *Bokr.* 2-ondójú; a' külsőnek hegyénn eggy igen hofzfzú, tövönn sodros kaláfz; a' belső kaláfztalan. *Virágzása fűzéres szabású.*

árvalyány H! (*S. pennata*) kaláſzai minteggy 1-lábnyi hoſzſzúk, tövönn kopaſzok, azonn túl végig gyenge fejér pelyhesek. (*árvaleány-haj*)

káka H. (*S. juncea*) kaláſzai egyenesek, kopaſzok: polyvái a' magnál hoſzſzabbak: lev. belól símák.

kunkorgó H! (*S. capillata*) kaláſzai görbék, kopaſzok; megérve öſzve vilzſza kunkorodnak: polyvái a' magnál hoſzſzabbak: lev. belől pelyhesek.

nyűgös H. (*S. tortilis. P.*) kaláſzai sodrosok: belső polyvái gyapjasok. *A' ruhába ragadnak, alkalmatlanok.*

40. TOLLKALÁSZ. (*LAGURUS*) *Tsész.* 1-virágú, 2-polyvájú; polyvái gyapjasok, kaláſzosok: *Bokr.* 2-ondójú; a' külsőnek hegyénn két kis egyenes kaláſz, a' derekánn eggy megtekeredett. *Virágzása fűzéres szabású.*

tojásdad T. (*L. ovatus*) fűzérje tojásdad, ſzőrös.

41. FENYER. (*ANDROPOGON. Polyg. Lin.*) Külön nős és külön hím virági ugyan azon bugábann.

Nősvir. *Tsész.* 1-virágú, 2-polyvájú: *Bokr.* 2 v. 3-ondójú; eggyik tövönn kaláſzos, a' harmadik, ha van, igen kitsiny.

Hímv. ugyan azon kotsánkánn, ollyan mint a' nős, de anyátlan. *Virágzasa némelyiké bugás, némelyiké tzérnaforma fűzéres.*

élesmosó F! (*A. gryllus*) ſzéllyelnyilt bugájánn ágai hoſzſzúk, gyűrűsök, pongyolák; mindeniknek hegyénn 3 virág; a' középső nős, a' két ſzélső hím, hoſzſzabb: nős virágánn ſzőtskő-láb forma kaláſz: a' virág' tövénn aranyſzín vagy rőt fényes ſzőrök: gyökerei hoſzſzú tzérnaformák, fások. (*éles-mosó fű*)

szürke F! (*A. Ischaemum*) fűzéri újjasok, ſzálasok, tzérnaformák, a' ſzárhegyénn; azokonn ülnek

árvalódny haj

élesnosó fü

nek párjával a' virágok; eggyik nős, másik hím; a' nős többnyire mindég kalászos: tséfzéje és kotsánkája pelyhes.

42. TZIROK. (*HOLCUS Polyg. Linn.*) Külön nős és külön hím virági ugyan azon bugábann.

Nősvir. *Tész.* 1-virágú, 2-polyvájú: *Bokr.* néha 2-(néha 3)-ondójú, kalászos hegyű.

Hímv. *Tész.* nints: *Bokr.* 2-ondójú. *Virágzása bugás, némelly Fajokbann a' tész.* 2-*virágú, az eggyik virág nős, a' másik hím.*

szagos Tz! (*H. odoratus*) tséfzéi 2 vagy 3-virágúk, hegyesek; ondói kalásztalanok: nősvirági 2 híműk; hímv. 3-híműk.

pelyhes Tz! (*H lanatus*) kinyíló bugájánn tséfzepolyvái pelyhesek, 2-virágúk; nősvirága kalásztalan, a' hím rövid kalászú. *a' buga' alsó virági meddők, aszottak.*

puha Tz! (*H. mollis*) bugája puha: tséfzepolyvái két virágúk, kevéssé pelyhes fzélűk: nősvir. kalásztalan; a' hímenn eggy kis fodros kalász van: kotsánkái pelyhesek: gyökere terjedő.

sertelevelű Tz. (*H. halepensis*) bugája bugjos: polyvái kopafzok, 1-virágúk: nősvirági kotsántalanok: hímvirági kotsányosok, kalásztalanok: lev. hegyesek, sertealakúak.

seprő Tz! (*H. Sorghum*) bugája fzéllyelálló, pongyola: tséfzepolyvái 1-virágúk, fzőröskék: magvai lapítottak, kalászosok. (*Tzirköles*)

kétszínű Tz! (*H. bicolor*) bugája tömött, tojásdad, feketéllő: tséfzepolyvái 1-virágúk, kopafzok; csak a' hegyeknél eggy kevéssé fzőrösök: magva kalászos, fejér.

43. RIS. (*ORYZA Hexandr. Linn.*) *Tész,* 1-virágú, 2-polyvájú: *Bokr.* 2-ondójú, egyenlő, a' magra ránő: *Hímje* 6. *Virágzása bugás.*

† Lántsaformák, néha kalásztalanok *vízi*

vízi R. (*O. sativa*) bugája felálló, ágas; ágainn virági fürtös szabásúk: magvai kalászlatalanok. *Van kalászos magvú is.* (*Riskása*)

44. DURTZA. (*LEERSIA. W.*)

Tsész. polyvája nints: *Bokr.* 2-ondójú, öszveborúlt, tsónakos, lapított; az ormója érdes, kalászlatalan. *Virágzása bugás.*

rizs D! (*L. oryzoides. Phalaris oryzoides Linn.*) bugája kiterült, bókoló: lev. élesek: ondóinak ormója szőrös.

45. KÁSAFŰ. (*MILIUM*)

Tsész. 1-virágú, polyvája 2, mindenik hasas: *Bokr* ondója 2, igen rövid, a' magra ránő. *Virágzása bugás.*

zilált fejű K! (*M. effusum*) vir. gyűrűsönn indúlt, 's szélyelzilált bugábann, kalászlatalanok.

tömöttfejű K. (*M. confertum*) vir. sűrű tömött bugábann, kalászlatalanok.

feketefejér K. (*M. paradoxum*) vir. fejér bugábann, kalászosok: magvai feketék.

46. TIPPAN. (*AGROSTIS*)

Tsész. 1-virágú, polyvája 2; mindenik hegyes: *Bokr.* ondója 2, hol kalászos hol kalászlatalan. *A' bokréta a' tsészéből kiér, 's virágzáskor szélyelnyílik; azutánn pedig a' magra ránő. Virágzása bugás.*

* *Kalászosok.*

harmattartó T! (*A. spica venti*) bugája ágbogas, kiterült: külső ondójann egyenes hoszszú kalász. (*harmattartó*)

rongyos T. (*A. interrupta*) bugája tömött; megszaggatva elvékonyodó: külső ondója kalászos.

dara T! (*A. miliacea*) *a' harmattartótól abbann külömböz, hogy* kalászai az ondónál alig hoszszabbak.

nádas T! (*A. arundinacea*) bugája hoszszúdad: külső ondója tövönn szőrös, és alsó részéből megte-

tekeredett kaláſzt botsát, melly az ondónál hoſzſzabb.

ezüstös T. (*A. calamagrostis*) a' *nádastól abbann különböz, hogy* ondója egéſzenn borzas, és a' kaláſz az ondó' hegyiből nő ki. *Izékje néha elágazik; bugája fényes.*

veress T. (*A. rubra*) bugája virágzás előtt tömött, fűzérſzabású; virágzáskor ſzéllyelnyílik, kiterül: külső ondója hegyénn megtekeredett kaláſz. *virágzás utánn veress.*

eb T! (*A. canina*) bugája hoſzſzú kartsú; ágatskái öſzveállanak: kaláſza az ondó' hátából viſzſzagörbült: izékjei letsepültek; az alsó bötykökönn néha ágakat botsátnak.

bértzi T! (*A alpina*) bugája öſzveſzorult, tömött: kaláſza az ondó' hátából bötykös; kaláſzos ondója vagy tsonka, vagy 2-hegyű: tséſzepolyvája kevéssé borzas, ſzínes: levelei serteformák.

sziklai T. (*A. rupestris*) a' *bértzitől abbann különböz, hogy* bugája kiterült.

lapított T. (*A. compressa*) bugája tömött, tséſzepolyvái egyenlők: kaláſza az ondó' hegyi alatt kitsiny, alig láttſzó.

** *Kalásztalanok.*

taratzkos T! (*A. stolonifera*) bugája kinyíló, rövid kotsányú: izékje gyökerező; bötykeinn taratzkokat botsát: tséſzepolyvái egyenlők, kevéssé ſzőrösök.

szőr T! (*A. capillaris*) bugája kinyilt, hajſzálforma görbegurba kotsányokkal: tséſzepolyvái hegyesek, egyenlők, kopaſzok, ſzínesek: egyik ondója igen kitsiny. (*Szőrfű*)

tzérna T! (*A. vulgaris. P. hispida W.*) a' *szőr T-tól abbann különböz, hogy* bugája ſzéllyelberzedt, 's tséſzepolyvái kevéssé ſzőrösök.

fejér T! (*A. alba*) bugája hol öſzveáll, hol pongyola: izékje gyökerező: tséſzepolyvái egyenlők.

apró T! (*A. pumila*) bugátskája terepélyenn ſzéllyelnyílik, ſélóldali: apró izékjei sűrű bokrosok.

pitzi T. (*A. minima*) bugája és lev. hajſzálformák: polyvái tsonkák; ondói ſzőrösök. *Sturmia verna. P.*

47. NÁPITZ. (*AIRA*)

Tsész. 2-virágú, polyvája 2, fénylő: *Bokr.* ondója mindenik virágnak 2; vagy kaláfztalan, vagy tövönn kaláfzos. *Virágzása bugás. Az első faj néha több virágú.*

vízi N! (*Ai. aquatica*) bugája kinyilt: ondója kaláfztalan, a' tséfzénél hofzfzabb: lev. laposok: fzékje tövönn görbe, gyökerező. *Száraz földönn 3—5 virágja is van.*

gyepi N! (*Ai. caespitosa*) bugája kinyilt, arafznyi: ondója tövönn fzőrös, és kaláfzos; kaláfza egyenes, rövid: lev. laposok, inasok: bug. fényes.

vanyiga N! (*Ai. flexuosa*) bugája fzéllyelberzedt, görbegurba ágakkal: ondója tövönn pelyhes és kaláfzos: fzékje felfyül levelefen: lev. hajfzálformák.

hegyi N! (*Ai. montana*) bugája öfzvefzorúlt: ondói tövönn pelyhesek, 's kaláfzosok; kaláfzai sodrosok, hofzfzatskák: lev. sertefzálúk.

bértzi N. (*Ai. alpina*) bugája sürü, tömött: ondói tövönn fzőrösök, 's rövid kaláfzosok: lev. árformák.

szürke N! (*Ai. canescens*) bugája tömött, fényes: felső levele virágzáskor a' buga' tövét burkolja: ondója tövönn kaláfzos; kaláfza középenn örvös: lev. sertefzálasok. *éréskor a' burokból kinő.*

kikeleti N! (*Ai. praecox*) *a' szürkétől abbann külömböz, hogy* bugája fűzér fzabású. *termete igen kitsiny.*

szegfű N! (*Ai. caryophyllacea*) bugája fzéllyelberzedt, háromharom ágú görbegurba kotsányokkal: virági rúkások: kaláfzok középenn görbe. *jószagú, de a' moly nem szenvedheti.*

48. LÉHAPÓR. (*MELICA*)

Tsész 2-virágú, 2-polyvájú, színes: *Bokr.* ondója 2. A' két virág közt eggy léha, v. záp, v. fzűz virág *Néha csak eggy virágja van, s a mellette való záp. Virágzása furtos buga vagy fűzér forma.*

pré-

soros fürt

polyvája vérhenyes

magas L! (: M. altisoima :) Szára magas, csak a' tövén felyül van egy bökyke v. ize; bugája tömött; polyvaji kékellők, végre megsárgulnak; ondója kopasz /: a legyob pipaszár szerkáló, minthogy bötyketlen :/

prémes L! (*M. ciliata*) bugája fűzérszabású, hengeres: 2-virágú; az alsónak külső ondója hoszszú szőrökkel prémes; a' felső kopasz, lapos, nyomorék.

függő L! (*M. nutans*) bugája eggy oldalú, fürtös, bókoló; ondója szőretlen, kékes: ép vir. 2.

kékellő L! (*M. coerulea*) bugája tömött, hengeres, *haragos zöld:* ondója tövönn kevéssé szőrös: ízékje tzikkelyetlen; csak a' tövénél van eggy íz. *Néha van 4 ép viraga is.*

eggyvirágú L. (*M. uniflora*) bugája vigaly: 2-virágú, eggyik zap.

49. NÁD. (*ARUNDO*)

Tsész. 1 vagy sokvirágú, polyvája 2, 3, kopasz: *Bokr.* rövidebb a' tsészénél, tövét hoszszú szór veszi körül; attól a' magva tövönn koszorús. *Viragzasa bugas v. fűzérszabású.*

fedő N! (*A. Phragmitis*) bugája tág, puha: tsész. 5-virágú. (*Nád*)

Siska N! (*A. epigejos*) bugája felálló (fakó) tsész. 1 virágú: lev. alói simák. (*Siska*)

fiókos N! (*A. calamagrostis*) bugája öszveálló: tsész. 1 virágú, kopasz: ondói szőrösök: ízékje ágakat bocsát.

pántlika N! (*A colorata W. Phalaris arundinacea Linn.*) bugája fűzérszabású, hasas tág: tsész. 1-virágú: ondója kopasz; tövönn két szőszős elsetetske van rajta: lev. laposok. *levelei a' kertbenn tarka tsikosok, pántlikások.* (*Pántlikafü*)

lenge N! (*A. arenaria*) bugájának ágai öszveállók: tsész. 1 virágú; lev. begöngyölödtek, tűhegyük, szurosok. (*homok Nád, lenge Nád*)

50. EBÍR. (*DACTYLIS*)

Tsész. lapított, 3 v. 4-virágú; polyvája 2; eggyik hoszszabb, éles ormójú, másik rövidebb: ondói egyenlok; eggyik szálkahegyü. *Virágzása tsoportos fűzérekbenn.*

tso-

tsomós E! (*D. glomerata*) bugája félóldalú, tömött; a' virágok tsoportosonn vagynak rajta: fűzérkéi 4 virágúk, eggyik szirmánn rövid kaláſz. *Az eb megeszi, mikor hányásra van szüksége.*

51. PERJE. (*POA*)

Tsész. 2-polyvájú, sok virágú: *fűzérkéje* tojásdad vagy tojáshoſzſzú, lapított: ondói aſzottas vagy ſzínes ſzélúk, hegyesek, kaláſztalanok. *Virágzása bugás.*

fodorsás P! (*P. aquatica*) bugája buglyos, *arasznyi:* fűzérkéi ſzálasok 5—10 virágúk. *Szára eggy ölnyit is nő.* (*Fodorsás*)

bértzi P! (*P. alpina*) bugája tojásdad termetű, ágasbogas, buglyos: fűzérkéi 6 virágúk, ſzívesdedek. *magvai neha a' fűzérkébenn kikelnek.*

gindár P. (*P. laxa*) bugája öſzveálló, fürt ſzabású: fűzérkéi 3-4 virágúk: polyvái ſzálkahegyúk: ondói tövökönn és ormójokonn ſzőrösödők.

sovány P! (*P. trivialis*) bugája ágasbogas buglyos: fűzérkéi 3-virágúk, tövönn ſzőrősödők: levél nyelvetskéje igen hoſzſzú: ſzára felálló, hengeres.

kékellő P! (*P. Scepusiensis. Gen.*) bugája kinyíló: fűzérkéji minteggy 3-virágúk; eggy tsoportbann 2-3, kotsánosok és kotsántalanok: ondói tövönn gyapjasok: ízékje felálló hengeres. *Az egész plánta kékellő.*

keskeny P! (*P. angustifolia*) bugája buglyos: fűzérkéi 3-4 virágúk, selymesek: ſzára felálló, hengeres.

mezei P! (*P. pratensis*) bugája buglyos: fűzérkéi 5-virágúk, kopaſzok: ſzára felálló hengeres.

nyári P! (*P. annua*) bugája terepély, merő ſzegletekre; de többnyire tsak félóldalra: fűzérkéi tompák, 3—7 virágúk: ízékje megdűlő, lapított.

kesely P! (*P. Eragrostis*) bugája kinyíló; kotsánkái görbegurbák: fűzérkéi 6—10 virágúk: ondói ſzőkék, (vagy pirosok) két felól zőld tsíkokkal; nem aſzott ſzélúk.

szá-

száraz P! (*P. rigida*) apró szárann bugája sűrű lántsásdad fél óldalú, váltogatva ránőtt fürtötskékkel: fűzerkéi kemények, 5—8 virágúk: ízéki bokrosok, félre dűlők.

fejes P! (*P. compressa*) bugája tömött, fél óldalú: fűzérkéji 6—9 virágúk, eggymást hátalják: szára lapított, tövönn görbe: levélhüvelyki lapítottak, kétélűk, tágatskák, akkorák mint a' levél.

ligeti P! (*P. nemoralis*) bugája ritkás: fűzérkéi mintegy 2 virágúk, szálkahegyűk, durvák: ízéke gindár kukora.

kétsoros P! (*P. disticha*) bugafűzérje 2-óldalú, lapított fűzérkéi 4-virágúk, kotsántalanok, váltogatva fűzéresek.

vigály P! (*P. distans*) bugája széllyelágazó: fűzérkéi mintegy 5-virágúk: virági eggymástól távol állanak: ondói félig félig fejérek, tompák.

taréjos P! (*P. cristata, W. Kochleria cristata. P.*) bugája fűzérforma: fűzérkéi széllyelberzedők, 3, 4-virágúk, a' kotsánkáknál hoszszabbak, alig kalászosok.

borsókás P! (*P. bulbosa*) bugája tágatska, félóldalú: szára és levele töveinn apró gumók nőnek: fűzérkéi 4—6 virágúk, lapítottak. *Néha az ondója levélformára kinő.*

tsüggő P! (*P. Phoenix*) bugája hoszszú, tág, letsüggő fürtötskékkel: fűzérkéi lapítottak, 8-virágúk.

erdei P! (*P. trinervata W.*) bugája kiterült: fűzérkéi mintegy 5-virágúk: ondói igen hegyesek, a' külsők 3-inúk, a' belsők 2 inúk.

pőtyögős P. (*P. sudetica W.*) bugája felálló kinyíló: fűzéri 3 virágúk, símák, szálkavégűk: szára felálló, lapított: levélhüvelyi pőtyögősök, kétélűk.

52. REZGE. (*BRIZA*)

Tsész. 2-polyvájú, sokvirágú; *Fűzérkéi* vállasok, kétsorosok, lapítottak: külső ondói szívformák, tompavégűk, öblösök; a' belsők ezekbe lapúlnak. *Virágzása bugás.*

apró

apró R! (*B. minor*) fűzérkéi 3 szegűk, minteggy 7-virágúk, letsüggők: tséfzepolyvái az ondónál hofzfzabbak: levélhüvely nyelvetskéi hofzfzúkák.

közép R! (*B. media*) fűzérkéi tojásdadok, minteggy 7-virágúk, letsüggők: tséfzepolyvái az ondóknál rövidebbek: levélhüvely nyelvetskéi rövidek.

53. TSENKESZ. (*FESTUCA*)

Tsész. 2-polyvájú, sokvirágú: *Fűzérkéi* hofzfzúkás-hengerdedek, kétóldalúk vagy sorosok: ondói kihegyzettek, vagy fzálkavégűk, vagy kalálzosok. *Virágzasa bugás.*

* *Félóldalú bugások.*

szálkás Ts. (*F. bromoides*) bugája felálló, fűzérfzabású: fűzérkéi felállók, kopafzok: eggyik tséfzepolyvája fzálkahegyű.

juh Ts! (*F. ovina*) bugája öfzveáll, azutánn kinyílik: ízékje a' buga alatt 4-fzegű: fűzérkéi 5, 6-virágúk: ondói néha kalálzosok: levelei sertefzálúk, gyepesek. (*juh-perje*)

veres Ts! (*F. rubra*) bugája felyűl öfzveáll, alól kinyílik; ágai érdesek: fűzérkéi 5—7-virágúk; azokonn ondói rövid kalálzosok, de a' végső virág kalálztalan: ízékje félhengeres. *levelei laposok*; *fűzérkéi éréskor veresellők*, *gyökere tarutzkos.*

sertetövű Ts. (*F. heterophylla*) bugája ritkás: fűzérkéi minteggy 6-virágúk, kalálzosok: gyökérlev. sertefzálúk; fzárlev. fzélesebbek, laposak, pongyolák.

keményke Ts! (*F. duriuscula*) bugája hofzfzúdad, keményke, öfzve áll: fűzérkéi apró tojásdadok, 5—7-virágúk, igen apró kalálzosok: lev. tzérnaformák, válusok.

egérfarkú Ts. (*F. myurus*) bugája fűzéres, hofzfzú, bókoló; tséfzepolyvái igen aprók: ondói hofzfzú kalálzosok, érdesek.

magas Ts! (*F. elatior*) bugája felálló, kinyilt, hofzfzú, konyúló tetejű: fűzérkéi 7—9-virágúk; ele-

Löbnyire

eleinte hengeresek, azután lapítottak, kevéssé kalászosok.

Óriás Ts! (*F. gigantea*, *P. Bromus giganteus. L.*) bugája bókoló, pongyola: füzérjei kalászosok: lev. szélesek, kardformák. *embernyi magass.*

** *Egyenlő bugások.*

henyélő Ts! (*F. decumbens*) bugája felálló, eggyűgyű, kevés virágú: füzérkéi 3—5 virágúk, tojásdadok, kalásztalanok: tsészepolyvái az ondóknál nagyobbak: székje heverő.

nádas Ts. (*F. arundinacea. P.*) bugája felálló, súgár: füzérkéi hoszszúdadok, felállók, 4-virágúk; igen rövid kalászúk.

perjeforma Ts! (*F. poaformis P.*) bugája ágasbogas, halovány: füzérkéi hoszszatskák, minteggy 12-virágúk, tompák, kalásztalanok: lev. igen hoszszúk.

harmat Ts! (*F. fluitans*) bugája felálló, elágazó; fellyül öszveáll, alól széllyelnyílik: füzérkéi 10—15-virágúk, hoszszatskák, kalásztalanok, hengeresek: ondói kartzoltak, fejér fényes szélűk, rongyos hegyűk. (*Manna-fű*, *Manna-kása*, *Harmat-kása*, *boszorkány-kása.*

54. ROZSNOK. (*BROMUS*)

Tsész. 2-polyvájú, sok virágú: *Füzérkéi* hoszszúdadok, többnyire lapítottak, kétsorosok: külső ondója kalászos, (néha hasadt hegyű); 's kalásza a' tarkójából (a' hegyi alól) nő ki; a' belső fésűfog formánn szemszőrös. *Virágzása bugás, ritkánn füzéres.*

gabona R! (*B. secalinus*) bugája kinyilt, kevéssé bókoló: füzérkéi 10—12-virágúk, tojásdadok: ondói símák, hártyaszélűk, hasadt hegyűk, eggyenként kitetszők; némelyik kalásztalan, némelyik kalászos. (*Rozsnok*)

sokvirágú R! (*B. multiflorus*) bugája kinyilt: füzérkéi lántsásdadok, lapítottak, szőrösötskék: ondói hártya-karimások, hajszálforma kalászúk, éphegyűk.

szí-

színehagyó R! (*B. versicolor*) bugája kinyilt: fűzérkéi 9 's több virágúk, keskenyek, szálasok, a' kalászoknál hoszszabbak, *először zöldek, azutánn szőkék, utóljára pirosłók.*

puha R! (*B. mollis*) bugája felálló, ölzveálló: fűzérkéi tojásdadok, 8—10-virágúk, szőrösök: ondói kalászosok; kalászai mind ölzvetartanak, 's egyenesenn mennek a' fűzérke' hegyifelé: lev. puha-szőrösök.

verhenyes R. (*B. leptostachys*) *a' puhától abbann különböz, hogy* bugája súgár: fűzérkéi szálastojásdadok, símák, 5-virágúk, aligágas kotsányúk, verhenyesek: lev. szőrösök, gyepesek.

berzedt R! (*B. squarrosus*) bugája konyúló: fűzérkéi tojásdadok: 7—9 virágúk: kalászai éréskor szélly elberzednek.

hashajtó R. (*B. purgans*) bugája konyúló, bodros: fűzérkéi 7—9-virágúk: ondói gyapjasok: lev. szélesek, kopaszok; hüvelyei szőrösök.

árva R! (*B. inermis*) bugája felálló, bókoló tetejú: fűzérkéi lapított-hengeresek, 7, 8-virágúk: ondói kopaszok, igen rövid kalászúk, vagy kalásztalanok.

durva R. (*B. ramosus, W. asper L.*) bug. elágazó, konyúló, durvaiska: fűzérkéi szálas hengerdedek, 10-virágúk: székje 's levele szőrösök.

parti R. (*B. littoreus W.*) bugája felálló, durva: fűzérkéi 4—6-virágúk, símak, aligkalászosok: *székje magass.*

meddő R! (*B. sterilis*) bugája szélly elterűl: hoszszú kotsányainn fűzérkéi lefüggők, 7—9-virágúk: ondói nyársforma-hegyesek, kalászosok.

ugar R! (*B. arvensis*) bugája bókoló, pongyola: fűzérkéi 6—8-virágúk, símak: ondói fejér szélűk; néha kalászosok, néha kalásztalanok.

fedél R! (*B. tectorum*) bugája eggy óldalra néző, lenge, bókoló: fűzérkéi 5-virágúk, pelyhesek, apró kalászúk.

perje R! (*B. triflorus*) bugája kinyilt: fűzérkéi 3, 4-virágúk: kalászai hol az ondó' hegyénn, hol a' hátánn, hol a' tövénn nőnek.

szikár R! (*B. gracilis*) bugája fűzéres, konyúló: fűzérkéi kotsántalanok, váltogatók, ritkások, kalászosok: lev. és fűzérkéi szőrösök.

szár-

+ néha kalásztalan

szárnyas B! (*B. pinnátus*) bugája fűzéres: fűzérkéi általellenbenn eggymást váltogatják, 10—12-virágúk, rövid kotsányosok, aligkaláfzosok.

55. ZAB. (*AVENA*)

Tsész. 2 vágy több virágú; polyv. hártyaforma pötyögös: ondója hátából nő ki, sodrosonn megtekeredett kaláfz. *Ondói* a' polyvánál keményebbek, a' magra ránőnek. *Virágzása bugás.*

Üre Z! (*A. elatior*) bugája konyúló: tséfz. 2-virágú; eggyik nős, másik him; eggyik kaláfzos, másik kaláfztalan. *Néha mindenik kalászos, néha mindenik kalásztalan; magva pelyhes hegyű.*

borostás Z. (*A. strigosa*) bugája hofzfzúdad, öfzveálló, félóldalú: tséfz. 2 virágúk: az ondó' hegyénn 2 kaláfz, a' hátánn eggy bötykös.

abrak Z! (*A. sativa*) bugája pongyola; virági letsüggők: tséfz. 2-virágúk, a' virágoknál hofzfzabbak: magvai simák; eggyik kaláfzos, másik kaláfztalan. (*Zab*) *Van 3-virágú is.*

Héla Z! (*A. fatua*) bugája pongyola: tséfz. 3 virágúk; a' középső gyakrann meddő: ondói kaláfzosok, 's tövönn fzőrösök. *kalászai barnák, sárga hegyűk.* (*Üre, Héla, vad-szőrös-fekete-Zab*)

szőrös vatzkú Z! (*A. sesquitertia*) bugája hofzfzúdad sűrű: tséfz. 3-virágúk; a' harmadik záp; virági mind kaláfzosok: vatzka fzőrös.

tsíkos Z! (*A. pubescens*) bugája feláló, fűzéres fzabású: tséfz. 3, 4-virágúk, tövönn pelyhesek: lev. laposok, fzőrösödők. *tsészéi fejérek, zöld 's piros tsíkokkal tzifrák.*

sárga Z! (*A. flavescens*) bugája pongyola, sűrű: tséfz. 3-virágúk; vir. mind kaláfzosok: kotsányi pelyhesek. *virági sárga-pejek, fényesek.*

mezei Z! (*A. pratensis*) bugája felálló, fűzéres fzabású: tséfzéi minteggy 5-virágúk: gerintzei fzőrösök: lev. begongyolódtek.

56. TÖRFŰ. (*ROTTBOELLIA*)
A' kígyósonn meghajtogatott fűzér-gerintznek öbleit, ſzorosann belepik általellenbenn, váltogatva, eggyes vagy kettős virágok; ezekre kivűlről ſzorosann ráborúl 1- vagy 2-tagú kemény tséſzepolyva v. gallér; úgy hogy az egéſz fűzér eggy kihegyesedő hengernek vagy Tornek láttſzik.

görbe T! (*R. incurvata*) fűzérje hengerded, árforma, görbe: tséſz. 2-tagúk, vagy 2-hasábúk, eggyvirágúk, árhegyűk.

hegyes T! (*R. biflora K.*) fűzérje hengerded, hegyes árforma, felálló: tséſz. 2-tagúk, tompák, aſzott ſzélűk, 2 virágúk.

57. VADÓTZ. (*LOLIUM*)
Fűzérje lapos, kétſoros: *fűzérkéi* sokvirágúk, éllel a' gerintzre feküſznek; minden fűzérkét a' külső élinn beborít, eggytagból álló takaró, vagy tséſzepolyva.

útféli V! (*L. perenne*) fűzérje felálló: fűzérkéi kaláſztalanok, öſzvelapítottak, sokvirágúk. (*kutya zab*)

szédítő V! (*L. temulentum*) fűzérje felálló: fűzérkéi öſzvelapítottak, kaláſzosok, sokvirágúk. *A' gerintz felöl is van néha eggy kitsiny tsészepolyvája.* (*Vadótz, üszögös konkoly*)

58. TZINZOR. (*CYNOSURUS*)
Virágzása fűzéres: *fűzérkéi* vagy virágbokrai 2- vagy több-virágúk: minden virágbokor' tövénn eggy vagy több murva. *murvája vagy fésűforma, vagy fűzérkeforma.*

taréjos Tz! (*C. cristatus*) fűzérje magános: murvái ſzárnyasonn hasadt fésűformák. *magvai néha a' fűzérbenn kikelnek.*

tüskés Tz! (*C. echinatus*) virágzása fürtös fűzér: murvái ſzárnyasonn hasadtak; fogai kaláſzosok.

aranyos Tz. (*C. aureus*) virágzása bugás fűzér: tsé-

ſzé-

Hosszú Kalászosok, a' murváknál hosszabbak.

széi 2-virágúk; minden tséfze alatt 3 lefüggő fűzéres-murva.

59. TZIMBOR. *(ELYMUS)*

Virágzása fűzéres: *fűzérkéi* kettesével vagy hármasával űlnek a' gerintzenn, eggy eggy bokorbann; minden bokor' tövénn 4 vagy 6 murva, úgy hogy minden fűzérke alá kettő jut.

fövény Tz. (*E. arenarius*) fúzérje felálló, tömött: fűzérkéi párosok: murvái molyhosok, a' fűzérkéknél hoszszabbak: lev. szúrósok.

konya Tz. (*E. sibiricus*) fúzérje tömött, konya: fűzérkéi párosok ~~3 4 vagy 2-virágúk, akkorák mint a' murvák, rövid kaláfzosok.~~

60. ÁRPA. *(HORDEUM)*

Virágzása fűzéres: *virági* hármával eggy bokorbann, mellyek között gyakrann tsak a' középső nős, a' két szélső hím: minden bokor alatt 6-ágú murva vagy gallér: (legtöbbször szálkaforma) 's ezek az ágak kettőnként öszveállanak; 's minden virágnak két két ág felel meg. *Ondója kalászos, a' magra ránő.*

kétsoros Á! (*H. vulgare*) minden virági nősök: hatsorral vagynak a' magvai, de tsak a' két általellenbenn lévő sor dűjjed inkább ki; 's annái fogva a' fűzér lapítottnak, kétsorosnak látszik. (*Árpa*) Ennek hasonfaja a'

hámló Á! (*H. coeleste*) mellynek az ondója a' magról magábann leválik. (*tsurdé vagy tsóré árpa* tzigányos neve)

hatsoros Á! (*H. hexastichon*) minden virági nősök: magvai hat egyenlő sorbann eggyaránt kidűjjednek. (*ősz árpa*)

laposfejű Á! (*H. distichon*) magvai szegletesek, eggymást hátalják, tsak kétsorral vagynak, mert minden bokorbann a' két szélső virágok hímek, és kaláfztalanok. *Ebből is válik meghámló magú hasonfaj.*

~~3 a' murvákkal hoszszabbak, hoszszú kaláfzosok.~~ H nő-

német A! (*H. zeocriton*) *a' laposfejűtől abbann külömböz, hogy* magvai és kalászai széllyelberzednek.

egér A! (*H. murinum*) minden virági kalászosok, de tsak a' középső nős: középső murvaszálkái lántsások, prémesek.

pázsit A. (*H. pratense P. nodosum L.*) *az egérárpától abbann külömböz, hogy* minden murvái serteformák, 's kalászai igen rövidek. *a' sovány földbenn gyökere gumós.*

tengeri A. (*H. maritimum*) *az egér árpától abbann külömböz, hogy* hímvirági borzas hátúk, lántsás vagy tojáskerek érdes-murvájúk.

béka A. (*H. secalinum*) *az egér árpától abbann külömböz, hogy* minden murvái sertészálúk, kopaszok, érdesek.

61. ROZS. (*SECALE*)

Virágzása fűzéres: *tészéi* vagy fűzérkéi két szálas hegyes polyvájúk, 2-virágúk; a' gerintzre lappal állanak: *Magva* hoszszúhengerded, eggyfelol hegyes. *Néha a' két virag közt harmadik is nő eggy kis kotsánkánn; polyvái az ondóknál kissebbek.*

gabona R! (*S. cereale*) tészézéi 2 virágúk: ondói érdes préműk, kalászosok. *Van őszi, van tavaszi, van ijasfijas fűzérű is.* (*Rozs*)

gyapjas R. (*S. villosum*) tészézéi minteggy 3-virágúk: ondói gyapjas préműk, hoszszú kalászosok: tészézepolyvái ékformák.

62. BÚZA. (*TRITICUM*)

Virágzása fűzéres: *tészéi* vagy fűzérkéi két teknős 's kevéssé tompa polyvájúk, szálka, vagy kalászhegyűk, 3 's több (*ritkánn kevesebb*) virágúk; a' gerintzre lappal állanak: *magva* tojásdad-hoszszúkás, tompa, eggyfelol hengerded, másfelol hoszszára barázdás. *polyvái igen akkorák, mint az ondók.*

(:J. Utrioloide W:) bezett B! füzéje lömött, tüzér.
Réi és viágak merően szélyel áckök, halászosok.
Az ohaton, kivált a' Telek halmán.

közönséges B! (*T. aestivum*) tséſzepolyvái kaláſzosok, 4 virágúk, hasasok, kopaſzok: fűzérkéi eggymást hátalók, kaláſzosok. (*Búza*) *Ebből váltak a' mivelés által, 's az őszi vagy tavaszi vetés által a' buzának eggynéhány fajtái; mint nálunk: Ősz B. tavasz B. Ősztavasz B. 's a' t. nevezetes hasonfajapedig a' tar B!* (*T. hybernum*) a' melly kaláſztalan.

égyiptomi B! (*T. compositum*) fűzérje ijaſſijas, kaláſzos. (*Égyiptomi Búza*)

lengyel B! (*T. polonicum*) tséſz. igen símák, kettőnél több virágúk, de tsak 2 virág termő; virági és magvai a' tséſzénél jóval hoſzſzabbak: fűzérje araſznyi hoſzſzú-kaláſzos: gerintze' ízei ſzőrösök. *Ez inkább a' rozshoz tartozna.*

Tönköly B! (*T. Spelta*) tséſzepolyvái tsonkák, kemények, 4-virágúk; de tsak 3 termő: ondói kaláſzosok, a' magra ráſzáradnak, 's nehezenn válnak le. (*Tönköly, Tenkely, piross Alakor*)

Alakor B! (*T. monococcum*) fűzérje kétſoros: tséſz. minteggy 3-virágúk, 's azok közt tsak eggy termő, 's az az eggy kaláſzos is. (*fejér Alakor*)

bolyhos B! (*T. villosum Lu.*) fűzérkéi 3—5-virágúk, pelyhesek, aligkaláſzosok: gyökérlevelei 's hüvelyei ſzőrösök; ſzárlev. öſzvegöngyölödtek, kopaſzok.

káka B! (*T. junceum*) fűzérkéi 4, 5 virágúk, kopaſzok, símák, néha kaláſzosok: tséſzepolyvái tsapinósonn tsonkák: lev. öſzvegöngyölödtek, ſzúrós hegyűk: gyökere taratzkos.

Taratzk B! (*T. repens*) fűzérkéi 4—8-virágúk: tséſzepolyvái lántsaformák, hegyesek: lev. laposok, símák: gyökere taratzkos. (*Perje, lábas Perje, Búzalevelű fű, Ebgyógyító fű, Taratzk.*) *Vagynak hasonfajai: kaláſzosok, vagy kaláſztalanok: kopaszok, vagy ſzőrös fűzérkéjük, ſzürke vagy zöld ſzínük.*

ab B! (*T. caninum P. Elymus caninus L.*) fűzérje ſzorósann öſzveáll, lekonyúlt: fűzérkéi minteggy 4-virágúk, kaláſzosok; a' fűzér tövefelé, párjával eggymás mellett.

HÁROMANYÁSOK.

63. SEMLYÉKHÚR. (*MONTIA*)

Tsész. 2-levelű: *Bokr.* 1-ſzirmú, egyenetlen-metſzésű: *Tok.* 1-rekeſzű, 3-kopátsú. *Néha a' tsésze 3-levelű, 's akkor a' virág 5-hímű.*

tavaszi S. (*M. fontana*) ſzára ágasbogas, elterűlt, gyökerező: lev. lapitzkások, ellenesek, kövérek: kotsányi 1-virágúk, virágzás utánn lekonyúlnak. *virági fejérek, tsak a' déli verőfényre nyilnak. Van felálló szárú, lántsás levelű hasonfaja is.*

64. OLOTSÁN. (*HOLOSTEUM*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai kitsipdelt végűk: *Tok.* 1-rekeſzű, hengeres, a' tsútsánn hat fogra kinyíló, sok magvú. *Néha 4-5-hímű.*

ernyős O! (*H. umbellatum,*) ſzára tövönn elágazó: kotsányi ernyősök: lev. ellenesek, ſzárölelők, ſzinte ölzveforrtak, tojáskerek-lántsások, gyenge tapintásúk: kotsányi a' virágzás utánn lefordúlnak.

65. POLTSA. (*POLYCARPON*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai aprók, tojáskerekek: *Tok.* 1-rekeſzű, 3-kopátsú, sok magvú.

négylevelű P. (*P. tetraphyllum*) ſzára ágasbogas, letsepűlt: lev. ellenesek és négyesek, tojáskerekdedek: virági az ághegyekenn kétkétágú bugábann, aprók. *Vir. fejérek, hamar elenyésznek.*

IV. SEREG.

NÉGYHÍMESEK.

Erre a' Seregre tartoznak a' négyhímű virágok. Ezeknek virágjok a' hímek' számához képest rendszerént vagy négyszirmú, vagy mikor eggyszirmú is, 4 metszésű, kivévénn némelly tsoportos virágokat. Azt kell pedig itt megjegyezni, hogy ha a' virág' bokrétája ajakas; akkor a' hímeknek ketteje kissebb szokott lenni: de ha nem kissebb is, annál fogva hogy ajakas, a' *Ketfőbbhímes* Seregre tartozik. Ez az ajakasság a' Menthának némelly Fajaibann kevéssé tetszik ki, a' hímjei is igen egyenlők; de azért ő is a' Kétfőbbhímesek közt van; mert 4 tsupasz magva úl a' tsészébenn, mint az ajakas virágok' nagy részének, 's illyen gyümöltsözés forma a' Négyhímes Seregbenn nints.

Vagynak ebbenn a' Seregbenn két kitsiny *Természeti Rendek* vagy *Familiák:* eggyik a' TSOPORTOS VIRÁGOKÉ, másik a' TSILLAGLEVELŰKÉ.

Tsoportos virágok azok, a' mellyekbenn a' kotsán' teteje vagy a' vatzok kiszélesedik, 's azonn úlnek szorosann eggymás mellett a' virágok, mindenik a' maga magzatja' tetejénn, (tsak eggy Nembenn a' magzat alatt) 's mindenik virágbann megvagynak a' nemző részek, még pedig úgy, hogy a' Porhonok nintsenek öszvenőve; 's ezeket a' virágokat osztán mind eggyütt eggy közönséges tsészе veszi körül.

Tsillaglevelűk azok, a' mellyeknek szárokonn és ágaikonn, minden tzikkelynél gyürősenn nőnek 4, vagy 6, vagy több levelek. Ezeknek virágjok kettős- vagy kétgolyójú-Magzat felett úl.

IGAZITÓ TÁBLA.

EGGYANYÁSOK.

* *Eggyszirmúk.*

a) TSOPORTOS-VIRÁGÚK, *1-magvúk.*

66. GUBÓVIRÁG. *Köztsész.* pikkellyezett: *Bokr.* 1-szirmú a' magzat alatt, egyenetlen metszésű: *Vatzka* hosszúdad, polyvás: *Magva* kopasz.

69. SIKKANTYÚ. *Köztsész.* sokpikkelyű, kiterült: *Vatzka* domború, néha kopasz: *Magva* koszorús, *melly a' tsészétskéből lett.*

68. MÁTSONYA. *Köztsész.* levélforma vagy murvaforma pikkelyekből: *Vatzk.* kúpos polyvás: *Mag.* oszlopos bóbitájú.

70. KAZUPA. *Köztsészéje* hosszúdad hengeres: *Vatz.* lapos, kopasz: *Mag.* szőrös hegyű.

67. TSEREBÚB. *Köztsész.* nints: *Vatz.* gömbölyű, gyapjas: *Mag.* szösszös.

b) *Felvirágúk, Tokosok.*

30. VÉRFŐ. *Bokr.* kerékforma a' magzat felett: *Tsész.* 2-levelű a' magzat alatt: *Tok.* 4-szegű.

* Benge. * Gyökönke.

c) *Felvirágúk, kettős magzatúk.* TSILLAG-LEVÉLŰK.

76. BUZÉR. *Bokr.* harangforma: *Bogy.* kettős.

73. GAJLAJ. *Bokr.* lapos, 4-fogú: *Magv.* gömbölyűk.

74. VALAJ. *mint a' Galaj, de Vir.* felemások, nősök és hímek: *Mag.* eggyik legtöbbször záponn marad.

Virágzása lömött fürt

Virágzása füzéres

Vízben lakik

Színes, alsónak látszó

Berge.

72. MÜGE. *Bokr.* tsöves: *Mag.* gömbölyűdedek.
71. MAGABÁR. *Bokr.* tsöves: *Magv.* 3-fogúk.
75. SZALKANYAK. *Bokr.* tsöves: *Magv.* hoſzſzúdadſzálasok.

d) Alvirágúk, Tokosok.

79. TZENTIKE. *Bokr.* kerékforma: *Tész.* 4-hasáb: *Tok.* 1-rekeſzű, derekánn-nyíló.
78. ÚTIFŰ. *Bokr.* metſzései hátragyököntek: *Tész.* 4 hasáb: *Tok.* 2-rekeſzű, derekánn-nyíló.
77. BIKTZIS. *Bokr.* öblös nyakú: *Tész.* 4-levelű: *Tok.* 2-rekeſzű, lapított.

* Hófa, * Gyöngyvirág, * Likagyán, * Tarnits.
* Iſzaprojt.

* *Négyszirmúk.*

a) Felvirágúk.

84. SULYOM. *Tész.* 4-hasábú: *Makk.* 4-vastag tövissű.
82. SOMFA. *Tész.* 4-fogú: *Tsontárjának* makk[illegible] 2-rekeſzű.

b) Alvirágúk.

81. PÓTALLY. Szirmaira 4 pohárforma Pilis feksik. *Betző.*
83. ALÁSFA. *Tész.* 4-hasábú: *Leppendék.*

* Ketskerágó.

*** *Szirmatlanok.*

85. EZÜSTFA. *Tész.* harangforma, a' magzat felett *Tsontár.*
86. SZÍKŐR. *Tész.* 4-fogú, alsó; két ellenes foga kissebb: *Tok.* 1-magvú.
87. FALFŰ. Virági felemások; anya és nősök eggy gallérbann.
88. BOKÁL. *Tész.* 8-fogú: *Magv.* 1 az öſzveſzorúlt nyakú tséſzébenn.

* Bögretok.

KET-

KÉTANYÁSOK.

89. FŰNYŰG. *Tsész.* 4-fogú: *Tok*ja derekánnyíló.

* Likagyán. * Szilfa. * Tarnits. * Portzika.

NÉGYANYÁSOK.

90. MAGYAL. *Bokr.* 1-ſzirmú: *Tsész.* 4-fogú: *Bogy.* 4-magvú. +

94. MITZE. *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tsész.* 4-levelű: *Tok.* 4.

92. SZAGYÁN. *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tsész.* 4-levelű: *Tok.* 1—4-rekeſzű.

93. BERZE. *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tsész.* sok hasábú: *Tok.* 8-rekeſzű 's kopátsú.

91. ÚSZÁNY. *Bokrét.* nints: *Tsész.* 4-levelű: *Mag.* 4. ++

ÖTANYÁS.

* Madárhúr.

Bokr. 4 fogu
szára tésnaszálas, levelekkel

+ Fa v. tserje

++ vízben lakik

NÉGYHÍMESEK.

EGGYANYÁSOK.

66. GUBÓVIRÁG. (*GLOBULARIA*)
Vir. tsoportos: *Köztsész.* pikkelyezett; magoké a' virágotskáké tsöves a' magzat alatt: *Bokr.* 1-ſzirmú, 5 egyenetlen-metſzésű: *Mag.* 1: *Vatzka* polyvás.

apró G! (*G. vulgaris*) bokrosonn nőtt ſzárai bakaraſznyiak: gyökérlev. lapitzkások, nyélrefútók, 3-kishegyűk; ſzárlev. (mikor vagynak) lántsások. *Vir. a' szárhegyekenn gombformák, kékek vagy fejérek.*

szívlevelű G! (*G. cordifolia*) ſzáratskája alig leveles: gyökérlev. ékformák, 3-hegyűk, de a' középső fog ollyan kitsiny, hogy a' levél tsak viſzſzásſzívesnek látſzik.

leveletlen G. (*G. nudicaulis*) ſzára leveletlen: gyökérlev. lántsások, épélűk.

67. TSEREBÚB. (*CEPHALANTHUS*)
Vir. tsoportos, köztséſze nélkűl: *Tsészétskéi* tőltséresek a' magzatok felett: *Bokr.* tőltséres eggyſzirmú: *Magv.* 1, ſzőlſzős: *Vatzka* gyapjas, gömbölyű. *Tserje.*

sárga Ts. (*C. occidentalis*) lev. ellenesek, és hármasok eggy gyűrűbenn.

68. MÁTSONYA. (*DIPSACUS*)
Vir. tsoportos: *Köztsész.* soklevelű: *Tseszéts-*

szétskéi kitsinyek a' magzatok felett: *Bokr.* tsöves, 4-metſzésű; tséſzétskéje a' magonn oſzlopos koſzorúnak marad: *Vatzka* kúpos polyvás.

takáts M! (*D. fullonum*) lev. nyeletlenek, öſzvenőttek, egyenetlenűl fűréſzesek: virágbunkói tojásdadok, karikába hajlott ſzúrós tséſzemurvákkal körűlvéve: vatzokpolyvái horgas végűk. *Szára embernyi magas, tövisses: virágú, halovány veress.* (*Bogáts kóró, Takáts vakaró*)

erdei M! (*D. silvestris*) alsó lev. öſzvenőttek, a' felsők ſzabadok, tsipkézett ſzélűk, tövises gerintzűk: köztséſze murvái a' tojasdad virágbunkónál, vatzokpolyvái a' virágoknál hoſzſzabbak. *Szára embernyi, virága halovány veress.* (*Gólyahúgy, Csapó etset*)

héjakút M! (*D. laciniatus*) *az erdeitől abbann külömböz, hogy* lev. mind öſzvenőttek, az alsók tsavargós metſzésűk, tsaknem ſzárnyasonn hasadtak: tséſze murvái a' tojásdad bunkónál nem hoſzſzabbak. *vir. fejér.* (*Venus fördő, Pásztor veszső, Szomjú tövis, Héjakút.*)

élgo mbos M! (*D. pilosus*) lev. nyelesek, alól pillempátyosok vagy fülesek, tövistelenek: virágbunkói félgolyóbisformák: vatzkai ſzőrös sertések. *vir. fejér.*

69. SIKKANTYÚ. (*SCABIOSA*)

Vir tsoportos: *Köztsész.* soklevelű: *Tséſzétskéi* kettősök a' magzat felett, 's rajta maradnak: *Bokr.* 1-ſzirmú, 4, 5-metſzésű: *Vatzka* félgolyóbis forma; vagy kopaſz, vagy polyvás, vagy serteſzőrös. *Nemelly Fajokbann a' virágok mind egyenlők; nemellyekbenn a' szélsők nagyobb szirmúk.*

* *Négymetszésű bokrétájúk.*

bértzi S. (*S. alpina*) vir. mind egyenlők, bókolók: köztséſz. pikkelyezettek: lev. ſzárnyasok; levélkéi lántsások, fűréſzesek.

szarvas

P gyök: lántsások, szörös molyhosok.

szarvas S! (*S. corniculata K.*) vir. egyenlők: tséſzepikkelyi tompák, a' mag' ſzegletei ſzarvasonn kinőnek: vatzok-polyvái a' virágoknál hoſzſzabbak: levelei viſzſzás-tojáskerekek. *vir. halovány sárgák.*

tsonkagyökerű S! (*S. succisa*) vir. egyenlők: ſzára felálló, felyűl ágas; ágai hoſzſzúk, eggyvirágúk: gyökérlev. tojáskerekek, épek; ſzárlev. lántsások, többnyire fogasok, a' felsők épek. *Vir. gömbölyű, kék vagy fejér: gyökere tsonka.* (*Sikkantyú, Elharapott gyökerű fű*)

mezei S! (*S. arvensis*) ſzirmai a' karimánn nagyobbak: ſzára ſzőrös: lev. néha mind épek, 's itt ott fogasok; néha mind ſzárnyasonn hasadtak: vatzka ſzőrös. *Vir. violaszín, a' dohányfüsttől szépenn megzőlátűl; néha fejér.* (*Rühfű, varfű, fekélyfű, koszfű, kelésfű, sennyedékfű*)

magass S! (*S. tatarica*) ſzirmai a' karimánn nagyobbak: köztséſz. a' vatzok-polyvákból telik: magv. felső koſzorúja 4-ſzegű lapos, poros; az alsó 8-fogú: ſzára durva, három-hármágú: lev. ſzárnyasonn hasadtak, ſallangjai lefutók. *Vir. fejér, néha sárgás.*

erdei S! (*S. silvatica*) ſzirmai a' karimánn nagyobbak: lev. mind épek, tojáshoſzſzúk, fűréſzesek; az alsók nyélre futók, a' felsők nyeletlenek, ſzárölelők. *Szára veress pontokkal pettegetett, borzas: vir. veress.*

hoszúlevelű S! (*S. longifolia K.*) *az erdeitől abbann külömböz, hogy* ſzára alól síma; felyűl ſzőrös: lev. hoſzſzúdad lántsások, épek. *Vir. violaszín.*

** *Ötmetszésű bokrétájúk, 's a' karimánn nagyobb szirmúk.*

galamb S! (*S. columbaria*) gyökérlev. viſzſzás-tojáskerekek, tsipkések; ſzárlev. ſzárnyaltak, fellyeb fellyebb mindég keskenyebb ſzárnyúk, 's legfelyűl tsak serteformák. *A' belső tsészé' szálkái ollyan hoszszúk, mint magok a' virágok.*

szürke S! (*S. canescens K.*) *a' galamb S.tól abbann külömböz, hogy* hamvas, molyhos.

sú-

súgár S! (*S. striata K.*) alsó lev. tojáshoſzſzúk, a' felsők félig ſzárnyasok, ſallangjai épek, hegyesek, a' végső tojáskerek, fűréſzesenn bevagdalt.

lapitzkás S! (*S. silenifolia K.*) gyökérlev. lapitzkások, épélűk; ſzárlev. a' felsők ſzárnyasok; áglev. lántsások.

tsillagos S. (*S. stellata*) lev. ſzabdaltak: virággombja gömbölyű: magva ſzőrös; telejénn 8 gödrötske; a' külső tsészétskéből lett koſzorúja 40 sertefogú tsillag, a' belső 5 ágú. *Virága égszínű vagy fejér. Van egyenlő virágú fajtája is.*

gyász S! (*S. atropurpurea*) lev. ſzabdaltak: vatzkai sertések: magvánn öblös párkány és 5 ágú serte koſzorú. *Virága setét veress.* (*Gyászvirág*)

pázsitos S! (*S. graminifolia*) lev. ſzálas-lántsások. *Vir. kékek.*

vajszín S! (*S. ochroleuca*) lev. kétſzer-ſzárnyaltak. *Vir. sárgás fejér.*

bánáti S! (*S. banatica K.*) alsó lev. félbeſzárnyasok; a' felsők kétſzerſzárnyalt-ſzabásúk: tséſzepikkelyei akkorak, mint a' virág' tányérja. *Vir. verhenyesek.*

70. KAZUPA. (*KNAUTIA*)

Vir. tsoportos: *Köztsész.* hoſzſzúdad eggysoros 5 — 15-virágú: Tséſzétskéje igen kitsiny a' magzat felett: *Bokr.* tsöves, 4-5 egyenetlen metſzésű: *Magva* koſzorús: *Vatzka* kopaſz.

ötvirágú K. (*K. orientalis*) köztséſz. minteggy 10-hasábú, 5-virágú: lev. fűréſzesek, a' középsők ſzárnyasonn hasadtak: magva apró sertefogakkal koſzorús. *Vir. veressek.*

sokvirágú K. (*K. plumosa*) köztséſz. 10-hasábú, 15-virágú: felső lev. ſzárnyasok; az alsók ſzéles lántsások, méllyenn fűréſzesek: magva koſzorús 12 ſzőrſzálakkal. *Vir. halovány kék.*

gyárfi

tsillapszív – Csillag máj fil

Béka ragadály

71. MAGABÁR. (*SCHERARDIA*)
Tész. a' magzat felett 2-levelű; levélkéi 3-fogúk, a' magra ránónek: *Bokr.* 1-szirmú, tóltséres, 4-hasábú: *Bib.* 2: *Magv.* 2, mindenik 3-fogú. *Levelei tsillagosok.*

ugari M! (*Sch. arvensis*) apró száratskái elágazók, gyökerezők: lev. mind tsillagosok, 6—8 eggy gyűrűbenn: virági kotsántalanok, ernyősök, 's ezeket a' felső levelek gallérozzák.

72. MŰGE. (*ASPERULA*)
Tész. kitsiny 4-fogú a' magzat felett: *Bokr.* tóltséres, 3-4-hasábú: *Magv.* 2, gömbölyűdedek. *Lev. tsillagosok.*

szagos M! (*A. odorata*) szára ágatlan, felálló, 4-szegű, kopasz: vir. a' szárhegyenn 3-ágú bugátskabann: lev. tsillagosok, 8—10 eggy gyűrűbenn, lántsások, érdes élük. *Eretten magvánn fejér gyűrű látszik; az értenn horgas sörték vagynak.* (*Tsillag szívfű, Tsillagos májfű*)

ugari M! (*A. arvensis*) szára ágasbogas: virági az ághegyekenn nyelelenek, tsoportosok: lev. tsillagosok, 6—8 eggy gyűrűbenn: magvai símák. (*Béka-ragadály*)

kalászos M. (*A. aristata*) szára felálló: lev. szálasok, kövérek, az alsók négyesek eggy gyűrűbenn: vir. 3-4, kalászosok.

festő M! (*A. tinctoria*) szára elágazó gindár: lev. szálasok, tsillagosok, az alsók hatával, a' felsők négyével eggy gyűrűbenn: szirmai többnyire 3 hasábúk. *Vir. fejérek.*

veressfijas M! (*A. cynanchica*) szára felálló, tövönn görbe: lev. szálasok; az alsóbbak négyesek eggy gyűrűbenn; a' felsők egyenetlenül ellenesek: vir. a' szártetőnn ernyősök, magvai símák. *Vir. testszín, piross tsikokkal; magzatja veress.*

górnyakú M! (*A. longiflora K.*) *a' veressfijastól abbann külömböz, hogy* bokréta-metszései kétkét-fogúk, 's tsövei holzfzúk.

73. GALAJ. (*GALIUM*)
Tsészéje kitsiny, 4-fogú a' magzat felett: *Bokr.* 1-szirmú, lapos, 4-hasábú: *Magva* 2, gömbölyű, vagy síma, vagy borzas. *Levelei tsillagosok.*

* *Síma magvúk.*

mézszagú G! (*G. rubioides*) szára felálló, 4-szegű: virágfürtje tömött, ágbogas: lev. lántsás-tojáskerekek, alól ragadósok, egyenlők, négyével eggy gyűrűbenn. *Van vastagabb és vékonyabb szárú, szélesebb és keskenyebb levelű hasonfaja is. Virági fejérek, jószagúk: magva síma.*

tóparti G! (*G. palustre*) szára letsepült, széllyelágazó: vir. az águegyekenn 3-ágú ernyőtskébenn, mindenik kotsán 3-virágú: lev. viszszás-tojákerekek, 4—6 eggy gyűrűbenn, *vir. fejér.*

hegyi G! (*G. montanum*) szára gindár, érdes: lev. szálasok, 6, 5, és 4 eggy gyűrűbenn: vir. három három ágú sátorkákbann. *Nyílás előtt verhenyesek; magvai símák.*

meszes G. (*G. pusillum L. scabrum P. Bocconi W.*) szárai bokrosok, letsepültek, felegyenesedők, tövönn molyhosok: lev. 6—8 eggy gyűrűbenn, szálasok, kevéssé érdesek, az alsók igen aprók: kotsányi hármasok, vagy három három ágúk. *Vir. fejér.*

tejóltó G! (*G. verum*) szára felálló, keményke: lev. szálasok, barázdások, 8—10 eggy gyűrűbenn: vir. ágai rövidek, nagy sűrű virágú bugát formálnak. (*Téj sugorító fű, Kása fű*) *virági sárgák.*

puha G! (*G. Mollugo*) szára gindár letsepült: ágai terepélyenn széllyelállók: lev. tojáskerekszálasok, fényesek, aligfürészesek, szálkahegyűk, hátrasímúlók, 8 eggy gyűrűbenn. *Van lántsás levelű, ékforma levelű, tövisses fogas levelű hasonfaja is.*

erdei G! (*G. silvaticum*) szára síma, súgár, gyenge: lev. 8 eggy gyűrűbenn; símák, tsak az élekenn ragadók; a' virágoknál párosok, elle-

ne-

le

Ragadiofii (sic!)

nések: kotsányi tzérnaformák: virági igen igen aprók, nyílás előtt bókolók.

tsere G! (*G. silvestre Lum.*) szára merönn áll, erős, síma, hengeres, bötykös: lev. szálas lántsások, szálkahegyük, tsillagosok 7—9 ágra. *Vir. fejér.*

fakó G! (*G. glaucum*) szára felálló hengeres síma: lev. szálasok, 8—10 eggy gyűrűbenn: kotsányi kétkét ágúk; azutann háromhárom ágúk is, és a' végénn a' virágoll. ernyósök.

** *Érdes és borzas magvúk.*

fattyú G! (*G. spurium*) szára gindár, vastagotska, halovány: lev. lántsások, ormósok, viszszás tövissesek, 6—9 eggy gyűrűbenn: kotsányi a' levéltövekenn ágasok, szélyelberzednek, felfordúlnak. *Magva kevessé érdes, maga pedig az egész plánta apró tuskékkel rakva van, mindenekhez ragad. Vir. fejér.*

posvány G! (*G. uliginosum*) szárai ágasok gindárok, érdesek: lev. széleikenn fűrészesek, gerintzeikenn viszszás-tüskések, 6 eggy gyűrűbenn: vir. az águegyekenn, billenges kotsányokonn: szirmai a' magvaknál nagyobbak. *Vir. fejér, magv. aprók.*

északi G! (*G. boreale*) szára felálló, gyenge, 4-szegű: lev. lántsások, 3-inúk, símák négyével: eggy gyűrűbenn virágfürtjei 2-levelűk, magvai borzasok.

ragadó G! (*G. Aparine*) szára 4 szegű, ragadó gindár: bötykei gyapjasok: lev. lántsások, viszszás-tüskékkel ragadók, szúrósok, 8 eggy gyűrűbenn: magvai borzasok. (*Rágadó fű, Ragadály, Ragadvány.*)

74. VALAJ. (*VALANTIA. Polyg. Linn.*) Virági felemások, nősök, és hímek ugyan azon plántánn.

NŐSVIR. *Tsész.* nints (vagy tsak eggy kis párkány): *Bokr.* 1-szirmú, 4-hasábú, lapos a' magzat felett: *Anyasz.* 2-ágú: *Mag.* 2, de az eggyik legtöbbizör záponn marad.

HÍM-

HÍMVIR. *Bokr.* legtöbbször 3-hasábú, 's ugyan annyi hímű: *Anyaszára* meddő. — *Ábrázatja, formája, ollyan mint a' Galajnak. Virágzása utánn gyümőltsei a' levelek alá fordúlnak.*

kövi V. (*V. muralis*) A' magzat felett űl a' nősvirág, 's mellette ugyan azon magzatonn a' hím, mellynek szirma 3-hasábú: szára és magva kopasz síma: lev. 4 eggy gyűrűbenn, retzések.

borzas V! (*V. hispida*) *a' kövitől abbann külömböz, hogy* szára és magvai szőrösök, borzasok, és levelei éretlenek.

szúrós V! (*V. pedemontana*) szárai szúrósok: lev. 4 eggy gyűrűbenn, borzasok: minden virág kotsányos; hímvir. 3-hasábúk: gyüm. síma.

ragadó V! (*V. Aparine*) szára gindár érdes: lev. ragadók, kifelé álló tüskékkel, ó eggy gyűrűbenn: kotsányi 2-hegyűk; középenn úl a' nősvirág, a' két hegyénn a' 3 vagy 4-hasábú hímek.

keresztes V! (*V. cruciata*) szára felálló, tővönn földre fekvő: lev. tojáskerekek, borzasok, négyével eggy gyűrűbenn: kotsányi a' szárról-darról 2-levelűk: hímvir. többnyire 4-hasábúk.

síma V! (*V. glabra*) *a' keresztestől abbann külömböz, hogy* lev. kopaszok: kotsányi kétkét ágúk, leveletlenek.

75. SZÁLKANYAK. (*CRUCIANELLA*) *Tsész.* 2-levelű a' magzat alatt: *Bokr.* a' magzat felett tőltséres, 4-hasábú, gégéje tzérnaszálú: *Magv.* 2, hoszszúdad. *Lev. tsillagosok.*

ősztörűs Sz. (*C. angustifolia*) szára felálló, durva: lev. szálasok, hegyesek, eggy gyűrűbenn hatával: vir. őszi törűsönn fűzéresek.

76. BUZÉR. (*RUBIA*) *Tsész.* igen kitsiny, 4-fogú a' magzat felett: *Bokr.*

szőrös
szőrösök
levéltövekenn 2 levelesek
gyüm. Kopasz

szem szőrösök.

pitzi V! : V. :! szárai 3-4
újnyiak, 4 szegük, lev. lyásrekekek, 4-
ével eggy gyűrűben, alópelyül szőrösek,
minden két levél közt egy 2-3 águ kotsán,
gyüm. Kopasz.

Bokr. 1-ſzirmú, harangforma, 4- vagy 5-metſzésű, ('s a' ſzerént 4- vagy 5-hímű): *Bogy.* kettős, eggy eggy magvú. *Levelei tsillagosok.*

pirósító B! (*R. tinctorum*) ſzára felálló, ſzegletes, tüskés: lev. lántsások, a' gerintzenn és élekenn viſzſzás tüskések; alól hatával, fellyebb négyével eggy gyűrűbenn, legfellyűl ellenesek. (*Pusér*, *Buzérfű*, *Pirosító fű*)

77. BIKTZIS. (*EXACUM*)

Tsész. 4-levelű: *Bokr.* gyertyatartóforma, öblös nyakú; karimája 4-metſzésű: *Bib.* gombos: *Tok.* 2-barázdás, 2-rekeſzű, sokmagvú.

tzérnaszálú B! (*E. filiforme W. Gentiana filiformis L.*) ſzára tzérnaforma, kétkétágú: gyökérlev. kerekdedek, ſzárlev. árformák. *Vir. sárga.*

78. ÚTIFŰ. (*PLANTAGO*)

Tsész. 4-metſzésű: *Bokr.* 4-metſzésű; metſzései hátraſzegettek: *Hímszálai* a' virágnál sokkal hoſzſzabbak: *Tokja* 2-rekeſzű, derekánn nyíló. *Virágzása fűzér.*

* *Leveletlen tőkotsányúk.*

széles Ú! (*P. major*) lev. tojáskerekek, símák, 7-*inúk:* tőkotsánja hengeres, 's azonn a' virágfűzér igen hoſzſzú, pikkelyezett. *Van szőszös levelű, kikanyargatott levelű, nagy virágú hasonfaja is.* (*Útifű, széles levelű Ú. közönséges Ú.*)

közép Ú! (*P. media*) lev. tojáskerek-lántsások, 5-*inúk*, pelyhesek: tőkotsánja hengerded, fűzérje rövid, tömött, hengeres. *Van ágas fűzérű hasonfaja is.* (*szőrös Útifű*)

keskeny Ú! (*P. lanceolata*) lev. lántsások, 5-*inúk:* fűzérje tojásdad: tőkotsánja ſzegletes. *Van hoszszú fűzérű hasonfaja is.* (*hegyes Ú. hoszszú Ú. keskeny levelű Ú.*)

selymes Ú! (*P. sericea K.*) lev. lántsások, *5-inúk*, kopott fogasok: tőkots. hengeres, selyem gyapjas, fűzérje tojásdad: tsészé. 3 levelű.

bértzi Ú. (*P. alpina*) lev. szálasok, laposak: tőkots. borzas: fűzérje hoszszú, hengerded, felálló. Virágzása előtt bókoló.

szíki Ú! (*P. maritima*) lev. félhengerdedek, válusok, épélűk, tövönn szőszösök: tőkots. hengeres. *Van hoszszú-lántsás kövér-háromínú-'s itt-ott fogas-levelű-hasonfája is.* (*hagymalevelű Ú. tengeri Ú.*)

apróvirágú Ú! (*P. tenuiflora K.*) lev. pázsitosok, tsaknem épélűk, tompák, kövérek: tőkots. hengerded: fűzérje felálló, ritkás virágokkal. *Szirommetszései felállanak.*

kukora Ú. (*P. incurvata*) lev. szálasok, hegyesek, válusok, kukorák, kopaszok: tőkots. hengeresek, tzérnaformák, a' leveleknél rövidebbek. *Hímjei rövidek, azoknál az anyaszár hoszszabb.*

tsipkés Ú. (*P. lusitanica*) lev. széles-lántsások, 3-inúk, kevéssé fogasok vagy tsipkések, szőrösök: tőkots. szegletes vagy barázdás: fűzérje hoszszú, szőrös. (*tsipkés Ú. Kígyónyelvű fű*)

hollóláb Ú! (*P. coronopifolia*) lev. szálasok, fogasok, vagy bevagdaltak, mintha szárnyasok kezdenének lenni: tőkots. hengeres. (*Varjúláb, Hollóláb, Kígyóharaptafű.*)

** *Leveles szárúk.*

balha Ú! (*P. Psyllium*) szára szőrös, elágazó; levelei szálasok, aligfogasok, ellenesek, vagy hármasok 's négyesek eggy gyűrűbenn: virággombjai tojásdadok: kotsányi a' szárhegyenn ernyős szabásúk, a' szároun a' hármas 's négyes levelek' tövéről gyürűsök. (*Balhafű, Balhamag*)

kövér U. (*P. pumila*) szára elágazó: lev. húsosok, épélűk, árhegyűk: ágai símák.

79. TZENTIKE. (*CENTUNCULUS*)

Tsész. 4-fogú: *Bokr.* 4-fogú, kinyilt: *Hímszá-*

szálai rövidek: *Tokja* 1-rekeſzű, derekánn nyíló, sokmagvú.

pitzi Tz. (*C. minimus*) lev. tojáskerek-lántsások, váltogatók: virági kotsántalanok.

80. VÉRFŐ. (*SANGVISORBA*)
Tsész. 2-levelű, a' magzat alatt: *Bokr.* kerékforma, 4-hasábú a' magzat felett.

orvosi V! (*S. officinalis*) fűzérkéje tömött, tojásdad, *setét veress:* lev. ſzárnyaltak. *Fűzérkéje jellyűlről kezd nyitni.* (*Vérfű*)

81. PÓTALLY. (*EPIMEDIUM*)
Tsész 4-levelű, még virágnyílás előtt lehúll: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Pilise* 4, paputsforma, a' ſzirmokra fekſzik: *Porh.* kupakos: *Betző.*

bértzi P. (*E. alpinum*) Az egéſz plánta eggy levélből áll, melly kétſzerhármasonn indúlt, 's sokſzorosonn tűzöttfűzött; levélkéi nyelesek, ſzívformák, épélűk, prémesek: virágfürtje kotsányos a' levélgerintz' közepéről. *Szirmai setét veresek, pilisei vajszínűk.*

82. SOMFA. (*CORNUS*)
Tsész. kitsiny, 4-fogú a' magzat felett: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tsontárjának* makkja 2-rekeſzű. *Némelly fajoknak ernyős virágjok van 4-levelű gallérral.*

örvös S. (*C. florida*) galléri a' virágbokornál nagyobbak, fejérék: levélkéi viſzſzás ſzívesek: gyüm. veress.

húsos S! (*C. mascula*) galléri akkorák, mint a' virágbokor: lev. tojáskerekek: vir. sárga: gyüm. veress. *Van tarka levelű, van viasz szín gyümöltsű hasonfaja is.* (*Somfa*)

veresgyűrű S! (*C. sangvinea*) vir. az aghegyekenn lapos bogernyőkbenn, fejérek: lev. tojáskerekek, alól fellyül zöldek: ágai egyenesek, veressek: gyümöltse fekete. (*Veresgyűrű*)

fejér S. (*C. alba*) virági az ághegyekenn lapos bogernyőkbenn, fejérek: lev. ſzéles tojáskerekek, alól hamvasok: ágai hátragörbülnek. *Gyümöltse fejér.*

bugás S. (*C. paniculata*) vir. bugás bogernyőkbenn: lev. tojáskerekek, alól fejérek: ágai egyenesek: gyüm. fejér. *Ennek hasonfája:*

gombos S. (*C. albida*) vir. gömbölyű bogernyőbenn: lev. tojáshoſzſzú-lántsások, alól fejérek: magvai gömbölyűk. Néha virág réſzeit eggyel ſzaporítja, és hímſzálait is.

83. ALÁSFA. (*PTELEA*)

Tsész. 4-hasábú: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Anyasz.* 2-bibéjű: *Leppendekje* kerekded; közepénn a' mag.

hármaslevelű A! (*P. trifoliata*) lev. hármasok. *Van ötös levelű is.*

84. SULYOM. (*TRAPA*)

Tsész. 4-hasábú: *Bokr.* 4-ſzirmú, a' tséſzénél nagyobb: Tséſzéje a' magra ránő; abból leſzſz eggy négyſzarvú *makk*, négy kúpos vastag tövisekkel.

tsemege S! (*T. natans*) lábbó levelei kótaformák, hasas vagy hólyagos nyelűk; úſzó levelei tsepleſz tzérnaformák. (*Sulyom*, *vízi Dió*, *vízi Gesztenye*)

85. EZÜSTFA. (*ELAEAGNUS*)

Tsész. 4-metſzésű, harangforma a' magzat körül: *Bokr.* nints: *Tsontárja* a' tséſze alatt.

olaj E! (*E. angustifolia*) lántsás levelei, 's hajlós ágai hamvasok, ezüſt ſzínűk, puha tapintásúk; az egéſz fa fejér. (*Füz olajfa*, *ezüſt Füz*)

86. SZÍKÖR. (*CAMPHOROSMA*)

Tsész. kevéſſé hasas, tsupor vagy bögre-

for-

Hímsz. félig szőrösek.
Néha kétlaki

L színes ——| alsónak látszó

♀ Tsész. belől sárga: ágai itt-ott fogasok

forma, lapított 4-fogú; 2-foga általellenbenn, a' két lapja felől kissebb, rövidebb: *Bokr.* nints: *Tok.* 1-magvú.

sós Sz! (*C. ovata K.*) szára letsepült, *elágazó*; felső fiatal levelei szálasok, szőrösök; az alsók és régibbek kopaszok, húsosok, 3-szegűdedek.

87. FALFŰ. (*PARIETARIA. Polyg. Lin.*) *Vir.* felemás; közből anyavirág, mellette kétfelől nősök űlnek eggy 5 v. 7-levelű borítékbann, vagy gallérbann.

NŐSVIR. *Tsész.* 4-metszésű: *Bokr.* nints: *Hímsz.* 4, virágzáskor széllyelfeszítik a' tsészét: *Anyasz.* 1. *Magv.* 1 a' kinyúló tsészében.

ANYAVIR. ollyan mint a' nősök, de hímszála nints. *Néha Eggylaki.*

orvosi F! (*P. officinalis*) szára felálló: lev. lántsás-tojáskerekek, villásinúk: kotsányi kétkétágúk: tsészéi 2 levelük: anyavirága 4-szegű, hegyes. *Hímjei nyílás előtt öszve vagynak sodorva, nyíláskor magokat széllyelrugják.* (*Falfű, Közönző fű, Fogoifű*)

gonnvirágzó F. (*P. judaica*) szára felálló: lev. tojáskerekek: vir. közből eggy anyavirág, kétfelől mellette eggy eggy nős, vagy tsupa hím: hímv. hengeresek, hoszszúk. *Virági a' szároun nintsenek, hanem tsak az ágakonn.*

krétai F. (*P. cretica*) lev. tojáskerekdedek: galléri 5-levelűk, virágzás utánn öszvenyomúlnak; két gallérlevele hoszszabb.

88. BOKÁL. (*ALCHEMILLA*) *Tsész.* tsöves, 8-fogú, állandó: *Bokr.* nints: *Mag.* 1. a' bézáródott tsészébenn. *Hímsz. a' tészze' szájábann; Anyaszára a' magzat' tövéről.*

karélyos B! (*A. vulgaris*) lev. veseformák, karélyosok, 7—9 karélyúk, fűréfz fogúk: vir. sátorozók. (*Oroszlántalp, Palástfű*)

újjas B. (*A. alpina*) lev. újjasok, fűrészesek, selymesek, ezüstösök.

háromújjú B! (*A. Aphanes W. Aphanes arvensis L.*) lev. 3 hasábúk; hasábjai 3-fogúk: vir. a' levéltövekenn torlottak, 1, v. 2, v. 4-híműk.

KÉTANYÁSOK.

89. FŰNYŰG. (*CUSCUTA*)

Tész 4-fogú: *Bokr.* 4-metfzésű: *Tokja* 2-rekefzű. *Sokszor az 5 dik számot is hozzáadja, úgy hogy* tséfzéje és bokrétája 5-fogú, hímje is 5.

fonal F! (*C. europaea*) fzára fonalforma nyűgös, más plántákra tekergődzik: lev. nintsenek, hanem azok helyett itt amott apró pikkelyek: vir. a' fzár-tzikkelyekenn apró tsomókbann. (*Aranka, Fetskefonál, Görényfű, Köszvényfű*) Ennek fajtája:

lenfojtó F! (*C. epithymum*) *tsak abbann külömböz, hogy* virágtsomóit pikkelyek gallérozzák, 's virági mindég 5-fogúk.

NÉGYANYÁSOK.

90. MAGYAL. (*ILEX*)

Tész. 4-hegyű: *Bokr.* kerékforma, 4-karélyú: *Anyasz.* nints: *Bib.* 4: *Bogy.* 4-magvú. *Néha virági felemások, nősök, és nőstények. Fa* v. *Tserje.*

téli M. (*I. Aquifolium*) lev. tojáskerekek, hegyesek, tövissesek, habosok, fényesek: vir. a' levéltövekenn ernyős fzabásúk. *Bogyói bársony színűk. Egész télenn zöld.*

91. ÚSZÁNY. (*POTAMOGETON*)

Tész. nints: *Bokr.* 4-fzirmú: *Anyasz.* nints: *Bib.*

Bib. 4, tompa: *Mag.* 4. *Ez mindenik eggy eggy Tsontár, mellybenn horgas mag van. Vízbenn lakik.*

békatutaj Ú! (*P. natans*) fennlábbó lev. tojáshoſz ſzúk; nyelesek, hegyesek, kerek vállúk, épélűk, nagy lántsás fényes pálhákkal. Úſzó lev. ſzálasok, 's a' víz' ſzínére érvénn, kiſzélesednek. (*Úszányfű, Békaszőlő*)

hoszszúlevelű Ú! (*P. fluitans W.*) lábbó lev. hoſzſzú nyelűk, lántsás-tojáskerekek, mind kétfelől hegyesek.

általbúvó Ú! (*P. perfoliatum*) lev. ſzívesek, ſzáröleliők, pálhátlanok, váltogatók.

tömött Ú! (*P. densum*) lev. rövidnyelűk, tojáskerekek, hegyesek, ellenesek, a' ſzár' végefelé sűrűk, fedelékesek: ſzára kétkétágú: füzérje 4-5-virágú.

üveglevelű Ú! (*P. lucens*) lev. hoſzſzú lántsások, laposak, retzések, általlátſzók, ſzélei kevéssé bodrosok, a' nyél a' hegyekenn kiér.

bodros Ú! (*P. crispum*) lev. lántsások, bodrosok, fűréſzesek, nyeletlenek, réſzſzerént váltogatók, réſzſzerént ellenesek.

fűrészes Ú! (*P. serratum*) lev. mind ellenesek, lántsások, sűrűk, kevéssé bodrosok.

lapított Ú! (*P. compressum*) lev. ſzálasok, pázsitosok: ſzára lapított.

borostás Ú! (*P. pectinatum*) lev. serteformák, kétſorjával sűrűnn állanak.

szálkás Ú! (*P. setaceum*) lev. lántsások, ellenesek, hegyes ſzálkánn végződnek.

pázsitos Ú! (*P. gramineum*) lev. ſzálas-lántsások, pázsitosok, váltogatók, nyeletlenek, keskeny pálhások, sűrűk.

hajszál Ú! (*P. pusillum*) ſzára tzérnaforma: lev. tzérnaformák, váltogatók és ellenesek; tövönn kiállók.

92. SZAGYÁN. (*SAGINA*)

Tsész. 4-levelű: *Bokr.* 4-apróſzirmú: *Tok.* 1-rekeſzű, 4-nyílású, sokmagvú a' rábo-

rúlt

rúlt tsészébenn. *Néha tsészéje széllyelnyílik, néha öszveáll; néha szirmai nintsenek.*

heverő Sz! (*S. procumbens*) szára szélyelágazik, a' földönn hever: lev. szálas-lántsások, nyeletlenek, ellenesek. *Van szirmatlan fajtája is.*

emelkedő Sz. (*S. apetala*) szára szőrösödő, felálló: vir. váltogatók, szirmatlanok. *Néha vagynak igen apró szirmai. Tsészéje virágzáskor öszveáll, azutánn széllyelnyílik.*

merőnnálló Sz. (*S. erecta. Mönchia glauca P.*) szára merőnnálló, 1 v. 2-virágú. *Tsészelevelei öszveállanak.*

93. BERZE. (*RADIOLA P.*)

Tsész. sokhasábú: *Bokr.* 4 szirmú: *Tokja* 8-kopátsú, 8-rekeszű; mindenikbenn eggy-eggy mag.

sivatag B! (*R. millegrana. Linum Radiola Linn.*) száratskája kétkét ágú, bugjos: lev. nyeletlenek, tojáskerekek, épélük, kopaszok: vir. a' kétágak közzül kotsányosok.

94. MITZE. (*TILLAEA*)

Tsész. 3 v. 4-hasábú: *Bokr.* 3-4-szirmú; szirmai egyenlők: *Tok.* 3, 4. *Hímjei és magzati a' sziromhoz képest* 3, 4.

vízi M! (*T. aquatica*) szára felálló, kétkét-ágú: lev. szálasok: virági 4-szirmúk, kotsántalanok.

motsári M. (*T. Vaillantii W.*) *a' vízitől abbann különböz, hogy* lev. tojáskerek-hoszszúdadok: virági hoszszú kotsányosok.

gaz M! (*T. prostrata W.*) szára letsepült, bugjos: lev. lántsások: vir. 4-szirmúk, kotsányosok, a' leveleknél rövidebbek.

mohi M. (*T. muscosa*) szára henyélő: vir. 3-szirmúk. *Hím.* 3. *Anya.* 3.

V. SE-

V. SEREG.

ÖTHÍMESEK.

Erre a' Seregre tartoznak azok a' plánták, mellyeknek virágjokbann 5 hím van. (A' növevények' formálásában a' Természet az 5 számot szereti. Igen sok plánták vagynak, a' mellyeknek vagy nemző részeikbenn, vagy azoknak takaróibann ezt a' számot tartja meg. Az egész Együttnemző Sereg is mind 5 hímes virágokból áll, mellyeknek porhonjaik öszve vagynak nőve.) Ezen Öthímes Seregbenn a' virágok' rendes alkotása az; hogy a' Hímek' számához képest, a' bokréta is vagy ötszirmú, vagy ha eggyszirmú is, a' karimájánn öt karélya vagy öt metszése van; 's e' szerént a' tsésze is legtöbbször vagy ötlevelű vagy ötfogú. — Megesik néha hogy ezt az öt számot eggyel megszaporítja vagy megfogyasztja, mind a' hímszalak' számára, mind a' bokrétára 's tsészére nézve; néha pedig a' hímek' számát meg is kettőzteti, 's a' keresőt ez által más Seregbe igazítja. A' mellyekbenn ezt gyakrann szokta tselekedni; azokról ez a' könyvbenn megmondódik. Egyébaránt pedig az illyen tsalóka plántákra kevés gyakorlás utánn rájok esmér a' fűvész, 's tsak az ábrázatjokból 's alkotásokból is hozzávét, hol legyen az ő igaz helyek.

Termése ezen Seregnek nagyobb részént MAGREJTŐ; nem sok Nem van, a' mellynek eggy pusztá mag-

magva vólna. — Az eggynél több puſzta magvúkból pedig lett két Természeti Rend vagy Familia. t. i.

1. Az Eggyanyás Rendbenn a' DARÓTZLEVELŰK' Familiája (*Asperifoliae*). Ezeknek durva tapintású levelek, nyakas bokrétájok, 's annak fenekénn 4 puſzta magvok van. *Tsak eggy Nem van köztök síma levelű 's 2-magvú.*

Ezeknek levelek 's gyökerek nyálkás terméſzetű, 's lágyító puhító erejek van. p. o. *Fekete-Nadálytő.* Némellyeket etzettel kéſzítve kedves eledelnek tartanak. p. o. *Burets.*

2. A' Kétanyás Rendbenn van az ERNYŐSVIRÁGOK' Familiája. (*Umbellatae*) Ezeknek kotsányi ernyősönn nőnek, még pedig rendſzerént kétſzeres ernyővel. Az ernyőke' kotsánkáinak hegyénn van eggy eggy magzat, mellyenn úl az 5-ſzirmú kis virág, 's annak közepénn kitetſzik a' két anyaſzár. Mikor pedig a' gyümőltse megérik; a' magzat kétfelé válik, két egyenlő maggá. A' ki *Bürköt*, *Murkot*, *Petrezselymet*, *Kaport* virágzásábann látott; már az ábrázatjából az ernyősvirágok' Familiáját esmeri. Ezekbenn mikor nyilnak:

Az ernyő' formája fellyűl vagy *homorú*, *öblös*, (*concava*); vagy *domború* (*convexa*); vagy *lapos*, *tányéros* (*fastigiata*); vagy *súgáros*, *súgárzó* (*radiata*) mikor a' ſzélenn vagy kerületenn lévő ſzirmok a' többeknél nagyobbak; vagy *virágrugó* (*abortiens*) mikor vagynak rajta tsupa himvirágok is, a' mellyek magot nem teremnek; vagy *vígály* (*depauperata*) mikor kevés virágja van. — A' Szirmok' formája pedig vagy lapos és egyenesenn kiáll, vagy — a' mint legtöbbſzör ſzokott lenni — begöngyölödött.

Az ernyős virágok' Familiája úgy öſzve van ſzőve, hogy a' Nemeknek igazi elválaſztó határit bennek eltalálni nehéz; mert köztök mindenütt nagy az eggyformaság. Legbizonyosabbann lehet őket meghatározni a' magvaiknál fogva: ollyat kell hát vizsgálás alá venni, a' mellynek érett magvai is vagynak. Fajait meghatározni is bajos; mert itt is nagy az eggyformaság. Majd mindnyájának a' levelei azonn módonn tűzött fűzött bugjosok. Gyakorlás, sokaknak látása és öſzvehasonlítása itt a' tanító Mester.

Az

Az ernyős virágú plánták: a' mellyek száraz helyenn teremnek, fűlzerízámos erejűk, vizellet- és szélhajtók, ízzasztók; illyenek köztök az eledelre valók is, p. o. *Murok*, *Peszternák*, *Kömény*, *Zeller*, *Petrezselyem* 's a' t. a' mellyek pedig vizenyős helyekenn teremnek, mérgesek, p. o. *Tsomorika*. Sőt még az eledelre valók is, p. o. *Zeller*, *Petrezselyem*, ha vizenyős helyenn teremnek, ártalmasok.

Van még ebbenn a' Seregbenn eggy Terméfzeti Rend, t. i. a' TEKEREDETTEK (*Contortae*) Familiája. Ezek eggyfzirmúk, ötmetfzésűk; a' hímjei pedig némellyeknek ollyan mesterségesenn vagynak öfzveveſzőve fonva, és elrejtve, hogy a' kereső nem tudja mit tsináljon velek; hanem tsak az alkotásoknál fogva gyanítja, hogy ezen Seregre tartoznak. Szerentse, hogy a' magrejtőjök különös, t. i. Tűfző, és hogy nints is az Öthímes Seregbenn más plántáknak Tűfzőjök, hanem tsak ezeknek. Ezeknél fogva könnyű rájok igazodni. Minden Magzatból két Tűfző leſzſz, (ebből lehet azt is kihozni, hogy kétanyások, ámbár némellyeknek tsak eggy anyafzárok van, a' mellynél fogva Linné némelly Tekeredett neműket az eggyanyás Rendbe tett) de jól meg kell jegyezni, hogy igen sokfzor az eggyik Tűfző nem nő meg, záponn marad, 's tsak a' magzatbann lehet meglátni, hogy két tűfző lett vólna belőle.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYÁSOK.

* *Eggyszirmúk.*

a) altsészéjűk, 1-magvúk.

132. MÉHPILIS. *Bokr.* tőltséres; eggy gömbölyű pilisenn űl, melly a' magzatot

tot magába zárja, 's a' magnak héjjává leſzſz. *Bib.* gömbölyű.

b) Alvirágú, kétmagvú.

102. SZEPLÉN. *Bokr.* hasas, felfúvódott torkú: *Magv.* tsonthéjjúk.

c) Alvirágúk, négymagvúk. DARÓTZ-LEVELŰK.

106. NYAKÓ. *Bokr.* tőltséres, görbe nyakú; *torkát* öt bóltos pikkely zárja be.

105. MAGISZÁK. *Bokr.* tőltséres; *torkát* 5 bóltos pikkely zárja be: *Tsész.* a' magvakkal eggyütt öſzvelapúl.

99. ÁRNŐ. *Bokr.* tőltséres; *torkát* 5 bóltos pikkely zárja be; *Magv.* lelapítottak, korſzovátosok, az anyaſzár' tövéhez ragaſztva.

98. ATRATZÉL. *Bokr.* tőltséres; *torkát* 5 bóltos pikkely zárja be; *nyaka* tövönn 4-ſzegű: *Magvai* bevésett fenekűk.

96. MIZSÓT. *Bokr.* gyertyatartóforma; *torkát* 5 bóltos pikkely zárja be; *karélyai* kitsípett végűk, tsorbák.

101. NADÁLYTŐ. *Bokr.* hasas; *torkolatjánn* 5 hegyes pikkelyek vagy fogak.

104. BORÁGÓ. *Bokr.* kerékforma, rövidnyakú; *torkolatjánn* 5 hegyes fogak.

95. KUNKOR. *Bokr.* gyertyatartóforma; *karélyai* közt eggy-eggy rántz.

100. GÁLNA. *Bokr.* tőltséres; *torka* pikkelyetlen: *Tsész.* 5-ſzegű, 5-lapú.

97. KŐMAG. *Bokr.* tőltséres; *torka* pikkelyetlen: *Tsész.* 5-hasábú.

103. VÉRTŐ. *Bokr.* hasas; *torka* pikkelyetlen.

107. KÍGYÓSZISZ. *Bokr.* harangforma, egyenetlen karimájú; *torka* pikkelyetlen: *Hímszálai* egyenetlenek.

d) Alvirágú, ötmagvú vagy gyümöltsű.

108. NOLÁNA. *Bokr.* harangforma: *Magv.* 5, bogyós; 2- vagy 4-rekeſzű.

* Árón.

e) Al-

Jobb szeretném így:

e, Al vir: egy magrejtőjük Tokosok

111. Bokr: Kerékf. etc. Tokja 1 rekeszü
118 ~ ~ ~ ~ ~
117 ~ ~ ~ ~ ~
133 ~ ~ Tokja 2 rekeszü
114 Bokr. letüremlett ~
113 ~ ~
115 ~ szörös v. rojtos ~ ~ tokja 1 rekeszü
112 ~ harangf. ~ ~ 2 ~
121 ~ ~ ~ 2.3. ~
122 ~ v. tölcséres ~ 5 ~
119 ~ ~ ~ 1 ~
110 ~ Tölcséres ~ 2
134 ~ ~ ~ —
135 ~ ~ ~ ~
136 ~ ~ —
109 ~ gyertyatartóf. ~ 1.
116 ~ ~
120 ~ 3
123 ~ 5 hasábu etc.

Bogyósok

a'mint Következnek.

2) Álvirágúk, eggy magrejtőjűk.

111. NYAKPERETZ. *Tok.* 1-rekeſzű, tetejénn 5-felé nyíló: *Bokr.* kerékforma; *torkolatjánn* peretzforma tsutsorodás, 's azonn a' hímek

118. TIKSZEM. *Tok.* 1-rekeſzű, derekánn nyíló: *Bokr.* kerékforma: *Hímsz.* ſzőrösök.

117. LIZINKA. *Tok.* 1-rekeſzű, 10-kopátsú: *Bokr.* kerékforma, néha öblös.

114. TŰRTSZIROM. *Tok.* 1-rekeſzű, belől hússos, (kérges-bogyó) *Bokr.* letüremlett: *Bib.* hegyes.

113. HULLÁNG. *Tok.* 1-rekeſzű, hoſzſzúdad: *Bokr.* letüremlett: *Bib.* tompa.

112. HARANGRONGY. *Tok.* 1-rekeſzű, tetejénn sok fogra nyíló: *Bokr.* harangforma, rongyos karimájú: *Bib.* eggyűgyű, ágatlan.

115. ELETZKE. *Tok.* 1-rekeſzű, ſzéllyel repedő: *Bokr.* ſzőrös vagy rojtos karimájú: *Bib.* 2-v. 5-ágú.

110. KANKALIN. *Tok.* 1-rekeſzű: *Bokr.* tőltséres, hengeres nyakú: *Bib.* gombos: *Hímjei* a' bokréta' nyakábann. *Virágzása ernyős.*

109. MÜKÖTS. *Tok.* 1 rekeſzű: *Bokr.* gyertyatartóforma, tojásdad nyakú, torokbann öſzveſzűkült: *Bib.* gombos: *Hímjei* a' bokréta' nyakábann. *Virágzása ernyős.*

116. TÓNYA. *Tok.* 1 rekeſzű: *Bokr.* gyertyatartóforma; torkolatjánn a' hímſzálak: *Bib.* gombos.

133. FARKKÓRÓ. *Tok.* 2 rekeſzű: *Bokr.* kerékforma: *Hímszálai* görbék: ſzőrösök: *Bib.* tompa.

121. SZÚLÁK. *Tok.* 2-3-rekeſzű; rekeſzei 2-magvúk: *Bokrét.* harangforma: *Bib.* 2-ágú.

122. PERKÁTA. *Tok.* 2- v. 3-rekeſzű: *Bokr.* tőltséres, vagy harangforma: *Bib.* gombos.

134. REDŐSZIROM. *Tok.* 2-rekeſzű, 4-kopátsú: *Bokr.* tőltséres, rántzba ſzedett: *Tsész.* tsőves, ſzegletes, lehúlló.

135. TSALMATOK. *Tok.* 2-rekeſzű, kupakos: *Bokr.* tőltséres, egyenetlen karimájú.

136. DOHÁNY. *Tok.* 2 rekeſzű, 2-kopátsú: *Bokr.* tőltséres: *Bib.* tsorba.

120. LANGVIRÁG. *Tok.* 3-rekeſzű: *Bokr.* gyertyatartóforma, görbe nyakú: *Bib.* 3 ágú.

123. HÍMTSUKK. *Tok.* 3-rekeſzű: *Bokr.* 5-hasábú; nyaka' tövét 5 hímſzáltartó pikkelyek zárják be.

119. AZÁL. *Tok.* 5-rekeſzű: *Bokr.* harangforma vagy tőltséres: *Hímsz.* a' vatzokból nőttek.

141. PAPRIKA. *Bogy.* ſzáraz, belől üreges: *Porhonjai* öſzveállanak.

140. TSUTSÓR. *Bogy.* 2-rekeſzű: *Porh.* öſzveállanak (néha öſzveragadnak) mindeniknek a' hegyénn két lyuk.

139. PÁPONYA. *Bogy.* 2-rekeſzű, a' felfúvódott tséſzébe zárva: *Porh.* öſzveállanak.

137. NADRAGUJA. *Bogy.* 2-rekeſzű, a' ſzéllyelnyilt tséſzébenn űl: *Hímsz.* ſzéllyelállanak.

138. SZILKESARK. *Bogy.* 3—5-rekeſzű, ſzáraz, telebélű; a' tséſze fedezi: *Tsész.* 5 élesſzegű; hasábjai tövönn sarkasok.

142. FANZÁR. *Bogy.* 2-rekeſzű: *Bokr.* tőltséres; torkát a' hímſzálakonn lévő ſzőrök bezárják.

* Tarníts. * Bodonpót. * Hegyéke.

f) *Alvirágúk*, *Kéttűszőjűk*. TEKEREDETTEK.

154. METÉNG. *Bokr.* gyertyatartóforma: *Anyasz.* 1: *Bibéje* karika: *Magzatja'* tövénn 2 pikkely: *Magv.* kopaſzok.

Falakon

155.

† Sima v. Lövisses

⊥ tsevje

∠ alatt egy

+ Vir: Rék, néka fejés

++ Eserje, Godza

155. TOROKROJT. *Bokr.* tőltséres; torka rojtos: *Mag.* koſzorúsok.

158. APOTZÍN. *Bokr.* harangforma: *Pilise* 5 ikra, 5 serteſzállal, melly a' magzatot beborítja: *Magvai* koſzorúsok.

156. TEKERTS. *Bokr.* kerékforma; torkolatjánn 5-hegyű bögreforma pilis, 5 serteſzállal a' magzatot fedezi: *Magv.* koſzorúsok.

157. TZINKJA. *Bokr.* kerékforma; torkolatjánn 5-fogú ikrás hengeres pilis a' magzatot fedezi: *Magv.* koſzorúsok.

159. KREPIN. *Bokr.* kerékforma, többnyire letüremlett: nemző réſzei körül 5 tsőves pilis, mindenikből eggy kis ſzarvatska nyúlik ki: *Magvai* koſzorúsok.

g) Felvirágúk.

127. SZÁMOLYA. *Tok.* 1-rekeſzű, tetejénn 5-felé nyíló: *Bokr.* gyertyatartóforma; metſzései közt eggy-eggy pikkely: *Bib.* gombos.

129. PORHONROJT. *Tok.* 2-3-rekeſzű: *Bokr.* tsőves, 5 egyenetlen hasábú: *Porhonjai* fellyül öſzvenéttek.

125. RAPONTZ. *Tok.* 2-3-rekeſzű: az óldalánn lyukadoz ki: *Bokr.* 5-hasáb: *Bib.* 2-3-ágú.

124. TSENGETYŰKE. *Tok.* 3—5 rekeſzű, az óldalánn lyukadoz ki: *Bokr.* harangforma: *Bib.* 3—5-ágú.

126. TZÉRNAKÜRT. *Tok.* 3-rekeſzű, tövönn lyukadoz ki: *Bokr.* vékony nyakú tőltséres: *Bib.* gömbölyű.

128. LONTZ. *Bogy.* 2—4 rekeſzű: *Bokr.* tsőves, 5 egyenetlen metſzésű.

* Bangita. * Buzér.

** *Ötszirmúk.*

a) Alvirágúk.

130. FÁJVIRÁG. *Tok.* kipattanó, 5 kopátsai begöngyölödnek: *szirmai* egyenet-

netlenek; eggyik tsuklyás, sarkantyús: *Tsész.* 2-levelű: *Porh.* öſzveforrtak.

131. VIOLA. *Tok.* 1-rekeſzű, 3-kopátsú: *Szirm.* egyenetlenek; eggyikenn hátranyúló sarkantyú: *Tsész.* 5-levelű; levelei tövönn tákosok: *Porh.* hártya hegyűk, öſzveállók.

146. KETSKERÁGÓ. *Tok.* ſzínes, 4-vagy 5-rekeſzű, ſzegletes; abbann magvai korſzovátosok.

143. BENGE. *Bogy.* 2—4-magvú: *Tsész.* belől ſzínes: *Szirmai* apró pikkelyek a' hímek' tövénn.

144. KALÁNFÜRT. *Bogy:* ſzáraz, 3-hasasrekeſzű: 3-magvú: *Tsész.* tsőves, bokrétaforma: *Szirmai* öblösök, a' tséſze' hasítékiról nőttek.

145. TSUTKALOM. *Bogy.* ſzáraz, 3-rekeſzű: *Magv.* ſzínesek, korſzovátosok, a' vatzokba süppedtek: *Tsész.* lapos, kitsiny.

149. SZŐLŐ. *Bogy.* leves, 1—5-magvú: *Szirmai* a' hegyeknél öſzveragadtak, lehúllók.

* Taréjfürt.

b) Felvirágúk.

147. RIBISZKE. *Bogy.* sokmagvú: *Szirmai* 's *Hímjei* a' tséſzéről nőttek: *Anyaszára* 2-ágú.

148. BOROSTYÁN. *Bogy.* 1—5-magvú; azt a' megmaradt tséſze körűlveſzi: *Anyaszára* eggyűgyű, ágatlan.

* Somſa.

*** *Bokrétátlanok vagy Tsészétlenek.*

a) Alvirágúk.

150. POLYVAROJT. *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* nints: *Magzatja'* tövénn 5 ſzőrös polyva: *Magv.* 1, holſzúdad, a' ráborúlt tséſzébenn.

151.

a mindenütt
= Tserje

Vir. füzéres, lönött

151. KARÉJFÜRT. *Tsész.* bokrétaforma, kétſzeres; a' külső 3- a' belső 5-levelű; *Tokja* derekánn nyíló.

152. TSÉSZEPÖRTZ. *Tsész.* 5-levelű, ſzínes: *Tokja* 5-kopátsú, 1 magvú.

* Tzikſzár. * Bodonpót. * Bögretok.

b) Felvirágúk.

153. BÖGRETOK. *Tsész.* 1-tagú, 5-fogú, belől ſzínes; róla nőttek a' hímek: *Magv.* 1 a' tséſze' agyábann.

KÉTANYÁSOK.

* *Eggyszirmúk, alvirágúk.*

168. LIKAGYÁN. *Bokr.* kerékforma; minden metſzés' tövénn 2 lyuk: *Tokja* 1-rekeſzű, 2-kopátsú.

169. TARNITS. *Bokr.* nyakas: *Tokja* hoſzſzúdad, 1-rekeſzű, 2-kopátsú.

* Fűnyűg.

** *Ötszirmúk, alvirágúk.*

* Halyogfa. * Bodonpót.

*** *Bokrétátlanok vagy Tsészétlenek.*

164. SAVAR. *Magva* 1, a' tséſze' agyábann, tsigaformánn kunkorodott: *Tsészéje* 5-levelű.

161. LIBATOPP. *Magv.* 1, kerek, lelapított, a' tséſzébe zárva: *Tsész.* 5-levelű, homorú.

162. MAGLAPÉL. *Vir.* felemások, nősök, és hímtelenek ugyan azon tövönn: *Nősvir.* magva lapított: *Anyavir.* magva éllel áll a' 2-levelű tséſzébenn.

163. TZÉKLA. *Magva* 1, veseforma, a' tséſze' agyábann: *Tsész.* 5-levelű. *Virágzása tömött.*

160. PORTZIKA. *Magva* 1, tojásdad, a' tséſzébenn: *Tész.* 5-hasáb, belől ſzínes: *5-hímsz.* herélt.

165. BODONPÓT. *Tokja* 1-magvú, derekánn nyíló: *Bokr.* ſzínes, ſzáraz, 5 levelű: *Tész.* 3 pikkely, ketteje ormósonn ölzveáll: *Hímsz.* öſzvenőttek hengerbe.

166. SZILFA. *Leppendékje* 1-magvú: *Tész.* 5-fogú.

167. TZELTIS. *Vir.* felemások, nősök és hímek ugyan azon fánn: *Tsontárja* 1-magvú.

* Tzikſzár. * Sziklár.

**** *Ötszirmúk, felvirágúk, kétmagvúk.*

170. FILLIS. *Tész.* 2 levélke vagy semmi: *Bib.* ſzőrösök: *Magvai* hoſzſzúk. *Virágzása rendetlen.*

171. IRINGÓ. *Virágzása* gombos tsoportbann: *Köztsészeje* soktagú: *Vatzka* polyvás, gyüműltsénn a' tséſze rajta marad. *Levele tövisses.*

ERNYŐSÖK.

a) Szőrös vagy tüskés gyümőltsük. (a' gyümőlts alatt értetődik a' két öszveragadt mag eggyütt)

173. GOMBERNYŐ. *Gyüm.* tüskés: *Erny.* egyenetlen kotsányú, v. el ágazó: *ernyők.* gombformák. *Lev. eggyesek.*

178. MUROK. *Gyüm.* soros-sertés: *Gall.* ſzárnyasonn hasgattak: *Erny.* virágzás utánn öſzveborúl

177. BORZON. *Gyüm.* soros-sertés, tojásdad: *Erny.* súgárzó, középenn meddő.

184. EMREKE. *Gyüm.* ſzőrös, hoſzſzú-tojásdad: *Vir.* egyenlők, mind termők.

176. MAGTARÉJ. *Gyüm.* ſzőrös vagy tüskés, kerekded lapos, taréjos vagy sinóros ſzélű: *Vir.* súgárzók, mind termők. *Lev. eggyszer szárnyasok.*

— vir. csomósok

— vir. bunkósok

— Fa

— Tserje.

197. TURBOLYA. *Gyüm.* ſzőrös, hengeres: *Erny.* kevéſségú, virágrugó: *Nagygall.* nints.

b) Kopasz és lapos vagy párkányos gyümőltsük.

172. GÁZLÓ. *Gyüm.* lapos, a' derekánn hoſzſzára válik ketté: *Ernyője* eggyſzeres, minteggy 5-virágú. *Levelei eggyesek.*

189. ANGYÉLIKA. *Gyüm.* telebélű, párkányos, sinóros óldalú: *Ernyőkéi* gömbölyűk: *Galléri aprók.*

186. BORDAMAG. *Gyüm.* hoſzſzúkás, 8- vagy 10-hártya-párkányos: *Ernyője* nagy: *Galléri* soklevelűk.

185. KOTSORD. *Gyüm.* hártya-párkányos, kartzolt óldalú: *Galléri* aprók. *Vir. sárga, levélkéi szálasok.*

183. DEREZLE. *Gyüm.* lapított, kartzolt óldalú: *Galléri* letüremlettek.

188. LESTYÁN. *Gyüm.* lapos, barázdás: *Vir.* egyenlők: *Galléri* hártyások: *Kisgalléri* 2—4 levelűk. *Virága sárga.*

187. TAPSÍR. *Gyüm.* lapos, hártya-párkányos, fellyűl tsorba: *Gallérit* elrugja. *Levelei eggyszer szárnyasok.*

199. DERELY. *Gyüm.* lapos, hártya-párkányos, alól fellyűl tsorba: *Galléri* nintsenek, vagy néha 1, 2 levél. *Lev. hármasok.*

201. PÁSZTINÁK. *Gyüm.* öſzvelapúlt: *Erny.* tányéros: *Galléri* nintsenek. *Vir. sárga.*

203. KAPOR. *Magvai* hártya-párkányosok, kartzoltak: *Galléri* nintsenek. *Vir. sárga, levélkéi tzérnaszálúk. Van párkánytalan magvú is.*

c) Domború vagy hoszszú magvúk, párkánytalanok.

195. KORIANDROM. *Gyüm.* golyóbisforma: *Kisgall. féloldaliak.*

196. MIRHASZAG. *Gyüm.* hoſzſzú, lántsás árforma, barázdás: *kisgall.* letüremlettek: *Erny.* virágrugó.

198. BARABOLY. *Gyüm.* hoſzſzúdad: *kisgall.* letüremlett, néha félóldali: *Erny.* virágrugó.

192. HARAMAG. *Gyüm.* taplós kérgű, kartzolt; a' rajta maradt tséſze koronázza: *Erny.* súgárzó, belső virági meddők.

193. BÖSÖVÉNY. *Gyüm.* síma; a' rajta maradt tséſze koronázza: *Vir.* termők: *nagygall.* nints.

180. HALMÁNY. *Gyüm.* tojásdad: *Erny.* sűrű-tömöttek: *kisgalléra* soklevelű. *Gyökere gumós.*

179. AMMI. *Gyüm.* kartzolt: *Erny.* pongyolák, súgárzók, termők: *Galléri* ſzárnyasonn hasgattak.

191. ZÍZON. *Gyüm.* tojásdad, kartzolt: *Erny.* kevéságú: *Gall.* minteggy 4-levelűk.

190. BOLONYIK. *Gyüm.* tojásdad, kartzolt: *Vir.* mind termők: *Galléri* soklevelűk.

174. ZAPÓTZA. *Gyüm.* rántzos: *Erny.* virágrugók: *Gall.* ſzínesek. *Lev. eggyesek, karélyosok.*

175. SZÍNGALLÉR. *Gyüm.* gömbölyűded, kartzolt: *kisgall.* akkorák mint az ernyőké, vagy nagyobbak is, felállók, belől ſzínesek. *Vir. sárgák; lev. eggyesek, épek.*

181. BÜRÖK. *Gyüm.* tojásdad, fodrosonn sinóros: *Nagygall.* soklevelű: *kisgalléra* félóldali, minteggy 5-levelű.

182. ADÁZ. *Gyüm.* tojásdad, kartzolt: *Nagygall.* nints: *kisgall.* félóldali, 3-levelű, lefüggő.

194. TSOMORIKA. *Gyüm.* tojásdad, barázdás: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Nagygall.* nints: *kisgall.* soklevelű.

7 némelly fajokrul a' Jugári medvők.

1 Lev. egyesek
2 Lev. számyasok
3 Tsés2. 5. hasábu. — Tserje
4 Tserje
5 Tsés2. 5 hasábu — Tserje

200. GURGULYA. *Gyüm.* tojásdad, kitsiny, kartzolt: *Ernyői* kemény rendetlen kotsányúk: *ernyőkéi* gömbölyűk: *kisgall.* 1-2 levél; nagy nints.

204. KÖMÉNY. *Gyüm.* hoſzſzúkás, kartzolt: *kisgall.* nints: *nagygall.* néha 1-levelű.

206. ZELLER. *Gyüm.* apró, kartzolt: *kisgalléra* nints, vagy apró: *Nagygall.* néha 1-levelű.

205. PIMPINELLA. *Gyüm.* tojáshoſzſzúdad, kartzolt: *Gall.* nintsenek: *Bib.* gömbölyűk. *Vagynak kétlaki fajai is.*

202. GYAPOR. *Gyüm.* viſzſzás-ſzíves; derekánn hoſzſzára válik ketté: *Galléri* nintsenek.

207. BAKTOPP. *Gyümőltse* tojáshoſzſzú, kartzolt: *Erny.* domború: *ernyőkéi* lapossak: *Gall.* nintsenek. *Levelei hármasok.*

* Kapor.

HÁROMANYÁSOK.

* *Felvirágúk.*

209. BANGITA. *Bokr.* 5-metſzésű: *Bogy.* 1-magvú.

210. BODZA. *Bokr.* 5-metſzésű: *Bogy.* 3 magvú.

** *Alvirágúk.*

208. SZÖMÖRTZE. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Bogy.* 1-magvú.

211. HALYOGFA. *Bokr.* 5 ſzirmú: *Tsész.* ſzínes: *Tokja* 2-3 rekeſzű hólyag.

212. ÁTÁN. *Bokr.* 5 ſzirmú: *Tokja* 1-rekeſzű: *Magv* üstökösök.

217. GOLGOTA. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsész.* 5-hasáb: *Pilise* hármas korona a' virág' fenekénn: *Magz.* oſzlopotskánn áll: *Hímsz.* az oſzlop körűl; alól öſzvenőttek: *Bogy.* 1-rekeſzű, sokmagvú.

215. LÚDHÚR. *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai épek vagy 2 hasábúk: *Tsész.* 5 levelű: *Tok.* 1-rekeſzű.

213. GÚZSINDA. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsészéje* 5-hasáb: *Mag.* 1, 3-ſzegű.

214. FARNÁTZ. *Bokr.* nints: *Tsész.* 5-levelű: *Tok.* 3-rekeſzű.

216. FINDZSASZIROM. *Bokr.* tséſzeforma, 7-metſzésű, bögrés; bogyóvá válik, 's a' magot bezárja: *Tsészéje* nints.

* Sziléne. * Zsemlyékhúr. * Benge. * Homokhúr. * Alſzirom. * Madárhúr. * Libatopp.

NÉGYANYAS.

218. BOGLÁRPÓT. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Pilise* 5, húsos, ſzívforma; mindenik gombos sertékkel prémes: *Tokja* 4-rekeſzű.

ÖTANYASOK.

222. POZSGA. *Bokr.* 5-hasáb: *Tok.* 5, sokmagvúk: *Tsész.* 5-fogú.

220. LEN. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* 10-rekeſzű; rekeſzei 2-magvúk: *Tsész.* 5-levelű.

221. HARMATFŰ. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tokja* 1-rekeſzű, sokmagvú: *Tsészéje* 5-fogú: *Anyasz.* 5—9.

219. LELLEG. *Bokr.* 5-hasáb, v. 5-ſzirmú: *Tsész.* 1-tagú, ép-aſzott-rántzba-ſzedett karimájú: *Magva* 1, hártyaforma tokbann.

* Tsibehúr, * Árorr. * Madárhúr.

SOKANYAS.

223. MIZURA. *Tsész.* 5 kis ſzínes hártya: *Bokr.* 5-igen apró ſzirmú: *Vatzka* hoſzſzú, hengeres, sokmagvú: *Hímie* 5 's több.

* Szironták.

ÓTHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

95. KUNKOR. *(HELIOTROPIUM)*
Tsész. 5-hegyű: *Bokr.* gyertyatartóforma, 5-karélyú; karélyai közt rántz van, 's a' rántz eggy kis kitsutsorodással vagy foggal végződik: *Torkába* be lehet látni: *Magva* 4: *Fűzérjei* eggy sorosok, begöngyölödtek, 's úgy bomlanak ki lassanként. *Más Nemeknek is vagynak illyen göngyölödött fűzérjei.*

Amérikai K. (*H. peruvianum*) ſzára tserjés: lev. lántsás-tojáskerekek: fűzérje sok, tsoportosonn sátorozó.

Indiai K. (*H. indicum*) lev. ſzíves-tojáskerekek, hegyesek, kevéssé durvák: fűzéri magánosok: magvai páronként kétfelé állanak.

Európai K! (*H. europaeum*) lev. nyelesek, tojáskerekek, épélűk, molyhosok, rántzosok: fűzérjei (kivált az águegyenn) párosok. (*Napfűve*, *Napranézö fű.*

96. MIZSÓT. *(MYOSOTIS)*
Tsész. 5-fogú: *Bokr.* gyertyatartóforma, 5-metſzésű; metſzései kitsípett végűk: *Torka* bezáródott, a' bokréta' torkolatjánn nőtt 5 bóltos pikkelyekkel: *Magv.* 4.

Nefelejts M! (*M. scorpioides*) ſzára aligágazó: lev. lántsások, tompák: bokr. kék, a' tséſzéből kiér: magva sima, *neha érdes.* (*békaszem fű*)

béka-

békaszem M! (*M. arvensis*) szára ágas: lev. viszszástojáskerek-lántsások, borzasok: bokr. kék, a' borzas tsészénél kissebb: magva síma. Ennek fajtái:

erdei M! (*M. silvatica*) szára nyúláng, borzas: lev. szálas-lántsások: virágfürtje tzimborás.

tarka M. (*M. versicolor*) pázsitos szabású: szára nyúláng: lev nyelvformák, szőrösök: virági aprók, sárgák.

tompa M! (*M. obtusa K.*) lev. lántsások, hegyesek, borzasok: tsészelevelei nagyon tompák: gyökere elágazó, tsemetéző: magva síma.

apró M. (*M. nana*) szárai skái aligágasok, 2-3-virágúk: lev. hoszszúdadok, borzasok: magvai kopaszok. *Vir. kék.*

bojtorján M! (*M. lappula*) magvai apró szigonyokkal borzasok, ragadók: lev. lántsások, szőrösök. *Vir. kék vagy fejér.*

97. KÖMAG. (*LITHOSPERMUM*)

Tész. 5-hasábú: *Bokr.* töltséres, torka kinyilt; nints is rajta semmi záró pikkely: *Magva* 4.

gyöngy K! (*L. officinale*) magvai fejérek, símák: bokrétája a' tsészéből alig ér ki: lev. lántsások. *Lev. sebe zöldek: bokrétája' torkolatjánn 5 tsutsorodások: vir. sárgállók. Gyöngy színű magvait gyöngyök közzé is fűzik.* (*Madár köles, Gyöngy köles, Nap kása, Tengeri Kő magvú fű*)

mezei K! (*L. arvense*) magvai rántzosok, fakók: leveleim apró bibircsók vagynak alól: bokr. alig ér ki a' tsészéből. *Vir. fejér.*

változó K! (*L. purpuro-coeruleum*) magvai símák: bokr. a' tsészénél sokszorta hoszszabb. *Virága előbb veres, azutánn kék, végre piros. Virágos szára feláll; a' virágtalanok a' földre dűlnek, 's legyökereznek.*

98. ATRATZÉL. (*ANCHUSA*)

Tész. 5-hasábú: *Bokr.* töltséres; torka bebótolt, kifelé tsutsorodó kúpos bóltal: *Magva* 4, fenekei be vagynak vésve.

me-

-nél kevésel nagyobb

ágas inak

ápatlan inak. gyök. vere

mezei A! (*A officinalis*) levelei lántsások: fűzérjei eggysorosok, eggymást hátaló virágokkal; begöngyölödött végük: torok bóltozatja szőrös. *Az egész plánta durva szőrökkel borzas, de az árnyékos helyenn kopasz. Virága kék.* (*Ökörnyelv fű, mezei Atratzél*)

keskenylevelű A! (*A. angustifolia*) lev. szálas-lántsások, szőrösök, ritkánn 's alig fogasok; az alsók a' vállokonn keskenyebbek, a' felsők szárölelők: fűzérjei párosok.

festő A! (*A. tinctoria*) az egész plánta pelyhes: lev. lántsások, tompák: szárai megdűlők: hímszálai igen aprók. *Virága sárga.* (*piros Ökörnyelv, Pirosítófű, vad Ökörnyelv*)

olasz A. (*A. italica*) lev. lántsások, fodrosok, fényesek, durva szőrösök: virágfürtjei 2-ágúk, 2-levelűk, kunkorodott végük: torok-bóltozatjai rojtosok.

mindégzöld A. (*A. sempervirens*) lev. tojáskerekek, ritkások, fejér fóltosok, virági gombosok; gombjai' tövénn 2 levél. *Vir. kék.*

99. ÁRNŐ. (*CYNOGLOSSUM*)

Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* tőltséres; torka bebótolt, kifelé tsutsorodó kúpos bólttal: *Mag.* 4, mindenik lelapúlva van a' merőnn álló anyaszár' tövéhez ragadva, eggy eggy lapos durva korszovátbann.

orvosi Á! (*C. officinale*) hímszálai a' bokrétánál kissebbek: levelei széles-lántsások, nyeletlenek, vállba szűkebbek, pelyhesek vagy selymesek. *Levele világos zöld: virága piros, néha fejér. Egérszagú.*

erdei A! (*C. montanum P.*) hímszálai a' bokrétánál kissebbek: lev. lántsások, durvák, selymetlenek, aligkötsányosok, ritkák.

tsíkos Á. (*C. pictum W.*) bokr. akkora mint a' tséfze; karélyai kerekded-szélesek: lev. lántsások, molyhosok; a' felsők vállba szívesek. *Vir. halovány kékek vagy veresek, piros tsíkokkal.*

ibolya A. (*C. cheirifolium*) bokrétája kétszerte nagyobb a' tséfzénél: lev. lántsások, vállba keskenyebbek. *Vir. fejér, veres erekkel.*

bög-

bögrés A! (*C. cristatum W.*) lev. szálas-lántsások, durvák: magvai hártyaszélűk, melly bögreformára nő, 's az ajaka tsipkés v. tüskés.

lenlevelű A. (*C. linifolium*) lev. szálas-lántsások, az élekenn érdes fogasok. *Tsész. tövönn sertészőrű.*

nefelejts A. (*C. scorpioides*) szára letsepült, kétkétágú: lev. lántsások, érdesek: kotsányi a' levéltövekenn 1-virágúk: magv. köldökösök.

tavaszi A. (*C. Omphalodes*) szára gyökerező: gyökérlev. tojáskerek-szívesek; szárlev. tojáskerekek, nyelesek.

ernyős A! (*A. umbellatum K.*) virágfürtjei ernyősök.

100. GÁLNA. (*PULMONARIA*)

Tsész. 1-tagú, 5-szegű, 5-metszésű: *Bokr.* tőltséres; torka kinyilt, bóltolatlan: *Magva* 4.

pettegetett G! (*P. officinalis*) gyökérlev. kotsányosok, tojáskerek-szívesek; szárlev. nyeletlenek, tojáskerekek. *Leveleinn néha hódos motskok vagynak. Vir. kék vagy fejér.* (*Tüdőfű, Gálna*)

tüdő G! (*P. angustifolia*) gyökérlev. lántsások, nyélrefutók; szárlev. szárölelő szabásúk.

101. NADÁLYTŐ. (*SYMPHYTUM*)

Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* torka felfúvódott, szája 5-fogú; torka be van zárva, 5 hegyes polyvaforma szálkákkal. *Mag.* 4.

fekete N! (*S. officinale*) lev. labodások, tojáskerek-lántsások, szárrafutók: virágfürtjei letsüggők. *Vir. veres, néha fejér: gyökere fekete.* (*fekete Nadálytő, nagy Nadálytő*)

gumós N! (*S. tuberosum*) lev. kevéssé szárrafutók; a' két felsők ellenesek, néha magánosok: virágfürtje a' szárhegyenn kettős. *Vir. sárga.*

négylevelű N! (*S. cordatum K.*) szárlev. kettő, szíves, nyeles, tsaknem ellenes; virágfürtje alatt is két kis levél; mindeniknek félólda-la eggy kevéssé szárrafutó. *Vir. halovány sárga.*

Porhonnyainak alsórészek az anyaszár körül összenyőtt.

102. SZEPLÉN. (*CERINTHE*)

Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* torka felfúvódott, ſzája' karimája 5-fogú; torkábann bezáró pikkelyek nintsenek: *Magva* 2.

nagy Sz. (*C. major*) bokr. fogai rövidek, tompák, ſzéllyelnyiltak: lev. ſzárölelők, kopaſzok: hímſzálai a' bokrétánál rövidebbek. *Virága verhenyes.*

érdes Sz. (*C. aspera*) bokr. hengeres; karimája' fogai tompák, ſzéllyelnyiltak: lev. ſzárölelők, érdesetskék: hímſz. akkorák mint a' bokréta. *Virága sárga.*

kis Sz! (*C. minor*) bokr. karimája' fogai hegyesek, öſzvehajolnak, a' bokrétát bezárják: levelei ſzárölelők, kopaſzok, símák. *Vir. sárga.* (*Párdutzfű, Szeplőlapu, Viaszfű*)

103. VÉRTŐ. (*ONOSMA*)

Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* harangforma; torka kinyilt: *Mag.* 4.

szúrós V! (*O. echioides*) bokr. hengeres, hasas, tompa: level. lántsások, ſzőrösök, ſzúrós sertéjűk: magvas tséſzéi felállók: ſzára elágazó. *Az egész plánta durva szőrökkel borzas, szőke, sárgálló: gyökerének külső haja piros: vir. sárgálló.* (*pirosító gyökér, sárga Atratzél*)

tsillagos V! (*O. stellata K.*) *a' szúróstól abbann különböz, hogy* serteſzőrei tsillagosok.

104. BORÁGÓ. (*BORAGO*)

Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* karimája kerékforma, 5-küllőre; torka 5 kitsutsorodásokkal bezárva: *Mag.* 4.

kerti B! (*B. officinalis*) lev. tojáskerek-lántsások, váltogatók, fejér sertékkel borzasok: tséſzéi ſzéllyelnyílók. *Vir. kék vagy veres vagy fejér.* (*Ugorkaszagú fű, Báránynyelv fű, Kerti ökörnyelv, Borrágó, kerti Atratzél.*)

indiai B. (*B. indica*) lev. az ágtövekenn ellenesek, ſzárölelők: kotsányi eggyvirágúk.

105. MAGISZÁK. (*ASPERUGO*)
Tsész. 5-egyenetlen fogú; virágzás utánn öſzvelapúl; lapjai kikanyargatott fogasok, 's benne a' magvak öſzvelapítva: *Bokr.* tőltséres: *Mag.* 4.

henye M! (*A. procumbens*) gindár ſzárai ſzegletesek, apró serte-horgokkal borzasok, ragadók: gyümőltsös tséſzéje öſzvelapított. *Virága violaszín.*

106. NYAKÓ. (*LYCOPSIS*)
Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* tőltséres, görbenyakú: *Magva* 4.

hólyagos Ny. (*L. vesicaria*) ſzára letsepűlt: lev. épélűk: gyümőltsös tséſzéje felfúvódott, letsüggő. *Vir. apró, gyászszín.*

gyászoló Ny! (*L. pulla*) a' *hólyagostól abbann külömböz, hogy* ſzára felál: gyökere terjedő.

bibirtsós Ny! (*L. arvensis*) ſzára felálló, ſzőrös, bibirtsós: lev. ſzálas-lántsások, ſzőrösök: virági felállók, *halovány kékek.*

107. KÍGYÓSZISZ. (*ECHIUM*)
Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* 1-ſzirmú, egyenetlen karimájú, kinyilt torkú; abbann hímjei egyenetlenek: *Magva* 4. *Hasonlít a' kígyó' sziszegő szájához.*

ezüstös K. (*E. candicans*) tserjéjénn ágai és lántsás levelei molyhosok, fejérek: lev. alól eresek, felyűl inasok, sűrűk, 's az ág' végefelé fedelékesek: bugái az ághegyekenn kúposok: tséſzehasábjai lántsások, hegyesek: anyaſzára borzas. *Vir. kék.*

olasz K! (*E. italicum*) ſzára felálló, borostás: lev. ſzálas-lántsások, borostás-borzasok, az alsóbbak inasok: bokrétái tsaknem egyenlők, 's azokból hímſzálai hoſzſzann kiállanak. *Vir. fejér.*

veres K! (*E. rubrum*) ſzára rövid-tömött-fűzérkékkel hoſzſzann fűzött, borzas: lev. ſzálas-

lán-

lántsások, borzasok: bokr. tsaknem egyenlők, *veressek.*

Terjőke K! (*E. vulgare*) szára bibirtsóstövű-szőrökkel borzas, szúrós, sokágú: lev. lántsások, borzasok: virági eggysoros füzérkékbenn, *vereslők, néha fejérek.* (*tövisses vagy vad Atratzél, pirosító gyökér, Terjőke*)

kék K! (*E. violaceum*) *a' Terjőkétől abbann külömböz, hogy* bokréta-tsője a' tsészénél kissebb; hímszálai akkorák mint a' bokréta. *Virágos violaszín.*

krétai K. (*E. creticum*) szára henyélő: lev. szálasok, bibirtsós-havadásosok: füzéri a' levéltövekről: gyümőltsös tsészéi széllyelállanak. *Vir. pirossak, hímszálai pelyhes végűk.*

108. NOLÁNA. (*NOLANA*)

Tsész. 5-hasáb; hasábjai szélesek: *Bokr.* harangforma: *Mag.* 5; mindenik 2 v. 4-rekeszű: *Anyaszára* a' magvak közzül nő: *Bib.* gombos. *Magvai a' húsos vatzokkal öszvenőttek.*

tyúköröm N. (*N. prostrata*) szára letsepült: lev. párosok. *Vir. kék. A' tyúkoknak igen kedves eledelek.*

109. MŰKÖTS. (*ANDROSACE*)

Virágz. ernyős, galléros: *Bokr.* nyaka tojásdad; torkolatja ikrás: *Tok.* gömbölyű, 1-rekeszű, 5-nyílású.

nagy M! (*A. maxima*) tsészéje virágzás utánn a' toknál sokkal hoszszabbra nő: tőkotsánjánn ernyőgallérja 5-levelű. *Gyökérlev. rózsásonn a' földönn gyepelnek.*

gór M! (*A. elongata*) *a' nagytól abbann külömböz, hogy* virágzás utánn nem a' tsészéi hoszszabbodnak meg, hanem a' virág-kotsányok.

éjszaki M! (*A. septemtrionalis*) tsészéi a' virágnál rövidebbek, szegletesek: gyökérlev. lántsások, fogasok, kopaszok, fényesek.

gyapjas M! (*A. villosa*) tséſzéi gyapjasok: lev. ſzálas-lántsások, prémesek. (*Müköts*)

köd M! (*A. lactea*) tséſzéi a' virágnál rovidebbek: gyökérlev. ſzálasok, épélük: kotsányi a' gallérnál sokkal hoſzſzabbak. (*Ködvirág*)

tompalevelű M! (*A. obtusifolia W.*) tséſzéi ſzegletesek, ſzőrösödők: gyökérlevelei lántsások, vállba keskenyebbek, kopaſzok.

110. KANKALIN. (*PRIMULA*)

Virágz. ernyős, galléros: *Bokr.* nyaka hengeres; karimája kiterül, 5-karélyú; karélyai kitsípettek: *Bib.* gombos: *Tok.* 1-rekeſzű, felyűl tízfelé nyíló.

tavaszi K! (*P. veris*) lev. rántzosok, fogasok: bokr. homorú; nyaka-torkolatja hoſzſzúdad: tőkots. sokvirágú. *Az erdőkönn sárga virágú, a' kertekbenn pedig sokféle színű virágokkal pompázik, 's sokféle formájú levelekkel játszik. Van ollyan fajtája is, mellynek tőkotsánja a' föld alatt van, 's csak az ernyőjét botsátja fel.* (*Kásavirág, Sz. György virága, sárga Kükörits, Kesztyűvirág, Kankalin.*)

súgár K! (*P. elatior W.*) lev. rántzosok, fogasok, vállba és derékba ſzűkebbek: bokr. karimája lapos, torkolatja félgolyóbis forma; külső virági bókolók: tőkotsányi sokvirágúk. *Talám csak a' tavaszból válik. Van 1-virágú, van színes tészéjű fajtája is.*

lisztes K! (*P. farinosa*) lev. rántzosok, tsipkések, kopaſzok, alól liſztesek: tőkotsánjának ernyői felállók: bokrétái lapos karimájúk. *Virága veress.*

gyapjas K. (*P. villosa*) lev. laposok, kövérek, borzasok, apró fűréſzfogúk: tőkotsányi rövidek.

görnyakú K. (*P. longiflora*) lev. fűréſzesek, kopaſzok: ernyői konyák: bokr. igen hoſzſzú nyakúk.

enyves K. (*P. glutinosa*) lev. apró fűréſzfogúk, enyvesek, kopaſzok: ernyői kotsántalanok; galléri akkorák, mint a' virágok. *Vir. kék.*

tzifra K! (*P. auricula*) lev. húsosok, fűréſzesek, símák; tőkotsánja sokvirágú, a' leveleknél nem

nem igen hoſzſzabb: tséſzéi eggy kevéſſé liſztesek. *Ez az erdönn és hegyekenn veress vagy tarka virágú; a' kertekbenn pedig sokféle színekkel és levelekkel játszik.* (*Fulvirág*, *Órikel*, *Medveful.*)

apró K! (*P. minima*) lev. símák, fényesek, ékformák, sarlós fűréſzfogúk: tőkotsányi kevés virágúk. *Vir. testszín.*

éplevelű K. (*P. integrifolia*) lev. körkörösök, épélűk, kövérek, portzogóſzélűk: ernyői felállók: tséſzéi hoſzſzú-tsövesek, tompák.

111. NYAKPERETZ. (*CORTUSA*) *Bokr.* kerékforma, nyaka rövid; torkolatjánn kidüjjedt karika, 's azonn a' hímek: *Tok.* 1-rekeſzű, tojásdad; hegyinn 5-felé nyíló.

szívlevelű Ny! (*C. Mathioli*) lev. ſzívesek, nyelesek: tőkotsányi leveletlenek: tséſzéi a' bokrétánál rövidebbek.

veselevelű Ny. (*C. Gmelini*) lev. veseforma ſzívesek: tőkotsányi leveletlenek: ernyői minteggy 3-virágúk: tséſzéi a' bokrétánál hoſzſzabbak.

112. HARANGRONGY. (*SOLDANELLA*) *Bokr.* harangforma; karimája metélt, rongyos: *Tok.* 1-rekeſzű, a' hegyénn sokfelé reped.

bértzi H! (*S. alpina*) lev. veseformák, karélyos ſzabásúk: virági konyák, sallangjai fogasok: anyaſz. a' bokrétánál hoſzſzabb.

113. HULLÁNG. (*DODECATHEON*) *Bokr.* kerékforma vólna, de karimája hátratüremlett: *Hímjei* a' torkolatonn ülnek: *Tok.* 1-rekeſzű, hoſzſzúdad.

virginiai H. (*D. Meadia*) lev. hoſzſzúdad-körkörösök, tsavargósélű-fogasok: ernyői sokvirágúk, pongyolák; murvái tojáshoſzſzúk.

114. TÜRTSZIROM. (*CYCLAMEN*)
Bokr. kerékforma vólna, de karimája hátra türemlett: torkolatja kitsutsorodott: *Bogy.* tokbann van.

ligeti T! (*C. europaeum*) lev. kerekded-ſzívesek, tsipkések: gyökere nagy gumójú. *Tőkotsánya virágzás utánn öszvesodródik, 's gyümöltsét a' földbe elrejti.* (*Disznórépa, Disznókenyér, Földi-kenyér.*)

kereklevelű T. (*C. coum W.*) lev. kerekdedek, ſzívesek, épélűk.

115. ELETZKE. (*MENYANTHES*)
Bokr. 1-ſzirmú, rövidnyakú, rojtosſzélű, vagy borzas: *Bib.* 2-ágú: *Tok.* 1-rekeſzű a' tséſzébenn.

vízi E! (*M. nymphoides*) lev. kerekded-ſzívesek, épélűk: bokrétájának tsak karimája ſzőrös, rojtos. *Kabakja 1-rekeszű, magvai prémesek; virága sárga; vízbenn lakik.* (*Életzke*)

vidra E! (*M. trifoliata*) lev. hármasok: bokr. fellyűl sűrű ſzakállasok. *Vízbenn lakik: vir. fűzéres, testszín.* (*Vidrafű, keserű háromlevelű fű*)

116. TÓNYA. (*HOTTONIA*)
Bokr. gyertyatartóforma: *Hímjei a'* bokréta' torkánn: *Bib.* gombos: *Tok.* 1-rekeſzű.

tzittz T! (*H. palustris*) kotsányi gyűrűsök, eggyvirágúk: lev. apró-ſzárnyasok, vagy kétſzerſzárnyasok. *Vízbenn lakik.*

117. LIZINKA. (*LYSIMACHIA*)
Bokr. kerékforma: *Tok.* gömbölyű; a' hegyinn eggy ſzálka, 1-rekeſzű, 10-kopátsú: (*Vir. sárga*)

* *Sokvirágú kotsányosok.*

fűzén L! (*L. vulgaris*) ſzára elágazó: virágzása a' ſzárhegyénn ágasbogas, fürtös; lev. kettejével

jével, vagy hármával, vagy négyével is eggy gyűrűbenn. *Hímszálai alól öszvenőttek.* (*Füzény.*)

fejes L! (*L. thyrsiflora*) virági a' levéltövekről fejes bugákbann, *veresek, pettegetettek; lakik a' tavakbann.*

** *Eggyvirágú kotsányosok.*

pettegetett L! (*L. punctata*) kotsányi a' levéltövekenn eggyvirágúk: lev. alól feketével pettegetettek, 3, 4 eggy gyűrűbenn. *Bokrétájánn narants szín fóltok vagynak.*

bereki L! (*L. nemorum*) szára letsepűlt, gyökerező, 4-szegű: lev. tojáskerekek: kotsányi a' levéltövekenn. *Virága aranyszín.*

pénzlevelű L! (*L. nummularia*) szára letsepűlt, gyökerező: lev. szíves-kerekdedek. (*Innyújtó fű.*)

118. TIKSZEM. (*ANAGALLIS*)

Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* kerékforma: *Tok.* 1-rekeszű, derekánnnyíló.

piros T! (*A. arvensis*) szára megdűlő: lev. tojáskereklántsások: virága piros. (*Tyúkszem, Tyúkbegy, Tikszem, Tiktara, Kakuk-terjék.*) van kék virágú Fajtája is (*A. coerulea*)

széleslevelű T. (*A. latifolia*) szára felálló, lapított, 4-szegű: lev. szívesek, szárölelők. *Vir. kék, tövönn belől piros.*

gyenge T! (*A. tenella*) lev. tojáskerekek, hegyesek: virági hoszszú kotsányúk: hímsz. szórósök. *Virága piros, Lizinka termetű, de a' tokja derekánn nyílik.*

119. AZÁL. (*AZALEA*)

Bokr. harangforma, vagy töltséres, kevéssé kajszа: *Hímsz.* a' vatzokból nőttek: *Tok.* 5-*rekeszű.*

tsepült A. (*A. procumbens*) ágai széllyelterűltek, letsepültek: lev. tojáskerekek, behajlott szélűk. *Vir. testszín.*

120. LANGVIRÁG. (*PHLOX*)

Bokr. gyertyatartóforma: *Hímsz.* egyenetlenek: *Bib.* 3-ágú: *Tsész.* ſzegletes: *Tok.* 3-rekeſzű; rekeſzei 1-magvúk.

bugás L. (*Ph. paniculata*) ſzára magas, síma: level. ſzélesek, lántsások, igen apránn fűréſzesek: vir. sátorozó-bugások, sűrű virágúk. *Vir. sárgás violaszín, szörös nyakú.*

pettegetett L. (*Ph. maculata*) ſzára felálló, verhenyes, zölddel pettegetett: lev. hoſzſzúdad-lántsások, kopaſzok, érdes élük: fürtje a' ſzárhegyenn sátorozó. *Vir. violaszín.*

121. SZULÁK. (*CONVOLVULUS*)

Bokr. harangforma, vagy töltséres, rántzbaſzedett, kinyílása előtt öſzvesodrott-tsútsos-kúpos-hegyű; karimája 5- vagy 10-fogú vagy tsipkéjű: *Bib.* 2: *Tok.* 2-rekeſzű; rekeſzei 2-magvúk. *Magzatja a' vatzokba süppedt.*

* *Felfutó szárúk.*

kis Sz! (*C. arvensis*) lev. nyilformák, mind kétfelől hegyesek: kotsányi 1-virágúk, murvája a' virágtól távol esik. *Vir. fejér, vagy veres, vagy tarka.* (*kis Fulák, Szulák, Fojójú, Iszapfű.*)

nagy Sz! (*C. sepium*) lev. nyilformák, barna ſzélűk, a' vállok felől tsonkák: kotsányi 1-virágúk: murvái a' tséſze' tövénn, nagyok. *Vir. fejér.*

lisztes Sz. (*C. farinosus*) ſzára liſztes: lev. ſzívesek, vagy nyilſzabásúk, tsavargósélük: kotsányi 3-virágúk. *Vir. halovány piros.*

** *Gyalog-szárúk.*

füles Sz. (*C. siculus*) lev. ſzíves-tojáskerekek: kotsányi 1-virágúk: murvája 2 lántsás, nem a' kotsán' hanem a' virág' tövénn.

háromszínű Sz! (*C. tricolor*) lev. lántsás-tojáskerekek, kopaſzok: ſzára félredűlő: kotsányi 1-virágúk. *Vir. háromszínű: kék, sárga, fejér.*

gyö-

gyökerező Sz. (*C. repens*) lev. nyilformák, tompa vállúk: szára gyökerező: kokotsányi legtöbbször 2-virágúk.

122. PERKÁTA. (*IPOMOEA*)

Bokr. tőltséres, rántzbaszedett; kinyílás előtt öszvesodrott - tsúcsos - kúpos - hegyű: *Bib.* gombos, gömbölyű: *Tok.* 3 - néha 4-rekeszű. *Mind felfutó szárúk.*

skárlát P! (*I. coccinea*) lev. szívformák, kihegyzettek, a' nyélfelől szegletesek, alig fogasok: kotsányi sok virágúk; virág - karimáji 5 fogúk vagy metszésük. *Van arany szín virágú is.*

délignyitó P! (*I. violacea*) lev. szívformák, épélűk, nyelesek: virági a' kotsán hegyekenn tsomóbann; vir. karimái épek. *Vir. kék.* (*Perkáta, kék Folyófű*)

kétbibéjű P. (*I. sibirica P. Convulvus sibiricus Linn.*) lev. szívesek, kihegyzettek, simák: kotsányi 2-ágúk, 2-virágúk: bibegombja sárga, kétfelé válik. *Vir. fejér testszínre hajló.*

piros P! (*I. purpurea P. Convulvulus purpureus Lin.*) lev. szívesek, épek: kotsányi felállok: kotsánkái a' kotsan' hegyénn botúlók, konyúlók: tsészéi sömörösök, szőrösök. (*piros Harangfű, felfolyó Harangvirág.*)

tűzoktalpú P! (*I. Nil P. Convulvulus Nil Lin.*) lev. szívesek, 3-karélyúk: kotsányi a' nyeleknél rövidebbek. *Vir. kék vagy veres.*

tigristalpú P. (*I. pes tigridis*) lev. tenyeresek: vir. tsoportosok.

123. HÍMTSUKK. (*POLEMONIUM*)

Bokr. 5-hasábú, rövid nyakú; nyaka' tövét bezárják 5 pikkelyek, 's azokból nőnek a' hímek: *Bib.* 3-ágú: *Tok.* 3-rekeszű.

kék H! (*P. coeruleum*) lev. szárnyasok: vir. felállók: tsészéi a' bokréta' nyakánál hoszszabbak. *Virága kék vagy fejér.*

124. TSENGETYŰKE. (*CAMPANULA*) *Bokr.* haragforma a' magzat felett; fenekét bezárják 5 pikkelyek, 's azokból nőnek a' hímek: *Bib.* 3—5-ágú: *Tok.* 3—5-rekeſzű, megérvénn a' derekánn lyukadozik ki. *Többnyire mind kék virágú, ritkánn fejér.*

* *Síma levelűk.*

setétkék Ts! (*C. pulla*) ſzárai 1-virágúk: lev. tojáskerekek, tsipkések: virági bókolók.

tojásdad Ts. (*C. Zoysii W.*) ſzára minteggy 3-virágú: bokr. tojásdad-harangformák: lev. épélűk; gyökérlev. körkörösök, nyelesek; ſzárlev. nyeletlenek: virági bókolók.

kereklevelű Ts! (*C. rotundifolia*) gyökérlev. veseformák, néha hoſzſzúdadok, fogasok; ſzárlev. ſzálasok, épélűk. (*apró Harang virág, Tsengetyű virág.*)

szőrösſzárú Ts! (*C. pubescens W.*) *a' kereklevelűtől abbann külömböz, hogy* ſzára ſzőrös, és ſzárlevelei nyelesek.

lenlevelű Ts! (*C. linifolia W.*) *a' kereklevelűtől abbann külömböz, hogy* virági nagyobbatskák, tövönn ſzorosabbak: ſzára 1-virágú, néha eggy két 1-virágú ággal: lev. lántsás-ſzálasok, kevéssé ſzőrösök.

kárpátusi Ts! (*C. carpatica*) minden levelei nyelesek, ſzívesek, fűréſzesek: ágai tzérnaſzálúk, 1-virágúk.

terepély Ts! (*C. patula*) gyökérlev. lántsás-tojáskerekek, nyélrefutók; ſzárlev. nyeletlenek, súgárok: bugái pongyolák, 1-virágú kotsányokkal.

rapontz Ts! (*C. rapunculus*) ſzárlev. bodros ſzélűk; gyökérlev. lántsás-tojáskerekek: virágbugája tömött.

baratzklevelű Ts! (*C. persicifolia*) gyökérlev. viſzſzástojáskerekek, nyélrefutók; ſzárlev. lántsásſzálasok, kevéssé fűréſzesek, nyeletlenek, ritkások. (*öreg Harangvirág*)

tornyos Ts! (*C. pyramidalis*) lev. ſzívesek, fűréſzesek; ſzárlev. lántsások: ſzárai kákaformák, ágat-

ágatlanok: virági a' szároldalonn kotsántalan ernyőkbenn.

liliomlevelű Ts! (*C. lilifolia*) lev. lántsások, keménykék; szárlev. sarlófogú-fűrészesek: virágbugái konyák.

hajszál Ts! (*C. capillacea*) lev. tzérnaszálúk: virágbugája a' szárhegyenn, váltogató virágokkal.

** *Durva vagy érdes levelűk.*

széleslevelű Ts! (*C. latifolia*) szára hengeres, kartzolt, kopasz: lev. tojáskerek-lántsások, kétszeresenn fűrészesek: vir. a' levéltövekenn kotsányosok, felállók, nagyok.

tsalánlevelű Ts! (*C. urticaefolia W.*) szára szegletes, borzas: lev. tojáskerek-lántsások, nagy fűrész-fogasok: virági a' levéltövekenn kotsányosok, bókolók: tséfzéi borzasok. *alsóbb 's gyökérlev. szívesek.*

fűzött Ts! (*C. rapunculoides*) szára magános, szegletes, szőrös, ágas: lev. szíves-lántsások; a' felsőbbek nyeletlenek: vir. eggysoros tág fűzérbenn: tséfzéi hátratüremlettek.

ökörfarkú Ts! (*C. bononiensis*) szára felálló, ágasbogas: lev. tojáskerek-lántsások, nyeletlenek, alól érdesek: bugája hofszú.

pázsitos Ts! (*C. graminifolia*) szárai aprók: lev. pázsitosok, virági a' szárhegyenn tsomósok, gombosok.

villás Ts! (*C. Trachelium*) szára szegletes, verhenyes: alsóbb lev. hofszú-nyelesek, szívesek; a' felsőbbek alig nyelesek, lántsások: kotsányi 3-ágúk, 3-virágúk: tséfzéi prémesek.

bunkós Ts! (*C. glomerata*) szára magános, aligágas, kevéssé szőrös: levelei, az alsók nyelesek, hofszúdad-lántsások, szárközépenn nyeletlenek, szíves-lántsások; a' felsők szárölelők: bugája a' szárhegyenn tömött. *Bokr. belől szőrös.*

bugafős Ts! (*C. thyrsoidea*) szára ágatlan, borzas: vir. a' szárhegyenn tömött, borzas fürtbenn: lev. lántsás-szálasok.

vállas Ts! (*C. Cervicaria*) szára magános, serteszőrű: felső lev. szálasok, nyeletlenek, bodros szélűk

lűk: vir. kotsántalanok, a' ſzárhegyenn tsomóbann. (*Harangfű*, *Nyakfű*, *Tsengető*, *vállas Torokfű*, *erdei Répa.*)

*** *A' hátratüremlett tsészével befedett gyümőltsűk.*

kerti Ts! (*C. Medium*) ſzára magános, ágatlan, leveles: virági felállók: tokja 5-rekeſzű.

szakállas Ts! (*C. barbata*) ſzára araſznyi, ágatlan, a' közepénn eggy levél: vir. eggysorosok; bokr. belől ſzakállasok: tokja 5-rekeſzű.

fűzéres Ts! (*C. spicata*) ſzára borzas; ágai váltogatók; virági az ághegyekenn hoſzſzú fűzérekbenn, kotsántalanok, ritkások: lev. ſzálasok, épélük. *Az egész plánta fejér szőrökkel borzas.*

bértzi Ts! (*C. alpina*) ſzára ágatlan: lev. ſzálas-hoſzſzúdadok, borzasok: kotsányi a' levéltövekenn eggyvirágúk, kétmurvások.

pongyola Ts! (*C. sibirica*) ſzára ágatlan, vagy néha ágas: levelei ſzálasok, ſzárölelő-ſzabásúk: virágbug. ritkás, pongyola: tokja 3-rekeſzű.

fodros Ts! (*C. ligulata K.*) lev. fodrosok, borzasok, havadozott ſzélűk: vir. a' ſzárhegyenn gombosok.

hónye Ts! (*C. Speculum*) ſzára ſzéllyelterűlt, buglyos: lev. hoſzſzúdadok, tsipkés ſzabásúk: virági magánosok: tokja hoſzſzú, ſzegletes. *Bokr. gyertyatartó formához húz.*

felemás Ts! (*C. hybrida*) ſzára súgár, tsak tővönn ágas: level. hoſzſzúdadok, fodros-tsipkés-ſzélűk; vir. 3—4 eggy tsoportbann: tséſzéi a' bokrétánál nagyobbak: tokja hoſzſzú, ſzegletes. *Bokr. sokszor tsak a' tsészébenn marad, 's ott enyészik el, ki nem nyílik.*

repkény Ts! (*C. hederacea*) lev. ſzívesek, nyelesek, 5 karélyúk, kopaſzok: ſzára gindár: tokja felgolyóbisforma.

kétkétágú Ts. (*C. Erinus*) ſzára kétkétágú: lev. nyeletlenek, a' felsők ellenesek, háromhegyűk: bokr. a' tséſzénél kissebb.

125. RAPONTZ. (*PHYTEUMA*)

Bokr. kerékforma a' magzat felett, 5-hasábú;

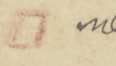

bú; hasábjai ſzálasok, pongyolák: *Bib.* 2- v. 3-ágú: *Tok.* 2- v. 3-rekeſzű, a' derekánn lyukad ki. *Bokrétája először hengeres kúpos, azutánn 5-hasábúvá leszsz, 's hasábjai a' hegyeknél öszveragadnak.*

félgombú R! (*Ph. hemisphaericum*) virággombja gömböjűded: murvái tojáskerekek: lev. ſzálasok, ſzinte épélűk, a' ſzárnál alig rövidebbek. *Bib. 3-ágú. Vir. kék vagy fejér.*

gombos R! (*Ph. orbiculare*) virággombja gömbölyűded: gyökérlev. ſzívformák; ſzárlev. nyeletlenek, fűréſzesek, hegyesek: murvái tojáskerek-lántsások. *Néha szárlev. épélűk. Vir. kék.*

erdei R! (*Ph. spicatum*) virágfűzérje hoſzſzú, nyúláng: gyökérlev. ſzívesek, kétſzeres fogasok, rozsdás vállúk. *Bib.* pelyhes, 3-ágú, tokja 2-rekeſzű. *Vir. kék, vagy halovány sárga.* (*erdei Rapontz*)

tojásdad R! (*Ph. ovatum W*) virággombja tojásdad: anyaſzára borzas, a' bokrétánál hoſzſzabb, kéthegyű: gyökérlev. ſzívesek, kétſzerfogasok. *Vir. vereslő kék.*

szőke R! (*Ph. canescens K.*) lev. nyeletlenek; az alsóbbak viſzſzás-tojáskerekek, fűréſzesek; a' felsők lántsások, épélűk: virági a' levéltövekenn fürtösök. *Violaszínűk.*

126. TZÉRNAKÜRT. (*TRACHELIUM*) *Bokr.* töltséres, tzérnaſzál nyakú, a' magzat felett: *Anyaszára* hoſzſzú: *Bib.* gombos: *Tok.* 3-rekeſzű, tövönn 3-lyukra nyíló.

kék Tz! (*Tr. coeruleum*) ſzára felálló, elágazó: lev. tojáskerekek, fűréſzesek, laposok: vir. sátorozók, vagy ernyősök.

127. SZÁMOLYA. (*SAMOLUS*) *Bokr.* gyertyatartóforma, a' magzat felett, 5-metſzésű; metſzései közt eggy eggy pikkely: *Hímjei* a' bokréta' nyakábann, a' ſzele-

letekkel általellenbenn: *Tokja* 1-rekeſzű, 5-fogú.

sziki Sz! (*S. Valerandi*) ſzára felálló: lev. viſzſzás-tojáskerekek: virágfürtje a' ſzárhegyenn felálló. *Vir. fejér, apró.*

128. LONTZ. (*LONICERA*)

Bokr. a' magzat felett 1-ſzirmú, nyakas, 5- v. 3-hasábú; hasábjai hol egyenlők, hol egyenetlenek: *Bogy.* 2- néha 3-4-rekeſzű, sokmagvú. *Tserje.*

* *Felfutó szárúk.*

jérikói L! (*L. Caprifolum*) bokr. ſzájatátott-ſzabású: felső level. öſzvenőtt-gallérozók; azoknak tányérjábann virági kotsántalanok, gyűrűsök hatával. *Az egész planta hamuszín zöld, vir. veres vagy fejér.* (*Jérikói Kózsa, Ketskeszakállfű, Szulák.*)

bübos L! (*L. Peryclimenum*) bokr. ſzájatátott-ſzabású: vir. a' ſzár és ághegyekenn gombosok: lev. öſzve nem nőttek. *Vir. veres, bogyói édesek, de mérgesek.*

** *Gyalogok, kétvirágú-kotsányosok.*

fekete L! (*L. nigra*) lev. körkörösök, épélűk, fiatal korokbann borzasok. *Pálhái tojáskerek-lántsások, murvái aszottak. Vir. veres.*

tatár L. (*L. tatarica*) lev. ſzívformák, tompák: bokr. ſzájatátott-ſzabású; felső ajaka 3 hasáb, a' középső 2-hegyű; alsó ajaka 1-hasáb. *Vir. fejér, v. testszín, murvái szálasok.*

Ükörke L! (*L. Xylosteum*) lev. tojáskerekek, ellenesek, épélűk, pelyhesek. *Murvái szálasok, széllyelnyílók: bogyói veresek, néha feketék, mérgesek, virága fejéres.* (*Kutya-tseresznye, veres Ükörke, ikeres Tseresznye.*)

szűkvállú L. (*L. pyrenaica*) lev. viſzſzás-tojáskerek-lántsások, vállba nagyonn keskenyek, símák: bokr. hasábjai egyenlők. *Murvái lántsások, a' magzatoknál nagyobbak.*

bér-

bértzi L! (*L. alpigena*) lev. körkörös-lántsások: bogyói öſzveforlak, 2-gojójúk. *Vir. sárga vagy fakó veres.*

kék L! (*L. coerulea*) bogyói öſzveforrtak, gömbölyűk, kékek. *Tserjéjének kérge sárga, vir. sárga.*

**** Sokvirágú kotsányosok.*

bogláros L! (*L. Symphoricarpos*) lev. nyelesek: virággombjai a' levéltövekenn kotsányosok: bokr. tsaknem harangforma.

fürtös L! (*L. Diervilla*) vir. a' ſzár- és ághegyekenn fürtösök: bokr. tőltséresek: lev. fűréſzesek. *Bogyója tokforma: vir. sárga.*

129. PORHONROJT. (*LOBELIA. Syngen. Linn.*)

Tsész. a' magzatra félig ránőtt; azonn felyűl 5-fogú: *Bokr.* a' magzat felett 1-ſzirmú, rövid nyakú, 5-egyenetlen-hasábú: *Porhonjai'* hegyei öſzvenőttek, alól ſzéllyelállanak: *Tok.* 2-3-rekeſzű.

skárlát P. (*L. Cardinalis*) ſzára felálló: lev. ſzéles-lántsások, fűréſzesek: nagy piros bársony virági a' ſzárhegyenn, soros fürtbenn.

violaszín P. (*L. siphilitica*) ſzára felálló: lev. tojáskerek-lántsások, kevéssé fűréſzesek: tséſzefogai hátratüremlettek: virági a' levéltövekenn és ſzárhegyenn, alig kotsányosok.

130. FÁJVIRÁG. (*IMPATIENS, Syng. L.*)

Tsész. 2-levelű, leeső: *Bokr.* 5-egyenetlen-ſzirmú; eggyik tsuklyás, mellynek sarkantyúja alól a' virág' tövénn kinyúlik: *Porhonjai'* hegyei öſzvenőttek: *Tokja* kipattan, kopátsai begöngyölődnek.

kerti F! (*I. Balsamina*) ſzára merőnn áll: kotsányi a' levéltövekenn eggyvirágúk, bokrosok: level. lántsások; a' felsőbbek váltogatók, sarkantyúja a' virágnál rövidebb. (*Kisasszony' paputtsa, Paputsvirág, Fájvirág.*)

üvegszárú F! (*I. nolitangere*) szára felálló, általlátszó, üres bélű, bötykös tzikkelyű: lev. tojáskerekek: virágfürtjei kétkétágúk. *Vir. sárga.* (*Hozzám ne nyúlj, engem ne bánts, Üvegszárú fű.*)

131. VIOLA. (*VIOLA. Syngen. Linn.*) *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-egyenetlen-szirmú; a' felső szirom sarkantyús, 's sarkantyúja hátúl a' tsészе-levelek közt kibúvik. *Porhonjai nem mindég vagynak öszvenőve, de mindég öszveállanak; 's a' végeik hártyákkal vagynak kitöldva, mellyek öszveragadnak. Tok.* 1-rekeszű, háromfelé nyíló. *A' kotsán megtekeredett, 's a' virág fonákúl áll.*

* *Száratlanok, tőkotsánosok.*

szárnyas V. (*V. pinnata*) levelei metéltek, sokrétűk; sallangjai karélyosok.

lántsás V. (*V. lanceolata*) lev. nyelesek, lántsások, tsipkések.

kankalin V! (*V. primulifolia*) lev. hoszszúkás-szívesdedek, nyélrefutók, tompák, tsipkések.

tavaszi V! (*V. odorata*) lev. szívesek: töve ostorindákkal terjedő. (*kék Viola, szederjes Viola, mártziusi Viola, Ivolya, Ibolya.*)

borzas V! (*V. hirta*) *a' tavaszitól abbann külömböz, hogy* levele szőrös, virága szagatlan, ostorindája nints.

posvány V! (*V. palustris*) lev. veseformák: tőkotsányi a' leveleknél nagyobbak, 's néha egy két levélke rajtok.

tsuklyás V! (*V. ambigua*) *a' borzastól abbann külömböz, hogy* szíves-tsipkés leveleinn, vállbann két tsukjásonn behajló karélyai vagynak.

** *Szárba indálók.*

sovány V! (*V. canina*) szára henyélő, idővel felegyenesedő: pálhái prémesek: lev. hoszszúdad-

szí-

ſzívesek, kopaſzok. *Vir. kék, fejér sarkú, néha egészenn fejér; néha a' felső virági szirmatlanok.* (*vad Viola, Aszszonykutzi.*)

kegyi V! (*V. montana*) ſzára felálló: lev. ſzívesek, hoſzſzúdadok: pálhái lántsások, tövönn bevagdaltak: kots. 3-ſzegűdedek. *Vir. kék; néha felső virági szirmatlanok.*

szirmatlan V! (*V. mirabilis*) gyökérlev. veseded-ſzívesek, tompatsipkések: tőkotsánya 3-élű, ſzirmatlan virágú (néha ſzirma is van); azutánn ſzárba indúl, 's a' ſzáránn ſzirmatlan virágok vagynak.

kétvirágú V! (*V. biflora*) ſzára 2-virágú: lev. veseformák, fűréſzesek.

háromszínű V! (*V. tricolor*) ſzára tövönn ſzegletes, 3-élű, buglyos: lev. hoſzſzúdad-tompák, tsipkések: pálhái ſzárnyasonn hasadtak: bokr. a' tséſzénél sokkal nagyobbak: bibéje gombos, felyűl kivőlgyelt ſzilkés. *Virága sárga fejér és kék színnel elegyes; a' kék szín ritkábbann látszik meg, de vagynak egészenn kékek is.* (*Tsászárszakáll, 3-színű viola.*)

apró V! (*V. arvensis P.*) *a' három-színűtől abbann külömböz, hogy* sokkal kissebb: bokr. a' tséſzénél alig nagyobb, fejér ſzínű fakó sárgával elegyes, 's sarkantyúja kékellő.

nagyvirágú V! (*V. grandiflora*) ſzirmai a'tséſzénél háromſzorta is nagyobbak, sárgák. *A' háromszínűből vált.*

132. MÉHPILIS. (*MIRABILIS*)

Bokr. tőltséres, alól ſzoros nyakú. Ez űl eggy gömbölyű (5-aprófogú) *Pilis*enn, melly a' magzatot magába zárja, 's utóljára a' magra ráhő, 's annak héjjává leſzſz: *Tsész.* a' pilis' tövénn 5-hasáb.

délignyitó M! (*M. Jalapa*) ſzára ſzéllyelágazó, buglyos: vir. az águegyekenn felállók, 6 's több eggy bokorbann; virága a' leveleknél nem hoſzſzabb. *Vir. veres, v. sárga, v. tarka. Magva fekete.* (*tsuda Töltséres, Tökvirág, Délignyitó.*)

hosz-

hoszszúnyakú M! (*M. longiflora*) *a' délignyitótól abban külömböz, hogy* bokrétája' nyaka igen hoſzſzú, hoſzſzabb a' levélnél, lekonyúló: lev. ſzőröskék. *Vir. fejér. Mindenik tsak estve nyílik ki, nappal elhúnyik. Mag. tarka.*

133. FARKKÓRÓ. (*VERBASCUM*) *Bokr.* tsillagos, eggy kevéssé egyenetlen: *Hímsz.* egyenetlenek, legtöbbſzör lekonyúlók, ſzőrösök, (veres vagy sárga pelyhekkel): *Tok.* 1- vagy leginkább 2-rekeſzű, 2-kopátsú. *Szára mind merőnn áll.*

ökör F! (*V. Thapsus*) ſzára felálló súgár, néha az aljánn ágazó; körösköríl fűzéresenn rakva sárga kotsántalan virágokkal; két alsó hímſzálai hoſzſzabbak, kopaſzok: lev. alól feljúl pelyhesek, ſzárrafutók. (*Ökörfark-kóró, Királygyertya, Gyapjúfű.*)

keskenylevelű F! (*Thapsoides*) *az elsőtől abbann külömböz, hogy* ſzára elágazó, lev. keskenyebbek, zöldebbek, kevésbé ſzárrafutók.

piroshímű F. (*V. Boerhaavii*) lev. lapitzkások, vállba keskenyebbek, kikanyargatottak, félbeſzárnyas ſzabásúk. *Vir. mint az ökör Farkkóróé, hímszálai pirosak.*

szőszevő F. (*V. phlomoides*) lev. tojáskerekek, alól felyúl molyhosok; az alsók nyelesek. *Vir. sárga, hímszálai pirosak.*

pamut F! (*V. floccosum K.*) ſzára fejér molyhos, (a' molyhok alatt veres) levelei tojáskerekek, tsaknem épélük: vir. a' ſzáróldalonn apró tsomókbann. *Tokjai gömbölyűk. Hímszálai fejér szőrűk. Vir. sárga.*

fedelékes F! (*V. lychnitis*) gyökérlev. nagy labodások; ſzárlev. tojáskerek, vagy ékforma hoſzſzúdadok, felfelé lassanként kissebbednek, 's a' ſzárat fedelekesenn borítják, a' legfelsők néha alól pillenpátyosok. *Vir. halovány sárgák; van fejér virágú is.*

fekete F! (*V. nigrum*) ſzára verhenyes: lev. ſzíves-hoſzſzúdadok, nyelesek, felyúl símák. *Vir. veressel pettegetett sárga vagy fejér.*

füst-

füstfogta F! (*V. ferrugineum W. rubiginosum K.*) lev. rántzosok, kevéssé gyapjasok; az alsók hoſzſzúdad-ſzívesek, kétſzeres tsipkések, a' felsők alignyelesek, eggyſzer tsipkések.

violaszín F! (*V. phoeniceum*) gyökérlev. tojáskerekek, tsipkések, rántzosok, rózsásonn a' földre feküſznek: ſzáránn 2—3 levelei ſzíves-lántsások: ſzép nagy violaſzín virági hoſzſzú ritkás fürtbenn a' ſzárra fűzve. (*kék molyfű, kékvirágú Ökörfark.*)

molyűző F! (*V. Blattaria*) lev. ſzárölelők, hoſzſzúdadok, kopaſzok: kotsányi magánosok a' levéltövekenn, ritka vigály fürtformát mutatnak. *Virága halovány sárga, vagy fejér.* (*Molyfű, Penészfű.*)

134. REDÖSZIROM. (*DATURA*) *Bokr.* töltséres, rántzbaſzedett 5 rántzokkal; rántzainál eggyeggy kitsiny fog: *Tsész.* tsőves, tág, hasas, 5-ſzegletű, lehúlló: *Tok.* 2-rekeſzű, 4-nyilású, vagy tövisses, vagy síma. *Mind mérgesek.*

gémórrú R! (*D. ferox*) magrejtői tojásdadok, tövissesek, felállók; négy végső tövisse igen hoſzſzú, öſzveáll.

maszlagos R! (*D. Stramonium*) ſzára kétkét-ágú, elágazási közt magrejtői tojásdadok, tövissesek, felállók: lev. tojáskerekek vólnának, de ſzegletesenn ki vagynak kanyargatva. *Vir. fejér.* (*Tsudafa, Maszlag, Tsattantó.*)

violaszín R! (*D. Tatula*) a' *maszlagostól abbann különböz, hogy* sokkal nagyobb; lev. ſzívformák, hegyes fogúk; virága halovány violaſzín. (*violaszín Tsudafa.*)

pompás R. (*D. fastuosa*) magrejtői tüske-bibirtsósok, gömbölyűk, konyák: lev. tojáskerek-ſzegletesek: ſzára verhenyes fejérrel pettegetett. *Vir. kivűl violaszín, belől fejér, néha tellyesedő.*

szemtelen R. (*D. Metel*) magrejtői gömbölyűk, tövissesek, konyák: lev. ſzívesek, kevéssé ſzőrösök: tséſz. hengeresek, merőnn állók. *Virága fejér.*

síma

síma R. (*D. laevis*) magrejtői felállók, tövistelenek.

szarvas R. (*D. cerratocaula P.*) magrejtői viſzſzástojásdadok, tövistelenek, letsüggők: lev. tojáskerek-lántsások: ſzára kétkétágú; ágai ſzarvformák. *Estve nyílik.*

135. TSALMATOK. (*HYOSCYAMUS*)

Bokr. tőltséres, tompa, kevéssé 5-metſzésű; metſzései közzűl eggy ſzélesebb: *Hímsz.* előre görbűlnek: *Tokja* kupakos, 1-rekeſzű. *Mérges.*

bolondító Ts! (*H. niger*) lev. ſzárölelők, kikanyargatott ſzélűk: vir. kotsántalanok félóldalú fűzérbenn. *Bokr. halovány, fekete tsíkokkal retzés; torka setét veres.* (*Beléndfű, bolondítófű, disznó Bab.*)

retzés Ts! (*H. reticulatus*) *a' bolondítótól abbann kűlömböz, hogy* ſzárlev. nyelesek, ſzívesek; a' felsők nyeletlenek.

fejér Ts! (*H. albus*) lev. nyelesek, kikanyargatott ſzélűk, tompák: vir. kotsántalanok. *Vir. torka setét veres, vagy zöld.*

aranyos Ts. (*H. aureus*) lev. ſzőrös nyelűk, karélyosok, apró fogasok: vir. kotsányosok, a' nyéltövek mellett: tokjai letsüggők. *Virága aranyszín sárga, setét veres torkú.*

pitzi Ts. (*H. pusillus*) ſzáratskája kunkorodott hegyű: lev. ſzálas-lántsások, fogasok; a' virágok alatt párosok: tséſz. tzövekesek, tövisses hegyűk. *Vir. sárga, fekete torkú.*

hólyagos Ts! (*H. scopolia*) lev. nyelesek, tojáskerekek, épek: tséſz. felfúvódott harangformák. *Vir. kivűl rozsdaszín, belől sárga.*

136. DOHÁNY. (*NICOTIANA*)

Bokr. tőltséres, karimája rántzbaſzedett, 5 rántzokkal: *Tsész.* tojásdad, állandó: *Hímsz.* előre görbűltek: *Tok.* 2-rekeſzű, 2-kopátsú, tetőnn nyíló.

közönséges D! (*N. Tabacum*) lev. rendesenn tojáskerek-lántsások, alig nyelesek, ſzárrafutók, ko-

kopaſzok. *A' mivelés által levele sokformájú lett; szélesebb vagy keskenyebb, hegyesebb vagy tompább, nyeles vagy nyeletlen, gatyás nyelű vagy gatyátlan nyelű. Nevezetes hasonfaja a'* Virginiai Dohány. *Ennek szára alatsony: lev. tojáskerek-hoszszúdad-lántsások, majd akkorák mint maga az egész plánta.*

kapa D! (*N. rustica*) lev. nyelesek, tojáskerekek, épélük, ſzőrösök: ſzirmai tompák. *Virága sárga.*

137. NADRAGULYA. (*ATROPA*)
Tsész. 1-tagú, 5-hasábú, tövönn gombos: *Bokr.* harangforma: *Hímsz.* felyűl ſzéllyelállanak: *Bogy.* 2-rekeſzű, a' nagy tséſze' közepénn űl. *Halálos méreg.*

altató N! (*A. Mandragora*) tőkotsánja 1-virágú. *Vir. kékes fejér, virágzik tavaszszal.* (*Nadragulya, Nagydrágula, Alomhozó fű, Bolondfű.*)

maszlagos N! (*A. Belladonna*) ſzárlev. tojáskerekek, épélük: kotsányi 1-virágúk a' levéltövekenn. *Bogyói feketék, virági veressek.* (*Nagyfű, Farkas-tseresznye, mérges tseresznye.*)

138. SZILKESARK. (*NICANDRA. P.*)
Tsész. 5-hasábú, 5-élesſzegű; ſzegletei tövönn hegyes fogra kitsípve: *Bokr.* harangforma: *Bogy.* ſzáraz, 3-v. 5-rekeſzű a' tág tséſzébenn.

hólyagos Sz! (*N. physaloides P. Atropa physal. Lin.*) ſzára kétkétágú, buglyos: lev. kikanyargatott ſzegletesek: kotsányi az ágtövekenn, 1-virágúk. *vir. halovány kék.*

139. PÁPONYA. (*PHYSALIS*)
Tsész. 1-tagú, 5-hasábú, tág: *Bokr.* kerékforma, rántzbaſzedett lemezű: *Hímszálai* 's *Porhonjai* öſzveállanak: *Bogy.* 2-rekeſzű, az öblös (ſzínes) tséſzébe zárva, tágonn áll.

alta-

altató P! (*Ph. somnifera*) ſzára tserjés, ágai egyenesek: virági tömöttek. *virága hasonlít a' Nadragulyáéhoz.*

piros P! (*Ph. Alkekengi*) ſzára fűnemű, tövönn ágazó: lev. nyelesek, párosok, épek, hegyesek. *Megérve tészéje és bogyója karmazsin piros.* (*Muhartz, Zsidó-tseresznye, Hólyagtseresznye, Vénus-köldöke, Kórontó fű.*)

140. TSUTSÓR. (*SOLANUM*)

Bokr. kerékforma, 5-ſzegű: *Porhonjai* tsútsosonn öſzveállanak; midenik porhon' hegyénn két orrlyuk: *Bogy.* 2-rekeſzű.

kláris Ts. (*S. pseudocapsicum*) tserjéje tövistelen: lev. lántsások, kikanyargatott ſzélűk: erny. kotsántalanok. *Bogy. Karmazsin.* (*Klárizsfa.*)

keserédes Ts! (*S. Dulcamara*) ſzára kapaſzkodó venyikés: lev. nyelesek, váltogatók; az alsók tojáskerekek, épélűk, a' felsők közzűl némellyek pillempátyosok, vagy dárdaformák: vir. bogernyósök, levélellenesek. *Szirma violaszín, porhonjai sárgák, bogyója veres.* (*Veres* v. *vízi Ebszőlő, Iszalag.*)

fakó Ts. (*S. bonariense*) ſzára kórós, görbegurba, fakó, fiatal korábann eggynéhány fúlánk rajta: lev. tojáskerek-hoſzſzúk, vagy kótalántsások, kikanyargatott tsavargós élűk, érdesek. *Vir. nagy fejér.*

nagybogyójú Ts. (*S. macrocarpon*) ſzára kemény, alatsony, újnyi vaſtag, síma tövistelen: lev. nagy-ékformák, tsavargós-élűk. *Vir. nagy kék, bogy. almányi.*

Kolompir Ts! (*S. tuberosum*) ſzára gindár, vaskos, letsepült, tövistelen: lev. ſzárnyasok; levélkéi épélűk: kotsányi elágazók: gyökere tsitsókás. (*Pityóka, Földi alma, Krumpér, Kolompír, Tsutsorka.*)

paraditsom Ts! (*S. Lycopersicum*) ſzára gindár, letsepült, tövistelen: lev. ſzárnyasok; levélkéi bevagdaltak: virág-fürtötskéje 2-ágú: gyökere nem tsitsókás. *Bogy. piros.* (*Paraditsom alma, szerelem almája.*)

veres

veres Ts! (*S. rubrum*) szára kórós, ágasbogas, tövistelen: lev. többnyire párosok, tojáskerekek, épélűk, nyélrefutók: kotsányi ernyős szabásúk. *Bogy. veres.*

fekete Ts! (*S. nigrum*) szára tövistelen: lev. fogasok, szegletesek, sokformájúk, leginkább tojáskerekek: fürtjei kétágúk, két óldalra lekonyúlók. *Bogy. fekete, néha sárga.* (*Ebszőlő, szép szőlő.*)

tojás Ts! (*S. Melongena*) szára tövistelen: lev. tojáskerekek, molyhosok: kotsányi letsüggők, botúlók. *Bogy. nagy, fejér, vagy zöldes, v. sárgás, v. violaszín, v. tarka.* (*Égyiptomi alma.*)

molyhos Ts. (*S. tomentosum*) szára tövisses, tserjés; tövissei túformák: lev. szívesek, tövistelenek, kevéssé tsavargós-élűk; fiatal korokbann piros lifztesek. *Bogy. narantsszín.*

141. PAPRIKA. (*CAPSICUM*)

Bokr. kerékforma, 5-szegű: *Porhonjai* tsútsosonn öszveállanak, nem lyukas végűk: *Bogy.* száraz, belől üreges.

török P! (*C. annuum*) szára fűnemű: kotsányi 1-virágúk: bogyói letsüggenek. (*Paprika, Törökbors, Kertibors.*)

khínai P. (*C. sinense*) szára tserjés; kotsányi párosok: bogy. tojásdadok, letsüggők: nyelei szőrösödők. *Bogy. sárga.*

142. FANZÁR. (*LYCIUM*)

Bokr. nyakas; torkát a' hímszálak' szőrei bezárják: *Bogyója* 2-rekeszű, sokmagvú. *Tserje.*

súgár F. (*L. afrum*) szára merőnn áll, könnyenn törő; ágai súgárok, tövissesek: lev. bokrosok, szálasok, vállbann szűkek.

pongyola F! (*L. barbarum*) szára henyélő, megdűlő, szegletes; ágai gindárok, letsüggők, néha tövissesek, lefekvők: tsész. 2-karélyú: bokr. szőrös-szélű: lev. lántsások.

görbegurba F! (*L. europaeum*) szára felálló, gindár: ágai hengeresek, görbegurbák, tövissesek: lev. lántsások, tekeredettek.

lila F. (*L. Boerhaaviaefolium*) szára tövisses: lev. tojáskerekek, épélük, kopaszok: vir. bugások. *Virága Lilaszín, igen jó szagú.*

143. BENGE. (*RHAMNUS*)

Tsész. nyakas vagy harangforma, belől színes, 4- v. 5-metszésű; minden metszés' tövénél eggy kis szirom-pikkely, (néha nints) 's az alatt a' hím: *Anyasz.* 1—3: *Bib.* 1—4: *Bogy.* 2—4-magvú, néha száraz. *Van kétlaki is. Tserje.*

Varjútöviss B! (*Rh. catharticus*) ágai tövissenn végződnek: vir. 4-metszésű, 4-hímű, többnyire kétlaki: lev. tojáskerekek. *Bib.* 4. *Ez sokszor Nősözvegy.* (*Varjútöviss, Ebtöviss, Festő kökény, hashajtó-kökény.*)

henye B. (*Rh. infectorius*) *a' varjútövisstől abbann különböz, hogy* tserjéje megdűlő, henyélő.

bértzi B. (*Rh. alpinus*) ágai tövisstelenek: lev. tojáshoszszú-lántsások, ikrás-tsipkés-élük: vir. 4-metszésű, kétlaki.

sziklai B. (*Rh. pumilus*) tövistelen, gyökerező, a' kőszikiákba ragad: lev. nyelesek, tojáskerekek, fűrészesek: vir. nősök.

kutya B! (*Rh. frangula*) tövistelen: lev. tojáskereklántsások, épélük: vir. nősök; bibéje eggyes. *Bogyója előbb veress, azutánn fekete.* (*Kutyafa, Büdösfa, Büdös-tseresznye.*)

tsillogó B! (*Rh. Alaternus*) tövistelen: lev. fűrészesek, alól és a' szélekenn fényesek: virági kétlakiak, vagy nősözvegyek; bib. hármas.

szárnyas B. (*Rh. Paliurus*) tövissfúlánkjai párosok, az alsó hátragörbűlt: vir. 3-anyások: bogy. száraz, tsontárforma, köröskörül hártyaszárnyas.

144. KALÁNFÜRT. (*CEANOTHUS*)

Bokr. 5-szirmú; szirmai kalánformák, zatskó-

kósok, bóltosok: *Bogy.* ſzáraz, 3-rekeſzű, 3-magvú. *Tserje.*

elatson K. (*C. americanus*) tserjéje alatson: lev. ſzíves-tojáskerekek, kihegyzettek, 3 villásinúk: virágbugái nyúlánk-kotsányúk, a' levéltövekről. *Vir. fejér.*

145. TSUTKALOM. (*CELASTRUS*) *Bokr.* 5-ſzirmú, kinyíló: *Magz.* a' vatzokba süppedt: *Tok.* 3-ſzegű, 3-rekeſzű: *Mag.* korſzovátosok. *Tserjés szárú.*

felfutó Ts. (*C. scandens*) tserjéje tövistelen, felfutó: lev. hoſzſzúdadok, kihegyzettek, fűréſzesek: virágfürtjei az águegyekenn. *Alsóbb virági Eggylakiak, a' felsők nősök.*

146. KETSKERÁGÓ. (*EVONYMUS*) *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* ſzínes, 5-ſzegű, 5-rekeſzű, 5-kopátsú; abbann magvai korſzovátosok. *Sokszor a' virágnak minden részéből ötödrészét kihagyja, 's 4-szirmú, 4-hímű. Tserje.*

tsikos K! (*E. europaeus*) vir. többnyire 4-ſzirmúk, 4-hímúk: kotsányi lapítottak, sokvirágúk: bibéi árformák, levelei kopaſzok. *Gyenge ágainn 4 fejéres tsikok mennek hoszszára, 's ugyan azok azutánn kitsutsorodnak, úgy hogy a' tserje 4-szegűnek, v. szárnyasnak, v. gatyásnak látszik. Korszovátja a' magról le nem válik.*

bibirtsós K! (*E. verrucosus*) vir. 4-ſzirmúk, 4-hímúk: tserjéjének kérge bibirtsós: kotsányi tzérnaformák, minteggy 3-ágúk: korſzovátjai húsosok, fellyűl ſzéllyelnyílók.

széleslev. K! (*E. latifolius*) vir. többnyire 5-hímúk: tserjéjének kérge síma: kotsányi tzérnaformák, sokvirágúk: tok. ſzárnyas ſzegletűk.

147. RIBISZKE. *a*) (*RIBES*)
Tsész. a' magzat felett, hasas, többnyire 5-metſzésű; annak karimájából nőnek ki 5-ſzirmai és hímſzálai: *Anyasz.* 2-ágú: *Bogy.* sokmagvú. *Tserje.*

veres R! (*R. rubrum*) felálló, tövistelen: fürtjei letsüggők: bogyói símák: vir. laposok; ſzirmai 2-fogúk: lev. 5-tompakarélyúk. (*veres szőlő, tengeri szőlő.*) *Van fejér-sárgás gyümőltsű fajtája is.*

kövi R! (*R. petraeum*) felálló, tövisstelen: virágzó fürtjei felállók; bogyói kevéssé ſzőrösök: vir. laposak: lev. karélyosok; karélyai kihegyzettek, bevagdalt-fogasok. *Vir. veres.*

bértzi R! (*R. alpinum*) tövistelen: fürtjei felállók: murvái a' virágoknál hoſzſzabbak: lev. alól fényesek. *Vir. legtöbbször kétlaki. Bogyói ízetlenek.*

fekete R! (*R. nigrum*) tövistelen: fürtjei ingadozók: vir. harangformák: lev. alól pettegetettek, bakbűzűk: bogy. feketék. (*bűzös szőlő, fekete tengeri-szőlő.*)

nyúltvirágú R! (*R. floridum W. pensylvanicum P.*) tövisstelen: fürtjei letsüggők: vir. hengeresek: murvái a' kotsánkáknál nagyobbak: lev. alól felyűl pettegetettek.

konya R! (*R. reclinatum*) kevéssé fúlánkos; ágai konyák; kotsányi 3-levelű murvások: gyümőltse piros.

Pöszméte R! (*R. Grossularia*) fúlánkos: nyelei prémesek: bogyói ſzőrösök, megérve sárgák. (*Egres, Pöszméte, Köszméte.*)

piszke R! (*R. uva crispa*) fúlánkos: bogyói símák: lev. kerek-karélyúk: murvái eggylevelűk.

148. BOROSTYÁN. (*HEDERA*)
Bokr. 5-ſzirmú; ſzirmai hoſzſzúdadok: *Tsészé-*

---

a) *A' Deák* Ribes*ből németül úgy esett a' lágyítás:* Ribeslein, Ribesl. *Ugyan azon* Ribes*ből magyarúl lészsz* Ribiſzke, *nem* Ribizli.

széje 5-fogú, körűlveſzi a' magzatot, melyből 1—5-magvú *Bogyó* leſzſz. *Virágzása ernyős, sokfogú gallérral. Tserje-szárú.*

Repkény B! (*H. Helix*) ſzára földönnfutó, a' fák' óldalainn felmáſz, beléjek gyökerezik: alsó levelei többnyire 3—5-karélyúk; a' felsők a' virág körűl tojáskerek-lántsások. (*fárafutó Borostyán, Repkény.*)

149. SZŐLŐ. (*VITIS*)

Bokr. 5-ſzirmú vólna; de ſzirmai a' hegyeknél öſzve vagynak ragadva, 's virágzáskor lehúllanak: *Bogy.* 1—5-magvú. *Szára Tserjés.*

bortermő Sz! (*V. vinifera*) lev. nyelesek, karélyosok, ſzegletekre kikanyargatva: minden levéllel általellenbenn eggy kotsán, a' melly vagy termő, vagy meddő; a' termő ſzéllyelágazik, 's billenges fürtté leſzſz; a' meddő 2-3-ágú kattsá válik. *A' mivelés által tsaknem számtalan sokféle formájúvá lett, 's még most is a' magról való vetés által lehet új fajtáit találni 's szaporítani. Talám ebből vált fajta a'*

Petrezselyem Sz! (*V. laciniosa*) lev. ötösök; levélkéi tzifránn ſzabdaltak.

150. POLYVAROJT. (*ACHYRANTHES*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* nints: a' *Magzatot* körűlveſzi 5-rojtoshegyű polyva vagy pikkely, 's azok közt váltogatva a' hímek: *Bib.* 2-ágú: *Mag.* 1 a' tséſzébe ſzütyőzve. *Szára Tserjés.*

durva P. (*A. aspera*) ſzára felálló: lev. viſzſzás-tojáskerekek, vállba elſzűkűltek: tséſzéi lefordúltak, a' fűzérhez nyomúltak. *Van tojáskerek levelű fajtája is.* (*A. fruticosa.*)

151. TARÉJFÜRT. (*CELOSIA*)

Bokr. 5-ſzirmú: *Tsész.* 3-levelű, ſziromfor-

ma-

má: *Hímszálait* tövönn eggy rántzos pót öſzvefoglalja: *Tok.* derekánn nyílik.

ezüstös T! (*C. argentea*) lev. lántsások; kaſzaforma pálhákkal: kotsánya ſzegletes: fűzéri aſzottasok, fejér ſzínűk. *Van hajszál levelű fajtája is.*

gyöngyös T! (*C. margaritacea*) *az ezüstöstől abbann külömböz, hogy* lev. tojáskerekek.

üstökös T! (*C. cristata*) lev. hoſzſzúdad-tojáskerekek: kotsánja hengeres, kartzolt: fűzérje hoſzſzú. *Van szélesebb 's keskenyebb levelű. Fűzérje pirosló sárgás.* (*tarélyos Bársonyvirág.*)

bársony T! (*C. coccinea*) lev. tojáskerekek, súgárok, kövérek: ſzára barázdás: fűzérje taréjos, sokrétű. *Vir. piros-bársonyszínű.* (*piros Bársonyka.*)

152. TSÉSZEPORTZ. (*ILLECEBRUM*)

Tsész. 5-levelű, portzogóforma, ſzínes; levélkéi bóltos hegyűk: *Bokr.* nints: *Tok.* 5-kopátsú, 1-magvú.

gyűrűs Ts. (*I. verticillatum*) ſzára gindár, henyélő: lev. kerekdedek: vir. gyűrűsök, leveletlenek.

153. BÖGRETOK. (*THESIUM*)

Tsész. 1-tagú, a' magzatot befedi, 's annak tokjává leſzſz; a' magzat felett leginkább 5-hasábú, belől ſzínes, 's az óldalából nőnek ki 3—5 hímek: *Bokr.* nints: *Magva* vagy *Makkja* 1.

lenlevelű B! (*Th. linophyllum*) ſzára felálló: virágbugája leveles: lev. ſzálasok: tséſz. 5-hasáb: minden porhont két hímſzál tart.

bértzi B! (*Th. alpinum*) ſzára megdűlő: virágfürtje leveles: lev. ſzálasok: hímſzála 's tséſzefoga legtöbbſzör 4, néha tsak 3.

154. METÉNG. (*VINCA*)

Bokr. gyertyatartóforma; karimája 5-hasábú;

bú; hasábjai kajszánn tsonkák: *Bib.* eggy lapos karika, mellynek közepéből kinő eggy kis gomb: *Magv.* két felálló hegyes Tűszőbenn, koszorútlanok. *Tekeredett.*

Börvén M! (*V. minor, seu pervinca*) szárai letsepűltek, gyökerezők: lev. lántsás-tojáskerekek: kotsányi 1-virágúk. (*Bervéng, Börvény, Meténg, szászfű, Lontz, erdei Puszpáng, földi Borostyán.*)

Lontz M! (*V. major*) a' *Börvéntől abbann külömböz, hogy* szára felálló, félre dűlő.

szász M! (*V. herbacea K.*) szára letsepűlt: lev. hoszszúdad-lántsások: tsészéi szemszőrösök: kotsányi 1-virágúk.

rózsás M! (*M. rosea*) szára felálló, tserjésedő: lev. ellenesek, lántsás-tojáshoszszúk; nyelei tövönn 2-sertéjűk: vir. kotsántalanok, párosok, a' levéltövekenn. *Virága szép rózsaszín, setét veres közepű.*

155. TOROKROJT. (*NERIUM*) *Bokr.* tőltséres; karimája 5-hasábú; hasábjai szélesek, tompák, kajszák; a' torkolatjánn rongyos pilis: *Porhonjai* nyilformák, öszveállók, hajszál végűk, a' bibéhez ragadnak: *Magvai* két felálló hegyes tűszőbenn, koszorúsok. *Tekeredett.*

Oleánder T. (*N. Oleander*) fájánn lev. szálas-lántsások, inasok, mindég zőldek, bőrformák, vir. az águegyekenn; tsészéi berzedtek: pilisei három hegyűk. *Virága piroslo, néha tellyes.*

szagos T. (*N. odorum*) az *Oleándertől abbann külömböz, hogy* pilisei sokhasábú rongyos-rojtosok.

KÉTANYASOK.

156. TEKERTS. (*PERIPLOCA*) *Bokr.* kerékforma, 5-hasábú; hasábjai szél-

lyel

lyelnyílók, ſzálasok, tompák; torka' tövénn bögreforma 5-fogú Pilis, a' nemzőréſzeket borítja; kinyúlik belőle 5 kis serte: *Anyasz.* 2, fellyűl eggyé leſzſz, 5-ſzegü gombos bibével: *Mag.* két-hasas-hoſzſzúdad fellyűl öſzveragadt tűſzőbenn, koſzorúsok. *Tekeredett.*

görög T. (*P. graeca*) ſzára gindár, tserjés: lev. tojáskerek lántsások, ellenesek, nyelesek; vir. a' ſzárhegyenn; belől ſzőrösök. *Vir. setét veres, metszéſci zöldes-sárga szélük.*

157. TZINKA. (*CYNANCHUM*) *Bokr.* kerékforma, 5-hasábú; hasábjai ſzéllyelnyílók, egyenlők (eggy fajbann felállók): *Himjei* öſzvenőttek, eggy húsos, taplós 5-fogú hengerkébe, melly a' bokréta' torkát belepi, bezárja: *Magv.* két hegyes Tűſzőbenn, koſzorúsok. *Tekeredett.*

hegyes Tz! (*C. acutum*) ſzára felfutó: lev. ſzíves hoſzſzúdadok, hegyesek, kopaſzok; bogernyői a' levéltövekenn. *Vir. fejér.*

méregölő Tz! (*C. vincetoxicum P. Asclepias vincetox. Linn.*) ſzára felálló: lev. ellenesek, nyelesek, ſzíves-tojáskerekek, vállba prémesek; nyelei és gerintzei ſzőröskék: bogernyői a' levéltövekenn. *vir. fejér* (*Fetskegyökér, méregölő fű, Eskuláp' füve.*)

fekete Tz. (*C. nigrum P. Asclepias nigra Linn.*) ſzára fellyűl futó ſzabású; lev. tojáskerekek, vállba prémesek. *Bokr. megfeketedik.*

158. APOTZÍN. (*APOCYNUM*) *Bokr.* harangforma, 5-metſzésű, a' magzatot körűlveſzi 5 ikra-pilis; azok közt váltogatva a' hímſzálak: *Porhonjai* a' bibébe ragadtak: *Magv.* két hoſzſzú-ſzálkás Tűſzőbenn, rövid koſzorúsok. *Tekeredett.*

lepkefogó A. (*A. androsaemifolium*) ſzára felálló: lev. tojáskerekek, vagy ſzívesek: veres tsíkos virági a' ſzárhegyenn, bogernyőbenn. *A' lepke és dongó, szívó orrát az ikrák közzé dugja, 's ezek az ingerlés által összehúzódvánn, oda fogják az orrát.*

lapított A. (*A. venetum*) ſzára és ágai kevéssé lapítottak: lev. tojáskerek lántsások, kihegyzettek, kopaſzok: bogernyői a' levéltövekenn fejér virágúk.

159. KREPÍN. (*ASCLEPIAS*)

Bokr. 5-hasábú; hasábjai legtöbbſzör hátratüremlettek: *Hímjei* eggy tojásdad-húsostaplós tsomóba nőttek, 's a' magzatot elfedik: E' körül 5 tsuklyás Pilis, mindenikből eggy kis sarkantyú nő ki. *Magv.* két hasas-kihegyesedő-Tűſzőbenn, koſzorúsok. *Tekeredett.*

pamut K! (*A. syriaca*) ſzára ágatlan, hengeres: lev. tojáshoſzſzúk, alól molyhosok: virágernyője a' ſzárhegyenn bókoló. *Mag-koszorúival pamut gyanánt élnek. vir. veres*

selyem Kr! (*A. amoena*) ſzára kevéságú, felyűl eggy kevéssé öſzvenyomott: lev. tojáskerek-lántsások, alól ſzőröskék: virágernyője a' ſzárhegyenn feláll. *Vir. szép veres.*

160. PORTZIKA. (*HERNIARIA*)

Tsész. 5-hasáb, belől ſzínes: *Bokr.* nints: *Hímszálai* közt állanak más 5 herélt hímſzálak: *Magva* 1. *Némelly faj néha 4-hasábú, 4-hímű.*

síma P! (*H. glabra*) földre tsepűlt ſzára ágas bogas: lev. aprók, kopaſzok: virági apró tsomókbann. sárgások (*kis Portsfű.*)

borzas P! (*H. hirsuta*) *a' símától abbann külömböz, hogy* borzas, 's virágtsomói kevesebb virágúk.

tserjés P. (*H. fruticosa*) szára tserjés: lev. viszszástojáskerekek, hegyesek, borzasok: virági apró tsomókbann, mindég 4-hasábúk, 4-hímük.

161. LIBATOPP. (*CHENOPODIUM*) *Tsész.* 5-hasábú, 5-szegű; hasábjai teknősök: *Bokr.* nints: *Magva* kerek, lelapított, a' tsészébe zárva. *Némelly fajbann az Anyaszár 3-ágú.*

paréj L! (*Ch. bonus Henricus*) lev. 3-szegűk, nyilformák, épélűk, alól lisztesek: szár- és águegyeinn fűzérbugái leveletlenek: virági a' fűzérenn apró tsomókbann. (*Kenőfű, vad Spinátz.*)

telekes L! (*Ch. urbicum*) lev. 3-szegűk, váltogatók, kevéssé fogasok, nem lisztesek: fűzérjei tömöttek, súgáronn 's a' szárhoz nyomúlva állanak.

veres L! (*Ch. rubrum*) lev. szívformánn 3-szegűk, fogasok, tompák, kövérek, fényesek; némellyek kikanyargatott élűk: fürtjei felállók, elágazók, levelesek, a' szárnál rövidebbek. *Őszfelé megveressedik.* (*veres Laboda.*)

gáti L! (*Ch. murale*) lev. tojáskerekek, egyenetlenfogasok, világos zöldek, fényesek: fürtjei sátorozók, leveletlenek: ágai terepélyek. (*Lúdláb, Laboda.*)

késői L! (*Ch. serotinum*) lev. kótalántsások, kikanyargatott fogasok, rántzosok, kopaszok, mind egyenlő formájúk, világos zöldek: fűzérjei az águegyekenn.

fejér L! (*Ch. album*) lev. kótaforma-3-szegűk: vállba épélűk, egyébütt kirágott élűk, alól lisztesek; felső levelei hoszszúdadok: fürtjei felállók, tömöttek. *Mikor megérik fejér. Néha minden levelei lántsások.* (*Ester-paréj.*)

zöld L! (*Ch. viride*) lev. kótalántsások, kikanyargatott fogasok: águlev. lántsások, épélűk, itt ott eggy két fog rajtok: szára zöld, szegleteinn veréslő: fürtjei tzérnaszálúk, elágazók, tsaknem leveletlenek.

pokolvar L! (*Ch. hybridum*) lev. ſzívformák, ſzegletesek, 6—10 nagy fogakra kikanyargatva, kihegyzettek: fürtjei elágazók, leveletlenek. *ha a' paréj közzé szedik, 's a' sertéseknek és teheneknek adják; azok tőle megdöglenek. Illyen ártalmas a' veres L. is.* (*pokolvarfű*)

Rubiánka L! (*Ch. Bothrys*) lev. hoſzſzúdadok, kikanyargatott élűk, néha ſzárnyasonn kikanyargatva, kevéssé enyvesek: fürtjei sokágúk, leveletlenek. (*Fürtösfű, Fodorka, Bajfű, Szőlőfű, Rubiánka, Ribijánkó.*) *Nagy szagú.*

mirha L! (*Ch. ambrosioides*) lev. lántsások, fogasok: fürtjei levelesek, ágatlanok. (*Mirhafű*)

fakó L! (*Ch. glaucum*) lev. tojáskerek-hoſzſzúdadok, tsavargós élűk, húsosok, felyűl zőldek, alól hamvasok: fürtjei levelesek, ágatlanok, tömöttek.

büdös L! (*Ch. vulvaria*) lev. kótaforma-tojáskerekek, épélűk: virági a' levéltövekenn tsoportosok. (*büdös Laboda, kutya Laboda.*)

sokmagvú L! (*Ch. polyspermum*) ſzára megdűlő: lev. tojáskerekek, épélűk: bogernyői a' levéltövekenn kétkétágúk, leveletlenek: vagynak eggyes virági is a' levéltövekenn.

seprő L! (*Ch. Scoparia*) lev. ſzálas-lántsások, laposok, épélűk, prémesek: virági tsomósok a' levéltövekenn. (*kerti seprő*)

162. MAGLAPÉL. (*ATRIPLEX. Polyg. L.*) Virági felemások, nősök, és nőstények ugyan azon tövönn.

NŐSVIR. *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* nints: *Magv.* 1, kerek, lelapított.

ANYAVIR. a' nősök között: *Tsész.* 2-levelű; lev. a' nősénél sokkal nagyobbak: *Bokr.* nints: *Mag.* 1, kerek, éllel áll, az öſzvelapúlt tséſzébenn.

ezüst M. (*A. Halimus*) ſzára tserjés: lev. 3-ſzegletűk, húsosok, ezüstösök, télenn is zőldek.

szagos M. (*A. odorata P.*) ſzára tserjés; ágai ſzegletesek: lev. nyelesek, dárdaformák, ham-

vas-fakók: fűzérje vastag, kövér, ágatlan. *Sárgadinnye szagú.*

fakó M. (*A. glauca*) szára tserjésedő, henyélő: lev. tojáskerekek, nyeletlenek, épélk; az alsóbbak kevéssé fogasok.

rózsás M! (*A. rosea*) lev. hamvasok, fűréfzesek, mélyenn kikanyargatottak: gyümöltsei 4-szegletűk, rózsafzínűk, fogasok.

kerti M! (*A. hortensis*) szára felálló: lev. 3-szegletűk, rövid nyelűk, kihegyzettek, halovány sárgák. (*német Paréj, laboda Paréj, ízetlenfű.*) Ennek fajtája:

veres M! (*A. hortensis rubra*) lev. nyelesek, szívformák, épélűk, setét veresek.

szakállas M. (*A. hastata*) szára felálló: nőstény tséfzéi nagyok, hártyaformák, retzések, hofzfzú sertefogúk.

kihegyzett M! (*A. acuminata K.*) lev. 3-szegű dárdások, mind a' 3 szegletei kihegyzettek: nőstény tséfzéi épfzélűk, símák.

fényes M! (*A. nitens W.*) lev. 3-szegű-dárdások, kikanyargatott fogasok, alól ezüstösök: nőstény tséfz. tojás-kerekek, épélűk.

aprómagú M! (*A. microsperma W.*) lev. 3-szegű-dárdások, hegyesek, aligfogasok: nőst. tséfz. igen aprók, tojáskerekek, hegyesek, épélűk.

úti M! (*A. patula*) lev. 3-szegű-dárdások, kihegyzettek, alig fogasok: nőst. tséfz. kótaformák, fogashegyűk, lapjai egykevéssé fogasok.

parti M! (*littoralis*) lev. mind szálasok, épélűk, néha fogasok.

163. TZÉKLA. (*BETA*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* nints: *Magva* veseforma, a' tséfze' fenekénn alól, a' vatzokba dugva.

veres Tz! (*B. vulgaris*) virági tőmött tsoportokbann: alsó lev. tojáskerekek: tséfzelevelei tövönn fogasok: gyökere veres. (*veres Répa, Tzékla*)

fejér Tz! (*B. Cicla*) virági hármasok a' hofzfzú fűzérekenn: gyökérlev. nyelesek; szárlev. nyeletlenek. (*fejér Tzékla.*)

hé

háromanyás Tz! (*B. trigyna K.*) *a' fejértől abbann külömböz, hogy* anyaszára 3, és tséfzéje fzínes, bokrétaforma.

164. SAVAR. (*SALSOLA*)

Tsész. 5-levelű, fenekébe a' magot bezárja: (némelly fajokbann a' tséfze' karimája virágzás utánn hártyásonn kinő) *Bokr.* nints: *Anyasz.* 2, 3: *Magv.* tsigaformánn kunkorodott.

Kamborz S! (*S. Kali*) fzára henyélő, tövönn fzéllyelágazik: lev. árformák, húsosok, tövishegyük: tséfzéi a' levelek' tövénn kerek hasábúk, virágzás utánn fzéles karimájúk. (*Szükségfű, Kamborz.*) *A' legszárazabb nyárbann legbővebbenn terem a' következendővel eggyütt.*

ballagó S! (*S. Tragus*) fzára felálló, tövönn fzéllyelágazó: lev. árformák, tövishegyük: tséfz. a' levéltövekenn, tojáshofzfzú-hasábúk: virágzás utánn karimájok kilapúl. (*Ördögszekér, Ballagó, Balla.*)

rózsás S! (*S. rosacea*) fzára felálló, fzéllyelágazó: lev. árformák, kúposok, tövisshegyük, minden virág alatt hármasok: tséfzehártyái pirosak.

Szaka S! (*S. Soda*) fzára felálló, tövönn elágazó, terepély: lev. húsosok, hamvasok, tövistelenek, 2-3 zöld tsíkokkal; tövönn hártyás általlátfzók.

sós S! (*S. salsa*) fzára félre hajló, ágasbogas, verhenyes: lev. húsosok, felyül laposok, tövistelenek: vir. minden levéltövönn többnyire 3 eggy bokorbann: tséfzehasábjai húsosok, gömbölyük, általlátfzók, bogyót mutatnak. Ennek fajtája az

apres S! (*S. americana P.*) fzára földre terült, ágai földfzínt terepélyek: vir. az ágakonn, tsomós füzérformábann: tséfzéi a' virágzás utánn meghúsosodnak, apró tsoportos bogyó formára.

homok S! (*S. arenaria P.*) ſzára felálló, tövönn elágazó; ágai letsepűltek, ſzéllyelterűlnek: lev. ſzálasok, ſzőrösök, tövistelenek: tséſz. virágzás utánn kinő, 5 hoſzſzúdad ſzálas hártyákra.

letsepűlt S! (*S. prostrata*) ſzára tserjésedő, letsepűlt, ágai tzérnaformák, felnyúlók: lev. ſzálasok, ſzőrösök, tövistelenek: vir. kettejével hármával eggy bokorbann.

hamvas S! (*S. cinerea K.*) ſzára fűnemű, felálló; ágai terepélyek, felegyenesedők: lev. ſzálasok, tompák, kövérek: virági a' levéltövekenn kettejével hármával: kinyűlt tséſzehasábjai válusok.

165. BODONPÓT. (*GOMPHRENA*)

Bokr. 5-ſzirmú, ſzáraz, gyapjas, tséſzeforma; kivűl rajta tséſze gyanánt 3 pikkely; mellynek két nagyobbja ormósonn öſzveáll: középenn eggy bodonforma tső, az öſzvenőtt hímſzálakból; fellyűl 5-fogú; annak torkolatjánn a' porhonok: *Tok.* 1-magvú: *Anyasz.* 1, kétágú.

gombos B. (*G. globosa*) ſzára felálló: lev. tojáskereklántsások: virággombjai magánosok; kotsánjai 2-levelűk. *Vir. veres.*

166. SZILFA. (*ULMUS*)

Tsész. 5-metſzésű: *Bokr.* nints: *Gyümöltse* lapos Leppendék. *Van* 4—8-*hímes is.*

síma Sz! (*U. campestris*) lev. félfarúk, kétſzeresenn fűréſzesek: vir. tömöttek, tsaknem kotsántalanok: fájának kérge síma, fejéres. (*Szilfa, Alásfa.*)

kérges Sz! (*U. suberosa*) a' *símától abbann különböz, hogy* ágainn kérges taplós ormók mennek végig, 's virági többnyire 4-hímők.

nyőltzhímű Sz! (*U. effusa*) virági kotsányosokká leſznek, mikor a' fa kileveledzik: hímje 8.

amérikai Sz. (*U. americana*) lev. félfarúk, eggyſzeresenn fűréſzesek. *Van vereſségű, fejérágú, tsüggőágú fajtája is.*

167. TZELTIS. (*CELTIS. Polyg. Lin.*)
Virági felemások; nősök és hímek ugyan azon fánn.

Nősvir. *Tsész.* 5-hasáb: *Bokr.* nints: *Anyasz.* 2, széllyeláll: *Gyüm.* tsontár.

Hímvir. a' nősöknél alább; ollyanok mint a' Nősök, de anyátlanok. *Néha a' tsésze 6-hasábú, 's akkor a' hímszál is 6. Fa.*

déli Tz! (*C. australis*) lev. tojáskerek-lántsások: virági magánosok. *Gyümöltse fekete, télenn érik; fája fekete.*

napnyúgoti Tz! (*C. occidentalis*) lev. félfarú tojáskerekek,, fűrészesek, kihegyzettek; az alsók hármasok, a' felsők eggyesek: gyümőltsei eggyesek.

sárgamagvú Tz. (*C. Tournefortii P.*) lev. apró tojáskerekek, tsipkés fűrészesek, félfarúk; fiatal korokbann szívesdedek.

szívlevelű Tz. (*C. cordata P.*) lev. félfarúk, szívesek, kihegyzettek, kevéssé pelyhesek, hegyes fűrészfogúk: kotsányi 2-virágúk.

168. LIKAGYÁN. (*SWERTIA*)
Bokr. kerékforma 5 v. 6-metszésű; minden metszés' tövénn a' torkolatnál két lyuk: *Tok.* 1-rekeszű, 2-kopátsú.

kék L! (*Sw. perennis*) szára ágatlan: gyökérlev. tojáshoszszúk: vir. fűzéres-bugások: kotsányi 4-szegűk, árformák: vir. 5-metszésűk. (*Szederjes virági fekete pontokkal pettegetettek.*)

169. TARNITS. (*GENTIANA*)
Tokja hoszszúdad, hengeres, 1-rekeszű, 2-kopátsú; a' magvatzkok a' kopátsokra hoszszára nőttek: *Bokr.* 1-szirmú, nyakas; karimája 5-metszésű (némelly fajokbann 4-metszésű), és vagy harang, vagy kerék, vagy töltsérforma. *Anyaszára* 1—2.

* *Harangszabású bokrétások.*

sárga T! (*G. lutea*) vir. gyűrűsök; gyűrűi bogernyőszabásúk: bokr. többnyire 5-metszésűk, kerékformák, sűrűnn pettegetett sárgák: tészéi burok szabásúk. (*Entziána, keserűgyökér*)

ragyás T! (*G. pannonica*) vir. gyűrűsök: bokr. harangformák, minteggy 6-metszésűk, metszései tojás-kerekdedek, tompák, sűrűnn pettegetettek: tészéi bőrformák, tsonkák.

pettegetett T! (*G. punctata*) *a' rágyástól abban különböz, hogy* bokréta-metszései hegyeskék, 's tészéi hártyaformák.

fetske T! (*G. asclepiadea*) vir. a' levéltövekenn kotsántalanok: bokr. harangformák, 5-metszésűk: lev. tojáskerek-lántsások, szárölelők. *Virága kék.*

hideg T! (*G. frigida W.*) vir. a' szárhegyenn többnyire párosok: bokr. harangformák, 5-metszésűk; metszései tompák: lev. szálas hoszszúdadok, inatlanok.

Kornis T! (*G. Pneumonanthe*) vir. kotsányosok, ellenesek: bokr. harangformák, rántzoltak, 5-metszésűk, lev. szálasok, tompák. *Virága kék, belől homályos sárgával vagy fejérrel pettegetett.* (*Kornisfű*)

** *Töltséres bokrétájúk.*

tavaszi T! (*G. verna*) bokr. 5-metszésű, a' szárnál nagyobb: lev. tojáskerekek, hegyeskék; szárlevelei a' gyökérleveleknél nagyobbak. *Van a' virágnál nagyobb szárú fajtája is.*

ormós T. (*G. utriculosa*) bokr. 5-metszésű, gyertyatartóforma: tészéi rántzos ormósok: szárlevelei lapitzkások.

Földepe T! (*G. Centaurium*) bokr. 5-metszésű, tőltséres: szára 's virágbugája kétkétágúk: anyaszára eggy. (*Földepe, kis Tzentauria, százforintos fű, kis ezerjófű.*)

havi T. (*G. nivalis*) bokr. 5-metszésű, tőltséres: ágai váltogatók, 1-virágúk: szárlev. lántsások, a' felsőbbek nagyobbak.

törpe T. (*G. pumila*) szára tövönn bokros, eggyvirágú: bokra 5-metszésű, töltséres; metszései kevéssé fűrészesek: lev. lántsás-szálasok.

német T. (*G. germanica W.*) bokr. 5-metszésű, szőrös torkú, gyertyatartóforma; metszései tojáskerek-hegyesek: lev. tojáskerek-lántsások: ágai a' tzikkelyeknél hoszszabbak.

őszi T! (*G. Amarella*) *a' némettől abbann különböz, hogy* metszései lántsások: ágai a' tzikkelyeknél rövidebbek: lev. lántsások. *v. piros.*

*** *4-metszésű bokrétások.*

mezei T! (*G. campestris*) bokr. 4-metszésű, szőrös torkú, gyertyatartóforma: tsészéje' két szeletei nagyok. *vir. piros.*

prémes T. (*G. ciliata*) bokr. 4-metszésű; metszései fűrészesek, prémesek: lev. lántsások és szálasok: szára görbegurba szegletes.

keresztes T! (*G. cruciata*) vir. gyűrűsök, kotsántalanok: bokr. gyertyatartó formák, 4-metszésűk, kinyilt torkúk: szárai 2-élűk, tövönn vékonyabbak. *Vir. piros.*

170. FILLIS. (*PHYLLIS*)

Tsész. 2-levelű; a' magzat felett, igen kitsiny; néha nints is: *Bokr.* 5-szirmú: *Bib.* szőrösök (*mint a' polyvás füvekbenn*): *Magv.* 2, hoszszúdadok.

gyönyörű F. (*Ph. nobla*) szára tserje: lev. hármasok: tojáskerekek, elvékonyodók, kihegyzettek: pálhái fogasok. *Virágzása bugás.*

171. IRINGÓ. (*ERYNGIUM*)

Virágz. gombos tsoportbann; gallérja soktagú: *Tsész.* 5-tagú: *Vatzka* polyvás: *Magvát* a' tsészе koszorúzza. (*Lev. tövissesek*)

kék I! (*E. planum*) szára kevéságú, gyökérlev. hoszszúnyelűk, szíves-tojáskerekek, laposak, tsipkés 's gyengénn tövisses élűk; szárlev. nyeletlenek. *Vir. kék, szára kék zamántzos.* (*Temondádfű.*)

mezei I! (*E. campestre*) ſzára ágasbogas, buglyos: gyökérlev. nyelesek, a' többek nyeletlenek, mind ſzárnyasonn ſzabdaltak; sallangjai ſzéllyelberzedtek, kemények, töviss hegyűk. *Vir. fejér.* (*Ördög-szekér v. borda, v. óldal, v. rakolya, v. keringő, átkozott szamár, v. matska v. százfejű v. fejér v. mezei - Töviss.*)

ERNYŐSÖK.

172. GÁZLÓ. (*HYDROCOTYLE*)
Ernyője eggyſzeres; gallérja 4-tagú: *Gyüm.* kerek, lapos; derekánn hoſzſzára kettévál-lik, eggyik eggyik mag félhóld forma.

vízi G! (*H. vulgaris*) ſzárai vékonyak, gyökerezők: lev. ellenesek, pázsitosok: ernyői 5-virágúk; néha a' közepekből más ernyők nőnek.

173. GOMBERNYŐ. (*SANICULA*)
Erny. 3-4-egyenetlen-kotsányú; ernyőkéi gombformák, virágrugók: *Magv.* tüskések.

hegyi G! (*S. europaea*) ſzára kevéſágú: lev. hoſzſzúnyelűk, 5—7 karélyúk; karélyi 1-2-hasadáſúk, fogasok: ernyőke-kotsányi néha elágazók. (*Szanitzor, Szanikula.*)

174. ZAPÓTZA. (*ASTRANTIA*)
Erny. minteggy 3-kotsányú; ernyőke-galléri ſzínesek, ſzélesek, az ernyőkénél hoſzſzabbak; ernyőkéi virágrugók. *Lev. karélyosok vagy újjas ak.*

hegyi Z. (*A. epipactis*) egy gyökérről leginkább tsak eggy tőkotsány 's eggy levél nő: lev. 5-karélyú, vagy 3 hasábú, 's a' középső hasáb 3-, a' két ſzélső 2-karélyú: galléri fűréſzesek.

berki Z! (*A. major*) ſzára magas, felyűl ágas: gyökérlev. nyelesek, minteggy 5-karélyúk; karélyi 3-hegyűk, fényesek. (*Zapótza*)

újjas

pálzsosok

újjas Z! (*A. minor*) lev. hoſzſzú nyelűk, 7—9-hasábúk, fogasok.

175. SZÍNGALLÉR. (*BUPLEURUM*) *Ernyőke galléri* minteggy 5-levelűk, nagyotskák, belől ſzínesek: *Szirm.* begöngyölődtek: *Gyüm* kerekdedek, lapítottak, kartzoltak. *Lev. épek, vir. sárgák.*

Buvák Sz! (*B. rotundifolium*) ſzára felálló: lev. általnőttek, tojáskerekek, épek: ernyőgallérja nints; ernyőkéi minteggy 8-virágúk. (*Buvák, általbúvó fű.*)

pázsitos Sz. (*B. graminifolium W.*) gyökérlev. pázsitosok: tőkotsányánn tsak eggy ernyő, 's eggy levél: kisgalléri 7 levelűk; nagygallérja 3-levelű.

szárölelő Sz! (*B. longifolium*) ſzára magas: lev. tojáskerekek; az alsók nyelesek, a' felsők ſzárölelők: nagygalléri 3—5 levelűk, kisgalléri 5-levelűk.

gatsos Sz! (*B. falcatum*) ſzára görbegurba, ágasbugas: lev. lántsások: nagygalléri 3—5-levelűk, kisgalléri 5-levelűk.

kétkétágú Sz. (*B. rigidum*) ſzára kétkétágú, tsaknem leveletlen: lev. lántsások, kemények, nyelesek: galléri aprók; a' nagy 3-levelű.

tejelő Sz! (*B. junceum*) ſzára felálló, buglyos: lev. ſzálasok, tejelők: ernyője 4-kotsányú; ernyőkéje 5-6-virágú: nagygallérja 3-levelű, az ernyőkéig ér; kisgallérja 5-levelű.

gazos Sz. (*B. Gerardi*) ſzára felálló, buglyos: lev. ſzálas-hegyesek: mindenik galléri 5-levelűk; kisgalléri az ernyőkénél hoſzſzabbak.

szárkerülő Sz! (*B. baldense W.*) ágai és levelei váltogatók: lev. ſzálasok: nagygalléri 3-4-egyenetlen levelűk; kisgalléri 5-levelűk.

gindár Sz! (*B. tenuissimum*) ſzáratskája buglyos; ágai görbegurbák: lev. ſzálasok: ernyői eggyſzeresek, az ágak' óldalánn, minteggy 3-virágúk: gall. 3-levelű, rövid.

176. MAGTARAJ. (*TORDYLIUM*)
Ernyője súgárzó; virági mind termők: *Nagygall.* hoſzſzúk, épek: *Gyüm.* kerekded, lapos; karimája sinóros, vagy tsipkés, vagy ſzőrös, vagy tüskés. *Lev. egyszer szárnyasok.*

orvosi M! (*T. officinale*) kisgalléri akkorák mint az ernyőkék: lev. durva-ſzőrösök; levélkéi tojáskerekek, fűréſzesenn bevagdaltak: súgárſzirmai nagyok: magva ſzőrös, sinóros ſzélű. *Virága testszín.* (*Krétai Kömény, hegyi Kömény.*)

durva M! (*T. maximum*) ſzára durva-ſzőrös: lev. borzasok; levélkéi alább tojáskerekek, feljebb lántsások, fűréſzesek: ernyőkotsányi tömöttek érdesek: magvai tüskések, tsipkés ſzélűk. *Virága alól veres.*

177. BORZON. (*CAUCALIS*)
Erny. többnyire súgárzó, középenn virágrugó: *Szirmai* begöngyölödtek, tsorbák: *Nagygallér.* vagy van, vagy nints: *Kisgall.* épſzálú: *Gyümőltse* soros sertékkel borzas. *Virága verhenyes fejér.*

nagyvirágú B! (*C. grandiflora*) lev. háromſzor ſzárnyaltak, kopaſzok: súgárvirági nagyok; mindenik gallér 5 levelű; eggyik levél a többinél hoſzſzabb. (*fejér Búzavirág.*)

vigály B! (*C. daucoides*) lev. háromſzor ſzárnyaltak: ernyője gallértalan, 3—5-kotsányú, 's azok közt eggy két nyomorék: ernyőkéi minteggy 7-kotsányúk, virágrugók, nem súgárzók: kisgalléri 3-levelűk.

szárnyas B! (*C. latifolia*) lev. ſzárnyasok; levélkéi fűréſzesek, durvák: ernyője 3-kotsányú galléros: ernyőkéjének minteggy öt virági, termők. *Virági és horgas magsertéi pirosak.*

kétágú B. (*C. leptophylla*) lev. kétſzer ſzárnyaltak, durva ſzőrösök: ernyője 2-kotsányú, gallértalan; ernyőkéi 5-virágúk, egyenlők; kisgalléri 5-apró levelűk.

te-

telcki B. (*C. helvetica*) szára ágasbogas, durva szőrös: lev. sokszor szárnyaltak: nagygallérja 1-2-szál, vagy semmi.

mezei B! (*C. Anthriscus W. Tordylium nodosum Lin.*) *a' telekitől abbann külömböz, hogy* nagygallérja soklevelű, szára lésímúlt szőrű.

tseplesz B. (*C nodosa W. Tordylium nodosum Linn.*) szára letsepűlt: lev. kétszerszárnyaltak; levélkéi szárnyasonn hasgattak: ernyői egyszeresek, az ag óldalokonn: tsak szélső magvai borzasok.

178. MUROK. (*DAUCUS*)

Ernyője kevéssé súgárzó: *Galléri* szárnyasonn hasgattak: *Gyüm.* soros sertékkel borzas. *Ernyője virágzás utánn öszvehúzza magát.*

sárga M! (*D. Carota*) szára felálló, többnyire szőrös: lev. sokszor szárnyaltak: galléri válusok. *Ez vadúl mindenütt terem, 's ennek ernyője' közepénn néha veres sziromforma növés van. A' kertinek gyökere húsos; rendszerént sárga, de van fejér, van veres gyökerű is.* (*Murokrépa, sárga Répa.*)

179. AMMI. (*AMMI*)

Ernyője pongyola: *Galléri* szárnyasonn hasadtak: *Virági* súgárzók, mind termők: *Gyüm.* kopasz, kartzolt.

nagy A. (*A. majus*) alsó lev. szárnyasok, a' felsők szabdaltak, szálas sallangokra.

180. HALMÁNY. (*BUNIUM*)

Erny. tömött: *Virági* egyenlők, mind termők: *Nagyernyője* hol van hol nints; *kisernyője* mindég van: *Gyüm.* tojásdad, kartzolt. *Gyökere gumós.*

gesztenye H! (*B. Bulbocastanum*) szára egyenes; ágai kerűlgetők: lev. 3-szor szárnyaltak. (*földi gesztenye.*)

fű-

fűzött H. (*B. majus W.*) szárlev. háromszor hármasok, tsaknem nyeletlenek, igen keskenyek, szálasok. *Ennek fajtája a'*

görbegurba H. (*B. flexuosum P.*) szára tövönn, 's a' föld alatt is eggy darabonn gindár, görbegurba: nyelei tövönn görbegurbák: galléra 1—3-levelű, vagy semmi.

havasi H. (*B. alpinum K.*) szára tövönn gindár, görbegurba, tsaknem kétkétágú: mindenik gallérja 3—5 levelű.

181. BÜRÖK. (*CONIUM*)

Kisgallérja félóldali, minteggy 3-levelű: *Nagygallérja* apró levelű: *Gyüm.* gömbölyüded, mindenik magva 5-sinóros; sinórjai érés előtt fodrosok.

büdös B. (*C. maculatum*) szára bördős, fényes, verhenyes motskokkal fóltos: lev. sokszor szárnyaltak, fényesek. (*nagy Bürök, Bötök, Sípfű.*)

182. ADÁZ. (*AETHUSA*)

Nagygallérja nints: *Kisgall.* félóldali, 3-levelű, lefüggő: *Gyüm.* kartzolt.

mérges A. (*Ae. Cynapium*) szára ágas: lev. kétszer háromszor szárnyaltak, alól felyűl fényesek, setét zőldek. *A' petrezselyemtől és turbojától alól fényes levele külömbözteti.* (*adázó Bürök.*)

hajas A. (*Ae. Meum*) szára kevéslevelű: lev. hajszálra hasgattak; levélkéi tsaknem gyűrűsök; nyelei hüvelyezők, hasasok. *Néha van eggytagú nagygallérja.*

183. DEREZLE. (*SELINUM*)

Nagygallérja néha nints; mikor van, letüremlett, mint a' Kisgallér is: *Szirmai* egyenlők, szívformák: *Gyüm.* hoszszúdad, lapított, középenn kartzolt, vagy sinórosok.

erdei D! (*S. silvestre*) gyökere orsós, bokros: szárai símák: lev. sokszor szárnyaltak: ernyője terepély. *tejelő.*

posvány D! (*S. palustre*) gyökere orsó szabású: szára legtöbbször magános, kartzolt: lev. sokszor szárnyaltak: kotsánkái szőrösök. *büdös-tejelő.*

ezüstös D. (*S. austriacum*) szára barázdás: lev. kétszerszárnyaltak; levélkéi ékformák, bevagdaltak: kotsányi ezüstösök.

kesely D! (*S. carvifolium*) szára barázdás, éles szegű: lev. kétszer háromszor szárnyaltak; levélkéi lántsások, bevagdaltak, kesely hegyűk. *Nagygallérját elrúgja.*

rojtos D. (*S. Chabraei*) szára hengeres, kartzolt: lev. tzérnaszálúk, rojtosok; nyelei hüvelyezők, pőtyögősök: nagygallérja nints.

tzitrom D! (*S. Oreoselinum P. Athamanta Oreoselinum. Linn.*) levelei szárnyasonn háromfelé ágazók; nyelei minden ízenn hátragyököntek; levélkéi többnyire 3-hegyűk, fűrészesek: nagygallérja 2, 3, 's több. *Magva narantshaj ízű, theája tzitromhaj szagú.*

szarvas D! (*S. Cervaria*) lev. kétszer-szárnyaltak, kemények; levélkéi bevagdalt szegletesek. *Szára ketkétágú.* (*Emreke, hegyi Petrezselyem.*)

184. EMREKE. (*ATHAMANTA*)

Galléri soklevelűk: *Vir.* egyenlők: *Gyüm.* tojásdad, szőrös.

tömjénes E! (*A. Libanotis*) szára barázdás: lev. kétszer szárnyaltak, levélkéi szárnyasonn hasgattak: ernyője félgolyóbisforma. *Gyümöltsénn a' megmaradtt Anyaszárak pirosak, kajlák.*

tzérnás E. (*A. Mathioli W.*) lev. buglyosok, hoszszú tzérnaszálúk. *Gyümöltsénn a' megmaradt Anyaszárak felállók.*

krétai E. (*cretensis*) szára kartzolt, szőrös: lev. sokszorszárnyaltak, szőrösök; levélkéi vékony szálasok, tzérnaformák. *A' kertekbenn fényesek, húsosok, töredékenyek.* Szirmai kéthasúbúk. (*Krétai Kotsord.*)

185. KOTSORD. *(PEUCEDANUM)* *Galléri* aprók: *Vir.* egyenlők (néha közé penn meddők): *Gyüm.* tojáskerek, lapított, mind kétfelől kartzolt; magvait széles hártyakarima keríti. *Virága sárga; lev. sallangos-szálasok.*

kénköves K! (*P. officinale*) gyökere órsós, gyantás, kénkő szagú: szára magas, hengeres, kartzolt: lev. ötször hármasok; levélkéi szálas keskenyek: kotsányi egyenetlenek. (*disznó v. erdei vad-Kömény, kénköves gyökér.*)

sárgatejű K! (*P. arenarium K.*) gyökere orsós, hoszszú: szára magas: lev. háromszor négyszer szárnyaltak: ernyője 5—7-ágú: gallérja alig van.

gallértalan K! (*P. sibiricum W.*) lev. sokszor szárnyaltak; levélkéi hoszszúk: jobbkor nyitó ernyői száratlanok az ágak közt: nagygallérja apró serte.

buglyos K! (*P. alsaticum*) szára igen ágasbogas: lev. sokszor szárnyaltak; levélkéi 3-4-'s több lántsás hasábúk: nagygall. 5-6-levelű.

186. BORDAMAG. *(LASERPITIUM)* *Ernyője* nagy, sok levelű gallérral: *Gyüm.* nagy, hoszszúdad, 8-'s-10 hártya-szegletű; mindenik magonn 4 hártyaszárny, kettő az élinn, kettő v. 3 az eggyik óldalánn: *(egy fája van hártyátlan magvú) Virági* egyenlok, mind termők, kinyíltak: *Szirmai* kitsípettek, bégöngyölödtek.

széleslevelű B! (*L. latifolium*) szára magas: lev. kétszer szárnyaltak; levélkéi szélesek, kajszánn szívesek, fűrészesek: ernyője 40 's több kotsányú, domború: gyümőltse fodros bordás.

galamós B! (*L. aquilegifolium*) lev. buglyosok; levélkéi karélyosok, vállba tojáskerekek: mindenik magva 5 hártyaszárnyú.

borzas B! (*L. prutenicum*) szára borzas, kivált tövéfelé: lev. borzas nyelűk; az alsók kétszer szár-

ſzárnyaltak, a' felsők eggyſzer; levélkéi lántsások, félbeſzárnyasok. *Az egész plánta szőrös.*

kotsordos B! (*L. peucedanoides*) lev. kétſzer háromſzor ſzárnyaltak; levélkéi lántsások, retzéseresek.

sinóros B. (*L. Siler*) lev. kétſzer ſzárnyasok; levélkéi lántsások, épélűk, eggyesek vagy hármasok: magvai bordátlanok, sinórosok.

sziklai B. (*L. archangelica W.*) levélkéi tojáskerekek, 2-3-sallangúk, fogasok, alól borzasok.

gyűrűs B! (*L. verticillatum K.*) levélkéi tojáshoſzſzúk, hegyesek, bevagdalt fűréſzesek: ágai ellenesek és gyűrűsök.

párkányos B! (*L. marginatum K.*) lev. kétſzer hármasok; levélkéi tojáskerekek, minteggy 3 karélyúk: nyelei hüvelyezők, felfúvódtak, 's a' felsők leveletlenek.

leveletlen B! (*L. simplex*) ſzára vagy tőkotsánja magános, leveletlen: gyökérlev. ſzárnyasok, ſzálasonn ſzabdaltak: ernyője félgolyóbis forma.

187. TAPSÍR. (*HERACLEUM*)

Gallérit elrúgja: *Vir.* súgárzó, néha középenn meddő; ſzirmai béhajlottak, tsorbák; *Gyüm.* körkörös, lapos, hártya-karimás, kitsípett vagy tsorba végű *Magvai* hártyaformák. *Levelei szárnyasok.*

medve T! (*H. Sphondilium*) ſzára barázdás, durvaſzőrös: lev. nagyok, ſzárnyasok, többnyire ötével; levélkéi ſzárnyasonn hasgattak: magvai nagy-ſzélesek, óldalai 3-sinórúk. (*Medvetalp.*)

sárgálló T. (*H. flavescens W.*) *a' ligétitől abbann különböz, hogy* virági súgárzóbbak: levélkéi kihegyzettek, érdes élűk, virági sárgállók.

széplevelű T. (*H. elegans W.*) lev. ſzárnyasok; levélkéi öſztörűsönn ſzárnyasok, fogasok.

rántzos T. (*H. austriacum*) lev. ſzárnyasok, alól felyúl rántzosok, durvák.

188. LESTYÁN. (*LIGUSTICUM*)
Nagygallérja hártyaforma, többnyire 7-levelű: *Kisgall.* 2-4-levelű: *Virági* egyenlők, mind termők; szirmai bégöngyölödtek, épek: *Gyüm.* hosszúdad, mind a' két oldalánn 5-ritkán 3-sinóros. *Vir. sárgá.*

Levestikon L! (*L. Levesticum*) lev. nagyok, sokképenn fűzöttek; levélkéi bevagdalt végűk. (*Lestyán, Löböstök, Levestikon.*)
hegyi L. (*L. austriacum*) lev. kétszer szárnyaltak: levélkéi öszveforrtak, bevagdaltak, épélűk.

189. ANGYÉLIKA. (*ANGELICA*)
Ernyőkéji virágzáskor gömbölyűk: *Galléri* aprók: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyümőltse* gömbölyűded, szegletes, erősenn öszveáll: *Mag.* karimás.

kerti A! (*A. Archangelica*) gyökere vastag, húsos, gyantás: szára magas, bördős: lev. szárnyasok; a' végső levélke karélyos: nagygall. néha csak 1-levelű, leeső; kisgalléri letüremlettek. (*kerti Angyélika*)
erdei A! (*A. silvestris*) a' *kertitől abbann különböz, hogy* levelei kétszer szárnyaltak; levélkéi egyenlők: szára hamvas: magva apró. (*Angyalfű, Angyélika.*)
örvös A! (*A. verticillaris*) virágos ágai gyűrűsök v. örvösök, 2-3 gyűrűbenn: lev. széllyelberzedtek: magvai szíves-kerekdedek, laposak: virági aprók, zöldek.

190. BOLONYIK. (*SIUM*)
Ernyők. laposak: *Gall.* soklevelűk, gyakrann letüremlettek: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyüm.* tojásdad kitsiny, kartzolt. *Lev. szárnyasok.*

mérges B! (*S. latifolium*) szára felálló, ágas: ernyői a' szár- és ág-hegyekenn: lev. szárnyaltak; levélkéi lántsások, egyenlő fürészesek. *Ta-*

va-

vaszi gyökérlev. kétszer szárnyaltak. (*Békakorsótska*, *Bolonyik.*)

szároldali B! (*S. angustifolium*) *a' mérgestől abbann külömböz, hogy* ernyői a' szároldalonn vagynak, félgömbölyűk: levélkéi egyenetlenül fűréfzesek: bevagdalt karélyosok: nagygall. lérja néha szárnyasonn hasadtt.

henye B. (*S. nodiflorum*) szárai letsepűltek, vízenn lábbók: levélkéi tojáskerekek, egyenlónn fűréfzesek: ernyői a' szár' óldalánn rövid szároonn űlnek.

mézes B! (*S. Sisarum*) a' virág körűl való levelei hármasok. *Gyökere édes.* (*német-v. édes-Murok.*)

gyökerező B. (*S. repens W.*) szára letsepűlt, gyökerező: levélkéi kerekdedek, bevagdaltak.

sarlós B! (*S. falcaria*) szára ágasbogas, buglyos: levélgerintzei négy öt 's több sarlós-fűréfzes levelekre hasadnak, mellyek tövönn öfzvenőnek, 's a' szárra futnak; alsó lev. szárnyasonn hasadtak; levélkéi öfzveforrnak, 's a' gerintzenn lefutnak. (*Sarlófű.*)

191. ZÍZON. (*SISON*)

*Ernyő-'s Ernyőke-*kotsányi kevesek, egyenetlenek: *nagygallérja* mintegy 4-levelű, egyenetlen: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyüm.* tojásdad kartzolt.

szagos Z. (*S. Amomum*) szára ágasbogas, buglyos, vékony: alsó lev. néha kétfzer fzárnyaltak; a' felsők eggyfzer: ernyői leginkább 4-kotsányúk, felállók; ernyőkéi 4 virágúk. *Az egész planta büdös; megért magva fűszerszámos.*

káka Z. (*S. segetum*) szárai kákaformák, ágasok, levelesek; lev. szárnyasok; levélkéi tojáskerekek: ernyője 2-3-ágú; ernyőkéi bókolók, kevés virágúk.

lábbó Z. (*S. inundatum*) szárai vízenn lábbók: lev. szárnyasok; levélkéi holzlzúdadok, vagy szárnyasonn hasadtak; a' víz alatt valók, hajszálformák: ernyője 2-ágú; ernyőkéje 5-virágú.

192. HARAMAG. *(OENANTHE)*
Ernyőkéi tömöttek, egyenetlen kotsányúk: *Vir.* egyenetlenek, a' belsők alig kotsányosok, meddők: *Gyüm.* taplóskérgű, kartzolt; tetejénn a' tséfze 's Anyafzárak kofzorúnak maradnak. *Gyökere gumós.*

ostorindás H! (*Oe. fistulosa*) tövéről ostorindákat botsát: lev. fzárnyaltak: fzára ágai 's levelei bördősök. *Mérges.*

maszlagos H. (*Oe. crocata*) lev. többnyire kétfzerfzárnyaltak; levélkéi eggyformák, bevagdaltak: fzára verhenyes; fzárábann és leveleibenn büdös sárga nedvesség van. *Halálos méreg, kivált a' gyökere.*

mogyorós H! (*Oe. pimpinelloides*) gyökérlev. kétfzer fzárnyaltak, laposok, bevagdaltak; fzárlev. fzárnyasok; levélkéi hofzfzú fzálasok, válusok: gumói orsóformák. *Nem mérges.* (*vízi Petrezselyem, vízi Mogyoró.*)

193. BÖSÖVÉNY. *(PHELLANDRIUM)*
Ernyője gallértalan. *Ernyőkéji* sűrűk, tömöttek: *Vir.* nem súgárzók, mind termők, de az ernyő közepe felé kissebbek. *Gyüm.* tojásdad, síma tetejénn a' tséfze 's az Anyafzárak kofzorúnak maradnak.

vízi B! (*Ph. aquaticum*) fzára bördős, hirtelen vastag: lev. terepélyek, kétfzer háromfzor fzárnyaltak; fzárnyai hátrafzegettek. (*vízi-Kapor, Bösövény.*)

havasi B. (*Ph. Mutellina*) fzára aligleveles: lev. kétfzer fzárnyaltak; levélkéi félbe fzárnyasok.

194. TSOMORIKA. *(CICUTA)*
Ernyője gallértalan, gömbölyűded: *Ernyőkéje* sűrű sertegallérú: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyüm.* tojásdad fzabású, kéttagba fzakadt: *Magv.* barázdások.

[illegible]

gyil-

gyílkos Ts! (*C. virosa*) gyökere répás, belől hézagos: szára tövönn vastag: lev. kétszer háromszor szárnyaltak: ernyői levél-ellenesek: nyelei párkányosok: virági aprók. Gyökerébenn sárga nedvesség van. *Halálos méreg.* (*méregbürök*, *Tsomorika.*)

195. KÓRIÁNDROM. (*CORIANDRUM*)
Ernyője 1-levelű-vagy semmi gallérú: *Ernyők.* félóldali-vagy semmi gallérú: *Gyüm.* igazi golyóbis.

kerti K! (*C. sativum*) szára selálló, elágazó, szállyelberzedt: alsó lev. szárnyasok; levélkéi kerekded-ékformák; a' felsők háromszor hármasok; levélkéi szálasok: gyümőltse golyóbis. *Az egész plánta büdös, ért magva fűszerszámos.* (*Koriándrom*, *Kolandrán*, *Tzigány-Petrezselyem*, *Sobrabori.*)

Pakilints K. (*C. testiculatum*) szára szegletes: gyüm. 2-gojójú: ernyője legtöbbször eggyszeres: virági egyenlők. *Mérges.* (*Pakilintsfű.*)

196. MIRHASZAG. (*MYRRHIS P.*)
Erny. gallértalan: *Ernyőkéje* letüremlett-hártyagallérú: *Virág.* súgárzók, középenn meddők *Gyüm.* hoszszú lántsás-árforma, mélyenn barázdás, kopasz.

nagymagú M! (*M. odorata P. Scandix odorata L.*) gyökere orsós, fűszerszámos: lev. nyeletlenek, minteggy háromszor szárnyaltak, szőrösök, halovány zőldek. *Magvai édesek, fűszerszámosok.* (*bétsi Turbolya.*)

197. TURBOLYA. (*SCANDIX*)
Erny. gallértalan, kevés ágú: *Ernyőkéji* felálló-gallérosok: *Vir.* súgárzó részszerint meddő: *Gyüm.* hoszszúdad árhegyű, szőrös.

tűmagvú T! (*Sc. Pecten*) szárai kiterültek: lev. háromszor szárnyaltak: gyüm. tűforma hoszszú, érdes orrú. (*vad Turbolya*, *Tűhegyűfű.*)

te-

televény T. (*Sc. Anthriscus*) szára hengeres, bötykös: lev. háromszor szárnyaltak; levélkéi tojáskerekek, karélyosok: ernyői minteggy 5-ágúk, ernyőkéi 4-virágúk: gyümőltse' orra rövid, síma.

198. BARABOLY. (*CHAEROPHYLLUM*) *Ernyője* gallértalan. *Ernyőkéje* letüremlett (néha félóldalú) gallérú: *Vir.* súgárzó, részszerént meddő. *Gyüm.* hoszszúdad síma.

erdei B! (*Ch. silvestre*) szára magas, hengeres, kartzolt, alól szőrös, minden tzikkely alatt megdagadt bötykös: lev. háromszor szárnyaltak. *Eggy két ernyói, mellyek az elágazás közt nőnek, hamarabb érnek.*

Bubijitska B! (*Ch. bulbosum*) *az erdeitől abbann külömböz, hogy* szára nem kartzolt, hanem veres motskokkal fóltos, fellyűl igen síma: gyökere gyengekorábann mogyoróforma gumós. (*Baraboly, Bubujitska, Mogyoró-Saláta, tsemege-Bürök.*)

bódító B! (*Ch. temulum*) *az erdeitől abbann külömböz, hogy* egészenn durva, szőrös: lev. kétszer szárnyaltak, borzasok: ernyői virágzás előtt bókolók.

Turbolya B! (*Ch. sativum P. Scandix cerefolium L.*) szára alatson, tövönn veres: lev. háromszor szárnyaltak, felyűl kopaszok, simák, alól ritkaszőrösök: kisgallérja 3—5-levelű, többnyire félóldali. (*közönséges Turbolya, olasz-Saláta.*)

borzas B! (*Ch. hirsutum*) szára nagyon borzas: lev. sokszor szárnyaltak; levélkéi lántsások, fogasok; foghegyei fejér-pontosok: ernyői domborúk, virágzás előtt bókolók: gyüm. 2-kalászhegyű.

fűszerszámos B! (*Ch. aromaticum*) *a' borzastól abbann külömböz, hogy* levélkéi szívesek, fürészesek.

aranyos B. (*Ch. aureum*) szára szegletes, kartzolt, motskos, alól szőrös: levelei halványok, alól szőrösök: magvai sárgák, 4-barázdások.

199. DERELY. (*IMPERATORIA*)
Ernyője lapos, tányéros, alig galléros: *Ernyőkéje* 1-5-levelű galléros: *Vir.* tsaknem egyenlők, mind termők: *Gyüm.* kerekded, lapított, középenn domború, párkányos, alól felyűl tsorba.

tsitsókás D! (*I. Ostruthium*) fzára magas, kopafz, kartzolt: lev. hármasok és kétfzer hármasok; levélkéi egyenetlenül fűrészesek. (*Mesterlapu v. gyökér, Tászárgyökér.*

200. GURGULYA. (*SESELI*)
Ernyője keményke, rendetlen, gallértalan: *Ernyőkéje* sűrű, gömbölyű 1-2 levelű galléros: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyüm.* tojásdad, kartzolt, kitsiny.

lezsák G. (*S. pimpinelloides*) fzára virágzásig henyél, akkor felkél: ernyői virágzás előtt konyák, akkor felállanak: lev. fzárnyaltak; levélkéi sokhasábúk, fzálasok; nyelei hártyaformák, a' fzárat burkolják.

kartsú G! (*S. gracile K.*) nyelei hártyafzélűk, a' fzárat burkolják: lev. háromfzor fzárnyaltak; levélkéi serteszálúk.

fakó G! (*S. glaucum*) fzára felálló, ágazó, bötykös: gyökérlev. kétfzer 's háromfzor fzárnyaltak; nyelei hártyások; levélkéi eggyesek, v. kettősök, fzálasok, válusok, fzinte tzérnaformák.

tarka G! (*S. annuum*) fzára felyűl ágas: nyelei hártyások, a' fzárat burkolják, hasasok, piros fzélűk, tsorbák: lev. kétfzer fzárnyaltak, fzálas sallangosok: kisgalléri fejér hártyafzélűk.

gúzsos G! (*S. tortuosum*) fzára kemény, vastag, töredékeny: fzára és ágai fzárkerülgető barázdások, mintha meg vólnának tekergetve: levélkéi fzálasok, bokrosok.

töredékeny G! (*S. rigidum K.*) fzára és hüvelyező nyelei töredékenyek: levélkéi fzálasok, fzálkavégűk: kisgalléri tövönn öfzvenőttek.

moly-

molyhos Gy! (*S. leucospermum K.*) szára görbegurba: levélkéi serteszálasok: ernyői virágzás előtt lekonyúlnak: kotsányi és gyümőltsei molyhosok: kisgalléri tövönn öszvenőttek: gyümőltsét a' tséfze koszorúzza.

szilkés Gy! (*S. Hippomarathrum*) levélnyelei szárhüvelyezők, belől veresek: levelei háromszor szárnyaltak; levélkéi szálasok, szálkavégűk, keménykék: kisgalléri tövönn öszveforrtak tséfze vagy szilke formábann. *Virági sárgások.*

201. PÁSZTINÁK. (*PASTINACA*)

Erny. tányéros: *Gall.* nintsenek. *Vir.* egyenlők, mind termők; szirmai épek: *Gyüm.* körkörös öszvenyomott lapos. *Vir. sárga.*

kerti P! (*P. sativa*) lev. eggyszeres szárnyasok; levélkéi tojáshoszszúk, bevagdaltak. *Ettől a' mezei tsak abbann külömböz, hogy levélkéi szőrösök, 's mélyebbenn bevagdaltak, de néha abba se. A' kertinek gyökere hússos, répás.* (*Peszternák, Mohrépa, Merkátz, Olaszrépa.*)

Panátz P. (*P. Opoponax*) lev. eggyszer szárnyaltak; levélkéi a' levél' végefelől félfarúk. (*Pánátz*)

202. GYAPOR. (*SMYRNIUM*)

Erny. 4—9 egyenetlen kotsányú; kotsányi a' virágzás alatt is nónek: *Gall.* nintsenek, tsak kisgallérja, néha kitsiny: *Vir.* egyenlők (néha némellyek meddők) szirmaikat hamar elrúgják: *Gyüm.* kétágú vállas szegletes bordás, fekete.

szárölelő Gy! (*S. perfoliatum*) gyökérlev. kétszer hármasok; levélkéi szívesek, fűrészesek: szárölelők, tsaknem gallérozók.

barna Gy. (*S. Olusatrum*) szárlev. hármasok: nyelei burkolók, rongyosok, prémesek: kisgalléri igen aprók.

203. KAPOR. (*ANETHUM*)

Érny. lapos tányéros: *Gall.* nintsenek: *Vir.* egyenlők mind termők; ſzirmai begöngyölődtek épek: *Gyüm.* tojásdad, lapított v. púpos. *Vir. sárgák, levélkéi tzérnaszálúk.*

kerti K! (*A. graveolens*) gyümőltse lapos: magvának keskeny hártyakarimája van: levélkéi serteformák. (*Kapor.*)

Ánis K! (*A. foeniculum*) gyümőltse tojásdad, kevéssé öſzvenyomott: levélkéi tzérnaſzálúk, bókolók. (*édes-Kömény, Olasz-Kapor.*)

204. KÖMÉNY. (*CARUM*)

Érny. mintegy 10-gyakrann egyenetlen kotsányú, 's 1-levélgallérú: *Érny* tömött, gallértalan: *Vir.* egyenlők, némellyek köztök meddők; ſzirmai tsónakosok, behajlottak, tsorbák: *Gyüm.* tojásdad-hoſzſzúkás kartzolt.

konyha K! (*C. carvi*) ſzára ſzegletes, barázdás: lev. kétſzer ſzárnyaltak; levélkéi kereſztül kasúl állanak. (*Kömény*)

205. PIMPINELLA. (*PIMPINELLA*)

Gall. nintsenek: *Vir.* egyenlők, mind termők: *Gyüm.* tojásdad-hoſzſzúkás kartzolt: *Bibéi* gömbölyűk. *Gyökér lev. egyszer szárnyasok, kivévénn kettőt mellyek kétlakiak.*

tömjénes P! (*P. saxifraga*) ſzára kartzolt, kopaſz: gyökérlevélkéi tojáskerekek, kopaſzok, hegyes fogasok: ſzárlev. kétſzer ſzárnyaltak, ſzálasok, fellyebb fellyebb elfogynak: magvai aprók. (*földi temjén, Rákfarkfű, Bipenella.*)

kéktejű P. (*P. nigra W.*) ſzára kartzolt, ſzőrös: gyökérlevélkéi ſzívesek, ſzőrösök, tompafogasok: ſzárlev. mint a' tömjénesé. *Megsértett gyökeréből kék téj szívárog.*

nagy P! (*P. magna*) minden lev. ſzárnyasok: minden levélkéi tojáskerek-lántsások, karélyosok,

fűréſzesek; a' végső páratlan, 3-karélyú, *felyűl haragos zöld, alól halovány.*

sallangos P! (*P. orientalis. var. magnae*) gyökérlev. ſzívesdedek, rendeletlenűl fűréſzesek; a' végső levélke 3-karélyú; ſzárlev. sokképenn és ſzárnyasonn ſzabdalt sallangosok.

Anizs P. (*P. Anisum*) gyökérlev. 3-hasábúk, bevagdaltak; ſzárlev. lántsások. *Néha nagygallérja* 1-*levelű.* (*igazi Anizs*)

buglyos P! (*P. dioica*) ſzála alatson, ágasbogas, buglyos, barázdás: lev. kétſzer háromſzor ſzárnyaltak; levélkéi ſzálasok, épek: az egéſz plánta rakva eggyſzeres, és kétſzeres ernyőkkel. Kétlaki. *Vir. alól verhenyesek, aprók.*

Jakó! P. (*P. glauca*) *a' buglyostól abban külömböz, hogy* sokkal nagyobb, 's vastagabb ſzárú: sok ágai ellenesek: minden virági kétſzeres ernyőjűk, későbbenn is virágzik.

206. ZELLER. (*APIUM*)

Nagygallérja 1-levelű: *Kisgall.* igen apró, vagy nints is: *Virági.* egyenlők, többnyire mind termők: *Gyüműl.* tojásdad, kartzolt, apró.

Petrezselyem Z! (*A. Petroselinum*) gyökérlevélkéi 3-karélyúk, ékformák; ſzárlev. ſzálasok: kisgalléri igen aprók. *Van ollyan fajtája is mellynek* gyökérlev. bodrosok. (*Petrezselyem*)

nagyszagú Z! (*A. graveolens*) ſzára sokágú, barázdás: lev. ſzárnyasok és hármasok: ſzárlevélkéi ékformák, 3-karélyúk. (*Zeller*)

207. BAKTOPP. (*AEGOPODIUM*)

Erny. domborúdad: *Ernyőkéi* laposak: *Gall.* nintsenek: *Virági.* alig súgárzók, mind termók: *Gyüműl.* tojásdad, holzſzúkás, kartzolt. *lev. hármasok.*

bigetsi B! (*Ae. Podagraria*) gyökere terjedő, ſzárlev. kétſzer hármasok; levélkéi nyelesek, tojáskerek-lántsások, hegyesek, fogasok; a' legfelsők ellenesek. (*Lúdlábfű*)

HA-

HÁROMANYÁSOK.

208. SZÖMÖRTZE. (*RHUS*)
Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Szárazbogyója* vagy *Tsontárja* 1-makkú. *Tserje. Van Eggylaki, van Kétlaki fajtája is.*

etzet Sz! (*Rh. Coriaria*) levelei ſzárnyasok; levélkéi körkörösök, tompafogasok, alól ſzőrösök: vir. és gyümöltsei veres tömött bugábann. (*Etzetfa*)

virgíniai Sz. (*R. typhinum*) lev. ſzárnyasok; levélkéi lántsások, kihegyzettek, hegyes fűréſzesek, alól ſzőrösötskék: virági tömött veres fűzérbenn.

kopasz Sz! (*Rh. glabrum*) lev. ſzárnyasok; levélkéi lántsások, fűréſzesek, alól felyűl kopaſzok.

gyökerező Sz! (*Rh. radicans*) ſzára kapaſzkodó, gyökerező: lev. hármasok; levélkéi nyelesek, tojáskerekek, kopaſzok, épélük. *Virági kétlakiak.*

sárga Sz! (*Rh. Cotinus*) lev. tojáskerekek, eresek, épélük: bugája' murvái tzérnaſzálúk, hoſzſzúk, ſzőrösök. *Néha eggylakiak.* (*Szkupia, Iszkompia.*)

209. BANGITA. (*VIBURNUM*)
Tsész. kitsiny 5-hasábú a' magzat felett: *Bokr.* 5-mettſzésű: *Bibéje* 1-3, ſzáratlan: *Bogyója.* 1-magvú. *Virágzása ernyős vagy bogernyős. Tserje. Vir. fejér.*

Ostormén B! (*V. Lantana*) veſzſzeje puha kérgű, bőr tapintású, gallyai ſzőrösök: lev. ſzívesdedkerekdedek, ellenesek, fűréſzesek, eresek, alól molyhosok, tsillagos ſzőrökkel. *Virágfürtjei 's bimbói az águegyekenn már őszszel meglátszanak. Bogyói előbb veresek, azutánn feketék.* (*Ostorménfa, Iszalag.*)

Kánya B! (*V. opulus*) tserjéje ágasbogas, kopaſz: lev. ſzívesdedek, karélyosok, egyenetlen fűréſzesek: nyeleinn bibirtsók vagynak: bogernyőjénn ſzélső virági sokkal nagyobb ſzir-

mük, egyenetlen metszésük, 's azokbann a' nemző részek nyomorékok. *Ez mikor tellyessé leszsz, lapta-rózsának nevezödik, 's akkor minden virági nagy szirmúkká 's meddökké lesznek. Szép piros bogyója megehető.* (*Kányafa, Gányafa.*)

210. BODZA. (*SAMBUCUS*)

Tsész. kitsiny 5-hasábú a' magzat felett: *Bokr.* 5-metszésü: *Bogy.* 3-magvú. *Virágzása bogernyő vagy fürt. Vir. fejéres.*

földi B! (*S. Ebulus*) gyökere állandó: szára eggynyári: lev. ellenesek, szárnyasok: pálhái levélformák: bogernyői 3-osztályúk. (*földi bodza*)

gyepü B! (*S. nigra*) fajának levelei szárnyasok; levélkéi tojáskerek-lántsások, fürészesek: bogernyői 5-osztályúk, bogyói feketék. (*fái Bodza*) Ennek fajtája a'

sallangos B! (*S. laciniata*) lev. kétszer szárnyaltak: levélkéi hármasok, lántsások, bevagdaltak.

fürtös B! (*S. racemosa*) a' *gyepüitől abbann külömböz, hogy* virági tojásdad-fürtösök: bogyói veresek.

211. HALYOGFA. (*STAPHYLEA*)

Tsész. bokrétaforma, 5-hasáb: *Bokr.* 5-szirmú: *Anyász.* 2, 3: *Tokja* 2, v. 3-felfútt hólyag; mindenikbenn 1-2-köldökös gömbölyü makk.

mogyorós H! (*S. pinnata*) lev. szárnyasok, minteggy 5-levélkéjük: vir. fürtösök, fejérek. (*halyogja, hólyag-mogyoró.*)

212. ÁTÁN. (*TAMARIX*)

Tsész. 5-hasáb, harangforma, maradandó: *Bokr.* 5-szirmú: *Bib.* 3-ágú vagy gömbölyü: *Tok.* 1-rekeszü, 3-nyílású: *Magv.* kolzorúsok, vagy üstökösök. *Eggy Faj* 10-hí-

hímű, még pedig egyfalkás. Tserje. van eggynyári szárú is.

öthímes A. (*T. gallica*) virági tömött fürtökbenn: ágai ingadozók, veresek, fényesek: lev. aprók, eggymást hátalók, hegyesek. *Vir. testszín.*

tízhímes A. (*T. germanica*) hímszálai tövönn öszvenőttek: bib. száratlan: vir. pongyola fürtökbenn: egyébaránt ollyan mint az öthímes. (*Tamarik, Tamariskusfa, Átánfa.*) Van ollyan fajtája, a' melly minden esztendőbenn új szárakat hajt a' gyökérről.

213. GÚZSINDA. (*CORRIGIOLA.*)
Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-szirmú: *Mag.* 1, tojásdad 3-élű.

parti G. (*C. littoralis*) szárai letsepűltek: lev. szálaslántsások, tompák: virági kotsányosok: tsészéje hártyaszélű, a' bokrétával eggyütt állandó. *Vir. aprók, fejérek.*

214. FARNÁTZ. (*PHARNACEUM*)
Tsész. 5-levelű: *Bokr.* nints: *Tok.* 3-rekeszű, sokmagvú.

ernyős F. (*Ph. Cerviana*) virági a' szároldalonn, ernyősök, akkorák mint a' levelek: levelei szálasok. *Vir. apró, piros.*

215. LÚDHÚR. (*ALSINE*)
Tsész. 5-levelű: *Bokrét.* 5-szirmú, szirmai egyenlők 's vagy épek, vagy 2-hasábúk: *Hímszála* 3—7, legtöbbször 5. v. 3: *Tok.* 1-rekeszű, 3 — v. néha 6-nyílású. *Vir. fejér. Határos az Olotsánnal, Tsillaghúrral, Homokhúrral.*

gyenge L! (*A. media*) szára letsepűlt, gyenge, kövér: lev. tojáskerek-szívesek, ellenesek, vállok öszveér: szirmai 2-hasábúk: nyelei 's kotsánjai prémesek. (*Ludhúr, Tikhúr, Pipehúr, Tyúkbegy, Egérjúl, árnyekszeretőfű.*) Hímszála 3—7.

gyö-

gyepi L. (*A. segetalis*) szára felálló: szirmai épek: lev. árformák, eggyóldalra nézők: szártzikkelyeinn hártya-pálha van.

216. FINDZSASZIROM. (*BASELLA*)

Tsész. nints: *Bokr.* bögreforma, 7-metszésű; két külső metszése szélesebb: *Mag* 1. a' bogyóforma bokrétábann. *Szára felfutó.*

veres F. (*B. rubra*) lev. szívesdedek, laposok, húsosok: vir. eggyszeres fürtösök vagy fűzéresek, a' levéltövekenn. *Szára és virági veresek.*

fejér F. (*B alba*) lev. tojáskerekek, habosok, húsosok: vir. eggyszeres fürtökbenn. *Szára zöld, vir. fejér.*

fényes F. (*B. lucida*) lev. szívesdedek, húsosok: vir. billenges tömött fürtökbenn.

217. GOLGOTA. (*PASSIFLORA. Gynandr. L.*)

Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* 5-szirmú: *Pilise* hármas korona a' virág fenekénn: *Magz.* oszloponn vagy kotsánkánn áll: *Hímszálai* az oszlop körűl tövönn öszvenőttek: *Bogy.* 1-rekeszű, sokmagvú.

kékvirágú G! (*P. coerulea*) lev. tenyeresek, 5—7-újjúk: nyeleinn két ikra: pálhái hóldformák, épélűk, kalászos hegyűk: tsészéi kalászos hegyűk: virággalléri 3-levelűk, épek.

tëstszín G! (*P. incarnata*) lev. 3-karélyosok, fűrészesek; karélyi hoszszúkások, hegyesek: nyeleinn két ikra: virággalléri 3-levelűk, levélkéi lántsások, ikrás-fogasok: pilisrojtjai hoszszabbak a' bokrétánál.

NÉGYANYASOK.

218. BOGLÁRPÓT. (*PARNASSIA*)

Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* 5-szirmú: *Pilise* 5, a' szirmok ellenébenn, mindenik szívforma, hú-

húsos, felálló-gombos-sertékkel prémezve: *Tok.* 4-kopátsú.

gyönyörű B! (*P. palustris*) ſzára 1-virágú, középenn 1-levelű: lev. ſzíves, ſzárölelő; gyökérlev. nyelesek. *Vir. fejér. Hímszálai először a' magzatra feküsznek, azutánn felállanak.* (*Májfű*)

ÖTANYÁSOK.

219. LELLEG. (*STATICE*)

Tsészéje. 1-tagú, épkarimájú, rántzbaſzedett-aſzott-ajakú: *Bokr.* 5-ſzirmú: *magv.* 1. (*tokjából kibonyolódvánn a' mag meglátszik hogy eggy kis tzérna szálnál fogva volt a' vatzokhoz nőve.*)

gombos L. (*S. Armeria*) tőkotsánjánn eggy galléros virággomb: gyökérlev. pázsitosok, válusok. *Virága piros.*

szíki L! (*S. Limonium*) ſzára vagy tőkotsánja hengeres, leveletlen, elágazó: virági a' gallyakonn félóldalú fűzérkékbenn vagy fürtökbenn: gyökérlev. lántsás-tojáskerekek, inatlanok, fodros ſzélúk; a' hegyekenn, alólról eggy kis ſzálka. *Virága verhenyes kék.* (*Lelleg*)

párkányos L! (*S. Gmelini W.*) *a' szíkitől abbann külömböz, hogy* tőkotsánja ſzegletes: gyökérlevelei viſzſzás-tojáskerek-hoſzſzúdadok, vékony fejér portzogóval párkányos élűk, tsorba hegyűk.

széleslevelű L. (*S. latifolia W.*) *a' szíkitől abbann külömböz, hogy* tőkotsánja buglyosabb; leveleinn 's kotsánjánn tsillagos ſzőrök vagynak.

220. LEN. (*LINUM*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tokja* 5-kopátsú, 10-rekeſzű; rekeſzeibenn 1. mag. (hímſzálai tővönn öſzvenottek)

olaj-

házi L! (*L. usitatissimum*) tséſzelevelei és tokjai ſzála kahegyűk: ſzirmai tsipkések, lev. lántsások, váltogatók: ſzára magános. (*Len*) *Van alatsonyabb és magasabb fajtája. Vir. kék.*

bokros L! (*L. perenne*) tséſzelev. és tokjai tompák: lev. váltogatók, épélűk: ſzárai bokrosok az állandó gyökérről. *Vir. kék.*

borzas L! (*L. hirsutum*) tséſzelevelei tövönn inas-sinórosok, kihegyzettek, kotsántalanok: lev. váltogatók, ſzőrösök, az ágakonn ellenesek. *Vir. kék.*

árlevelű L! (*L. tenuiflorum*) tséſzelev. kihegyzettek, ikras ſzélűk: lev. rendetlenek, ſzálas serteformák, viſzſzásonn érdesek. *Vir. piroslók.*

szűklevelű L. (*L. angustifolium*) *az árlevelűtől abbann külömböz, hogy* lev. ſzélesebbek, 3-inúk: tséſzelev. ikrátlanok.

havasi L. (*L. alpinum*) ſzárai megdűlők: levelei felhajlók, ſzálasok, hegyesek: tséſzelev. kerekvégűk, tompák: anyaſzárai a' hímſzálaknal kétſzerte hoſzſzabbak. *Vir. kék.*

hegyi L! (*L. austriacum*) ſzárai ſzélyelterűlők, hengeresek, egyenesek: tséſzelev. kerekítettek, tompák. *Virági nyílás előtt bókolók, szederjszínűk.*

sárga L! (*L. flavum*) tséſzelev. lántsások, érdes v. fürészes élűk, alig kotsányosok: lev. lántsások, alól inasok, tövönn két fekete ponttal: bugája kétkétágú. *Virága sárga.* (*sárga Vadlen.*)

béka L! (*L. catharticum*) ſzára kétkétágú, apró tzérnaforma: lev. ellenesek, tojáskerek-lántsások: ſzirmai hegyesek, kevéssé tsorbahegyűk. *Virági fejérek, nyílás előtt letsüggők.* (*békalen, aprólen.*)

súgár L. (*L. strictum*) tséſzelev. ſzálkahegyűk: lev. lántsások, súgárok, ſzálkahegyűk, érdesélűk: vir. a' ſzárhegyenn tömöttek, *sárgák.*

inas L. (*L. nervosum K.*) levelei és tséſzelevélkéi lántsások, árhegyűk, 3—5-inúk, kopaſzok: ſzárai felyűl ágasok.

aranyos L. (*L. aureum K.*) lev. aprók, ſzálasok: tséſzelevélkéi lántsás-árhegyűk: kotsányi 1-virágúk, a' tséſzénél hoſzſzabbak.

7 felyül ágaról: lev. rendetlenek, szálasok, sé 221.
gyesek,

221. HARMATFŰ. (*DROSERA*)

Tsészéje. 5-metſzésű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* 1-rekeſzű, tetején 3-5-felé nyíló, sokmagvú: *Levelei ikrástövű-szőrösök. Anyaszára* 5-től 9-ig.

kereklevelű H! (*D. rotundifolia*) tőkotsánja leveletlen: gyökérlev. nyelesek, kerekek. *Virága fejér.*

hoszszúlevelű H! (*D. longifolia*) tőkotsánja leveletlen: gyökérlev. tojáshoſzſzúdadok. *Virága fejér.*

222. POZSGA. (*CRASSULA*)

Tsészéje 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Pilis* 5-kis pikkely a' magzat tövénn: *Tok.* 5. (némelly Fajok a' virág réſzeiből ötödréſzt v. hozzá adnak, vagy elveſznek.)

bogernyős P. (*C. rubens*) ſzára kitsiny, megdűlő, ágazó, ſzőröskés: lev. húsosok, hengeres hegyesek, verhenyes végűk: bogernyője leveles, 4-ágú, azonn virági kotsántalanok, a' levéltövekenn. *Vir. fejér, az allya veres.*

gyűrűs P. (*C. verticillaris*) ſzára buglyos, ellenes gallyakkal: lev. ellenesek, sűrűk: vir. kotsántalanok, aprók, a' levéltövekenn, gyűrűsök: tséſzéi kaláſzosok. *Vir. fejér, veres közepű.*

SOKANYÁSOK.

223. MIZURA. (*MYOSURUS*)

Tsész. 5-levelű; leveleinek töve a' vatzoknál alább nyúlik, lehúlló: *Pilise* vagy inkább ſzirma 5, vagy több apró lántsás, a' hímſzálaktól alig külömböző: *Vatzka* hoſzſzú egér-fark forma, 's azonn magva sok. (A' hímek ſzáma nagyonn változó.)

pitzi M! (*M. minimus*) lev. ſzálasok, épélűk.

VI. SEREG.

HATHÍMESEK.

Erre a' Seregre tartoznak azok a' plánták, a' mellyeknek 6-hímes virágjok van; kivévénn a' *Keresztes* virágokat, a' mellyek 4 ſzirmúk. Mert ezeknek két általellenbenn lévő hímſzálok rendſzerént kissebb lévénn, ők magok eggy Sereget formálnak, t. i. a' *Négyfőbbhímes* Sereget. A' 6 hímes virágot hát, ha 4 ſzirmú, ott kell keresni. — Ebbenn a' Seregbenn lévő virágok neveztetnek LILIOMOS VIRÁGOKnak, mellyeknek rendes alkotása ez:

Tsész. a' mellyiknek van, vagy 3- vagy 6-levelű, (*v. hasábú, v. metszésű.*) De sok Nemeknek Burokból hasad ki a' virágjok, 's ez a' Burok vagy 1- vagy sok-virágú. Sokaknak pedig se Burkok, se Tséſzéjek nintsen.

Bokr. többnyire 6-ritkánn 3-ſzirmú (*v. hasábú, v. metszésű.*) A' ſzirmok gyakrann eggy rövid hengeres nyakból nőnek ki. Mikor 3-ſzirmú, ugyan annyi hasábú, v. metſzésű tséſzéje is van.

Hímsz. 6, a' ſzirmok' (*v. hasábok', v. metszések'*) ſzáma ſzerént, 's ezek közzűl gyakrann 3 váltogatva kissebb. *A' 3-szirmúkbann, fele a' hímeknek, a' tsészének; fele pedig a' szirmoknak felel meg.*

Nő. Magz. rendſzerént 3-ſzegű: *Bib.* hol ſzáras hol ſzáratlan és még az eggyanyás Rendbenn is vagy 3 ágú, vagy 3-felé válaſztható.

Gyüm. Eggy *Magrejtő* melly a' Bibék' ſzámához képest mindég 3-rekeſzű, és többnyire 3-ſzegű.

A' Burkos és tséſzétlen virágúknak többnyire hagymás vagy gumós gyökerek van. Ezek közzűl a' nehéz ſzagúk, gyomor rágók, mérgesek; a' ſzagatlanok pedig ártatlanok.

IGA-

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYÁSOK.

* *Tészészek és Bokrétások.*

224. ANANÁSZ. *Tész.* felső, 3-hasáb: *Bokr.* 3-hasáb: *Gyüm.* bogyó.

225. FANTSIKA. *Tész.* 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Hímszálainn* tzikkelyes ſzőrök.

249. BORBOJA. *Tész.* 6-levelű: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Bogy.* 2-magvú.

** *Burkos-virágúk.*

a) Alvirágú.

231. HAGYMA. *Bokr.* 6-ſzirmú, nyakatlan; ſzirmai tojáskerekek. *Virágzása ernyős vagy gombos.*

* Földike.

b) Felvirágúk.

227. TŐZIKE. *Bokr.* harangforma, 6-ſzirmú; ſzirmai vastag hegyűk, egyenlők: *Hímsz.* a' bokréta' nyakából.

226. HÓVIRÁG. *Bokr.* 6-ſzirmú; a' belső ſzirom felénnyi, tsorba: *Hímsz.* a' belső ſzirmok' tövéből.

228. NÁRTZIS. *Bokr.* 6-ſzirmú, a' tsöves pilis' külső óldalából nőtt; pilise' ſzája a' bokréta' torkábann harangforma: *Hímsz.* a' pilis' torkábann.

229. AMARILLIS. *Bokr.* 6-hasábú, rövid nyakú: *Hímsz.* a' bokréta' nyakából nőttek, eggyfelé görbültek.

*** *Tészétlenek, és Buroktalanok.*

a) 1-szirmúk, 6-hasábúk v. metszésűk.

246. SÍLIOM. *Bokr.* tsővesnyakú, a' nyakánn felyúl 6-hasábú, harangforma:

ma: *Hímsz.* legörbűltek, a' bokréta' nyakából nőttek.

238. MAGZATING. *Bokr.* 6-hasábú: a' magzat körül öt pikkely; azokról nőttek a' hímek.

244. ÁLOES. *Bokr.* 6-metszésű: *Hímsz.* a' vatzokból.

242. PÓLIÁNT. *Bokrét.* 6-metszésű, görbenyakú: *Hímsz.* a' bokréta' nyakából.

241. GYÖNGYVIRÁG. *Bokr.* 6-metszésű: *Gyüm.* Bogyó: *Hímszála* a' bokréta' óldalánn.

243. JÁTZINT. *Bokr.* 6-metszésű: *Gyüm.* Tok: *Hímsz.* a' bokréta' óldalánn.

* Nyúlárnyék.

b) 6-szirmúk.

245. TZEBRAVIRÁG. *Bokr.* a' magzat felett: két szirma tsöves nyakú.

235. TULIPÁNT. *Bokrét.* harangforma: bibéje száratlan.

234. NYAKAGYAR. *Bokr.* tőltséres-szabású-harangforma: három belső szirmai' tövénn két-két bibirtsó.

233. HATKOTÚ. *Bokr.* harangforma: minden szirom' tövénn eggy méz-gödör.

232. LÍLIOM. *Bokr.* tőltséres-szabású-harangforma: szirmai kivőlgyelt-válus gerintzűk.

230. FŐLDIKE. *Szirmai* hoszszú-vékony-nyakúk: *Magzatja* a' föld alatt.

240. NYÚLÁRNYÉK. *Szirmai* tövönn öszveragadnak: *Gyüm.* Bogyó.

236. SÁRMA. *Szirmai* félig öszveállanak; azonn felyűl széllyelnyilnak.

237. TSILLA. *Szirmai* széllyelnyílók, lehúllók.

239. HŐLYE. *Szirmai* széllyelnyílók, el nem húllók, megaszók.

**** *Bokrétátlanok és Barkások.*

250. LEPÉNFA. *Virágz.* barkás; vagy nős és hím virágokkal, vagy tsupa anya-virágokkal eggy barkábann.

247. KÁLMOS. *Virági* kotzkásonn űlnek eggy hengeres torzsánn: *Tsész.* 6-levelű: *Tok.* 3-rekeſzű.

248. SZITTYÓ. *Tsészéje* 6-levelű: *Bibéje* 3: *Tokja* 1-rekeſzű.

251. LOTSAHÚR. *Tsész.* 12-metſzésű: *Tokja* 2-rekeſzű

* Tzikſzár.

KÉTANYÁSOK.

* Tarnits. * Lorom. * Tzikkſzár.

HÁROMANYÁSOK.

254. ZÁSZPA. *Tsész.* nints: *Bokr.* 6-ſzirmű: *Tok.* 3: Némely viráginak anyaſzárai meddők.

255. KIKERITS. *Burkos: Bokr.* hoſzſzú-tsőves nyakú, 6 ſziromhasábú: *Magz.* a' föld alatt.

256. LÓNYA. *Tsész.* kitsiny, 3-fogú: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Tok.* 3-rekeſzű, 3-ágú.

253. HUTSZA. *Tsész.* 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Anyasz.* nints: *Tok.* ſzálas.

252. LÓROM. *Tsész.* 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Mag.* 1, háromſzegű.

* Földike. * Tsibehúr.

ÖT 'S TÖBB-ANYÁSOK.

257. HIDŐR. *Tsész.* 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Magva* sok.

* Hutſza. * Fülfű.

HATHÍMESEK.

EGGYANYÁSOK.

224. ANANÁSZ. *(BROMELIA)*
Tsész. 3-metſzésű a' magzat felett: *Bokr.* 3-ſzirmú; mindeniknek tövénn eggy pikkely: *Bogy.* 3-rekeſzű: *Hímjei* a' vatzokból nőttek.

kedves A! (*B. Ananas*) lev. tövisprémesek, ſzálkahegyűk: fürtje üstökös. *Vir. violaszínűk.* (*Ananász*)

225. FANTSIKA. *(TRADESCANTIA)*
Tsész. 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Hímszálainn* bötykös tzikkelyes ſzőrök: *Tok.* 3-rekeſzű: *Hímjei* a' vatzokból.

felálló F. (*Tr. erecta*) ſzára felálló: lev. tojáskerekek, vállba ſzűkek: kotsánja a' ſzárhegyenn kétágú fürtös.

226. HÓVIRÁG. *(GALANTHUS)*
Burkos: Bokr. 3-ſzirmú a' magzat felett: *Pilise* 3, ſziromforma, tsorba, felénnyi mint a' bokréta: *Hímjei* a' pilisek tövérol: *Bibéje* ágatlan.

kikeleti H! (*G. nivalis*) tőkots. 1-virágú, 2 levelű; lev. hüvelyezők: vir. lekonyúlt. (*Hóvirág, fejér Tavaszika, fejér Kankós, fejér Viola.*)

227. TÖZIKE. *(LEUCOJUM)*
Burkos: Bokrét. harangforma, 6-hasábú, a'

a' magzat felett; hasábjai vastag hegyűk: *Hímsz.* a' bokréta tövéből: *Bib.* ágatlan. *Vir fejér.*

tavaszi T! (*L. vernum*) tőkots. 1-virágú; vir. bókoló: anyafzára botúló.

nyári T! (*L. aestivum*) tőkots. sokvirágú; kotsánkái bókolók: anyafzára botúló: gyökérlevelei hofzfzúk. (*tőzek Viola*)

őszi T. (*L. autumnale*) *a' nyáritól abbann külömböz, hogy* anyafzára tzérnaforma.

228. NÁRTZIS. (*NARCISSUS*)

Burkos: Pilise tsőves tőltséres a' magzatt felett: *Bokr.* 6-fzirmú; fzirmai egyenlők, a' pilis óldalából kivűlről nőttek: *Hímsz* a' pilis belső falából, 's nálla rövidebbek.

fejér N! (*N. poëticus*) burka 1-virágú: piliskoronája rövid, afzottas, veres-tsipkés-fzélű: lev. behajlott fzélük. (*fejér Nártzis*)

pompás N. (*N. incomparabilis W.*) burka 1-virágú: pilis-koronája harangforma, rántzbafzedett, fodros, felényi mint a' bokréta: lev. laposok. *Vir. sárga, pilise setét sárga.*

tsupros N! (*N. pseudonarcissus*) burka 1-virágú: pilis-koronája harangforma, felálló, fodros; akkora mint a' tojáskerek fzirmok. *Virága halovány sárga, pilise aranyszín.* (*tsupros Nártzis, sárga Nártzis.*)

kétszínű N! (*N. bicolor*) burka 1-virágú: pilis-koronája fzéles-kiterült-fzájú, fodros. *Virága fejér, pilise sárga.*

pitzi N. (*N. minor*) *a' tsuprostól abbann külömböz, hogy* kitsiny, egéfzenn sárga: pilis-karimája őrvényes, vagy vifzfzás-kúpos, 6-fogú: fzirmai lántsások.

pézsma N. (*N. moschatus*) burka 1-virágú, pilis-koronája hengeres, tsavargós fzélű, nem fodros; akkora mint a' hofzfzúdad fzirmok. *Virága fejér.*

szagos N. (*N. odorus*) burka hol 1- hol sok-virágú: pilis-koronája harangforma, 6-metfzésű, sí-

ma

ma, felénnyi mint a' ſzirmok: lev. félhengeresek. *Vir. egészenn sárga.*

kétvirágú N. (*N. biflorus W.*) burka 2-virágú: piliskoronája igen kitsíny, aſzottas. *Vir. halovány sárga, pilise sárga.*

Tazét N. (*N. Tazetta*) burka sokvirágú; minden második ſzirma ſzélesebb: pilis koronája harangforma, rántzos, harmadréſzénnyi mint a' ſzirmok: lev. laposok, *középenn sárgák. Virága fejér, pilise sárga.*

Zsonkil N. (*N. Jonquilla*) burka sokvirágú: piliskoronája rövid, harang - vagy félgolyóbis - forma, tsipkés - ſzájú: lev. félhengeresek, árformák.

229. AMARILLIS. (*AMARYLLIS*)

Burkos: Bokr. a' magzat felett, ó - egyenetlen - hasábú: *Nemző részei* felgörbülnek: *Hímsz.* a' torkából. *Bib.* 3-ágú.

gyönyörű A. (*A. formosissima*) burka egy - pompás virágú: három alsó hasábjai a' nemző réſzekkel eggyütt lefittyennek. *Virága veresbársonyszín.*

230. FŐLDIKE. (*BULBOCODIUM*)

Bokrét. tőltséres 6-ſzirmú; ſzirmai holzſzú vékony nyakúk, torokbann öſzvefogódznak: *Hímjei* a' torkolatonn a' ſzirmok nyakából: *Magz.* a' föld alatt; megérni felbúvik: *Anyasz.* 3, végig öſzve ragadt, tsak a' bibénél válik ſzéllyel. *Virága alsó.*

eggyhajú F! (*B. vernum*) lev. 2, 3; a' földből kibújt virágot ölbe fogják, ſzálas - lántsások. *Vir. piros.* (*eggyhajú Virág*)

231. HAGYMA. (*ALLIUM*)

Burka sok virágú; virági gombosok vagy ernyősök: *Bokrét.* 6-ſzirmú vagy hasábú: *Hímsz.* vagy mind árformák, vagy minden második 3-hegyű, 's a' középsonn a' por-

hon.

hon: *Gyüm.* vagy 3-ſzegű tokotska, v. a' hellyett eggy kis hagyma.

* *Leveletlen Tőkotsányúk, ernyőjökönn Tok-termők.*

veres H! (*A. Cepa*) hímſzálai 3-hegyűk: ernyője golyóbisforma: tőkotsánja a' leveleknél magassabb, bördős, a' tövefelé hasas: levelei hengeresek, bördősök. (*veres Hagyma*)

mogyoró H! (*A. ascalonicum*) hímſzálai 3-hegyűk: tőkotsánya hengeres (araſznyi): lev. bördősök, árformák. *Vir. kék.* (*mogyoró Hagyma*)

fás H! (*A. senescens*) hímſzálai mind árformák, a' bokrétánál hoſzſzabbak: ernyője gömbölyűded: tőkots. kétélű: lev. pázsitosok, alól domborúk, símák, görbék. *Virága halovány veres, gyökere megfásodik, 's mellette nőnek sárga hagymák.*

kérges H! (*A. angulosum*) a' *fástól abbann külömböz, hogy* hímſz. a' bokrétánál nem hoſzſzabbak: tőkots. tövönn ſzegletes: lev. válusok, kartzoltak. (*kövi Hagyma*)

medve H! (*A. ursinum*) hímſzálai mind árformák: ernyője laposdad: tőkotsánja 4-ſzegűded-félhenger: lev. nyelesek, tojáskerekded-lántsások. *Virági fejérek, szirmai zöld gerintzűk.* (*medve-Hagyma, kígyó-Hagyma.*)

aranyszínű H! (*A. moly*) hímſzálai mind árformák: ernyője laposdad: tőkotsánya hengerded: lev. nyeletlenek, lántsások. *Vir. sárga.*

metélő H! (*A. Schoenoprasum*) hímſz. mind árformák: ernyője gömbölyű: tőkots. a' leveleknél nem hoſzſzabb; tövönn levél-hüvelyes: lev. hengeresek, bördősök, árformák. *Virága veres.* (*metélő Hagyma*)

serte H! (*A. setaceum K.*) hímſzálai mind árformák, tövönn ſzélesek: tőkots. hengeres: lev. serteſzálasok, hegyesek, ſzemſzőrösönn fűréſzesek: ſzirmai tsorba hegyűk. *Vir. fejér.*

bárnapiros H! (*A. atropurpureum K.*) hímſz. mind árformák: ernyője lapos: tőkots. hengeres: lev. ſzálas-lántsások: ſzirmai ſzálasok, ſzéllyelterültek. *Virága setét piros.*

halovány H! (*A. ochroleucum K.*) hímſz. serteſzálúk, egyenlők, a' ſzirmoknál kétſzerte hoſzſzabbak: erny. gömbölyűded: tőkots. hengeres, eggy ormójú: lev. ſzálasok, alól eresek, tompa hegyűk.

** *Leveles szárúk.*

a) Lapos levelűk, ernyőjökönn Tok-termők.

széleslevelű H. (*A. ampeloprasum*) hímſz. 3-hegyűk: ſzirmai érdes ormójúk: ernyője gömbölyű: ſzára hengeres, alól leveles; lev. ſzálasok, ſzélesek: hagymája telibélű. *Virága halovány veres.*

Póré H! (*A. porrum*) *a' széleslevelűtől abbann külömböz, hogy* hagymája réteges. (*Párhagyma, Póréhagyma*)

ereszes H! (*A. rotundum*) hímſz. 3-hegyűk: ernyője gömbölyűded; ſzélső virági bókolók: lev. ſzálasok. *Vir. vérszínűk.*

jószagú H. (*A. svaveolens W.*) hímſz. árformák, a' bokrétánál kétſzerte hoſzſzabbak: ernyője gömbölyű: lev. ſzálasok, ormósok.

fátyolos H! (*A. Victorialis*) hímſz. lántsások, a' bokrétánál hoſzſzabbak: ernyője gömbölyű: levelei ſzélesek, körkörösök: gyökerét retzés fátyol borítja. (*győzedelmes fű, havasi Hagyma.*)

b) Lapos levelűk, ernyőjökönn Hagymát-termők.

fog H! (*A. sativum*) hímſz. 3-hegyűk: gyökérhagymája gerézdes. *Ritkánn esik meg, hogy virágozna, gerézdjeiről szaporítják.* (*Fokhagyma*)

kígyós H! (*A. Scorodoprasum*) *a' fog H.tól abbann külömböz, hogy* lev. kövérebbek, tsipkés v. apró fogas ſzélűk: ſzára virágzás előtt kígyósonn öſzvetekeredik. *Gerézdjeiről a' héja könnyenn lekoppad.* (*magvas Hagyma, török Fokhagyma.*) Van ollyan fajtája is, mellynek ſzára nem kígyós.

szarvas H! (*A. carinatum*) hímſzálai mind árformák: erny. gömbölyű: burka 2-levelű, az eggyik bakaraſznyi. *Virága zöldes piros.*

c) Bör-

c) Bördős levelűk, ernyőjökönn Tok-termők.

bunkós H! (*A. sphaerocephalon*) hímſz. 3-hegyűk, a' bokrétánál hoſzſzabbak: lev. félhengerek. *Virága barna-piros.*

sárga H! (*A. flavum*) hímſz. mind árformák, a' bokrétánál kétſzerte hoſzſzabbak; kotsánkái hoſzſzúk; virágzáskor letsüggenek, a' gyümőltsel felállanak: burkának eggyik levele igen hoſzſzú: lev. tövönn hengeresek. *Vir. szép sárga.*

sáppadt H! (*A. pallens*) hímſz. mind árformák, akkorák mint a' bokréta: ſzirmai tsonka végűk: kotsánkái letsüggenek: burok-levelei hoſzſzúk: anyaſz. igen kitsíny: lev. 7-ſzegűk.

pongyola H. (*A. paniculatum*) *a' sáppadttól abban külömböz, hogy* kotsánkái pongyolánn ſzéllyelberzednek: ſzirmai viſzſzás-tojáskerekek: lev. tsaknem hengeresek. *Vir. piros.*

d) Bördős levelűk, ernyőjökönn Hagyma-termők.

bajuszos H! (*A. vineale*) hímſz. 3-hegyűk; a' két ſzélső hegyek, hoſzſzú serte: hagyma magvai görbe-ſzálka-hegyűk: ernyői kitsínyek. *Virági aprók, testszínűk.* (*kutya-Hagyma, fekete-Hagyma.*)

érdes H! (*A. oleraceum*) hímſz. árformák, a' három belsők hoſzſzabbak, az anyaſzárhoz hajolnak: lev. érdeske-tapintásúk, félhengeresek, alól barázdások. *Virága pirosló.*

232. LILIOM. (*LILIUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* harangforma, 6-ſzirmú; ſzirmai belőlről a' tövektől fogva félig a' gerintzenn kivőlgyeltek, válúsok, vastaghegyűk, kihajlottak: *Tok.* rekeſzei retzés ſzörökkel kötődtek öſzve.

fejér L! (*L. candidum*) ſzára súgár; azonn levelei rendeletlenűl tsaknem eggymást hátalva feküſznek: bokrétája kivűl belől síma. (*fejér Liliom*)

tüzes L! (*L. bulbiferum*) *a' fejértől abbann külömböz, hogy* ſzirmai langſzínek, belől érdesek. (*tüzes Liliom*)

fogas L! (*L. pomponium*) lev. ſzálasok, árhegyűk, rendetlenek: ſzirmai legöngyölödtek, válui' ſzélei fogasok: kotsányi bókolók. *Virága veres.*

turbán L! (*L. Martagon*) lev. gyűrűsök vagy örvösök, tojáskerek-lántsások: vir. lekonyúltak: ſzirmai kikunkorodnak. *Vir. rézszínűk, barnánn pettegetettek.* (*erdei Liliom, török turbán, százrétű gyökér.*)

233. HATKOTÚ. (*FRITILLARIA*)

Tsész. nints: *Bokr.* harangforma, 6-ſzirmú; minden ſzirom tövénn belőlről eggy mézgödör: *Himsz.* akkorák mint a' bokréta.

koronás H! (*Fr. imperialis*) ſzára' hegyénn levélüstök; az alatt virági gyűrűsönn letsüggők: lev. ſzálas-lántsások: ſzirom-gödrei kerekek. *Virága setét sárga.* (*Tsászár Korona*)

kotzkás H! (*Fr. meleagris*) ſzára leveles, 1-virágú: lev. ſzálas-lántsások, váltogatók. *Vir. bókoló, piros, kotzkás; néha fejér.* (*kotzkás Liliom*)

234. NYAKAGYAR. (*ERYTHRONIUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* harangforma, 6-ſzirmú; minden második ſzirom tövénn belőlről két bibirtsó.

veres Ny! (*E. dens canis*) lev. tojáskerekek. *Virága veres vagy fejér. Van fekete fóltoslevelű fajtája is.* (*piros Tavaszika, veres Kankós*)

235. TULIPÁNT. (*TULIPA*)

Tsész. nints: *Bokr.* harangforma, 6-ſzirmú: *Bib.* ſzáratlan, a' magzatonn ül.

erdei T. (*T. silvestris*) tőkotsánja kopaſz, 1-virágű; virága nyílás előtt konya: ſziromhegyei, és a' tőkotsán' töve ſzőrösök: lev. lántsások. *Virági zöldes sárgák.*

sza-

szagos T. (*T. svaveolens W.*) tőkotsánja ſzőrös, 1-virágú: vir. felálló, ſzirmai tompák, kopaſzok: lev. tojáskerek-lántsások. *Vir. kitsíny, szagos, széllyelnyílt.*

pompás T! (*T. Gesneriana*) tőkotsánja 1-virágú, kopaſz: ſzirmai tompák, kopaſzok: lev. tojáskerek-lántsások. *A' mivelés által számtalan sokféle színűvé 's formájúvá lett.* (*Tulipánt*)

kétvirágú T. (*T. biflora*) tőkotsánya 2-3-virágú, 2-3-levelű, kitsíny: lev. ſzálasok, árhegyük: hímſz. tövönn ſzőrösök. *Virága zöldes kék sárga főttal.*

236. SÁRMA. (*ORNITHOGALUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* 6-ſzirmú; ſzirmai félig tsöves formánn indúlnak, azonn felyül ízéllyel nyílnak (kivűlről tsészeformák zöldesek; nem is húllanak el, hanem tsak elsenyvednek): *Himsz.* vagy árformák, vagy lántsaformák, vagy váltogatva ſzélesek és 3-hegyűk.

* *Mind árforma himszálúk.*

sárga S! (*O. luteum*) tőkotsánkája ſzegletes, tövönn 2—3-levelű: ernyője alatt 2—3 ſzemſzőrös levél: kotsánkái egyenetlenek, kopaſzok, 1-virágúk: ſzirmai lántsások. *Virága belől sárga.* (*sárga Madárliliom, sárga Tyúktaréj.*) Van 1-virágú fajtája is. (*O. uniflorum*)

apró S! (*O. minimum*) tőkotsánkája elágazó, ſzegletes: ernyó-kotsánkái 2-levelűk, ſzőrösök, néha elágazók: ſzirmai alól ſzőrösök. *Vir. sárga.* (*kis Tyúktaréj*)

hegyi S! (*O. pyrenaicum W.*) tőkotsányánn virági hoſzſzú fürtbenn: kotsánkái virágzáskor ſzéllyelnyílnak, éréskor felegyenesednek: hímſz. ſzéles-lántsások, egyenlők, akkorák mint az anyaſzár: ſzirmai ſzálasok: lev. hoſzſzúk, válusok. *Virága belől fejér.*

fürtös S. (*O. Stachyoides W.*) *a' hegyitől abbann különböz, hogy* ſzirmai lántsas-hoſzſzúdadok: minden második hímszála felényi.

éri

úri S. (*O. umbellatum*) tőkotsánya leveletlen; azonn kotsánkái váltogatók, ágformák, ſzárteté-zők: hímſz. váltogatva ſzélesek és keske-nyek; a' keskenyek kitsípett hegyük: lev. ſzálasok, válusok, üſzögös hegyük. *Virága fejér.* (*Úri virág, Madártéj.*)

ástökös S! (*O. comosum*) vir. rövid fürtük: murvái lántsások, akkorák mint a' virágok, ſzir-mai tompák: hímſz. lántsások; lev. ſzála-sok, válusok. *Vir. belől fejér.*

* *Háromhegyű hímszálúk.*

konyúló S! (*O. nutans*) hímſz. ſzélesek, bodonſormá-ba ölzveállanak, váltogatva kissebbek: vir. fürtösök, felállók: gyümöltsei letsüggők. *Vir. zöldes fejér.*

237. TSILLA. (*SCILLA*)

Tsész. nints: *Bokr.* 6-ſzirmú, kinyilt, le-hülló: *Himsz.* tzérnaſzálúk a' vatzokból: *Tokja és magvai gömbölyűdedek; gyökere hagyma. Vir. kék* v. *veress.*

ékes Ts! (*S. amoena*) tőkotsánja ſzegletes, kotsán-kái váltogatók, a' bokrétáknál rövidebbek: murvái igen aprók, tompák: lev. ſzálasok, a' kotsánnál hoſzſzabbak. *Virága kék, a' szirom-tövekenn két fejér vonás, hímszálai kékek, magzatja sárgás, anyaszára fejér.*

kétlevelű Ts! (*S. bifolia*) vir. fürtösök, felállók; fürt-je 4—10-virágú: lev. 2, néha 3; a' tőkotsá-nyonn felnyúlik. *Vir. kék.* (*erdei Játzint*)

mezei Ts! (*S. pratensis K.*) virágfürtje kúpos-hoſz-ſzúdad: kotsányi a' virágoknál háromſzorta hoſzſzabbak: murvái igen aprók.

tavaszi Ts. (*S. verna W.*) vir. sátorozók, félgolyó-bisforma sátorbann, 3—6-kotsányúk: mur-vái lántsások, tompák: lev. ſzálasok, vá-lusok, alól keskenyebbek: tőkotsánja hen-geres, felálló. *Vir. és porhonjai kékek.*

őszi Ts. (*S. autumnalis*) vir. fürtösök: tőkots. hen-geres, akkora mint a' levelek: lev. ſzála-sok,

sok, válusok: kotsánkái rövidek, felhajlók, murvátlanok. *Virága veres, magzatja és hímjei kékek.*

238. MAGZATING. (*ASPHODELUS*)
Tsész. nints: *Bokr.* 6-hasábú: *Magzatját* a' bokréta tövéből nőtt 6-pikkely veszi körül, 's azokról nőttek a' hímek: *Hímsz.* görbék v. széllyel állók. *magvai szegletesek.*

sárga M. (*A. luteus*) szára leveles, magános: lev. 3-szegűk, kartzoltak: három hímje rövidebb. *Virága és gyökere sárga.*

ágas M! (*A. ramosus*) szára leveletlen, elágazó: kotsányi váltogatók, hoszszabbak a' murvánál: lev. kardformák, tsónakosok, símák. *Virága fejér.* (*Asfodéla, Királydárda, ökörfarkfű, lép-kissebbítő fű.*)

fejér M. (*A. albus W.*) *az ágastól abbann külömböz, hogy* szára ágatlan: murvái akkorák, mint a' kotsányok: kotsányi nem váltogatók, ritkások; hanem szárborítók.

239. HÖLYE. (*ANTHERICUM*)
Tsészéje nints: *Bokrétája* 6-szirmú, kiterült: *Hímsz.* a' vatzokból tzérnaszálúk, egyenlők: *Magv.* szegletesek. *gyökerei többnyire rojtosok, nem hagymások. Virága fejér* v. *sárga.*

eggyvirágú H. (*A. serotinum*) tőkotsánja kitsíny, leveles, többnyire tsak 1-virágú: gyökérlev. a' szárnál hoszszabbak, félhenger-tzérnaszálasok.

ágas H! (*A. ramosum*) szára v. tőkotsánja elágazó, leveletlen: gyökérlev. laposok, szálasok: vir. lapos, elhúlló. (*Hölye*)

ágatlan H. (*A. Liliago*) szára v. tőkotsánja ágatlan, leveletlen: kotsánkái 1-virágúk: anyaszára görbe.

sárga H! (*A. sulphureum K.*) tőkotsánja ágatlan: vir. fürtösök: lev. lántsás-szálasok, öblös tompahegyűk.

240.

240. NYÚLÁRNYÉK. (*ASPARAGUS*)
Tész. nints: *Bokr.* 6-hasábú, ſzinte 6-ſzirmú; hárma kifordúlt-hegyű: *Bogy.* 3-rekeſzű, 2-magvú: *Anyaszára* igen rövid.

Spárga Ny! (*A. officinalis*) ſzára ágasbogas, bugiyos, leveles: lev. serteſzálúk, hegyesek: vir. lefüggők: bogyója veres. (*Spárga, Nyúlárnyék, Klárisfű, Lófark.*) *Néha Kétlaki.*

241. GYÖNGYVIRÁG. (*CONVALLARIA*)
Tsész. nints: *Bokrétája.* 1-ſzirmú, 6-fogú: *Hímsz.* a' bokréta oldalából: *Bogyója.* 3-rekeſzű.

májusi Gy! (*C. majalis*) bokr. harangforma, lefüggő: tőkots. leveletlen; annak hegyénn virági félóldalú fürtbenn: lev. körkörös-hoſzſzúdadok: bogyója veres. (*Gyöngyvirág, Kakukvirág, Szelentze.*)

pávafark Gy! (*C. verticillata*) bokr. tőltséres: ſzára magános, leveles: lev. gyűrűsök, 3—7 eggy gyűrűbenn, lántsások, hegyesek, alól fakók: kotsányi magánosok, elágazók: bokr. belől kevéssé ſzőrös. *Vir. zöldes fejér, bogy. kék.* (*Pávafark-fű*)

sokbötykű Gy! (*C. Polygonatum*) ſzára félre hajló, 2-élű: lev. ſzárölelők, kétſorosok, váltogatók, eggy óldalra nézők: kotsánja a' levéltövekenn 1, v. 2; 1-néha 2-virágú. *Bogy. kék.* (*Salamon' petsétje, petsétes gyökér, soktérdű fű, erdei sűlyfű.*)

széleslevelű Gy! (*C. latifolia*) *a' sok bötykűtől abbann külömböz, hogy* ſzára ſzegletes: lev. kihegyzettek, alól halovány zőldek, sűrű inások: kotsányi 2—4-virágúk; virági kinyilt torkúk.

fürtös Gy! (*C. multiflora*) *a' sokbötykűtől abbann külömböz, hogy* ſzára hengeres a' levelekig, azutánn ſzegletes: lev. alól molyhosok: kotsányi sokvirágúk; virági ſzoros torkúk.

kétlevelű Gy! (*C. bifolia*) bokr. kerékforma, 4-metſzésű: tőkotsánkájánn levele 2, néha 1, v. 3; ſzárölelő, ſzíves: hímje 4. (*kisgyöngyvirág*)

242.

242. POLIÁNT. *(POLYANTHES)*
Tsész. nints: *Bokr.* töltséres, kevéssé görbenyakú, 6-egyenlő-metſzésű: *Magz.* a' bokréta agyábann: *Tokja* a' bokréta fenékkel béburkolva, 3-rekeſzű: *Magv.* laposok.

Tubarózsa P! (*P. tuberosa*) tőkotsánja leveles, tetejénn virági váltogatva állanak (legtöbbſzör kettőnként) fürtbenn. (*Tubarózsa*)

243. JÁTZINT. *(HYACINTHUS)*
Tsész. nints: *Bokrétája* vagy tőltséres, vagy gömbölyű, vagy harangforma, 6-metſzésű v. hasábú: *Himsz.* a' bokréta óldalából: *Tok.* 3-rekeſzű, többnyire 2 mag egy rekeſzbenn. *Tökotsánya mind leveletlen.*

Anglus J! (*H. non scriptus*) bokrétája' hasábjai félig hengeresenn öſzveállanak, azonntúl kifordúlnak: vir. féloldaliak, bókolók. *Vir. kék vagy fejér.*

kantsós J! (*H. orientalis*) bokr. tsőves, tövönn gombos, derékbann hengeres, felyúl metſzései kifordúlnak. *Virága kék v. fejér, a' mivelés által tellyessé és sokféle színűvé lett.* (*közönséges Játzintus, kék Játzint, fejér Játzint.*)

zomántzos J! (*H. amethystinus*) bokr. harangforma, tövönn hengeres. *Vir. aprók, kékek.* (*kis kék Játzint.*

pézsma J! (*H. Muscari*) minden virági eggyformájúk, tojásdadok, *vajszínűk, pézsma szagúk:* lev. halovány zőldek, ſzéllyelterűltek. (*pézsmabimbó*)

ástökös J! (*H. comosus*) tőkotsánja magas, annak tetejénn hoſzſzú virágfürt; alsó virági ſzegletes hengerdedek, ſzíntelenek, fakók; a' felsők hoſzſzabb kotsányúk, ſzép kékek, nyurgák, meddők. (*mezei Játzint, kék kígyóhagyma*)

peri J! (*H. bothryoides*) kotsánja' hegyénn kúpforma virágfürt: bokr. konyák, golyóbisformák, vagy tojásdadok; alsóbb virági ritkábbann állanak: lev. pázsitosok. *Virága kék,*

kék, metszései fejérlők. szagatlan. (kígyóhagyma)

fürtös J! (*H. racemosus*) *az eperj J.tól abbann külömböz, hogy* virággombja tömöttebb; azonn felső virági kotsántalanok: lev. pongyolák. *Virága kék v. fejér, jószagú.*

244. ÁLOES. (*ALOE*)

Tsész. nints: *Bokr.* tsöves (vagy egyenes v. görbe nyakú, egyenlő v. pittyedt ajakú); feneke mezgés: *Himsz.* a' vatzokból nőttek: *Tok.* 3-rekeſzű. *Lev. vaskos húsosok.*

szárölelő Á. (*A. perfoliata*) ſzárba indúl: lev. kardformák, ſzárölelők, kevéssé hüvelyezők, tövisses élűk: vir. hengeresek, lekonyúltak. *Ennek vagynak sok hasonfajai: szélesebb és keskenyebb, hoszszabb és rövidebb levelűk, gerintzenn is tövisses, 's mind két lapjokonn tövisses levelűk.*

gyöngyös Á. (*A. margaritifera*) ſzáratlan: lev. ſzümőltsösök, 3-ſzegű-végűk, tőrhegyűk: vir. hengeresek, fürtösök, lekonyúltak.

nyelvlevelű Á. (*A. lingvaeformis*) ſzárba indúló ſzabású: lev. 2 óldaliak, símák, kevéssé fogasok, nyelvformák: vir. fürtösök, felallók; bokr. hengeresek. *Ennek hasonfaja a'*

két-soros Á. (*A. disticha*) fürtjei leſüggők: vir. tojásdad-hengerek, görbék.

tarka Á. (*A. variegata*) aligſzáras: lev. 3-óldaliak, válusok, fejérrel tarkák, ſzegletei portzogósok: vir. hengerek, fürtösök. — *Ezeket és ezeknek külömbkülömb hasonfajait, és az Aloes Nemnek több más Fajait az Uraságok' kertjeibenn pompára tartják.*

245. TZEBRAVIRÁG. (*ALSTROEMERIA*)

Tsész. nints: *Bokr.* a' magzat ſelett, 6-ſzirmú; két alsó ſzirma tsövesnyakú: *Himsz.* meghajlottak: *Magv.* gömbölyük. *Szirmai tarkák.*

pom-

pompás Tz. (*A. pelegrina*) ſzára felálló: ſzirmai ſzéllyelnyiltak; a' 3 külsők ékformák, 3-hegyűk, a' többek ſzálkahegyűk: lev. ſzálas-lántsások, kotsántalanok. *Vir. igen szép tarka.*

246. SÍLIOM. (*HEMEROCALLIS*)

Tész. nints: *Bokr.* harangforma, 6-hasábú; nyaka ſzűk, hengeres: *Hímsz.* a' bokrétából nőttek, az anyaſzárral eggyütt legörbűltek; végeik felhajolnak.

sárga S! (*H. flava*) tőkotsányi ágasok: lev. ſzélesetske-ſzálasok, ormós hátúk, ſziromhasábi hegyesek, eresek; erei épek. *Vir. sárga szagos.* (*sárga Tubarózsa, sárga Liliom, lábmosó-fű.*)

lángszín S! (*H. fulva*) a' *sárgától abbann különböz, hogy* belső ſziromhasábi tompahegyűk; erei elágazók. *Virága langszín, szagatlan.*

247. KÁLMOS. (*ACORUS*)

Virági kotzkásonn űlnek eggy buzgányforma hengeres torzsánn: *Bokrétáji* 6-ſzirmúk: *Anyaszára* nints: *Tokja* 3-rekeſzű: *Himsz.* a' vatzokból.

orvosi K! (*A. Calamus*) virágzó ſzára 2-élű, levélvégű; óldalából nő ki a' virággal rakott torzsa: lev. kardformák. (*Kálmus*)

248. SZITTYÓ. (*JUNCUS*)

Tész. 6-levelű, állandó, néha belől ſzínes: *Bokr.* nints: *Bib.* 3: *Tok.* 1-v. 3-rekeſzű, 3-nyílású.

* *Leveletlen szárúk.*

bunkós Sz! (*J. conglomeratus*) hímſz. három: ſzára súgár: bugája tömött, gömbölyűded, a' ſzár' óldalából.

béka Sz! (*J. effusus*) a' *bunkóstól abbann különböz, hogy* bugája kiterűlt, buglyos: tokja tompa. (*béka-Szittyó*)

fa-

fakó Sz. (*J. glaucus W.*) szára görbe-hegyű, fakó: bugája a' szároldalából buglyos, tokja hegyes.

tsákós Sz! (*J. inflexus*) szára hártya hegyű, tsákónn álló: bug. a' szároldalából.

tzérna Sz! (*J. filiformis*) szára ~~hártya~~ hegyű, tsákónn álló: bug. a' szár' óldalából.

hármas Sz! (*J. trifidus*) szára tzérnaforma; tetejénn 3 virág, és 3 árlevél. Ennek fajtája az *eggyvirágú Sz.* (*J. monanthos*)

gombos Sz. (*J. capitatus*) szára tzérnaforma: virággombja a' szár' tetejénn, 3—5 levélgallérral.

** *Leveles szárúk.*

bötykös Sz! (*J. aquaticus P. articulatus Linn.*) szára felegyenesedő: lev. lapított-hengerek, bötykösök v. görtsösök, (*ezt úgy veszi észre az ember, ha levelét gyengénn megszorítvánn: az újja közt végig házza*): bugája ágas, tsészve-levelei egyenlők, tompátskák.

görtsös Sz! (*J. silvaticus*) *a' bötyköstől abbann külömböz, hogy* szára felálló: lev. igazi hengeresek: bugája buglyosabb: tsészve-levelei hegyesek, a' belső három hosszabb.

sivatag Sz! (*J. bulbosus*) szára kevéssé lapított: lev. szálasok, válusok: bogernyője a' szárhegyenn levélgalléros: tsészelevélei tompák, a' toknál rövidebbek.

kétkétágú Sz! (*J. bufonius*) szára kétkétágú: levelei szegletesek: vir. magánosok, kotsántalanok.

perje Sz! (*J. pilosus*) szára araszny: lev. szőrösök, laposak: virágzása bogernyős, vagy sátorozó: kotsánkái 1-virágúk.

magas Sz! (*J. maximus W.*) *a' perje Sz.tól abbann külömböz, hogy* szára sokkal magasabb: lev. szélesebbek: bugája buglyos, vir. apróbbak, rakásonn űlnek, többnyire hármával.

gatyás Sz! (*J. spadiceus W.*) *a' magastól abbann külömböz, hogy* tsak a' levél' hüvelye szőrös; vir. többnyire négyével eggy rakásonn: tészelev. rövidebbek a' toknál.

ősz Sz! (*J. niveus*) lev. szőrösök: bug. tömöttetske: kotsáni minteggy 5-virágúk: tészéje belől fejér fényes; három belső levelei hoszszabbak.

me-

mezei Sz! (*J. campestris*) virági fűzéresek; fűzéri 6—12-virágúk, a' szár' tetejénn kotsányosok; a' középső fűzér kotsántalan: tséfzelevelei a' toknál hofszabbak.

249. BORBOJA. (*BERBERIS*)

Tsész. 6-levelű: *Bokr.* 6-szirmú; mindenik szirom tövénn két két ikra: *Bib.* száratlan: *Bogyója* hofszúdad, 2-magvú: *Tserje.*

sóska B! (*B. vulgaris*) tserjéje tüskés; tüskéi 3-ágúk: lev. váltogatók, tojáshofszúk, fűréfzesek, vagy prémesenn fogasok: virágfürtjei letsüggők, tsak az ághegyekenn nőnek. *Bogyói veresek. Ha hímjeihez valamivel hozzáérnek, hirtelen az Anyához lapúlnak.* (*Sóskafa, fái Sóska, leány-Som, üröm borboja.*)

250. LEPÉNFA. (*GLEDITSIA Polygam. Linn.*)

Virági felemások. Nős és hím virági eggy barkafűzérbenn eggyik fánn: anyavirági másik fánn.

Nősvir. hofszú barka fűzérbenn. *Tsész.* 4-fogú: *Bokrétája* 4-szirmú, tséfzeforma: *Himsz.* hofszúk: *Magz.* széles lapos, a' bokrétánál nagyobb: *Hüvelye* nagy széles lapos, kerefztülreggetett, húsos bélű.

Hímvír. ugyan azonn barkábann. *Tsész.* 3-fogú: *Bokrétája* 3-szirmú, vagy nints is: *Hímsz.* mint a' nősé.

Anyavir. más fánn barka fűzérbenn: *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-szirmú: *Magz.* és *Hüvelye* mint a' nősé.

hajtűs L! (*G. triacanthos*) az ágtövekenn hofszú síma fényes tövisek; vagy épek, vagy tövönn eggy vagy két tövisfogúk: lev. szárnyasok: barkafűzéri a' leveltövekenn fel-

ál-

állók. *Van* 1-*magvú*, *'s fogatlan tövisű fajtája is.*

árva L! (*G. inermis*) lev. ſzárnyasok, fája tövistelen.

251. LOTSAHÚR. (*PEPLIS*)
Tsész. harangforma, 12-fogú: *Bokr.* 6-ſzirmú, a' tséſzéről nőtt (néha nints): *Tokja* 2-rekeſzű sokmagvú.

henye L! (*P. portula*) apró ſzárai letsepűltek: lev. ellenesek, viſzſzás-tojáskerekek, épélűk, nyelesek. *Bokrétája néha nints, vagy ha van is, hamar elrugja.*

HÁROMANYÁSOK.

252. LÓROM. (*RUMEX*)
Tsész. 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú; ſzirmai v. símák v. púpos gerintzűk: *Magva* eggy, 3-élű, a' megmaradt bokrétábann: *Anyász.* 2- vagy 3. *Virági vagy mind nősök, v. anyavirágokkal vegyesek, v. kétlakiak. A' szirmok hátánn nőtt púp vagy szümőlts, magzáskor látszik jól meg.*

* *Nősvirágúk, púpos bokrétájúk.*

jaréj L! (*R. Patientia*) ſzirmai épélűk, tsak az eggyik púpos: lev. tojáskerek-lántsások.

véres L. (*R. sangvineus*) ſzirmai épélűk, eggyik púpos; néha a' többinn is van, de kitsíny: lev. ſzíves-lántsások, veres inúk, veres nedvességűk.

parti L! (*R. Hydrolapathum*) ſzirmai épélűk, mind púposok, ſzálas-lántsások, símák. *Néha eggy kevéssé fogasok, 's a' púpjai hoszszúkások, 's az eggyik sárga; néha alig tetszenek ki.*

háromfogas L! (*R. palustris P.*) ſzirmai mind a' kétfelől vállbann 3-sertefogúk, mind púposok: levelei ſzálas-lántsások, az alsók nagyok. *Gyökere veresbélű.*

bod-

bodros L! (*R. crispus*) ſzirmai épélűk, mind púposok: lev. lántsások, fodros ſzélűk.

gyűrűs L. (*R. Nemolapathum W.*) ſzirmai ſzálasok, tompák, épélűk, mind púposok: virággyűrűi távol eggymástól: ágai terepélyek: alsó lev. ſzíves lántsások; a' felsők lántsások.

sós L! (*R. acutus*) ſzirmai fogasok, mind púposok: lev. ſzívesek, hoſzſzúk, kihegyzettek. (*Sóslórom, Lósóska, keserű Lapu.*)

tompa L! (*R. obtusifolius*) *a' hegyestől abbann külömböz, hogy* levelei tompábbak, apró tsipkések, kevéssé bodros ſzélűk. *Gyűrűi pongyolák.*

kegedűs L. (*R. pulcher*) ſzirmai fogasok, mind púposok, de az eggyike ſzembetűnőbbenn: legalsó lev. hegedűdedek; a' felsők aprók, hoſzſzúdadok, épélűk.

** *Nősvirágúk, nem púpos szirmúk.*

vízi L! (*R. aquaticus*) ſzirmai épélűk, lev. ſzívesek vagy tojáskerek-lántsások, nagyok, símák, hegyesek. (*vízi Lapu, vízi Lórom.*)

kertisóska L! (*R. scutatus*) ſzirmai épélűk: lev. ſzíves-kerekdedek, vagy dárdások: gyökere terjedő. (*kerti v. Spanyol v. kerek Sóska.*)

kétanyás L! (*R. digynus*) ſzirmai tsorba hegyűk, épélűk: anyaſz. 2, veseformák, tsorbahegyűk.

*** *Kétlakiak, és felemás virágúk.*

havasi L! (*R. alpinus*) hímvirágibann megvagynak az anyaſzárak, de meddők: ſzirmai épélűk, nem púposok: lev. ſzívesek, tompák. (*Havasi Lósóska*)

erdeisóska L! (*R. Acetosa*) virági kétlakiak, ſzirmai épélűk, púposok: lev. hoſzſzúdadok, nyilformák: gyökérlev. nyelesek; ſzárlev. ſzárölelők. (*mezei Sóska, Sósdi, sós Lórom.*)

madár L! (*R. acetosella*) vir. kétlakiak: lev. keskeny-lántsás-dárdások. (*mezei füles Sóska, madár Sóska*) *Gyakrann a' leveleinek mind a' három hegyi hasábos.*

253. HUTSZA. (*TRIGLOCHIN*)

Tsész. 3-levelű, elhúlló: *Bokr.* tséſzeforma, 3-ſzirmú: *Bib.* 3, vagy 6, ſzáratlan: *Tokja* tövönn nyílik, 3-vagy 6-rekeſzű.

savanyú H! (*T. palustre*) ſzára leveletlen: vir. fűzéresek: lev. keskeny-ſzálasok, félhengerek: tokjai hoſzſzúk, 3-rekeſzúk, a' ſzárra lapúlnak. (*savanyú Hutsza*)

hatbibés H! (*T. maritimum*) *a' savanyútól abbann külömböz, hogy* bibéje hat, 's tokjai tojásdadok.

254. ZÁSZPA. (*VERATRUM Polygam. Linn.*)

Tsész. nints: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Tok.* 3, sokmagvúk: Vagynak hímvirági is, mellyekbenn vagynak ugyan a' magzatoknak nyomai, de azok idétlenek: *Himsz.* a' bokrétából.

fejér Z! (*V. album*) lev. körkörösök: virági bugjos bugábann, *zöldes fejérek:* ſzirmai felállók, murvái lántsások. (*fejér Zászpa, fejér Húnyor*)

fekete Z! (*V. nigrum*) lev. körkörösök: virági billenges fürtbenn: ſzirmai ſzéllyelterűltek: murvái lántsások. *Vir. setét veres.* (*fekete Zászpa*)

255. KIKERITS. (*COLCHICUM*)

Burkos: Bokrét. 6-hasábú, holzſzúnyakú: *Magz.* a' föld alatt a' gyökérbenn: *Tok.* 3, öſzve ragadt, sokmagvú.

Zászpa K! (*C. autumnale*) piros virága őſzſzel minden levél nélkül búvik ki a' földből: lev. a' tokkal eggyütt következő tavaſzſzal nőnek fel: lev. lapos lántsások, felállók. (a' virága: *őszi Kökörtsín, Kikerits, Őszike.* Levele és gyümőltse: *törpe Zászpa, fejes Zászpa*)

256. LÓNYA. (*HELONIAS*)

Tsész. kitsiny, 3-fogú, vagy nints is: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Tok.* 3-rekeſzű, 3-ágú.

hegyi L! (*H. borealis W. Toſielda palustris P. Anthericum caliculatum Linn.*) lev. ſzálas kardformák, inasok, tőkotsánjánn ſzárborítók: vir. fürtösök: murvái kettősök, hártyaformák: ſzirmai ſzálas-viſzſzás-tojáskerekek. *Vir. zöldes ſejér.*

SOKANYÁSOK.

257. HIDÖR. (*ALISMA*)

Tsész. 3-levelű: *Bokr.* 3-ſzirmú: *Tok.* sok, többnyire 1-magvú, néha 2-3-magvú.

\# *vízi H!* (*A. Plantago*) ſzára 3-ſzegű, gyűrűsönn ſzéllyelágazó, virág-kotsányi az ágakonn gyűrűsök: gyökérlev. nyelesek, ſzéles-tojáskerekek, hegyesek: tőkjai tompánn 3-ſzegűk. *Vir. gyengénn piroslók v. ſejérek.* (*vízi Útifű*) A' kiſzáradt rétekenn lev. keskenyebbek, lántsások: a' folyóvizekbenn pedig a' víz alatt lévők ſzálasok.

tsillagos H. (*A. Damasonium*) lev. ſzíves-hoſzſzúdadok: vir. 6-anyások: tokjai árhegyük, tsillagosonn ſzéllyelállók, 6-ágra.

kalászos H. (*A. parnassifolia*) lev. hoſzſzúnyelűk, ſzíves-kerekdedek: tokjai kalászosok. *Vir. ſejér.*

úszó H. (*A. natans*) ſzára vízenn fekſzik: fennlábbó levelei nyelesek, körkörösök; az alsók ſzálasok: ſzirmai épélük, kartzoltak: tokja 8.

sulymos H! (*A. ranunculoides*) lev. pázsitosok, a' végekfelé ſzélesebbek: apró virágfürtje gyűrűs-kotsányú: gyümőltse sulymos, gömbölyű, sok tokokból áll.

VII. SEREG.

HÉTHÍMESEK.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYASOK.

258. HEGYÉKE. *Tsész.* 5—7-levelű: *Bokr.* ugyan annyi hasábú, lapos: *Bogy.* ſzáraz, sokmagvú.

259. BOKRÉTAFA. *Tsész.* 1-tagú, 4-5-fogú: *Bokr.* 5-ſzirmú, egyenetlen: *Tok.* 3-rekeſzű.

* Iſztragór.

KÉTANYASOK.

* Tzikkſzár. * Sziklár.

HÉTHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

258. HEGYÉKE. (*TRIENTALIS*)
Tsész. 5—7-levelű: *Bokr.* ugyan annyi hasábú, kiterült: *Bogy.* aſzſzú, sokmagvú. *Néha* 5—6 *hímű, a' bokréta hasábok száma szerént.*

karmatos H! (*T. europaea*) ſzára minteggy araſznyi: lev. többnyire eggy gyűrűbenn a' ſzár' tetejénn, lántsások: kotsányi a' levél-gyűrűből bokrosann nónek. *Vir. fejér. lev. apró ikrákkal vagy vízhólyagotskákkal prémesek.*

259. BOKRÉTAFA. (*AESCULUS*)
Tsész. 1-tagú, 4-5-metſzésű hasas: *Bokrét.* a' tsészéről nőtt, 4-5-egyenetlen-ſzirmú: *Himsz.* a' vatzokból nőttek: *Tok.* 3-rekeſzű. *Magvai nagy makkok.*

Gesztenye B! (*Ae. Hippocastanum*) lev. újjasok, 5- vagy 7-újjúk; levélkéi fogasok: virágfürtje merőnn feláll: bokr. 5-ſzirmúk, felemás ſzínűk. *Magvát nem jó megenni: a' szelíd gesztenye más nemű fánn terem.* (*vad-v. ló-Gesztenye.*)

VIII. SEREG.

NYÓLTZHÍMESEK.

Ebbenn a' Seregbenn a' virágoknak rendes alkotások ez:

Tész. többnyire mind 4-levelű; kevés van 5-hasábú; eggy van 8-levelű: tséfzétlen virág pedig eggy sints.

Bokr. 4-fzirmú; tsak eggynek van 5-fzirmú; van vagy kettőnek 1-fzirmú is, de ezek is vagy 4- vagy 8-hasábúk. Vagynak bokrétátlanok is.

Hím. 8: rendesenn minden fziromnak vagy tséfzelevélnek kettő felel meg.

Terméſe mind Magrejtőbenn van, tsak eggy Nemnek van tsupafz magva.

Némelly plánták itt a' fzirmok és tséfze-hasábok' fzámát eggyel megfzaporítják, 's akkor a' virág 10-híművé lefzfz.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYANYÁSOK.

* *Tsészések és bokrétások.*

a) Alvirágúk.

260. SARKANTYÚKA. *Tsész.* 5-metſzésű, ſzínes, sarkantyús: *Bokrét.* 5-ſzirmú: *Gyüm.* 3.

265. HANGA. *Tzész.* 4-levelű: *Bokr.* 1-ſzirmú; *Porh.* 2-ágúk: *Tokja* 4-rekeſzű.

266. JÁVOR. *Tsész.* 5-metſzésű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Gyüm.* Leppendék.

267. KŐBOGYÓFA. *Tsész.* 4-metſzésű: *Bokr.* 4-metſzésű: *Anyasz.* 4-ágú: *Bogyó.*

* Ruta. * Gazillat. * Portsin.

b) Felvirágúk.

264. ÁFONYA. *Tsész.* 4-fogú: *Bokr.* 1-ſzirmú: *Porhonjai* lyukas végűk v. ſzarvasok: *Gyüm.* Bogyó.

261. TSÉSZEKÜRT. *Tsész.* tsöves; karimája 4 hasábú: *Bokr.* 4-ſzirmú, a' tsésze' torkolatjánn: *Tokja* 4-rekeſzű; *Porhonjai* ſzálasok.

262. TSŐVIRÍTS. *Tsész.* 4 levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* 4-rekeſzű: *Magvai* koſzorúsok.

263. KLÓRA. *Tsész* 8-levelű: *Bokr.* 8-metſzésű: *Tokja* 1-rekeſzű, 2-nyílású.

** *Bokrétátlanok.*

268. BOROSZLÁN. *Tsész.* 4-metſzésű, bokrétaforma: *Gyüm.* Bogyó.

269. TZITZŐ. *Tsész.* 4-metſzésű, bokrétaforma: *Magva* 1; hegyes orrú.

KÉT-

KÉTANYÁSOK.

270. TSITRE. *Tész.* 4-levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* 2-rekeſzű.

* Veselke. * Szilfa. * Jávor.

HÁROMANYAS.

271. TZIKSZÁR. *Tészéje* 5-hasábú, belől ſzínes: *Magva* 1.

* Kertéke.

NÉGYANYÁSOK.

273. KOTZKAGYÖNGY. *Tész.* 2- és 3-fogú: *Bokr.* 4- és 5-metſzésű: *Bogy.* 4- és 5-magvú.

272. TZILLÁR. *Tész.* 4 nagylevelű: *Bokr.* 4-keskenyſzirmú: *Bogy.* 4-rekeſzű: *Porh.* a' hímſzál' derekánn.

274. LÁTONYA. *Tész.* 4-levelú: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* 4-rekeſzű.

* Tsibehúr. * Tóborosta.

NYÓLTZHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

260. SARKANTYÚKA. *(TROPAEOLUM)* *Tsész.* 1-tagú, 5-metszésű, színes, sarkantyús tövű: *Bokr.* 5-egyenetlen-szirmú; hárma nyeles vagy nyakas, mind a' tséfzéről nőtt: *Bogyója vagy magva* száraz-kérges-taplós-bőrű.

kis S! (*Tr. minus*) lev. paizsosok, kerekdedek: szirmai hegyes szálkavégűk. *Virága sárgás zöldel elegyes.* (*kis sárga töltsétes, Sarkantyúvirág.*)

nagy S! (*Tr. majus*) a' *kitsínytől abbann külömböz, hogy* lev. 5-szegűded pázsitosok: szirmai tompák: vir. nagyobbak, *sárgák, narantsszínűk. Szára kapaszkodó, levélnyelével öleli meg a' gyámolt.* (*nagy-sárga-Töltséres, sárga-felfutó, spanyol-Sarkantyú, Királyszínfelfutó.*)

261. TSÉSZEKÜRT. *(OENOTHERA)* *Tsész.* a' magzatfelett, tsöves, szük-hoszszúnyakú; karimája 4-metszésű; metszései letüremlettek: *Szirma* 4, a' tséfze torkolatjából: *Bib.* 4-ágú: *Tokja* 4-rekefzű, 4-kopátsú.

* *Hoszszú hengeres Tokúk.*

ligetéke Ts! (*Oe. biennis*) szára durva-szőrös, szegletes, súgár; azonn virági hoszszú fűzérformabann: szirmai épszéluk: hímjei a' bokré-

tá-

tánál rövidebbek. *Virága nagy sárga. Első esztendőbenn nem virágzik, 's akkor gyökere megehető.* (*idegen sárga Viola*)

tüskés Ts. (*Oe. muricata*) szára pirosló, tüskés: lev. lántsások: hímszálai akkorák mint a' bokréta.

hoszszúnyakú Ts. (*Oe. longiflora*) lev. lántsások, fogasok: szirmai 2-karélyúk: szára ágatlan: tsészenyaka igen hoszszú. *Virága sárga, azutánn megpirosodik.*

molyhos Ts. (*Oe. mollissima*) lev. lántsások, habos szélűk, puha tapintásúk, molyhosok. *Virága megpirosodik.*

éjjeli Ts. (*Oe. nocturna W.*) szára hengeres, szőrös: lev. tsavargós szélűk, fogasok, szőrösök.

szagos Ts. (*Oe. odorata*) szára szőrös, tserjésedő: lev. szálas-lántsások, kevéssé fogasok, habosok, merőnn állók.

** *Hasas-szegletes-Tokúk.*

szárnyas Ts. (*Oe. tetraptera W.*) lev. lántsások, vállbann szárnyasonn fogasok: tokjai 4-hártyaszárnyúk.

rózsás Ts. (*Oe. rosea W.*) lev. tojáskerekek, mindenik végekenn keskenyedők: tokjai hoszszúkás-viszszás-tojásdadok, szegletesek. *Virága veres.*

262. TSÖVIRÍTS. (*EPILOBIUM*)

Tsész. 4-metszésű a' hoszszú magzat tsuttsánn: *Bokr.* 4-szirmú: *Tokja* hoszszú Tső: *Magvai* koszorúsok.

keskeny Ts! (*E. angustifolium*) szára hengeres, nyurga, felyűl ágas: lev. zilálták, szálas-lántsások, eresek: hímszálai legörbűltek, szirmai egyenetlenek.

rozmaringos Ts! (*E. angustissimum W.*) szára hengeres, ágasbogas: lev. zilálták, keskeny-szálasok, inatlanok: hímsz. legörbűltek: szirmai egyenlők.

piros Ts! (*E. hirsutum*) szára hengeres, ágasbogas, borzas: level. tojáskerek-lántsások; félig szár-

ſzárölelők, fogasok, ellenesek; a' felsők kerülgetők. *Virága nagy, rózsaszínű.*

szőrösödő Ts! (*E. pubescens*) *a' pirostól abban külömböz, hogy* ſzára tsak felyúl ágas: lev. lántsások, ſzárölelők, nyeletlenek; 's virági apróbbak.

hegyi Ts! (*E. montanum*) lev. tojáskerekek, fogasok, rövid nyelűk; az alsók ellenesek.

négyszegű Ts! (*E. tetragonum*) ſzára 4-ſzegű: lev. alignyelesek, lántsások, fogasok; tsak a' legalsók ellenesek.

Derétze Ts! (*E. palustre*) ſzára felálló, hengeres, felyúl elágazó virágbugára: lev. ellenesek, lántsások, nyeletlenek, aligfogasok. (*Derétze*)

havasi Ts! (*E. alpinum*) ſzára tövönn megdűlt, minteggy araſznyi, 4 ſzegűded: lev. ellenesek, tojáskerek-lántsások: fürtje a' ſzárhegyenn minteggy 5-virágú, leveles.

263. KLÓRA. (*CHLORA*)

Tsész. 8-levelű: *Bokr.* 8-metſzésű v. hasábú: *Tok.* 1-rekeſzű, 2-kopátsú.

általbúvó K. (*Ch. perfoliata*) ſzára felálló, felyűl kétkétágú: lev. gallérozók, tojáskerek-hegyesek: kotsányi az ágak közt, 1-virágúk. *Virága aranyszín.*

264. ÁFONYA. (*VACCINIUM*)

Tsész. kitsiny, a' magzat felett: *Bokr.* gömbölyűded v. harangforma, 4-5-metſzésű, hegyei kifordúlnak: *Himsz.* a' vatzokból 8, v. 10: *Porhonja* hegyénn 2 lyuk, v. 2 kaláſz: *Bogy.* sokmagvú. *Tserje.*

fekete Á! (*V. Myrtillus*) ſzára alatsony, ſzegletes, alig eggylábnyi: lev. tojáskerekek, fűréſzesek, őſzſzel elhúllanak: kotsányi 1-virágúk, letsüggők. *Néha* 10-*hímű. Virága testszín.* (*Áfonya, Kukojtza*)

veres Á! (*V. vitis Idaea*) ſzára alatsony: lev. viſzſzás-tojáskerekek, legöngyölödtek, alól pet-

pettegetettek, mindég zöldek: vir. fürtösök, bókolók: bokr. harangforma. *Bogyója veres.* (*havasi Medgy*, *veres Afonya*)

hamvas A. (*V. uliginosum*) a' *feketétől abbann külömböz*, *hogy* szára valamivel magasabb, hengeres: lev. viszszás-tojáskerekek, épélűk. *Bogyója fekete*, *hamvas.*

fóltos A! (*V. oxycoccos*) szára letsepült, legyökerező, spárgaforma: lev. tojáskerekek, legöngyölödtek: kotsányi tsoportosok, eggyeggyvirágúk, konyák: bokr. 4-hasábú. *Virága rózsaszín*, *bogyója fóltos.*

265. HANGA. (*ERICA*)

Tsészéje 4-levelű (van kettős tsészéjű is) *Bokrét.* 4-metszésű; vagy tojásdad, v. harangforma, v. hengeres: *Himsz.* a' vatzokból: *Porhonjai* 2-szarvúk, 2-lyukú végűk, v. tarélyosok: *Tokja* 4-rekeszű, sokmagvú. *Tserje.*

Reptsén H! (*E. vulgaris*) tész. kettős; a' belső nagyobb a' külsőnél és a' bokrétánál: porhonjai taréjosok, rövidebbek a' bokrétánál: bokr. harangforma: lev. párjával ellenesek, tsillagos szabásúk, nyilformák, 4-szegűk. (*Hangafa*, *vad Tziprus*, *téli zöld*, *Reptsén.*)

hamvas H. (*E. cinerea*) porhonjai taréjosok: bokr. tojásdad; anyaszára eggy kevéssé kiér belőle: bib. gombos: lev. hármasok: vir. fürtösök.

gombos H. (*E. Tetralix*) porhonjai taréjosok: bokr. tojásdad, az anyaszárat bezárja: virágzása gombos: lev. négyesek, szemszőrösök.

kesely H. (*E. mediterranea*) porh. suták: bokr. hengerded-harangforma; az anyaszár kiér belőle: vir. rendetlenek: lev. négyesek, szálasok, kopaszok.

tseplesz H. (*E. herbacea*) a' *keselytől abbann külömböz*, *hogy* bokr. tsövés harangforma, és virági eggyóldaliak.

266. JÁVOR. (*ACER Polyg. Linn.*)

Virági felemások: Nősvirági a' Hímekkel, vagy

vagy Nősténnyekkel, vagy ugyan azon ernyőbenn; vagy külön ernyőbenn; v. külön fánn.

NŐSVIR. *Tsész.* 5-fogú: *Bokr.* 5-apróſzirmú: *Anyasz.* 1, két v. három bibéjű: *Magv.* annyi mint a' bibe, ſzárnyas leppendékbenn. *mindenik mag félszárnyú.*

HÍMVIR. mindene ollyan mint a' nősé; bibéje is van, de magzatja nints.

ANYAVIR. mindene ollyan mint a' nősé, de porhonjai zápok, ki nem nyilnak. *Fa. Virágnyíláskor tsak a' bibék tetszenek ki, az anyaszár pedig kesőbbenn.*

feketegyűrű J! (*A. tataricum*) tserjéje fekete héjjú: lev. ſzínesek, 5-karélyúdadok, fűréſzesek: vir. felálló fürtökbenn: fürtjei billengesek. (*feketegyűrű*)

Juhar J! (*A. Pseudoplatanus*) fája magas: levelei 5-egyenetlen-karélyúk, (végső karélyai kissebbek), egyenetlen fűréſzesek: vir. letsüggő-tojásdad-fürtökbenn, *zöldes sárgák. Van tarkalevelű is.* (*Jávorfa, Juharfa.*)

veres J. (*A. rubrum*) fájánn levelei ſzívesek, 3- v. 5-karélyúk; karélyai bevagdaltak, alól fejérek: nyelei 's inai veresek, kivált őſzrekelve: virági ernyősök, ágatlan kotsányokkal, *veréslők.* Néha 2-laki, 's akkor a' hímfának hasábosok a' levelei.

jókori J! (*A. platanoides*) fájánn lev. ſzívesek, 5-karélyúk, egyenetlenül fogasok; fogai kihegyzettek. — *Virágzik mikor a' levele hajt: fürtjei felállók. Van tarkalevelű is.*

fodor J! (*A. campestre*) tserjéjénn lev. aprók, 5-karélyúk; karélyai tompák, kitsípett hegyűk: nyelei 's inai pelyhesek: kérge repedezett-taplós. *Néha 2-laki.* (*fodor-Jávor, Juhar, Ihar.*)

háromújjú J. (*A. monspessulanum*) tserjéjénn levelei 3-karélyúk, épéluk: fürtjei letsüggők.

Ator-

Átorna J! (*A. Negundo*) fájánn lev. nyelesek, hármasok vagy ötösök: vir. fürtösök, ſzirmatlanok. Hímje 4 v. 5. (*Átornagonda*)

267. KŐBOGYÓFA. (*DIOSPYROS Polyg. Linn.*)

Virági felemások, eggy fánn Nősök, másonn Hímek.

NŐSVIR. Tséſz. 4-fogú: *Bokr.* bögreforma 4-fogú: *Himsz.* 8. v. 16: *Anyász.* 4-ágú: *Bib.* 2-fogúk: *Bogy* nagy a' nagy tséſzébenn űl, 8 kőmag benne.

HÍMVIR. ollyan mint a' nős; tsak anyaſzára nints.

tarka K. (*D. Lotus*) leveleinek alsó és felső lapja más más ſzínű.

égszínű K! (*D. virginiana*) lev. tojáshoſzſzúk, épélűk, alól felyűl igen eggyforma ſzínűk.

268. BOROSZLÁN. (*DAPHNE*)

Tsész bokrétaforma, 4-metſzésű, a' hímeket bézárja, megaſzik: *Bokr.* nints: *Bogy.* vagy *Tsontárja* 1-magvú. *Tserje.*

farkas B! (*D. Mezereum*) ágai venyikések; azokonn virągi eleinte hármasával fűzéresek; aztutánn az ághegyek tovább nővénn 's megleveleſedvénn, a' virágok az ág' óldalára esnek: lev. lántsások, lehúllók, néha kettősök, hármasok, négyesek. *Virági pirosak vagy fejérek, bogyója veres.* (*Farkashárs, Tetűfa.*)

havasi B. (*D. alpina*) vir. az ághegyekenn és óldalokonn tsoportosok: lev. lántsások, kevéssé tompák, alól molyhosok.

szőrös B. (*D. pubescens*) vir. az ág' óldalánn tsoportosok: lev. lántsás-ſzálasok: tserjéje ſzőrösödő: bokr. nyaka tzérnaforma.

henye B. (*D. Cneorum*) ſzára letsepűlt: vir. az ághegyekenn tsomósok: lev. lántsások, kopaſzok, ſzálkahegyűk. *Vir. veres, kétszer nyílik.*

269.

269. TZITZÓ. (*STELLERA*)
Tsész. nints: *Bokr.* 4-metſzésű, derékbann hasas, állandó: *Himsz.* a' torkolatból nőttek, rövidek: *Gyüm.* eggy hegyes orrú kérges makkotska, 1-rekeſzű.

veréb Tz. (*St. passerina*) ſzára kevéssé ágas: lev. ſzálasok: vir. a' levéltövekenn kotsántalanok.

KÉTANYÁS.

270. TSITRE. (*MOEHRINGIA*)
Tsész. 4-levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* 1-rekeſzű, 4-kopátsú.

mohos Ts! (*M. muscosa*) ſzáratskáinn lev. hajſzálvékonyok, rövidek, bokrosok: vir. az ághegyekenn, *aprók sárgák.*

HÁROMANYÁSOK.

271. TZIKSZÁR. (*POLYGONUM*)
Tsész. 5-hasábú, ſzínes, bokrétaforma, állandó: *Bokr.* nints: *Magv.* 1, ſzegletes, a' tséſzébe zárva: *Himje* 5—8: *Anyász.* 1—3.

* *Nyóltznál kevesebb Himesek, 1-vagy 2-Anyások.*

vidra Tz! (*P. amphibium*) himje 5: anyaſz. 1, félig 2-ágú: ſzára gyökerező: lev. tojáskerekláncsások: fűzérje tojáshoſzſzú. *Vízbenn is lakik, szárazonn is.* a) *A' Vízi:* vízenn lábbó, fényes levelű; a' bokrétánál rövidebb himſzálú. b) *A' Földi:* felálló, igen ritkánn virágzó; a' bokrétánál többnyire mindég hoſzſzabb himſzálú.

borsos Tz! (*P. Hydropiper*) himje 6: anyaſz. 2-ágú: ſzára felálló, elágazó: lev. láncsások, habos ſzélűk: pálhái eggy 's két ſzőrrel prémesek: vir. nyúláng-konyúló-fűzérekbenn. *Virága halovány veres.* (*vízi bors, vízi húnyor, balhaſű, ebgyömbér, légyfű, keserűfű.*)

hé-

hódos Tz! (*P. Persicaria*) hímje 6: anyafz. 2-3-ágú: fzára felálló, ágas: lev. lántsások, *legtöbbször felyűl barna fóttal hódosok:* pálhái prémesek: fűzéri hofzfzú-tojásdadok. *Virága piros.* (*Húnyorfű, kishúnyor, baratzklevelű fű, disznó húnyor.*)

pujkaorrú Tz! (*P. orientale*) hímje 7: anyafz. 2: fzára magas, vastag, taplós bélű: lev. fzélesek, fzíves-tojáskerekek: pálhái fzőrösök, gyertyatartóformák: fűzéri hofzfzúk, letsüggők, *pirosak.* (*őszi Boroszlán, karmazsin virág, pujka orr.*)

** *Nyóltzhímesek, háromanyások.*

tekert Tz! (*P. bistorta*) gyökere fás, tekert-fatsart: fzára felálló, ágatlan: lev. tojáskerekek, habos fzélűk, 's kivált az alsók nyélrefutók: vir. eggy tömött hengeres fűzérbenn, a' fzárhegyenn, *pirosak.* (*tekert v. kígyó gyökerű fű, Kígyó-trank.*)

fiadzó Tz! (*P. viviparum*) fzára arafznyi: lev. fzálaslántsások, fzegettfzélűk; az alsók körkörösök: virági eggy nyúláng fűzérbenn a' fzárhegyenn, *az alsó virágok sokszor kikelő bimbót teremnek. Magvait ritkánn érleli meg.*

portsin Tz! (*P. aviculare*) fzárai hol felállók, hol fzéllyelterűlnek, elágaznak: lev. vagy tojáskerekek, vagy lántsások, vagy fzálasok, érdes élűk: pálhái hegyesek, fzínesek: vir. vagy a' levéltövekenn, magánosok, vagy a' fzárhegyenn fűzéresek. *Van 4-hasábú szirmú 's 7-hímű is.* (*Portsfű, disznó-pázsit, Portsin*)

Pohánka Tz! (*P. Fagopyrum*) fzára felálló, ágas, kövér, vereslő: lev. fzíves-nyilformák; a' felsők nyeletlenek. *Vir. vereslő.* (*Pohánka, Kruppa, Hajdéna, Haritska, Tatárka.*)

szulák Tz! (*P. convulvulus*) fzára felfutó, fzegletes: lev. fzíves-nyilások: tséfzelev. lapos hátúk, *zöldes fejérek; porhonjai violaszínűk.* (*folyófű, Szulák, Haritska.*)

folyó Tz! (*P. dumetorum*) *a' szuláktól abbann külömböz, hogy* fzára hengeres: levelei fzívesek: tséfzelev. párkányos gerintzűk. *Hímszálai veresek, porhonjai fejérek.* (*folyófű*)

NÉGY-

NÉGYANYÁSOK.

272. TZILLÁR. (*PÁRIS*)

Tsész. 4-levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú, ſzirmai a' tséſze leveleknél keskenyebbek: *Porhonjai* hoſzſzába nőttek a' hímſzálak derekára: *Bogy.* 4-rekeſzű.

négylevelű Tz! (*P. quadrifolia*) kis ſzára' hegyénn rendesenn 4 levél eggy gyűrűbenn; azok közzűl nő ki eggy kotsányos virág. *Virága zöld, magz. fekete: bogy. violaszín.* (*Tzillár, Párizsfű, farkas szőlő, négylevelű fű.*)

273. KOTZKAGYÓNGY. (*ADOXA*)

Tsész. 2- és 3-hegyű a' magzat alatt: *Bokr.* 4- és 5-metſzésű a' magzat felett: *Tokja.* 4- és 5-rekeſzű, a' tséſzével öſzve forradt: *Hím.* 8 és 10: *Anyász.* 4 és 5.

pézsma K! (*A. Moschatellina*) ſzára alatsony, gyenge, 4-ſzegű: két ellenes fűzött levelű: kotsánja kunkorgós a' két levél közzűl; annak hegyénn 5 virág űl kotzkásonn, a' felső 8-hímes, a' többek 10-hímesek. (*Pézsmaboglár*)

274. LÁTONYA. (*ELATINE*)

Tsész. 4-levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* lelapúlt, 4-rekeſzű, 4-kopátsú, sokmagvú; közfalai a' válaſztékokkal kereſztbe állanak.

potsolya L! (*E. alsinastrum*) ſzára minteggy araſznyi, felálló: lev. a' vízenn kívűl lévők négyesek, tojáskerekek; a' víz alatt lévők hajſzálformák: virági a' levéltövekenn, *fejérek*, *aprók*.

tseplesz L. (*E. Hydropiper*) ſzárai letsepűltek, tsepleszek: lev. ellenesek: vir. váltogatók, rövid kotsányúk, *fejérek*.

IX. SEREG.

KILENTZHÍMESEK.

HÁROMANYÁSOK.

275. RABARBARA. *(RHEUM)*

Tsész. nints: *Bokr.* 6-metſzésű állandó; metſzései váltogatva kissebbek: *Magv.* 1, háromſzegű.

patikai R. (*Rh. palmatum*) lev. tenyeresek, karélyai bevagdaltak, kihegyzettek: virági apró fürtökbenn, gyűrűsök.

Rapontz R. (*Rh. Rhaponticum*) lev. ſzéles-ſzívesek, símák, nyelei alól barázdások. (*nagy Rapontz, kalap-Lórom.*)

HÁJÁNYÁS

276. ELETS. *(BUTOMUS)*

Tsész. nints: *Bokr.* 6-ſzirmú; ſzirmai váltogatva kissebbek: *Tokja* 6, sokmagvú.

ernyős E! (*B. umbellatus*) lev. 3-élűk, igen hoſzſzúk: tőkotsánja leveletlen; annak hegyénn virági ernyőkbenn. (*virágos v. öreg Káka, Fülemüleſű.*)

X. SEREG.

TÍZHÍMESEK.

Ebbenn a' Seregbenn a' virágoknak rendes alkotása ez:

Tsész. mind 5-levelű, vagy ha 1-tagú is, 5 hasábja vagy 5 metſzése van. *Tseszétlen virág eggy sints, hanem megesik, hogy a' tésze színes, sziromforma, kivált a' bokrétátlanokbann.*

Bokr. 5-ſzirmú, vagy mikor 1-ſzirmú is, 5 hasábja v. 5 metſzése van. *Bokrétátlan virág kevés van.*

Hím. 10; mellynek öte gyakrann váltogatva kissebb.

Terméſe mindnyájának Magrejtőbenn vann.

Vagynak ebbenn a' Seregbenn Pillangos ſzirmű virágok is; de ezek a' Kétfalkás Seregbe vagynak téve; hogy a' Pillangósok' familiája mind eggyütt légyen.

Némelly Fajokbann a' tséſzék' és bokréták' levele vagy metſzése eggyel kevesebb, 's illyenkor a' virág 8-hímű. Megesik az is, hogy a' hímek' ſzáma nem 10 hanem 5. Az illyenek a' magok' helyénn feljegyződnek.

IGAZÍTÓ TABLA.

EGGYANYASOK.

* *Eggyszirmú bokrétások.*

282. RAGYABURA. *Bokr.* tőltséres: *Hímsz.* legörbűltek: *Tok.* 2-rekeſzű.

283. KUKOJTZA. *Bokr.* tojásdad, tövönn általlátſzó: *Bogy.* 5-rekeſzű.

* Áfonya.

* *Öt vagy több-szirmúk.*

277. EZERJÓ. *Szirm.* 5, egyenetlen állásúk: *Hímszálai* ikrások: *Tok.* 5, öſzveragadtak, tsillagformára.

278. RUTA. *Szirm.* a' közép virágbann 5, a' többekbenn 4: *Magz.* kereſztel jegyes; tíz v. 8 mézgödör a' töve körűl: *Tok.* 5- vagy 4-karélyú és rekeſzű.

279. SZURDANTS. *Szirma* 5: *Bib.* ſzáratlan: *Tok.* 5, öſzveragadtak, tövissesek, sulymosok.

280. GAZILLAT. *Szirm.* 10; az 5 külsők tövönn púposok, tséſze gyanánt vagynak: *Tokja* 5-rekeſzű, sokmagvú.

284. KÖRTIKE. *Szirm.* 5, teknősök: *Tok.* 5-rekeſzű, sokmagvú; rekeſzei az óldalánn nyílnak ki.

281. ROZSDABURA. *Szirm.* 5, teknősök: *Tok.* 5-rekeſzű, sokmagvú, tövönn nyílik: *Tsész.* igen kitsíny.

* Gerely. * Átán. * Portsin. * Szófor. * Dögfa. * Tzertzis.

*** *Szirmatlan.*

* Portzika.

KÉT-

KÉTANYASOK.

290. SZEGFŰ. *Bokr.* 5-ſzirmú, nyakas: *Tsész.* tsőves, tövönn pikkelyes: *Tok.* hoſzſzúdad, 1-rekeſzű.

289. SZAPPANFŰ. *Bokr.* 5-ſzirmú, nyakas: *Tsész.* tsőves, tövönn pikkelyetlen: *Tokja* hoſzſzúdad, 1-rekeſzű.

288. DERTZEFŰ. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsész.* 5-hasáb: *Tok.* 1-rekeſzű, gömbölyű.

286. KŐTÖR. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsész.* 5-hasábú, legtöbbſzör a' magzat felett: *Tok.* 1-rekeſzű, 2-ſzarvú.

285. VESELKE. *Bokr.* nints: *Tsész.* a' magzat felett: *Tok.* 2-rekeſzű, 2-ſzarvú.

287. SZIKLÁR. *Bokr.* nints: *Tsész.* a' magzat felett: *Magv.* 1.

HAROMANYASOK.

293. TSILLAGHÚR. *Szirm.* 5, ſzéllyelnyíltak, mindenik 2-hasábú: *Tsész.* 5-levelű: *Tok.* 1-rekeſzű.

294. HOMOKHÚR. *Szirm.* 5, ſzéllyelnyíltak, ép ereſzűk: *Tsész.* 5-levelű: *Tokja* 1-rekeſzű.

292. SZILÉNE. *Szirm.* 5, nyakasok, a' torkolatnál mindenikenn két ták vagy fog: *Tsész.* 1-tagú: *Tok.* 3-rekeſzű, *néha bogyóforma.*

291. KUKUBA. *Szirm.* 5, nyakasok, tákatlan torkúk: *Tsész.* 1-tagú, sokſzor hasas: *Tok.* 3-rekeſzű.

295. ÁLSZIROM. *Bokr.* nints; helyette 5 kis tsorba pikkely a' hímek' tövénél: *Tok.* 5-kopátsú.

296. KERTÉKE. *Tsész.* bogernyős virágánn 4- v. 5-levelű, nagy, ſzines, állandó: *Bokr.* gömbölyű, kitsíny, 4- v. 5-ſzirmú, lehúlló.

* Métsvirág.

ÖTANYÁSOK.

* *Eggy-Tokúk, 5-szirmúk.*

302. MADÁRHÚR. *Tsész.* 5-levelű: *Szirm.* 2-hasábúk, vagy tsak tsorbák: *Tok.* 1-rekeſzű.

303. TSIBEHÚR. *Tsész.* 5-levelű: *Szirm.* ép ereſzűk: *Tok.* 1-rekeſzű.

299. SÓSDI. *Tsész.* 5-levelű: *Tok.* 5-ſzegű, 5-rekeſzű.

300. KONKOLY. *Tsész.* 1-tagú, bőrforma, 5-metſzésű: *Szirm.* nyakasok, néha a' torkolatnál tákosok: *Tok.* 1-rekeſzű.

301. MÉTSVIRÁG. *Tsész.* 1-tagú, hártyaforma, hoſzſzúdad: *Szirm.* nyakasok; ereſzei vagy épek, vagy 2- v. 4-hasábúk: *Tok.* 1- vagy 5-rekeſzű.

* Kotzkagyöngy.

** *Öt-Tokúk.*

297. KÖSÖNY. *Bokr.* 1-ſzirmű: *Magzatja'* tövénn 5-pikkely: *Tsész.* 5-fogú.

298. SZAKA. *Bokr.* 5-ſzirmú: *Magzatja'* tövénn 5 pikkely: *Tsész.* 5-fogú.

* Gerely.

TÍZANYÁS.

304. VÉRFÜRT. *Tsész.* 5-levelű, bokrétaforma: *Bokr.* nints: *Bogy.* lapított, 10-gerézdű.

SOKANYÁS.

* Sziromták.

TÍZ-

TÍZHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

277. EZERJÓ. (*DICTAMNUS*)
Tsész. 5-levelű, apró, lehúlló: *Bokrétája* 5-ſzirmú egyenetlen, ſzéllyel nyíló: *Himsz.* egyenetlenek, ikrákkal bibirtsósok. *Tok.* 5, tsillagformára öſzve nőtt.

kőris E! (*D. albus*) ſzára ágatlan: lev. ſzárnyasok. (*Ezerjófű*, *Kőrislevelű fű*, *Szarvasgyökér*, *Diktamos:*)

278. RUTA. (*RUTA*)
Tsészéje 5-hasábú, állandó: *Szirmai* teknősök: *Vatzkánn* körösköröl 10-lyuk, méznedvel tele: *Tokja* karélyos. *Némelly virága* 4-*szirmú* 8-*himű.*

szagos R! (*R. graveolens*) legfelső virágja 5-ſzirmú, 10-himú; a' többek 4-ſzirmúk, 8-himúk: lev. sokſzorfűzöttek v. sokrétűk; levélkéi hoſzſzúdadok, a' végső viſzſzás-tojáskerek. (*Virnántz*, *kerti Ruta.*)

279. SZURDANTS. (*TRIBULUS*)
Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* 5-ſzirmú v. 5-hasábú, ſzéllyel nyíló: *Bib.* ſzáratlan: *Tokja* 5, púpos, tövisses v. sulymos.

sulyom Sz! (*T. terrestris*) ſzára földreterült: lev. ellenesek, ſzárnyasok, többnyire 6-párjával: vir. a' levéltövekenn kopányosok: tokjai 4-tövisűk. (*földi Sulyom*, *Kóldústetű*, *Királydinnye.*)

280. GAZILLAT. *(MONOTROPA)*
Bokr. 10-ſzirmú; az 5 külſő, melly tsésze gyanánt van, tövönn gödrös: *Tokja* 5-kopátsú. *Némelly virágja* 8-*szirmú* 8-*hímű.*

élődi G! (*M. Hypopithis*) ſzára bakaraſznyi, más plánták' gyökereinn élődik: tőkotsánjánn felső virágja 10-hímes, a' többek 8-hímesek, *jószagúk.*

281. ROZSDABURA *(LEDUM)*
Tsész. 5-metſzésű: *Bokr.* lapos, 5-ſzirmú: *Tok.* 5-rekeſzű, tövönn nyíló. *Tserje.*

motsári R. (*L. palustre*) ſzára felálló, tserjekórós: lev. ſzálasok, ſzegett-ſzélűk, alól rozsdás-molyhosok: vir. sátorozók.

282 RAGYABURA. *(RHODODENDRON)*
Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* töltséres ſzabású-kerékforma, kinyilt karimájú: *Hímsz.* legörbűltek: *Tsész* 5-rekeſzű. *Tserje.*

rozsdás R! (*Rh. ferrugineum*) lev. kopaſzok, lántsások, alól sömörösök: bokr. tőltséres; két alsó metſzése keskenyebb.

borzas R. (*Rh. hirsutum*) lev. körkörösök, hegyeskék, prémesek, alól pettegetettek: bokr. tőltséres.

rőzsás R. (*Rh. Chamaecistus*) lev. körkörösök, hegyeskék, ikrás ſzemſzőrösök, alól sömörös fényesek: bokr. kerékforma; ſzirmai tompák, *pirosak.*

283. KUKOJTZA. *(ARBUTUS)*
Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* tojásdad, tövönn általlátſzó: *Bogy.* 5-rekeſzű. *Tserje v. Fa.*

ősztavasz K. (*A. Unedo*) fájánn levelei mindég zőldek, kopaſzok, tompánn fűréſzesek: virágfürtjei az águegyekenn, *őszszel nyílnak, másik őszszel érnek: ért piros gyümőltse és virága eggy időbenn. Bogyója sokmagvú.*

ka-

havasi K! (*A. alpina*) ſzára letsepűlt; kérge lehámló: lev. rántzosok, fűrészesek: bogyója *fekete*, 5-magvú.

fanyal K! (*A. uva ursi*) tserjés indája henyélő: lev. épélűk, mindég zőldek; felyűl eggy barázda nyúlik rajtok végig. *Bogyója piros*, 5-*magvú. Az Áfonyához hasonló.* (*Medveszőlő*)

284. KÖRTIKE. (*PYROLA*)

Tsész. 5-hasábú: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* 5-rekeſzű, 5-ſzegűded, a' ſzegleteinn nyílik; válaſztékjai a' kopátsokra éllel állanak. *Porhonjainn* 2-*lyuk*, *v. felálló* 2-*szarvatska.*

tsahajsz K! (*P. rotundifolia*) hímſzálai felgörbűltek, anyaſzára legörbűlt: lev. épélűk, kerekdedek, maradandók, fényesek: ſzára leveletlen. (*kerek-télizőld*, *fa-Saláta.*)

kis K! (*P. minor*) virági a' ſzárhegyenn köröskörűl fürtösök: nemző réſzei egyenesek: gyüm. letsüggő.

soros K! (*P. secunda*) virági a' ſzárhegyenn eggyſoros fürtbenn. (*Körtőke*, *körtvélylevelű fű.*)

eggyvirágú K! (*P. uniflora*) ſzára eggyvirágú.

ernyős K. (*P. umbellata*) virági a' ſzárhegyenn ernyős ſzabásúk.

KÉTANYÁSOK.

285. VESELKE. (*CHRYSOSPLENIUM*)

Tsész. 4-néha 5-metſzésű, ſzínes: *Bokretája* nints: *Tokja* 2-orrú, 1-rekeſzű, sokmagvú. *Leg-többször* 8-*hímes*, *tsak néha a' felső közép virág* 10-*hímes.*

arany V! (*Ch. alternifolium*) ſzára bakaraſznyi: lev. váltogatók. *Tsész. sárga.* (*arany Veselke*)

nyeletlen V. (*Ch. oppositifolium*) *az elsőtől abbann külömböz, hogy* lev. ellenesek, nyeletlenek.

286. KŐTÖR. (*SAXIFRAGA*)

Tsész 5-hasábú: *Bokr.* 5-ſzirmú, hol a' mag-

zat

zat felett, hol alatta: *Tok.* 2-orrú, 1-rekeſzű, sokmagvú.

* *Ép gyökérlevelűk, alig leveles szárúk.*

oszlopos K. (*S. Cotyledon L. pyramidalis P.*) gyökérlevelei bokrosok, nyelvforma-viſzſzás-tojáskerekek, ſzéleſetskék, fűréſzesek, ſzél-lyelnyílók: bugája ágasbogas, felálló. *Vir. tiszta fejér.*

egyenes K! (*S. Cotyledon L. recta P.*) gyökérlev. bokrosok, súgáronn felállók, fakók; fejér portzogós fogakra bevagdaltak: bugája ágatlan kotsányokból, felálló. *Vir. fejér.*

szeplős K. (*S. Cotyledon L. longifolia P.*) gyökérlev. bokrosok, ſzálas-lántsások, hoſzſzúk, tövönn hengerdedek: ſzára bugás, bókoló. *Virága fejér, pirossal pettegetett.*

fürtös K. (*S. Aizoon*) gyökérlev. bokrosok, fejér portzogós fűréſzfogúk, rövidek, kerekítettek, éllel felállók: virági bogernyős fürtbenn: tséſzéi kopaſzok.

hímlős K! (*S. mutata*) gyökérlev. bokrosok, nyelvformák, portzogós-tsavargós-élűk: virági fürtösök, levelesek: tséſz. ikrások, ſzőrösök: ſzirm. ſzálas-lántsások, *sárgák, nagyok.*

fűzött K! (*S. hieracifolia K.*) lev. hoſzſzúdad-lántsások, kopaſzok, tsavargós élűk, fogasok: ſzára magános, ágatlan, leveletlen: kotsányi a' ſzár' óldalánn eggyvirágúk, bokrosok; felső virági alig kotsányosok.

müköts K! (*S. androsacea*) lev. lántsások, tompák, ſzőrösök: ſzára leveletlen, 2-3-virágú.

kékellő K! (*S. caesia*) lev. ſzálasok, általállóſzó lyukatsosok, *kékellők*, bokrosok, konyák, ſzára kitsíny, sok virágú. *Virág fejér.*

matring K. (*S. sedoides*) lev. bokrosok, váltogatók, és ellenesek, lántsás-ſzabásúk: ſzára tzérnaforma, buglyos: kotsányi többnyire 1-virágúk. *Virága vajszínű.*

gyenge K. (*S. tenella W.*) lev. lántsások, ſzálkahegyűk, vállbann prémesek, eggymást hátalók: ſzára aligleveles, kevés virágú: tséſzéi ſzálkahegyűk. *Virága sárga.*

moh-

mohforma K! (*S. bryoides*) lev. bokrosok, lántsások, szálkahegyűk, portzogós-prémes-élűk: szára aligleveles, kevés virágú: tséfzéi tompa hegyűk. *Virága sárga.*

tsillagos K. (*S. stellaris*) lev. fűréfzesek: fzára leveletlen, elágazó: fzirmai hegyesek, *fejérek, tövönn sárga fóltokkal: tokja zöld, veres abrontsal.*

éklevelű K! (*S. cuneifolia*) lev. ékformák, tompák, tsavargós élűk: fzára leveletlen, ágasbogas: tséfze-metfzései letüremlettek. *Virága sárgás fejér.*

** *Éplevelűk, leveles szárúk.*

piros K! (*S. oppositifolia*) fzára gyökerező; ágai tzérnaformák: lev. váltogatva ellenesek, eggymást hátalók, fzemfzőrösök: vir. magánosok a' fzárhegyenn, *szép pirosak.*

veresszárú K. (*S. Hirculus*) fzára felálló, 1-2-virágú: fzárlev. lántsások: tséfze-metfzései letüremlettek. *Virága pettegetett sárga.*

őszi K! (*S. autumnalis*) gyökérlev. bokrosok; fzárlev. fzálasok, fzemfzőrösök, váltogatók: vir. alsó, *pettegetett sárga.*

kereklevelű K! (*S. rotundifolia*) fzárlev. veseformák, fogasok, nyelesek: fzára ágasbogas. *Virága veressel pettegetett fejér.*

*** *Karéjos levelűk.*

bibirtsós K! (*S. granulata*) fzára felálló, elágazó: gyökere borsókás: fzárlev. veseformák, karéjosok, v. bevagdaltak: vir. felső, *fejér.* (*Körontófű*)

rügyes K! (*S. bulbifera*) fzára felálló: lev. tenyeresenn karélyosok; fzárlev. nyeletlenek, mindeniknek hónaljyánn eggy eggy kis rügy vagy hagymátska: vir. felső, *fejér.*

szarvas K! (*S. geranioides*) fzára felálló, elágazó, kevéssé leveles: gyökérlevelei veseformák, 5-karélyúk, sokmetfzésűk; fzárlev. fzálasok: virágzás utánn tséfzéje meghofzfzabbodik. *Vir. fejér.*

aprá

apró K! (*S. tridactylites*) ſzáratskája felálló, vékony, ágas: lev. aprók, ékformák, 3-néha 5-metſzésűk; a' felsők épek. *Vir. apró, fejér.*

bogernyős K! (*S. cymosa K.*) ſzára felálló: lev. kardformák, 3- v. 5-metſzésűk; ſzárlev. 3-hasábúk: vir. bogernyősök, *fejérek.*

287. SZIKLÁR. (*SCLERANTHUS*)

Tsész. 5-fogú: *Bokrét* nints: *Himsz.* 5—10: *Magv.* 1 vagy 2, a' tséſzébe zárva.

eggynyári Sz! (*Scl. annuus*) ſzáratskái ſzéllyelberzedtek: lev. aprók, ſzálasok: tséſze-fogai kinyíltak. *Hímje leginkább 5 v. 7.*

tartós Sz! (*Scl. perennis*) *az eggynyáritól abbann különböz, hogy* tséſze-fogai behajlottak, *fejérek.*

288. DERTZEFŰ. (*GYPSOPHYLA*)

Tsészéje harangforma, ſzegletes: *Bokrétája* 5-ſzirmú; ſzirmai nyakatlanok, tojáskerekek: *Tok.* gömbölyű, 1-rekeſzű.

terjedő D. (*G. repens*) gyökere tartós, fás: ſzára magas: lev. lántsások, húsosok: ſzirmai tsorbák: hímſz. a' bokrétánál rövidebbek. *Virága verhenyes-fejér.*

letsepült D. (*G. prostrata*) ſzárai letsepültek, buglyosok, három-háromágúk: anyaſz. hoſzſzabbak a' bokrétánál. *Vir. verhenyes fejér.*

homok D! (*G. arenaria W.*) ſzára sátorozó: lev. ſzálasok, kövérek, laposok, kopaſzok: ſzirmai épek.

buglyos D! (*G. paniculata*) ſzára ágasbogas, kiterűlt, buglyos: lev. ſzálas-lántsások, hegyesek, érdesélűk: hímſzálai aprók: anyaſzárai a' bokrétánál hoſzſzabbak. *Szirmai kifordúlt hegyűk, fejérek.*

gyepi D! (*G. muralis*) ſzára alatsony, két-kétágú: lev. ſzálasok, laposok: ſzirmai tsipkések, vagy tsorbák, *vereslők.*

kőtörő D! (*G. saxifraga*) gyökere terjedő: ſzárai alatsonyok, gindárok: lev. keskeny-ſzálasok;

a'

a' tséſze alatt 4 kis pikkely: ſzirmai tsorbák, *piroslók.*

289. SZAPPANFŰ *(SAPONARIA)* *Tsész.* 1-tagú, tsőves, tövönn pikkelyetlen: *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai nyakasok: *Tokja* hengerded, 1-rekeſzű. *Levelei ellenesek.*

tajtékzó Sz! (*S. officinalis*) ſzára felálló, ízeinn bötykös: lev. öſzvenőttek, lántsások, 3-inúk: tséſzéi hengeresek: ſzirmai a' bokréta' torkánál 2-fogúk. *Virága fejér v. piroſló; van tellyes is.* (*Szappanfű, tajtékzó fű, lábmosó fű.*)

vetési Sz! (*S. Vaccaria*) ſzára felálló, hengeres: lev. tojáskerek-lántsások, öſzvenőttek: tséſzéje 3-ſzegű, fejéres. *Virági aprók, pirosak.*

szőrös Sz. (*S. ocymoides*) tséſz. hengeresek, borzasok: ſzárai két-kétágúk, megdűlők: lev. tojáskerek-lántsások. (*vad- v. erdei-Bazsalyikom*)

terepély Sz. (*S. orientalis*) a' *szőröstől abbann külömböz, hogy* ágai terepélyek: ſzára felálló: lev. ſzálas-lántsások.

290. SZEGFŰ. *(DIANTHUS)* *Tsész.* 1-tagú, bőrforma, tsőves, tövönn pikkelyes: *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai nyakasok: *Tok.* hengeres, 1-rekeſzű. *Levelei ellenesek.*

* *Tsomós-vagy tsoportos-virágúk.*

tsillag Sz! (*D. barbatus*) vir. tsomósok: tséſzepikkelyi tojásdad-árhegyűk, akkorák mint a' tséſze: lev. lántsások. *Virága sokszínű, tellyesedő.* (*Tsillagvirág, szapora Szegfű.*)

három inú Sz! (*D. Carthusianorum*) vir. tsoportos ſzabásúk: tséſzepikkelyi tojáskerekek, a' tséſzénél rövidebbek, kaláſz-hegyűk: gallérja a' virággombnál rövidebb, kaláſzhegyű: lev. ſzálasok, 3-inúk: ſzirmai felyűl ſzőrösök, *pirosak.* (*barát-v. német-Szegfű.*) Ennek fajtái:

dom-

dombi Sz! (*D. collinus K.*) *abbann külömböz, hogy* virágtsomója kettős: lev. lántsás-ſzálasok, 5-inúk.

gyászoló Sz. (*D. atrorubens P.*) *abbann külömböz, hogy* virág-tsomója gombos: gallérja akkora mint a' virág-gomb: lev. öſzvenőttek, inatlanok. *Virága kitsiny.*

bértzi Sz. (*D. alpestris P.*) *abbann külömböz, hogy* vir. tsomós, de tsak 2, v. 3: tséſzepikkelye 4; ketteje ſzélesebb.

szeplős Sz! (*D. Armeria*) vir. tsomósok: tséſze-pikkelyi lántsások, ſzőrösök, akkorák mint a' tséſze: ſzirmai fogas ſzélűk, *fejérrel pettegetett pirosak.* (*mezei Szegfű*)

aszszú Sz! (*D. prolifer*) virág-gombja tojásdad, aſzott pikkelyekkel ſzorosann beborítva. *Virága apró, piros; szirmai tsorbák.*

** *Elágazó szárúk és kotsányúk.*

árva Sz. (*D. diminutus*) *az aszszútól abbann külömböz, hogy* ſzára elágazó, 's aſzſzú gallérjábann tsak eggy virág van.

fényes Sz! (*D. nitidus K.*) tséſze-pikkelyi 4, felényik mint a' tséſze, árhegyűk: lev. ſzálasok, kopaſzok: ſzirmai fogasok, *setét veresek.*

pompás Sz! (*D. Caryophyllus*) tséſze-pikkelyi 4, tojáskerekek, hegyesek, rövidek: ſzirmai tsipkések. *Sokféle színekkel és tellyesedésekkel pompázik a' kertekbenn.* (*kerti vagy szagos Szegfű.*)

klárizsos Sz! (*D. deltoides*) tséſze-pikkelyi többnyire 2, tojáskerek-lántsások, hegyesek, felényik mint a' tséſze; lev. tompatskák, ſzőrösödők: ſzirmai tsipkések. *Virága testszín, a' torkolatjánn piros karika, fejér-szórtermőpontokkal pettegetett.*

fakó Sz. (*D. glaucus*) *a' klárizsostól abbann külömböz, hogy* tséſzepikk. 4; ketteje távolabb a' virágtól: vir. fejér, a' torkánn piros karikával.

khínai Sz! (*D. chinense*) tséſzepikkelyi árhegyűk, ſzéllyelnyílók, levélformák, akkorák mint a' tséſze: ſzárai megdúltek: lev. lántsások: ſzirmai tsipkések.

tel-

tollas Sz! (*D. plumarius*) tséſzepikkelyi tojáskerekek, rövidek, tompák, ſzirmai bevagdaltak, torokbann ſzöſzösök.

késői Sz! (*D. serotinus K.*) ſzárai 1.-v. 2-virágúk, megdúltek: tséſzepikkelyi többnyire 6, tojáskerekek, hegyesek, negyedréſznyiek mint a' tséſze: ſzirmai bevagdaltak.

buglyos Sz! (*D. superbus*) virági bugások: tséſzepikkelyi rövidek, hegyesek: ſzirmai hajſzálakra hasgáttak. *Virága violaszín, 3 barna-piros sinorral és szörökkel.*

**** Eggy- (néha 2-) virágúk.*

leány Sz! (*D. virgineus*) tséſzepikkelyi 4, rövidek, tompák, ketteje ſzéllyelnyílik: töve gyepes: ſzárai araſznyik, 1-2-virágúk, ſzirmai tsipkések, *veresek.* (*pünkösti Szegfű*)

homoki Sz! (*D. arenarius L. hungaricus P.*) *a' tollastól abbann külömböz, hogy* többnyire 1-virágú: ſzirmai meghasgatottak.

havasi Sz! (*D. alpinus*) tséſzepikkelyi, a' külsők levélformák: ſzirmai tsipkések, nagyok, torokbann ſzöſzösök: ſzárai bokrosok. *Ennek fajtája a'*

jég Sz. (*D. glacialis*) *abbann külömböz, hogy* tsaknem ſzáratlan; virága a' leveleknél alatsonyabb: tséſzepikkelyi a' tséſzénél hoſzſzabbak.

HAROMANYÁSOK.

291. KUKUBA. (*CUCUBALUS*)

Tsész. 1-tagú, tsöves; leg-többſzör felfúvódott vagy harangforma: *Bokrét.* 5-ſzirmú, nyakas; ſzirmai a' torkolatonn pilistelenek, kopaszok, *némely fajokbann két-hasábos ereszűk: Tok.* 3-rekeſzű, a' tetejénn 5 v. 6-fogra nyílik ki. *Van kétlaki fajtája is.*

hólyagos K! (*C. Behen*) tséſz. felfúvódott, tojásdad, eres, retzés, fejér hártyaforma: vir. konyák, a' terepélyenn kiálló fürtökönn. *Néha*

ha tsészéje retzétlen, hímjei heréltek, vagy nintsenek is.

enyves K! (*C. viscosus*) ſzára ágatlan: virágfürtjei pongyolák, lefüggők, a' levéltövekenn: lev. nyeletlenek, lefittyent bodros vállúk. *Szirmai 2-hasábúk, az egész plánta enyves.*

sokvirágú K! (*C. multiflorus W.*) ſzára ágatlan: bugája súgár, sátorozó fürtökből, gyürüsönn a' ſzárhegyre rakva: tséſz. botúlók; magzatja kotsányos: gyökérlev. lapitzkások; ſzárlev. ſzálasok, érdesek: ſzirm. 2 hasábúk.

fodorszirmú K! (*C. Otites*) vir. kétlakiak, a' ſzártetőnn, ágbogasok: ſzirmai ſzálasok, fodrosok, kopaſzok: kotsányi kopaſzok.

tzérnaszirmú K! (*parviflorus W.*) vir. kétlakiak, a' ſzárhegyenn, ágbogasok: ſzirmai tzérnaſzálúk, laposok, ſzemſzőrösök: kotsányi ſzőſzösök.

292. SZILÉNE. (*SILENE*)

A' Kukubától tsak abbann külömböz, hogy *Szirmai* a' torkolatnál tákosok v. pilisesek. *Egy fajtájának bogyója, és széllyel terült bokrétája van. Van 5-hímes is.*

* *Magános virágúk a' száróldalonn.*

tarka Sz. (*S. quinquevulnera*) tséſzéi ſzőrösök, enyvesek: tokjai felállók: ſzirmai kerekdedek, épélűk, *pirosak, fejér v. sárga szélűk.*

madár Sz. (*S. cerastoides*) tséſzéi aligkotsányosok, kevéssé ſzőrösök: tokjai felállók: ſzirmai tsorbák: ſzára borzas.

** *Tömött vagy fürtös virágúk a' száróldalonn.*

változó Sz. (*S. mutabilis*) ſzirmai 2-hasábúk: tséſz. kotsányosok, ſzegletesek: lev. lántsás-ſzálasok. *Virága apró, fejér.*

konya Sz! (*S. nutans*) ſzirmai 2-hasábúk: virági eggysorosok a' ſzáróldalonn, fürtötskéi konyak.

gór Sz! (*S. longiflora W.*) ſzirmai 2-hasábúk: vir. felálló bugábann; kotsányi ellenesek, a' murváknál hoſzſzabbak: tséſzéi hoſzſzúk, botúlók, felállók.

*** *A'*

**** A' szár' elágazási közzül nőtt virágúk.*

kúpos Sz! (*S. conica*) szirmai 2-metszésűk: megért tséfzéi kúpformák, 30 sinórral vagy kartzolással.

kétkétágú Sz! (*S. dichotoma W.*) szirmai 2-metszésűk, tsipkések: virági kétágú páros fürtökbenn; a' két ágak közzül eggy kotsányos virág: tséfzéi tojásdadok, felállók, enyves-szőrösök.

bogyós Sz! (*S. baccifera W. Cucubalus bacciferus L.*) szára kapaszkodó; ágai terepélyenn szélyelberzedtek: megért tséfzéi felfúvódott harangformák; azokbann a' tok bogyóforma, színes. *Néha a' torkolatnál csak eggy kitsiny tsutsorodás látszik a' szirmokonn.*

estveli Sz! (*S. noctiflora*) szirmai 2-hasábúk: tséfzéi 10-szegűk, enyvesek, hoszszúfogúk: szára kétkétágú.

nyílatlan Sz. (*S. inaperta*) szirmai igen aprók, néha ereftelenek: tséfzéi símák: szára kétkétágú, buglyos: levelei lantsások, kopaszok. *Néha 5-hímű.*

sertebokros Sz! (*S. polyphylla*) lev. serteformák, bokrosok, az ágakkal ellenesek.

***** A' szárhegyenn virágzók.*

szegfű Sz! (*S. Armeria*) vir. tsomósok, szártetézők: lev. lántsás-tojáskerekek, kövérek, símák; a' felsők szívesek: szirmai épek, *pirosak.*

kosbor Sz. (*S. orchidea*) szirmai 2-karélyúk; ereszei vállbann kétfelől sallangosok: lev. kövérek, símák; az alsók kerekded-lapitzkások, prémes nyelűk: virági tsomósok, szártetézok, *szép pirosak, torokbann fejérek.*

havasi Sz. (*S. alpestris*) szirmai 4-fogúk: tokjai tojáshoszszúdadok, a' tséfzénél hoszszabbak: száratskája kétkétágú: lev. szálas-lántsások, kopaszok, felállók, enyves nyelűk.

szirti Sz! (*S. rupestris*) szirmai tsorbák: vir. felállók, tág ernyőformábann: tséfz. tsővesek, vagy tőltséresek: lev. lántsások.

kőtörő Sz! (*S. saxifraga*) szirmai 2-metszésűk: szárai 1-2-virágúk: kotsányi akkorák mint a' szár: vir. vagy nós, vagy tsak anya.

sziklai Sz! (*S. petraea K.*) szárai 1-2-virágúk: lev. szálas árformák, sertefogasok: tsészéje botúló.

sárga Sz! (*S. flavescens K.*) szirmai 2-metszésűk: tészéje henger, valamennyire szegletes: lev. lántsások. *Az egész növevény szoke szörös.*

törpe Sz. (*S. pumilio*) szirmai tsavargós élűk, nagyok: szára kitsiny, 1-virágú, 1-v. 2-levelű: gyökérlev. bokrosok, szálas-lántsások.

száratlan Sz! (*S. acaulis*) szirmai tsoportbák: szára nints.

293. TSILLAGHÚR. (*STELLARIA*)

Tsész. 5-levelű, széllyel nyíló: *Bokr-* 5-szirmú; szirmai 2-hasábúk: *Tokja* 1-rekeszű, sokmagvú. *Határos a' Lúdhúrral.*

ligeti Ts! (*St. nemorum*) virágfürtjei széllyelágazók: lev. szívesek, nyelesek; az ág és kotsán tövekenn nyeletlenek. *Ollyan mint a' vízi Madárhúr.*

kétkétágú Ts! (*St. dichotoma*) szára henyélő, kétkétágú: vir. az ágak közt magánosok: hátrakonyúlnak: lev. nyeletlenek, tojáskerekek.

olotsán Ts! (*St. Holostea*) szára kétkétágú; ágai közt a' virágok: lev. lántsások, árhegyúk, apró fűrészfogúk.

pázsit Ts! (*St. graminea*) virági kétkétágú bugábann: lev. szálasok, épélűk, pázsitosok: szirmai akkorák mint a' tészve.

tói Ts! (*St. palustris*) virági ágbogas bugábann: lev. szálas-lántsások, épélűk: szirmai a' tészénél nagyobbak.

liba Ts! (*St. Alsine W.*) szára heverő, széllyelágazó: lev. tojásdad-v. hoszszúdad-lántsások: kotsányi a' szároldalonn eggyesek, vagy párosok; vagy egy- vagy több-virágúk. *Vízbenn lakik.*

294. HOMOKHÚR. (*ARENARIA*)

A' Tsillaghúrtól tsak abbann külömböz, hogy *szirmainak* ere zei épek. *Van 5 hímes is.*

károminú H! (*A. trinervia*) szárlev. ellenesek, tojáskerekek, nyelesek; inasok; a' gyökérleveleknél nagyobbak: szirmai néha a' tsészénél kissebbek.

bokros H! (*A mut icaulis*) lev. tojáskerekek, nyeletlenek, inatlanok, hegyesek, bőr tapintásúk: szirmai a' tsészénél nagyobbak.

kakuk H! (*A. serpillifolia*) lev. tojaskerekdedek, nyeletlenek, hegyesek: szirmai a' tsészénél kissebbek. *Szára kéthétágú, ágai közt a' virág.*

veres H! (*A. rubra*) lev. tzérnaformák, a' tzikkelyeknél rövidebbek: palhái hártyaformak, hüvelyezők: magvai laposok, szegletesek.

szárnyasmagvú H! (*A. media*) lev. árformak, félhengeresek, húsosok, akkorák mint a' szártzikkelyek: pálhái hártyaformák, hüvelyezők: magvai laposok, hártyakarimájuk: hol 5-hol 10-hímú.

kövi H! (*A. saxatilis*) lev. árformák: szárai ágbogas-buglyosok: tsészelevelei tojaskerekek, tompák.

tavaszi H! (*A. verna*) lev. árformák: szárai ágbogas-buglyosok: tsészelevelei kalászosok: szirmai lántsások, a' tsészénél rövidebbek: tokjai aprók, felállók.

lehorgadt H! (*A. recurva W.*) szára letsepült: lev. szálas-árformák, sorosok, hátragörbültek: kotsányi mintegy 2-virágúk a' szárhegyenn: tsészéi kartzoltak.

tsíkos H! (*A. striata*) lev. szálasok, felállók, szárra simúltak: tsészéi hoszszúdadok, kartzoltak.

tsomós H. (*A. fasciculata*) lev. árformák: szára felálló, súgár: vir. tsomósok, szirm. igen aprók.

kórós H. (*A. austriaca*) szára letsepült, korós; ágai felállók: lev. szálasok: kotsányi az ághegyekenn hoszszúk, párosok: szirmai tompák, tsorbák.

kétvirágú H. (*A. Gerardi*) lev. szálas árformák, 3-inúk: eggypár virág a' szárhegyenn: tsészelevelei 3-inúk, kihegyzett hártyás szélűk.

Kihegyzettek, kartzoltak: szára tenyérnyi: vir. fejér.
Apró H. (A. tenuifolia) lev. árformák: szárai ágbogas buglyosak: tsészelev. kalászosok: szirmai lántsások, a' tsészénél rövidebbek: tokjai aprók, felállók.

295. ÁLSZIROM. (*CHERLERIA*)
Tsész. 5-levelű: *Bokréta* helyett 5 apró pilis, mindenik 2-metszésű, sziromforma: *Himsz.* 10, váltogatva hereltek, 's a' pilisből nőttek: *Tok.* 1-rekeszű, 3-nyílású, 3 v. több magvú.

hüvelyes Á! (*Ch. sedoides*) lev. 3-szegűk, sűrűk, ellenesek, öszvenőve a' szárat hüvelyezik. *A' levél' elhúllása utánn a' hüvelyek a' száronn maradnak.*

296. KERTÉKE. (*HORTENSIA P.*)
Virági magánosok, és bogernyősök.
MAGÁNOS VIR. *Tsész.* 5-fogú, kitsiny: *Bokr.* 5-szirmú.
BOGERNYŐS VIR. *Tsész.* 4-vagy 5-levelű, nagy, szines, sziromforma, állandó: *Bokr.* kitsiny gömbölyűded, 4-v-5 teknősszirmú, lehúlló: *Himsz.* 8, v. 10, v. 11.

pompás K. (*H. speciosa*) lev. széles-tojáskerekek, fűrészesek, kihegyzettek: vir. többnyire bogernyősök, *először zöldes fejérek, azutánn szép rózsaszínűkké lésznek, soká tartanak.*

ÖTANYÁSOK.

297. KÖSÖNY. (*COTYLEDON*)
Tsész. 5-metszésű: *Bokr.* 1-szirmú: *Pilise* a' magzat tövénn 5 pikkely: *Tok.* 5.

konya K! (*C. Umbilicus*) szára aligágas: gyökérlev. tsuklyás-paizsosok, tsipkések: murvái épek: virági fürtösök, bokrosok, *sárgák.* (*vénus köldöke, köldökfű.*) Ennek fajtája a'
pettegetett K. (*C. peltatum*) szára ágatlan, motskos: szárlevelei kótaformák: vir. fürtösök, bókolók; bokr. hengeresek, pettegetettek.
felálló K. (*C. lutea*) szára aligágas: gyökérlev. paizsosok, középenn homorúk: murvái fogasok: vir. felállók, *sárgák.*

bókolók.

298. SZAKA. (*SEDUM*)

Tsész. 5 metſzésű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Filise* a' magzat tövénn 5 pikkely: *Tok.* 5. *Van* 6-10-*szirmú faja is, és* 12—20-*hímű. Virági többnyire sárgák.*

* *Lapos levelűk.*

gyűrűs Sz. (*S. verticillatum*) lev. kevéssé húsosok, négyével eggy gyűrűbenn, egyenlőenn fűréſzesek. *Szára arasznyi.*

bablevelű Sz! (*S. Telephium*) lev. nyeletlenek, tojáskerekek, húsosok, fűréſzesenn fogasok: vir. sátorozók. *Szára felálló, térdig érő.* (*Bablevelűfű, kövérfű, varjú-bab, Szerelem-taplója.*)

heverő Sz. (*S. Anacampseros*) ſzára heverő: lev. ékformák, alig nyelesek, vállba ſzűkek: vir. sátorozók. (*szerelem-gerjesztő fű*)

kortsos Sz. (*S. hybridum*) ágai ostorindás-gyökerezők: lev. ékformák, behorpadtak, kevéssé fogasok: vir. a' ſzárhegyenn bogernyőzenn.

lapitzkás Sz! (*S. spathulatum K.*) ſzárai ágasak: alsó lev. lapitzkások, a' felsők ékformák, mind épek: bibéji hegyesek.

** *Hengeres levelűk.*

horgas Sz! (*S. reflexum*) lev. rendetlenek, félhengeres-árformák, tövönn tágak (kitsiny tartja); az alsók horogformánn viſzſzagörbültek. *Néha van* 6—10 *szirma is, 's ugyan annyi magzatja; és gyakrann* 12 *v.* 20 *hímje.*

sziklai Sz. (*S. rupestre*) lev. rendetlenek, árformák, tövönn tágak, 5-sorjával eggymást hatalva a' ſzárra borúlnak, fakók: vir. bogernyősök; ſzirm. a' tséſzénél kétſzerte hoſzſzabbak.

fejér Sz! (*S. album*) levelei hoſzſzúdad-hengeresek, tompák, nyeletlenek, ſzéllyelnyílók: bogernyője ágasbogas. *Vir. fejér, veres tsíkokkal.* (*kitsiny fülfű.*)

faká Sz! (*S. glaucum K.*) ágai terepélyek, lehorgadtak: lev. hengerdedek: bogernyője 3 agú: ſzirma 6, hegyzett: hímſz. 12.

borsos Sz! (*S. acre*) szárai aprók, pázsitosok: lev. tojásdadok, váltogatók, pikkelyesenn a' szárra lapúlnak: bogernyője 3-ágú. (*Bárány v. egér-tsets fű, Szaka fű.*)

hatszegű Sz! (*S. sexangulare*) a' *borsostól abbann külömböz, hogy* lev. 6-sorral pikkelyezettek.

eggynyári Sz. (*S. annuum*) szára magános: lev. tojásdadok, nyeletlenek, váltogatók: bogernyője legörbűlt. *Lev. piroslók.*

gyapjas Sz. (*S. villosum*) lev. hoszszúdadok, felyűl laposkák, szőrösök: kotsányi 1—2-virágúk a' levéltövekenn: szirmai tojáskerekek, tompátskák, *pirosak.*

gyászoló Sz! (*S. atratum*) szára felálló, *eggyújnyi:* vir. sátorozó, tányéros. *Tsész. feketéllő, veres, vir. fejér.*

299. SÓSDI. (*OXALIS*)

Tsész. 5 levelű: *Bokr.* 5-szirmúnak látszik, de a' szirmok nyakai öszve nőttek: *Himsz.* 10; az 5 külső rövidebb, tövönn öszvenőtt: *Tok.* 5-szegű, szegleteinn nyílik.

madár S! (*O. Acetosella*) tőkotsánya 1-virágú: gyökérlev. hármasok; levélkéi viszszás-szívesek: gyökere pikkelyes, tzikkelyes. *Vir. testszín.* (*erdei-v. madár-v. fetske-v. apró-Sóska, Allelúja fű.*)

fürtös S! (*O. corniculata*) szára elágazó, megdűlő, gyökerező, *arasznyi:* lev. hármasok; levélkéi viszszás-szívesek, hátrasímúlnak: kotsánya 2—3 virágú, ernyős fürtötskébenn. *Vir. sárga, fekete tsikokkal.*

300. KONKOLY. (*AGROSTEMMA*)

Tsész. 1-tagú, bőrforma: *Bokr.* 5-szirmú; szirmai nyakasok, tompa ereszűk: *Tok.* 1-rekeszű. *Vir. veres. Némelly fajainak szirmai a' torkolatonn pilisesek.*

vetési K! (*A. Githago*) szőrös: lev. ellenesek, nyeletlenek: tsészе-metszései a' szirmoknál hosz-

hoſzſzabbak: ſzirmai a' torkolatonn piliſtetelenek. (*Konkoly*)

rózsás K! (*A. Coronaria*) az egéſz plánta molyhos: lev. tojáskerek-lántsások: ſzirmai kitsípettek (néha 2-metſzésűk), a' torkolatonn pilisesek: (*Kassai Rózsa*) tséſzéje rántzba ſzedett, 5 gerintzű vagy ormójú.

ernyős K! (*A. flos Jovis*) *a' rózsástól abbann külömböz, hogy* tséſzéje egyenlő, nem rántzba ſzedett: virágzása tányéros fürtű.

kopasz K! (*A. Coeli-rosa*) az egéſz plánta kopaſz: lev. ſzálas-lántsások: ſzirmai tsorbák, a' torkolatonn pilisesek.

301. MÉTSVIRÁG. (*LYCHNIS*)

Tsész. 1-tagú, hoſzſzúdad, hártyaforma, sima: *Bokr.* 5-ſzirmú; ſzirmai nyakasok; ereſzei 2- vagy 4-metſzésük: *Tokja* 1-5-rekeſzű. — *A' Kukubával határos.*

tsillag M! (*L. chalcedonica*) virágfürtje a' ſzárhegyenn tányéros tsomóbann. *Virága veres.* (*Tsillagvirág, Szikrai.*)

kakuk M! (*L. flos cuculi*) ſzirmai 4-metſzésűk: tséſz. 10-sinórú vagy kartzolású: tokja 1-rekeſzű. *Virága veres.* (*Kakuk-szegfű*)

négyfogú M. (*L. quadridentata*) ſzirmai 4-metſzésűk: ſzára kétkétágú: lev. kopaſzok, kigöngyölödtek. Néha 4- ritkánn 3-anyás. *Vir. fejér.*

szurkos M! (*L. viscaria*) ſzirmai épek, kevéssé tsorbák: ſzára tzikkelyes; minden tzikkely alatt ſzurkos, ragadós: virági gyűrűsök, *veresek.*

kétlaki M! (*L. dioica*) virági kétlakiak, *fejérek:* tok, 1-rekeſzű, 10 nyílású. *Van veres virágú fajtája is, a' melly egészenn borzas.*

302. MADÁRHÚR. (*CERASTIUM*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú, kinyíló; ſzirmai 2-metſzésűk (néha tsak tsorbák): *Tok.* tojásdad, tetejénn nyílo, 1-rekeſzű. *Vir. fejér. Van 3-anyás is.*

pon-

* *Hoszszúdad - Tokúk.*

pongyola M! (*C. vulgatum*) ſzára tövönn görbe, buglyos, felyűl kétkétágú, azok közt eggyeggy kotsányos virág: lev. tojáskerekek: ſzirmai akkorák mint a' tséſze.

háromanyás M! (*C. anomalum W.*) ſzára felálló, *arasznyi*, ikratermő ſzőrökkel borzas, enyves: lev. ſzálasok: ſzirmai a' tséſzénél hoſzſzabbak, 2-metſzésűk: vir. 3-anyások.

tsirízes M! (*C. viscosum*) *a' 3-anyástól abbann külömböz, hogy* lev. hoſzſzúdadok, tompák: virága 5-anyás: ſzirmai a' tséſzénél rövidebbek.

herélt M! (*C. semidecandrum*) ſzára megdűlő, ſzőrös: lev. hoſzſzúdadok, tompák: 5 himſzála herélt, ritkánn ép. ſzirmai a' tséſzénél rövidebbek. *Néha 5—10-hímes, 3-anyás.*

pallagi M! (*C. arvense*) lev. ſzálas-lántsások, tompák, kopaſzok: vir. magánosok a' ſzár- és águhegyekenn: ſzirmai a' tséſzénél nagyobbak.

havasi M! (*C. alpinum*) ſzára elágazó kétkétágú: lev. tojáskerek-lántsások: ſzirmai a' tséſzénél kétſzerte hoſzſzabbak: tokja hengeres hoſzſzúdad. *Néha szőrös.*

** *Gömbölyűded - Tokúk.*

terjedő M. (*C. repens*) ſzára megdűlő, lev. lántsások, molyhosok: kotsányi elágazók: gyökere terjedő. *Szirmai gyakrann 4—5-metszésűk.*

tűhegyű M. (*C. strictum*) lev. ſzálasok, tűhegyűk, kopaſzok: kots. 1-virágúk, molyhosok.

kórós M. (*C. suffruticosum*) ſzára henyélő, tserjésedő: lev. ſzálas-lántsások, borzaskák.

vízi M! (*C. aquaticum*) ſzára henyélő: lev. ſzívesek, nyeletlenek: az elágazások közt eggyeggy virág: gyümőltse letsüggő. *Ollyan mint a' ligeti Trillaghúr.*

nagyvirágú M. (*C. latifolium*) ſzára letsepűlt, terepélyenn elágazó: lev. tojáskerekek, kevéssé molyhosok: ágai 1-virágúk.

303. TSIBEHÚR. (*SPERGULA*)
Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-szirmú; szirmai épek: *Tokja* tojásdad, 1-rekeszű, 5-kopátsú. *Himsz.* 5—10. *Vir. fejér.*

pallagi Ts! (S. *arvensis*) lev. tsillagosok hatával, tzérnaformák, szőrösök, tsirízesek. *Hímsz.* 6—10.

öthímes Ts! (*S. pentandra*) szára buglyos, kitsiny, *eggy újnyi:* lev. tsillagosok 6—8-ával: hímszála 5: magvai feketéllők, fejér hártyakarimával körúlvéve.

tzikkelyes Ts! (*S. nodosa*) szárai ágatlanok, sűrű tzikkelyűk: lev. ellenesek, árformák, símák.

szagyán Ts. (*S. saginoides*) szára henyélő, gyökerező, kitsiny: lev. ellenesek, szálasok, símák: kotsányi a' szároldalról magánosok, igen hoszszúk: virági 5-hímesek, bókolók.

TÍZANYAS.

304. VÉRFÜRT. (*PHYTOLACCA*)
Tsész. nints: *Bokr.* 5-szirmú, tsészeforma, állandó: *Bogy.* gömbölyű, kevéssé lelapított, 10-rekeszű, 10-magvú, *setét veres.*

berzsen V! (*Ph. decandra*) lev. tojáskerekek, hegyesek: virági kotsányosok, merőnn álló fürtbenn. (*festő-szőlő*, *Alkermes*, *Berzsen.*)

XI. SEREG.

TIZENKÉTHÍMESEK.

Ide tartoznak azok a' növevények, a' mellyeknek viragiokbann a' Hímek' száma 10-nél több, 19-ig. Némelly Fűvészek ezt és a' Húszhímes Sereget kihagyták, 's azokat a' Növevényeket, mellyeknek Hímjek 19 nél több, mind a' Sokhímes Seregbe tették. Hellyesenn! mert ezen három Seregek, u. m. Tizenkéthímes, Húszhímes, és Sokhímes, eggymásba gyakrann belévágnak, és a' keresőt bizonytalanságba viszik. Mivel mindazáltal a' mai nagy-nevű Fűvészek: *Willdenow*, *Persoon*, ezen Seregeket meghagyták: itt is meg vagynak hagyva. Minthogy pedig ebbenn és a' következő két Seregekbenn az Anyaszárak száma könnyenn változik: tehát hogy a' kereső könnyebbenn és bizonyosabbann rátalálhasson a' plántájára; ezen három Seregeknek Igazító Tábláibann, a' gyümölcsöknél fogva rendeltük el a' Nemeket; az előadás' sorjábann pedig, a' Linné' — Anyaszáraktól vett — Rendjeit megtartottuk.

Ezen Tizenkéthímes Seregre tartozó Plánták, Hazánkbann kevesenn vagynak, 's azért az azokbann előfordúló nehézségeket könnyű eligazítni. Legnehezebb határozatú Nem itt a' FÚTÉJ. Ennek kikeresésébenn a' kezdő Fűvész magától nehezenn boldogúlna; mert ritkann esik meg, hogy a' Hímjei eggyszerre mind kitetszenének; hanem a' tsészébe lévénn bezárva, kettőnként harmanként ütik fel magokat abból,

ból, melly miatt a' kereső nehezenn akad reá, mellyik Seregre tartozik az? A' Fűvészkedésnek közönséges régulája szerént, ki kell bontogatni a' nemző részeket a' bokrétából és tsészéből: de itt azt is igen vígyázva kell tselekedni; mert ennek a' Nemnek majd minden fajai, a' hol megsértődnek, bővenn tejelnek, 's meglehet, hogy a' kibontás közbenn a' Nemző-részeket téjjel beöntik.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGYTOKOSOK.

310. REZEDA. *Tok.* lyukas végű, mindég nyitva áll: *Szirmai* keskeny-hasábosok.

311. FŰTÉJ. *Magz.* 3 szegű v. gerézdű, kotsányos: *Tok.* a' tsészéből kibúvik: *Anyasz.* 3.

306. HARMALA. *Tok.* 3 szegű, 3 rekeszű, 3 kopátsú: *Tsész.* 5 levelű: *Anyasz.* 1.

307. PORTSIN. *Tok.* derekann nyíló: *Tsészéje* 2-metszésű.

308. FÜZÉNY. *Tok.* 1—2-rekeszű, a' tsészébe van zárva: *Bokr.* 6-szirmú; szirmai a' tsésze' torkolatjáról nőttek: *Anyasz.* 1.

309. PÁRLÓ. *Tokjává* leszsz a' megmaradt tésze; abbann 1—2 mag: *Tsész.* kétszeres: *Anyasz.* 2.

305. KAPOTNYAK. *Tokja'* tetejénn a' tsésze megmarad: *Bokr.* nints: *Porhonjai* a' hímszálak' derekára nőttek: *Bib.* 1, tsillagos.

SOKTOKOSOK.

312. FÜLFŰ. *Tok.* 6 v. 12: *Bokr.* 6- v. 12-szirmú: *Anyasz.* 6 v. 12.

* Szaka.

TIZENKÉTHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

305. KAPOTNYAK. *(ASARUM)*
Tsész. 3-metſzésű a' magzat felett, állandó: *Bokr.* nints: *Tokja* bórhéjjú: *Magv.* sok: *Hím.* 12.

kerek K! (*A. europaeum*) ſzára kitsiny, *tenyérnyi:* lev. 2, hoſzſzú nyelűk, veseformák, ſzőrösödők, azok közzűl virága 1, kotsányos, ſzőrös, *pirosló:* gyök. terjedő. (*Kapotnyak, Mogyoró allya, kerek Kapor.*)

306. HARMALA. *(PEGANUM)*
Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* 3-rekeſzű, sokmagvú: *Hím.* 15.

sallangos H. (*P. Harmala*) ſzára elágazó: lev. sallangosok: vir. nagy, *fejér.*

307. PORTSIN. *(PORTULACA)*
Tsész. 2-metſzésű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* 1-rekeſzű, derekánn nyíló: *Himsz.* 6—12, 's több.

kövér P! (*P. oleracea*) ſzárai levelesek, földönn heverők: lev. húsosok, ékformák, nyeletlenek: vir. kotsántalanok, *sárgák, délbenn* 12 *óra tájbann elhúnynak: anyaszára* 4—5-ágú. (*kövér Portsin, kerti Portsfű, disznó-orja.*)

308. FŰZÉNY. *(LYTHRUM)*
Tsész. 12-fogú, *virágzás utánn felyűl bézáródik;* fogai váltogatva kissebbek: *Bokr.*

6-

6-szirmú; szirmai a' tsészе torkáról nőttek: *Tokja* a' bézárt tsészébenn 2-rekeszú, sokmagvú: *Him.* 6 vagy 10 v. 12. *Vir. piros.*

réti F! (*L. Salicaria*) szára 4-szegű: lev. ellenesek, szíves-lántsások, néha 3—4 eggy gyűrűbenn: vir. fűzéresek: *hímsz.* 12, *hata kissebb.* (*Fűzlevelű fű, piros Fűzény.*)

veszszős F! (*L. virgatum*) szára sokágú; ágai vékonyak, hoszszúk, 4-szegűk: lev. lántsások, az alsók ellenesek, águlev. kerülgetők: vir. 2—4 a' levéltövekenn: *hímszála tizenkettő, hata kissebb.*

alatson F! (*L. hyssopifolium*) szára tövönn megdűlt, *arasznyi*, felyűl elágazó: lev. kerülgetők, szálas-lántsások, tompák: vir. a' levéltövekenn magánosok, *aprók*, 6-*híműk.*

KÉTANYASOK.

309. PÁRLÓ (*AGRIMONIA*)

Tsész. 5-fogú állandó; azt ismét más pikkely-tsészе körül nőtte: *Bokr.* 5-szirmú; szirmai a' tsészéből nőttek: *Magv.* 2, a' megnőtt tsészе agyában: *Hím.* 10—20.

bojtorjános P! (*A. Eupatorium*) szára ágatlan: szárlev. tsonkatollasonn szárnyasok, fűrészesek: vir. a' szár' tetejénn hoszszú fűzérbenn, *sárgák:* gyüm. horgas sertékkel borzas. (*Párlófű, apró Bojtorján.*)

kopasz P. (*A. Agrimonoides*) szárlevelei hármasok: gyüm. kopaszok: *himje néha* 8.

HÁROMANYASOK.

310. REZEDA. (*RESEDA*)

Tsész. 4-6-fogú v. hasábú: *Bok.* 3—6-szirmú; szirmai keskeny-hasábosok, eggyik kevéssé tövönn púpos: *Hímsz.* 10—30; *Bib.* 3-4: *Tok.* a' vége mindég nyitva áll, belőll üreges; magvai az oldalánn 3-4 sorbann. *Vir. fűzéresek.*

fogas

fogas R! (*R. luteola*) ſzára felálló, ágas, leveles: lev. ſzálas-lántsások, habosok, tövönn mind a' kétfelől eggyeggy kis foggal jegyesek: tséſz. 4-metſzésü. *Vir. halovány sárga.* (*Korbátsfü*)

reptze R! (*R. lutea*) ſzára ágas, leveles, tövönn görbe: lev. hármasok, v. ſzárnyasonn hasgattak, v. ſzárnyasok is; az alsóbbak néha kétſzer-ſzárnyaltak: tokja hoſſzúkás, tompafogú: tséſz. 6-metſzésü. *Vir. halovány sárga.* (*olasz-Mustár*, *olasz-Reptze*, *vad Rezeda*)

kis R. (*R. Phyteuma*) ſzára letsepült: lev. épek, és 3-metſzésük, habosok: tséſz. 6-metſzésü, a' virágnál nagyobb.

szagos R! (*R. odorata*) ſzára letsepült: lev. épek, és 3- v. 5-metſzésük, kevéssé habosok: tséſz. akkora mint a' virág. *Szirmai színtelenek, porhonjai piroslók.* (*szagos Rezeda*)

311 FŰTÉJ. (*EUPHORBIA*)

Tsész. hasas, 1-tagú, a' kotsányos magzatot, és hímeket magába zárja 's ezekből kettőt hármat botsát ki: *Bokrétája* 4-5-ſzirmú; ſzirmai épek v. 2-ſzarvúk, a' tséſze tetejénn nőttek: *Gyüm.* 3-ſzegü v. gojójú: *Tok.* kotsános, a' tséſzéből kibúvik, v. síma v. ſzömöltsös v. ſzörös. *A' nálunk termő fajoknak virágzása ernyősönn elágazó, az elágazásokonn mindenütt galléros: némelly fajokbann a' hímek a' tésze óldalából nőttek ki. Mérges.*

* *Kétszarvú vagy hóldforma Szirmúk.*

dudva F! (*E. Peplus*) ſzára felálló, *arasznyi*, felyűl 3-ágú; ágai kétkétágúk: lev. viſzſzás-tojáskerekek, épélük, nyelesek: galléri tojáskerekek. *Vir. zöldes: gyüm. síma, pettegetett, rántzos élü.* (*Ebtéj.*)

łaszás F! (*E. falcata*) ſzára felálló, *kétkétágú*; *ágait földszínt botsátja:* ernyője 3—4 ágú, azutánn kétkétágú: kisgalléri tojáskerekek, vagy ſzívesdedek, eggyfelől ſzélesebbek, ſzálkahegyük;

gyük: lev. lántsások; tompák, vállba szűkek. *Vir. zöldes, gyüm. síma.*

apró F! (*E. exigua*) szára felálló, elágazó, *bakaraszynyi:* ernyője 3—5-ágú, azutánn kétkétágú: kisgalléri lántsások: lev. szálasok, hegyesek (néha tompák.) *Vir. sárgás: gyüm. síma.*

nagysár F! (*E. Lathyris*) szára súgár, *övigérő:* erny. 4-ágú, 4-levélgalléros; azutánn kétkétágú: kisgalléri 2-levelük, szívesek: lev. szálaslántsások, ellenesek. *Gyüm. szümöltsös, kipattanó.* (*nagy v. kerti Sárfű, hasindítófű.*)

buglyos F. (*E. diffusa*) szára ágasbogas, buglyos: ernyője 4—5-ágú, azutánn kétkétágú: kisgalléri tompák: lev. szálas-ékformák, épélük, váltogatók. *Gyüm. síma.*

kövi F. (*E. saxatilis*) szárai bokrosok, tövönn görbék, *bakaraszynyik:* erny. 5-ágú; erhyókéi 2-ágúk: nagygalléri szívesek; kisgalléri veseformák, szálkahegyük: lev. lapitzkás-szálasok, tsorba végük. *Gyüm. síma, szirmai tompa szarvúk.*

vetési F. (*E. segetalis*) ernyője 5-ágú; azutánn kétkétágú, *néha akkora mint az egész plántának fele:* kisgall. félkerekded-szívesek, hegyesek. *Gyüm. síma, érdes szegletű, az ernyő alatt való ágai is virágosok.*

kis-sár F! (*E. Esula*) erny. 6—10 ágú, ugyan annyi levelű gallérral; azutánn kétágú: kisgalléri szívesek: lev. mind szálas-lántsások, rendetlenek, nyeletlenek. *Gyüm. síma, az ernyő alatt való ágai meddők: szára térdigérő.* (*kis Sárfű.*)

farkas F! (*E. Cyparissias*) erny. 10-'s több-ágú; azutánn kétkétágú: kisgalléri szíves veseformák: szárlev. lántsások; águlev. serte-szálasok. *Gyüm. síma v. szümöltsös, az ernyő alatt való ágai meddők: szára térdig érő. Van sárgafóltos levelű fajtája is.*

halovány F! (*E. pallida W.*) ernyője 10-'s több-ágú; azutánn 3-ágú: kisgalléri kerekdedek: lev. keskeny-lántsások: szára ágatlan. *Gyümöltse síma.*

fűzlevelű F! (*E. salicifolia*) ernyője sokágú; azutánn kétkétágú: kisgalléri veseformák, szívesek: lev.

lev. lántsások v. tojáskerek-lántsások, alól felyűl szőrösök: szára felálló, kartzolt. *Gyümőltse síma, kevéssé rántzos.*

fényes F! (*E. lucida K.*) a' *fűzlevelűtől abbann különböz, hogy* lev felyűl fényesek.

baratzklevelű F! (*E. amygdaloides*) ernyője 5-'s többágú; azutánn kétkétágú: kisgalléri általnóttek, kerekdedek: száránn óldalvirágok is vagynak: lev. tompák. *Gyümőltse síma.*

erdei F! (*E. silvatica*) ernyője 5—6 ágú; azutánn 2-ágú: kisgalléri általnóttek; de az őszvenövésnél tsorbák: szára tserjésedő, sarjadzó, vastag: lev. lántsások, épélűk. *Gyümőltse síma, vir. sárgás zöld.*

ligeti F. (*E. Characias*) *az erdeitől abbann különböz, hogy* ernyője sokágú. *Virága veres.*

veseszirmű F. (*E. hyberna*) ernyője 6-ágú; azutánn kétkétágú: kisgalléri körkörösök: szára ágatlan, *térdig érő:* szirmai veseformák. *Gyüm. szümőltsösök.*

** *Tojáskerek- vagy lántsás-szirmúk.*

verhenyes F. (*E. Chamaesyce*) szára kétkétágú, széllyelterült: lev. apró tsipkések, kerekdedek, kopaszok, ellenesek: vir. magánosok az elágazásokból 's a' levéltövekről. *Tsész. verhenyes, szirmai fejérek.*

borzas F! (*E. epithymoides*) ernyője 3- v. 5-ágú; azutánn 2-ágú: kisgalléri tojáskerekek, apró fogasok, tövönn őszvenőttek: lev. lántsások, tompák, érdes szélűk, alól szőrösök. *Gyümőltse piros sertékkel borzas.*

gyapjas F! (*E. villosa W.*) ernyője 5-ágú; azutánn 2—3-ágú: kisgalléri hegyesek, alig fogasok, tövönn őszve nem nőttek: lev. lántsások, hegyeskék, nagyonn érdes élűk, alól gyapjasok. *Gyüm. szümőltsös.*

édes F. (*E. dulcis*) erny. 5-ágú; azutánn 2-ágú: kisgalléri tojáskerekek, igen apró fűrészfogúk: lev. lántsások, tompák, apró fogas végűk; gyüm. szümőltsös, szőrös. *Virágzás előtt a' planta feketéllik.*

kétes

kétes F! (*E. ambigua W.*) *az édestől abbann külömböz*, *hogy* kisgalléri és levelei épélük: gyümőltse kopasz.

bókoló F. (*E. carniolica*) *a' kétestől abbann külömböz*, *hogy* ernyő kotsányi lekonyúlnak.

kótás F. (*E. angulata*) *a' kétestől abbann külömböz*, *hogy* kisgalléri kótaforma tojáskerekek: lev. apró fogasok.

éklevelű F! (*E. helioscopia*) erny. 5-ágú; azutánn 3-végre kétkétágú: kisgalléri viszszás-tojáskerekek: lev. ékformák, a' végekenn fűrészesek, kopaszok: gyüm. síma.

szümőltsös F! (*E. verrucosa*) szára letsepűlt: ernyője 3—5-ágú; azutánn 3-végre 2-ágú: kisgalléri tojáskerekek: lev. lántsások, aprónn fűrészesek, gyapjasok: gyümőltse szümőltsforma szőrös.

szőrös F! (*E. pilosa*) erny. 5—6-ágú; azutánn 3-végre 2-ágú; kisgalléri tojáskerekek: lev. lántsások, alig szőrösök, a' hegyeknél igen aprónn fűrészesek: gyümőltse szümőltsös, és fejér szőrös. *szára felálló*, *ágas*; *ágai az ernyő alatt meddők*; *néha azokonn is van ernyős virág.*

nagylevelű F! (*E. platyphyllos*) ernyője 4—5 ágú; azutánn 3-végre kétkétágú: kisgalléri szívesdedek, szőrös gerintzűk: lev. lántsások, fűrészesek: gyümőltse szümőltsös. *A' plánta' felső része sárgás.*

parti F! (*E. Gerardiana*) erny. minteggy 10-ágú; azutánn kétkétágú: kisgalléri kerekdedek: lev. szálas-lántsások, hegyesek: szárai bokrosok: gyüm. síma.

tavi F! (*E. palustris*) erny. sokágú; azután 2- v. 3-végre 2-ágú: kisgalléri tojáskerekek: lev. lántsások: szárai magasak, bokrosok, *újnyi vastagok*: *az ernyő alatt nőtt ágai meddők*, *szártetézők.*

TIZENKÉTANYÁSOK.

312. FÜLFŰ. (*SEMPERVIVUM*)

Tsész. 6-v 12-hasábú: *Bokr.* 6-v-12-szirmú; *Hímsz.* 6 v 12: *Tok.* 6 v. 12.

ró-

rózsás F. (*S. tectorum*) szára felálló, felyűl ágas: lev. eggymást hátalók, húsosok, levesek, szemszőrösök, *verhenyesek:* sarjai először gömbölyűk, azutánn levelei rózsásonn kinyílnak. *virága zöldes piros.*

gombos F. (*S. globiferum*) *a' rózsástól abbann külömböz, hogy* sarjai ki nem nyílnak, hanem gömbölyűk maradnak, 's virágjok 6- v. 12-szirmú, 6 hímű, 6-nőjű.

hegyi F. (*S. montanum*) *a' rózsástól abbann külömböz, hogy* levelei nem szemszőrösök.

szaka F. (*S. sediforme*) szárai merőnn állók: lev. rendetlenek; az alsók hengerdedek, a' felsők behorpadtak.

XII. SEREG.

HÚSZHÍMESEK.

Ez a' Sereg a' Sokhímestől tsak abbann külömböz, hogy abbann a' Hímszálak és Szirmok a' vatzokból, ebbenn pedig mind a' Himszálak mind a' Szirmok (mellyek rendszerént ötenn vagynak) az 1-tagú 5-10-metszésű tséfze' torkolatjából nőttek ki. Mikor hát a' fűvészkedő sokhímes virágot talál: először is arra vígyázzon, honnan nőttek ki a' Hímjei; mert ebből igazodik el, hogy a' Sokhímesek közt keresse-é azt, vagy a' Húszhímesek közt.

Húszhímesnek nevezte Linné ezt a' Sereget azért, mert az ide tartozó némelly plántákbann a' 20 körül állapodik meg a' hímek' száma: de azt számlálni nem szükség; elég ha látja az ember, hogy több 10-nél. Vagynak kevesebb hímű virágok is, mellyeknek a' tséfzéjekből nőttek hímjei: de azokat, ha 10-nél kevesebbenn vagynak, nem itt, hanem abbann a' Seregbenn kell keresni, a' mellyet a' hímek' száma mutat.

Itt is az Igazító Táblábann a' gyümőltsöknél fogva vagynak a' Nemek elrendelve.

Ebbenn a' Seregbenn lévő húsos gyümőltsök mind megehetők, és az egész Seregbenn (talám) eggy mérges plánta sints. Itt vagynak az esmeretes és közönséges kerti gyümőltsök: Alma, Körtvély, Szilva 's a't.

Ezekre nézve az tűnhetik ſzembe; hogy a' Szilva, Baratzk, és Medgy eggy ſzám alá vagynak téve; hasonlóképenn az Alma és Körtvély is eggy ſzám alá. Ennek az az oka, hogy azok a' mellyek eggy ſzám alatt vagynak, nem külömböző Neműplánták; hanem tsak fajai ugyan azon eggy Nemnek. Hogy pedig mi úgy raktuk fel, mintha külömböző Nemek vólnának: ez azért lett, hogy a' közvélekedésnek valamennyire kedvezzünk, és a' kezdő fűvéſzt a' megütközéstől megkíméljük.

IGAZÍTÓ TÁBLA.

EGGY-MAGREJTŐSÖK.

* *Alvirágúk.*

317. MONDOLA. *Tsontárjának* makkja lyuggalt héjjú: *Anyasz.* 1.

318. (*a*) SZILVA. *Tsontárjának* makkja síma, lapított, nem lyuggalt héjjú, mindenik vége tsaknem egyenlő hegyes: *Anyasz.* 1.

318. (*b*) BARATZK. *Tsontárjának* makkja síma, lapított, nem lyuggalt héjjú; eggyik vége hegyes, a' fokánn hármas élű: *Anyasz.* 1.

318. (*c*) MEDGY. *Tsontárjának* makkja síma, gömbölyű, kevéssé lapított; válaſztékja' élei kevéssé tetſzenek ki: *Anyasz.* 1.

† Párló. * Rózsa.

** *Felvirágúk.*

323. (*a*) KÖRTVÉLY. *Almája'* közepénn tokja 3-rekeſzű: *Anyasz.* 5.

323. (*b*) ALMA. *Almája'* közepénn tokja 5-rekeſzű: *Anyasz.* 1; Bib. 5.

316. PÓMAGRÁNÁT. *Almájábann* bogyós tokja kettős; eggyik 9-10-rekeſzű; másik 3-rekeſzű, mindenik sokmagvú: *Anyasz.* 1.

321. BEREKENYE. *Bogyó* forma gyümőltse annyi rekeſzű, a' hány az anyaſzár: *Anyasz.* 2—5. *Levelei szárnyasok.*

319. GALAGONYA. *Bogyó*-forma gyümőltse annyi magvú (vagy kétannyi) a' hány az anyaſzár: *Anyasz.* 1—5. *Levelei bevagdaltak, vagy karélyosok.*

322. NÁSZPOLYA. *Bogyója'* véginn kőldőkét vagy gödrét a' tséſze-metſzései bezárják: *Magv.* 1—10: *Anyasz.* 2—5. *Levelei épek.*

315. MIRTUS. *Bogyója* 2—3-rekeſzű, sokmagvú: *Anyaszára* 1.

326. RÓZSA. *Bogyó*-forma gyümőltse a' tséſze' hasából lett: *Anyaszára* sok: *Magvai* ſzőrösök.

313. KAKTUS. *Bogy.* 1-rekeſzű, sokmagvú: *Bokr.* sokſzirmú, v. hasábú: *Tsész.* pikkelyezett: *Anyasz.* 1.

324. BOJTVIRÁG. *Tokja* húsos, sokmagvú: *Bokrét.* sok keskeny ſzálakra hasgatott: *Anyasz.* 4—5.

314. JÉZSAMENT. *Tokja* 4- és 5-rekeſzű, sokmagvú: *Anyasz.* 1: *Tsész.* 4- és 5-metſzésű: *Bokr.* 4- és 5-ſzirmú.

* Párló.

SOK-MAGREJTŐSÖK.

325. BAJNÓTZA. *Tokja* 3—5 's több; kétfelé nyílók: *Anyasz.* 3—5 's több.

* Szederj. * Szamótza.

TSUPASZ MAGVÚK.

* 5—8-*metszésű Tészések.*

327. SZEDERJ. *Tész.* 5-metszésű: *Magvai* bogyósok: *Gyüm.* tsoport-bogyó.

332. MAGTSÁKÓ. *Tész.* 5—8-metszésű: *Magv.* gyapjas-kalászosok.

330. TIMPÓ. *Tészéje* 8-metszésű: *Magva* sok, kopasz.

** 10-*metszésű Tészések.*

328. SZAMÓTZA. *Vatzka* tojásdad, hűsos, leves, színes, bogyót mutat; azonn űlnek sok kopasz magvai; a' magvakkal eggyütt lemállik.

333. KOMORKA. *Vatzka* tojásdad, taplós, állandó: *Magva* sok, kopasz.

329. PIMPÓ. *Vatzka* domború, szároz: *Magva* sok, kopasz.

331. TZIKLÁSZ. *Vatzka* domború, szároz: *Magv.* sok; bötykös-kalászosok.

320. WALDSTEIN-fűve. *Magv.* 2, kopasz.

HÚSZHÍMEZEK.

EGGYANYASOK.

313. KAKTUS. (*CACTUS*)
Tsész. 1-tagú, felső, kívül egymást hátaló pikkelyekkel megrakott: *Bokr.* sok-szirmú: *Gyüm.* eggy hoszszúdad húsos bogyó; 1-rekeszű, sokmagvú.

* *Gyümöltsformák minden szár és levél nélkül.*

tsetses K. (*C. mammillaris*) görögdinnyeforma, mellyenn vagynak tsetsbimbó formájú szőrös növések: vir. nőnek itt amott az óldalából.

dinnye K. (*C. Melocactus*) sárgadinnyeforma, 14 v. 15 barázdájú vagy tzikkelyű, tövisses.

** *Póznaformák, mellyek felnőnek minden ág és levelek nélkül.*

négyszegű K! (*C. tetragonus*) felálló-hoszszú, négyszegű.

hatszegű K! (*C. hexagonus*) felálló-hoszszú, 6-szegű; szegletei szélyelállanak. *Vir. fejér, estve nyílik, reggelre elhervad.* (*oszlopos tsuda-tövis*)

*** *Eggymásból nőtt húsos levelek, minden szár nélkül.*

kisfige K! (*C. opuntia*) levelei viszszás-tojáskerekek, eggymásból nőttek, pongyolánn szélyelduínek, apró-bokor-szálka-fúlánkokkal rakva vagynak: vir. a' levelekből. (*Indiai fige, pogátsa-levelű fű.*)

nagyfige K! (*C. Ficus Indica*) *a' kisfigétől abbann külömböz, hogy* lev. merőnn állanak, nagyobbak, 's a' bokros fúlánkok közzül kemény tövis is nő ki.

314. JÉZSAMENT. *(PHILADELPHUS)*
Tsész. 4-5-hasábú, a' magzat felett: *Bokr.* 4-5-ſzirmú; ſzirmai kerekdedek laposak, ſzéllyel nyílók: *Anyasz.* 4-ágú: *Tok.* 4-5-rekeſzű sokmagvú. *Tserje.*

korona J! (*Ph. coronarius*) lev. tojáskerek-hegyesek, itt ott fogasok: vir. az ághegyekenn tsomósok; a' középvirágnak tséſze-metſzése, ſzirma, bibéje, tokrekeſze 5, a' többeké 4. (*olasz Jázmin.*)

315. MIRTUS. *(MYRTUS.)*
Tsesz. 5-metſzésű a' magzat felett: *Szirm.* 5: *Bogy.* 2-3-rekeſzű, sok-magvú. *Fa v. Tserje.*

galléros M (*M. communis*) vir. magánosok, két levélgallérral: lev. tojáskerekek, v. tojáskerek-lántsások, a' kotsányoknál hoſzſzabbak.

316. POMAGRÁNÁT. *(PUNICA)*
Tsész. 5-metszésű a' magzat felett: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Almájábann* bogyós tokja kettős, a' felső mintegy 9-rekeſzű, az alsó mintegy 3-rekeſzű. *Fa vagy Tserje.*

piros P. (*P. Granatum*) fájánn levelei körkörös-lántsások, épélük: vir. kotsántalanok, *pirosak.*
mindégnyitó P. (*P. nana*) ſzára tserje: lev. ſzálasok. *egész nyáronn virágzik.*

317. MONDOLA. *(AMYGDALUS)*
Tsész. 5-metſzésű: *Bokr* 5-ſzirmú; *Tsontárjának* makkja tsonthéjjú, lyukatsos. *Fa vagy Tserje.*

őszibaratzk M! (*A. persica*) lev. hegyes fogakkal fűréſzesek: vir. kotsántalanok, magánosok: tsontárja húsos, leves. *Van tellyes virágú is.* (*őszi v. szórös Baratzk.*) *Eggynéhány fajtái vagynak a' kertekbenn.*

tse-

tsész. mellszéssel szellyel nyíllók /: Virági Kotsantalanok :/

Anyasz. egyenes /: Pork. veresseki :/

Árgyas. Meggörbült, /: Pork. sdyadt :/ Tsész
metszései gyapjas hegyük.

Tsész. metszései le tűnemlettek, /: Virága ko-
ŝántalan, lövön pikkelyes :/

tsemege M! (*A. communis*) lev. fűréſzesek; fogai a' vállafelé bibirtsósok, maga is a' nyél a' levél' válla felől bibirtsós: vir. kotsántalanok, többnyire párosok. *Tsontárjánn a' makk' borítékja megaszik, leválik, nem megenni való.* (*Mondola*) *Vagynak kissebb és nagyobb gyümöltsű, édes és keserű magvú fajtáji.*

hanga M! (*A. nana*) gyökere terjedő: lev. keskenylántsások, alig nyelesek, fűréſzesek: virági kotsántalanok, 2—3 eggy bimbóbann: gyüm. bőrhéjjú. *Szára 2—3 arasznyi.* (*hanga baratzk*)

318. (*a*) SZILVA. (*PRUNUS*)

Tész. 5-metſzésű (*Metszései széllyelnyílók*): *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsontárjának* makkja tsonthéjjú nem lyukatsos: (*lapított, mindenik véginn hegyes, tsak eggy Fajbann nem*) kétfelé váló, a' válaſztékjánn körűl kiálló párkány. *Fa vagy Tserje.*

kerti Sz! (*P. domestica*) fája középſzerű: lev. lántsástojáskerekek, alól sinóros inúk; fakadáskor eggymásra göngyölödtek: vir. 1—3 eggy bimbóból. (*Szilvafa*) *Harmintznál több fajtái vagynak a' kertekbenn, kék, veres, fejér gyümöltsük.*

közép Sz! (*P. insititia*) fája alatsony; ágai tövishegyűk: lev. tojáskerekek, alól ſzőrösök; fakadáskor eggymásra göngyölödtek: virági párosok. (*kökény-Szilva*)

Kökény Sz! (*P. spinosa*) tserjéje ágasbogas; ágai tövishegyűk: lev. körkörös-lántsások: virági magánosok: gyüm. apró, gömbölyű, *fojtós.* (*Kökény, Kökény-tövis*)

318. (*b*) BARATZK. (*PRUNI Species.*)

Tész. 6-metſzésű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tsontárjának* makkja tsonthéjjú nem lyukatsos (*lapított, eggyik véginn hegyes*) kétfelé váló, a' válaſztékjánn körűl kiálló párkány (*a' fokánn hármas, az élinn eggyes.*) *Fa.*

ten-

tengeri B! (*P. Armeniaca*) fája középszerű: lev. szívesdedek: vir. kotsántalanok: gyüm. sárga húsú. (*tengeri Baratzk.*) *A' kertekbenn váltak eggynéhány fajtái, édes vagy keserű magvúk, apróbb vagy nagyobb gyümöltsük. Ezek közt legbetsesebb az úgy nevezett Kajszín Baratzk.*

318. (*c*) MEDGY. (*PRUNI Species*) *Tsész.* 5-metszésű (*metszései lántsások, némely Fajokbann hátra türemlettek*): *Tsontárja'* (*gömbölyű vagy szív forma*) makkja tsonthéjjú, nem lyukatsos, (*gömbölyű vagy kevéssé lapított*) kétfelé váló, választék ja kevéssé tetszik ki. *Fa. vagy Tserje.*

Zelnitze M! (*P. Padus*) fája középszerű: lev. aprónn fűrészesek: nyeleinn a' levél' vállánál alól, mind a' két felől eggy eggy bibirtsó: vir. fürtösök: gyüm. fekete. (*kutya - v. vad - v. gerézdes - Tseresznye, Zelnitze.*)

Saj M! (*P. Mahaleb*) tserjéje alatsony: vir. sátorozó, tsomósonn az ágak' hegyeinn: lev. tojáskerekek: gyüm. veres. (*Saj - Medgy, törpe Tseresznye.*)

borostyán M. (*P. Lauro - Cerasus*) fája középszerű: lev. bőrformák, mindég zőldek; az alsó lapjokonn 2 v. több bibirtsó.

Ieplesz M! (*P. chamaecerasus W.*) tserjétskéje térdig is ritkánn ér: gyökere terjedő: vir. ernyősök, 4—5 eggy bokorbann, bokrai kotsántalanok: lev. tojáskerekek, a' felsőbbek lántsások, fűrészesek; fogai bibirtsósok. (*vad - Medgy.*)

borízű M! (*P. Cerasus*) fája középszerű: vir. ernyőforma bokrosok, 2—4 's több virágúk; bokrai rövid kotsányonn állanak: lev. tojáskerek - lántsások, kopaszok, símák: gyüm. veres v. feketés. (*Medgy*) *A' kertekbenn eggynéhány fajtái váltak a' mivelés által, leginkább savanyú gyümöltsük.*

Tseresznye M! (*P. avium*) fája magas: virági ernyősönn bokrosok; ernyői' bokrai kotsántalanok;

nok: lev. tojáskerek-lántsások, alól szőrösötskék; fakadáskor két táblájok eggymásra borúl: gyüm. fekete, néha veres. (*vad Tseresznye*) *Ebből váltak a' mivelés által a' kerti Tseresznyének sokféle fajtái.*

mindégnyitó M. (*P. semperflorens*) fája alatsony: lev. tojáskerek-lántsások, fűréfzesek, vállbann bibirtsósok, fakadáskor két táblájok eggymásra borúl: vir. fürtösök, levelesek, *egész nyáronn nyitnak.*

KÉTANYÁSOK.

319. GALAGONYA (*CRATAEGUS*) *Tsész.* 5-metszésű a' magzat felett: *Bokr.* 5-szirmú: *Anyasz.* 1—5: *Gyüm.* bogyó *vagy* bogyóforma, apró, annyi magvú a' hány az anyaszár. *Fa.* v. *Tserje*

lisztes G! (*C. Aria, Pyrus Aria W.*) fája magas: lev. tojáskerekdedek, bevagdalt fűréfzesek, alól fejér-molyhosok: vir. sátorozók: anyasz. 2—4: gyüm. gömbölyűded, 2—4-rekefzű, veres.

Barkótza G! (*C. torminalis, Pyrus torminalis W.*) fája nagy: lev. 7-karélyúk v. sallangúk; karélyai hegyes fogasok, a' két alsók széllyelállanak: vir. sátorozó fürtökbenn: anyasz. 2—5: gyüm. barna. (*Barkótza*)

tsere G! (*C. oxyacantha*) tserjéje vagy fája tövisses ágú: lev. 3 karélyúk, vagy több karélyokra is méllyenn bevagdaltak, egyenetlen fűréfzfogúk: anyasz. 2—4: gyüm. piros, néha fejér. (*Galagonya*)

eggymagvú G! (*C. monogyna*) *a' tserétől abbann külömböz, hogy* anyasz. és magva 1: tséfzemetszései hátra símúltak, kihegyzettek.

ötmagvú G! (*C. pentagyna W.*) *a' tserétől abbann külömböz, hogy* anyasz. és magva mindég 5: tséfze-metszései alig tetszők, kerekdedek.

320. WALDSTEIN-*füve.* (*WALDSTEINIA W.*)

Tsészéje 10-metſzésű; metſzései váltogatva kissebbek: *Szirma* 5: *Magv.* 2.

karélyos W! (*W. geoides*) ſzára felálló, tövönn megdűlt: gyökérlev. 5-karélyosok; karélyai 3-kopott-karélyúk, fogasok, nyelesek, akkorák mint a' ſzár; ſzárlev. 3-karélyosok, bevagdalt fogasok: vir. 2 v. 3 a' ſzártetőnn, hoſzſzú kotsányokonn, *sárga.*

HAROMANYASOK.

321. BERKENYE. (*SORBUS*)

Tsész. 5-metſzésű, a' magzat felett: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Bogy.* 2—5-rekeſzű. *Lev. szárnyasok. Fa.*

veres B! (*S. aucuparia*) fája középſzerű: levélkéi gyengekorokbann ſzőrösök, azutánn megkopaſzodnak, fogasok: vir. ágasbogas bogernyőbenn: anyaſz. 3, 4: gyüm. apró, veres. (*veres Berekénye, piros kutya-tseresznye*)

fojtós B! (*S. domestica*) fája nagy: levélkéi fogasok, alól fejér molyhosok: vir. bogernyősök, az ághegyekenn, molyhosok: anyaſz. 5: bogy. akkora mint eggy kis körtvély. (*suvöllinkörtvély, Berekenye, Barkótza.*)

ÖTANYASOK.

322. NÁSZPOLYA. (*MESPILUS*)

Tsész. 5-metſzésű, felső: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Bogy.* 2—10. magvú, a' végénn gödör van, mellyet a' megmaradt tséſze zárbe: *Anyasz.* 2—5. *Fa vagy Tserje.*

borízű N! (*M. germanica*) fája középſzerű: lev. lántsások, alól molyhosok: vir. kotsántalanok, magánosok: gyüm. tsonka, kis körtvélyforma. (*Nászpolya, Nospolya, Miszpulya, Lásponya.*)

ala-

alatsony N. (*M. Chamaemespilus*) tserjéje alatson: lev. körkörösök, élesenn fűréfzesek, kopafzok: vir. bokrosonn sátorozók: anyafz. 2: gyüm. tojásdad.

kövi N. (*M. Amelanchier*) tserjéje törpe: lev. kerekded-körkörösök, hegyesek, alól fzőrösödők: vir. fürtösök: anyafz. 2: bogy. apró, kékes fekete: magva 10.

tövisses N. (*M. Pyracantha*) fája tövisses: lev. lántsás-tojáskerekek, tsipkések: tséfzefogai a' gyümőltsönn tompák.

molyhos N! (*M. Cotoneaster*) tserjéje alatson: lev. épélűk, tojáskerekek, alól molyhosok: anyafz. 3—5: vir. fürtjei leginkább 3-virágúk: bogy. veres.

323. (*a*) KÖRTVÉLY. (*PYRUS*) *Tsész.* 5-metfzésű, a' magzat felett: *Bokr.* 5-fzirmú: *Anyasz.* 2—5, tövönn fzőrös: *Almájábann* tokja 5-rekefzű. *Fa.*

közönséges K! (*P. communis*) lev. tojáskerekek, fűréfzesek: vir. tsomósok: kotsányi közel ollyan hofzfzúk, mint a' gyümőlts, néha hofzfzabbak is. (*Körtvély, Vatzkor.*) *Ennek az erdőkönn is vagynak kissebb 's nagyobb gyümőltsű fajtái. Ebből váltak a' mivelés által a' kerti körtvélyek' fajtái, mellyeknek száma* 80-*nál többre mégyen. Nagyobb részének a' gyümőltse kotsánra futó, vagy a' kotsán felől kúpos. Nevezetesek a'* Pergamen K. (*P. falerna*) Csáfzár K. (*P. Pompejana*) Muskotály K. (*P. favonia*) fontos K. (*P. volema*) 's a' t.

molyhos K. (*P. Pollveria*) lev. és nyelei molyhosok, fűréfzesek: vir. tsomósok, aprók.

vastaggalyú K. (*P. nivalis*) lev. épélűk, körkörösök, alól selymesek: vir. tsomósok az águhegyekenn. *Gyümőltse gömbölyű, nyersenn igen fojtós, megszotyósodva mézízű.*

Birs K! (*P. Cydonia*) levelei épélűk, puha selymes tapintásúk: virági magánosok, rövid kotsányosok: gyüm. fzőlzös, vállba púpos, tzikkelyes. fája tserjeforma. (*Birs-v. Bűs-*

v.

v. Bűzös-Alma) *Vagynak kissebb és nagyobb gyümöltsű, körtvélyforma és almaforma fajtái.*

323. (*b*) ALMA. (*PYRI Species*)
Tsész. 5-metszésű a' magzat felett: *Bokr.* 5-szirmú: *Anyasz.* 1, tövönn szőszös, felyűl 3 v. 5-ágú. *Almájábann* tokja 5-rekeszű. *Fa.*

közönséges A! (*P. Malus*) lev. tojáskerek-hoszszúdadok, kihegyzettek, fűrészesek, kopaszok: vir. alig kotsányosok, bokrosok: gyümöltse a' kotsánynál besüppedt. (*Alma, vad-Alma.*) *Ebből váltak mivelés által a' kerti almáknak számtalan fajtái.*

324. BOJTVIRÁG. (*MESEMBRYANTHEMUM.*)
Tsész. 3—5-metszésű, felső: *Bokr.* sok keskeny szálas szirmokból áll, mellyek tövönn öszveragadnak: *Anyasz.* 4, 5: *Tokja* húsos sokmagvú.

szárnyas B. (*M. pinnatifidum*) szára tzérnaforma, kétkétágú, leterült, veres: lev. szárnyasonn hasgattak, ellenesek; végső sallangja nagyobb: vir. a' levéltövekenn kotsányosok, aprók, sárgák: az egész plánta apró gyöngyszemforma morzsákkal rakva: tsész. 5-metszésű.

szíves B. (*M. cordifolium*) szára letsepült, kétfelől barázdás: lev. ellenesek, szívesek, nyelesek: vir. az ágak' óldalainn magánosok, pirosak; tsész. 4-metszésű.

jeges B! (*M. crystallinum*) szára letsepült: lev. tojáskerekek, váltogatók, apró vízhólyagokkal rakottak: vir. kotsántalanok, fejérek: tsész. 5-metszésű, de ketteje igen kitsíny. (*jégvirág*)

325. BAJNÓTZA. (*SPIRAEA*)
Tsész. 5-metszésű: *Bokr.* 5-szirmú: *Anyász.*

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

8—5 v. több: *Tok.* a' hány az anyaſzár, kétkopátsú, sokmagvú. *van két laki is.*

* *Tserjék.*

Gamandor B! (*S. chamaedryfolia*) lev. viſzſzás-tojáskerekek, a' végekfelé bevagdalt fogasok: virágernyői kotsányosok: anyaſz. 5.

szállevelű B! (*S. ulmifolia*) lev. tojáskerek-lántsások, kétſzeresenn fogasok: virág-ernyői az ághegyekenn kotsányosok.

tsipkés B! (*S. crenata*) lev. tojáskerek-hoſzſzúdadok, tsipkés vagy fűréſzes végűk, néha egéſzenn épélűk: az egéſz tserje rakva van kotsányos tömött, virág bokrokkal: anyaſz. 5. *vir. fejér.*

Bangita B! (*S. opulifolia*) lev. tojáskerekek, 3-karélyúk, fűréſzesek: virágernyői v. sátori kotsányosok.

* *Fűnemű.*

szakállas B! (*S. Aruncus*) lev. kétſzer 's többſzör ſzárnyaltak; ſzárnyai hol 1- hol 3- hol 5-levelűk: vir. felemások, nősök, és hímek, vagy 2-lakiak is: anyaſz. 3.

kolontzos B! (*S. filipendula*) tséſz. 6-tompafogú: bokr. 6-ſzirmú: tokja 8—12: lev. tsonkatollas-ſzárnyasok, kopaſzok, fűréſzesek; a' végső levélke 3-karélyú: vir. bogernyősök: gyökerére hoſzſzúkás gumók vagynak nőve. (*varjú-mogyoró*)

legyező B! (*S. Ulmaria*) tok. 5—8: lev. tsonkatollas-ſzárnyasok, alól fejér-molyhosok; a' végső levélke 3-karélyú: virági bogernyősök: gyökere rojtos. (*Legyezőfű, Borvirág.*)

SOKANYÁSOK.

326. RÓZSA. (*ROSA.*)

Tséſz. alóll hasas, húsos: a' nyakánál öſzve ſzűkűl, megérve bogyónak látſzik; felyűl 5-metſzésű v. hasábú (ketteje hasábja né-

némely fajokbann pillempátyos): *Bokr.* 5-ſzirmú (*vólna de a' telyesedésre igen hajlandó*): *Magz.* az öblös tséſze belső óldalánn üllnek: *Magv.* ſzőrösök, a' bogyóforma tséſze oldalánn. *A' tsésze alsó része vagy gömbölyű, v. hoszszúdad, melly már virágzáskor is kitetszik, azutánn is ollyan marad. lev. szárnyasok. Tserje.*

* *Gömbölyűded gyümőltsűk.*

sárga R! (*R. Eglanteria. Lutea W.*) kotsányi és gyümőltsei tövistelenek: nyelei 's tséſzemetlzései fúlánkosok: ágainn lévő fúlánkjai egyenesek. *Virága sárga, szagatlan, levelei jószagúk.* (*sárga Rózsa*) *Van kétszínű is.*

fahéj R. (*R. cinnamomea*) kotsánja és gyümőltse kopaſz: pálhái fúlánkok: nyelei alig fúlánkosok. *Vir. veres, fahéjszagú.*

pallagi R! (*R. arvensis*) gyümőltsei kopaſzok: kotsányi borzasok: ſzára gyökerező, fúlánkos: lev. tövissesek: vir. magánosok, vagy 3—5 eggyütt. *fejér.*

tompalevelű R. (*R. pimpinellifolia*) kotsánya és gyümőltse kopaſz: ſzáránn fúlánkjai ritkások, egyenesek: nyelei érdesek: lev. tompák.

kökényes R! (*R. spinosissima*) gyümőltse kopaſz: kotsánya borzas: ſzára és nyelei egyenes fúlánkokkal sűrűnn rakottak. *Vir. fejér, jógú, gyüm. fekete.*

borzas R. (*R. villosa*) gyümőltse és kotsánya borzas: ſzáránn és nyeleinn fúlánkjai rendetlenek, aprók: lev. alól felyűl molyhosok. *vir. veres.*

** *Tojásdad gyümőltsűk.*

százlevelű R! (*R. centifolia*) gyümőltse és kotsánja borzas: ſzára borzas és fúlánkos: nyelei fúlánktalanok. *Sokféle fajtái pompáznak a' kertekbenn.*

tarka R. (*R. gallica*) gyümőltse és kotsánya borzas: ſzára és nyelei borzas-fúlánkosok: *vir. fejér vagy veres, a' tellyes fejér és piros tsikos.*

da-

damaskusi R. (*R. damascena W.*) gyümőltse és kotsánya borzas: szára és levelei fúlánkosok: lev. tojáskerekek, kihegyzettek, alól gyapjasok: tséfze-metszései szárnyas-szabásúk. *vir. piros.*

mindégzőld R. (*R. sempervirens*) gyüm. és kots. borzas: szára és nyelei fúlánkosok: virágzása ernyős szabású: murvái lántsások, hátratűremlettek.

körtvélyes R. (*R. pumila*) gyüm. és kotsánja borzas: szára és nyelei fúlánkosok: lev. alól fakók, ikrás fűréfzfogúk: gyüm. körtvélyformák.

tzövekes R. (*R. turbinata W.*) gyüm. és kots. fzőrös: nyelei gyapjasok: fúlánkjai rendetlenek: hátragörbűltek: gyüm. vifzfzás-kúpforma.

Rozsdás R! (*R. rubiginosa*) gyüm. és kots. borzas: szára és levelei hátragörbűlt fúlánkosok: lev. alól fzőrösök, rozsdafzín ikrákkal behintve. *vir. piros.*

árva R! (*R. alpina*) gyüm. kots. és nyelei borzasok: szára fúlánktalan.

Tsipke R! (*R. canina*) gyüm. és kots. fzőrös: szára és nyelei görbefúlánkosok. *vir. testtzín.*

dombi R. (*R. collina*) gyüm. alig fzőrös: kotsánja és nyelei borzas-bibirtsósok: szára fúlánkos: lev. alól gyapjasok.

burgundiai R. (*R. parvifolia W.*) gyüm. aligfzőrös: kots. ikrás: szára és nyelei igen apró-fúlánkosok: lev. rántzosok, tojáskerekek, ötösök, alól kevéssé gyapjasok, ikrás fűréfzfogúk.

mindégnyitó R! (*R. semperflorens W.*) gyüm. és kotsánja borzas: szára és lev. fúlánkos-borzasok: lev. többnyire hármasok, fúlánkosok. *vir. veres.*

kínai R. (*R. chinensis W.*) *a' mindégnyitótól abbann külömböz, hogy* gyüm. és kotsánya kopafz.

fejér R! (*R. alba*) gyüm. kopafz: kots. borzas: szára és nyelei fúlánkosok. *vir. fejér.*

327. SZEDERJ. (*RUBUS*)

Tsész. 5-metszésű: *Bokr.* 5-szirmú: *Gyüm.* tsoportbogyó, eggymagvú apró bogyókból őfzve fort. *Tserjesedő.*

Mál-

Málna Sz! (*R. idaeus*) szára felálló, hol síma, hol borzas-fúlánkos: lev. szárnyasok ötével; a' felsők hármasok, alól fejér molyhosok: nyelei válusok: gyüm. veres.

Mágla Sz! (*R. occidentalis*) a' *Málnától abbann különböz, hogy* lev. többnyire hármasok, (de néha a' két óldallevelek kettéválnak): szára kék-hamvas, hátragörbült-fúlánkos: nyelei hengeresek: fúlánkosok: gyüm. fekete. *van veres is.*

molyhos Sz. (*R. tomentosus W.*) lev. hármasok, egyenetlenül fogasok, alól felyűl molyhosok, puhák; a' két szélsők bevágottak.

indiai Sz! (*R. jamaicensis*) lev. ötösök és hármasok, alól molyhosok: szára' nyelei és lev. szőrösödők, görbe-fúlánkosok: virágbugái poagyolák: gyüm. apró.

hamvas Sz! (*R. caesius*) szára földönn futó, indás, hengeres, fúlánkos: lev. hármasok, alól szőrösötskék, (de nem fejérek); a' két szélsőknek külső szélei többnyire karélyosonn bevágottak: vir. fürtösök: gyüm. fekete, hamvas.

seregély Sz! (*R. fruticosus*) a' *hamvastól abbann különböz, hogy* lev. alól molyhosok: gyüm. fényes, nem hamvas.

borzas Sz! (*R. hirsutus K.*) lev. hármasok és ötösök, borzasok: egyéb részei bibirtsósok, borzasok, tövissesek.

szagos Sz. (*R. odoratus*) szára tövistelen, soklevelű és virágú: lev. tenyeresek. *vir. pirosak, szagosok.*

kövi Sz! (*R. saxatilis*) szára fűnemű, tövistelen szőrös; tövéről hoszszú ostorindákat botsát: lev. hármasok. gyüm. veres.

kétlaki Sz. (*R. chamaemorus*) szára felálló, 1-virágú, 2-3-levelű: lev. nyelesek, szívesek, rántzbalzedettek: gyüm. sárga. *Kétlaki.*

328. SZAMÓTZA. (*FRAGARIA*)

Tsész. 10-metszésű; minden második foga kissebb: *Bokr.* 5-szirmú: *Vatzka* tojásdad, húsos, bogyó forma; abba vannak a' magvak süppedve. *Lev. hármasok.*

földi-

földieperj Sz! (*Fr. vesca*) száratskája felálló, fellyűl kotsányokra oszlik: gyüm. lefüggők: kots. lesímúlt szőrösök; nyelei széllyelálló szőrösök: gyökeréről ostorindákat botsát. *Gyüm. gyenge piros, a' kotsányonn könnyenn áll, lehúll. Ennek fajtája a' tsattogó Szamótza, melynek gyümöltse fejéres, nehezenn szakad le; és a' kétszeréró Szamótza.*

kerti Sz! (*Fr. elatior W.*) *az elsőtől abban külömböz, hogy* gyümőltsei nagyok, pirosak, és mind kotsányi mind nyelei széllyelálló szőrösök.

skárlát Sz. (*Fr. virginiana W.*) gyümőltsei tojásdadok, félre hajlók, *skárlát színűk:* nyelei felálló szőrösök: kotsányi lesímúlt szőrösök: lev. felyűl kopaszok, alól molyhosok.

ananász Sz! (*Fr. grandiflora W.*) gyümőltsei felállók: nyelei is kotsányi is felálló szőrűk: lev. felyűl kopaszok, fűrészesek; a' végső fűrészfog a' többinél rövidebb. *Tsész. és szirmai nagyok: gyüm. ananász szagú.*

öreg Sz! (*Fr. chiloënsis W.*) gyüm. felállók: nyelei és kotsányi széllyelálló szőrűk: lev. húsosok, alól felyűl gyapjasok; fűrészfogai szélesebbek mint hoszszúk.

eggylevelű Sz. (*Fr. monophylla*) lev. eggyesek, tsak eggy van hármas.

meddő Sz. (*Fr. sterilis*) szára letsepűlt: nyelei és kotsányi széllyelálló szőrűk: szirmai viszszás-szívesek: vatzka v. gyümőltse száraz.

329. PIMPÓ. (*POTENTILLA*)

Tsész. 10-metszésű, minden második foga v. metszése kissebb: *Bokr.* 5-szirmú · *Vatzka* kitsiny, aszszú: *Magv.* sok, tsupasz. *Vir, többnyire sárga, kevés fejér.*

* *Szárnyas levelűk.*

liba P! (*P. anserina*) szárai heverők, gyökerezők: lev. tsonkatollas-szárnyasok, alól ezüstszínű selymesek; levélkéi hegyesfogú-fűrészesek: kotsányi 1-virágúk. (*Pipefű, lúdpázsit, fejér v. ezüstös hátú fű, vad Varádits.*)

U kö-

kövi P! (*P. rupestris*) ſzára felálló, indátlan: gyökérlev. ſzárnyasok, hoſzſzú nyelűk; ſzárlev. hármasok, nyeletlenek, alól ſzőrösök. *vir. fejér.*

henye P! (*P. supina*) ſzára henyélő kétkétágú: alsó lev. ſzárnyaltak, a' felsők hármasok.

** *Újjas levelűk.*

egyenes P! (*P. recta*) ſzára merőnn áll: gyökérlev. hetesek, ſzárlev. az alsók ötösök, a' felsők hármasok; levélkéi mélyenn bevagdalt fogasok: ſzirmai nagyok, viſzſzás-ſzívesek.

szőrös P. (*P pilosa W.*) *az egyenestől abbann külömböz, hogy* hetes levelei nintsenek: ſzirmai a' tséſzénél kissebbek: mindene ſzőrös.

ezüstös P! (*P. argentea*) ſzára felálló, elágazó: alsó lev. ötösök; a' felsők hármasok, bevagdaltak, alól fejér molyhosok.

buglyos P! (*P. intermedia*) ſzára ágasbogas: alsó lev. ötösök; a' felsők hármasok, ellenesek: levélkéi viſzſzás-tojáskerekek.

borzas P. (*P. hirta*) ſzára felálló: gyökérlev. 5—7-esek; levélkéi tsaknem ſzálasok, 3—5-fogasok: mindene borzas.

tzérnás P! (*P. opaca*) ſzárai letsepűltek; ágai tzérnaſzálúk, verhenyesek: gyökérlev. hetesek és ötösök; ſzárlev. ötösök, ſzálas-ékformák, fogasok: ſzirmai akkorák mint a' tséſze, *délbenn nyílnak*

kiterűlt P! (*P. patula K.*) ſzára megdűlő: gyökérlev. hetesek és ötösök, bevagdaltak, felyűl kopaſzok: ſzirmai nagyobbak a' tséſzénél.

kikeleti P! (*P. verna*) ſzáratskái bokrosok, ágasok, levelesek, megdűltek: alsó lev. ötösök, 's hetesek; az ágakon 3-sok *gyakrann a' szirmok tövénn narants-szín fölt van.*

aranyos P! (*P. aurea*) ſzára felegyenesedő, ágas: gyökérlev. ötösök; levélkéi ékformák, 3—5 fogas végűk, ſzemſzőrösök; ſzárlev. hármasok, alig kotsányosok: ſzirmai viſzſzás-ſzívesek, *arany színűk. van tellyes is.*

fejér P! (*P. alba*) ſzára heverő, tzérnaſzálú, ágas: gyökérlev. hoſzſzúnyelűk, ötösök, alól sely-

me-

mesek; levélkéi előre néző fogasok; szárlev. hármasok: vatzka szőrös: vir. hosszú-kotsányúk, *fejérek.*

sátorozó P. (*P. caulescens*) szára heverő: lev. ötösök; levélkéi öszveállók, ékformák, fűrészes végűk: vatzkai borzasok: vir. sátorozók; szirmai viszszás-tojáskerekek, *fejérek.*

háromfogú P. (*P. clusiana*) *a' sátorozótól abbann különböz, hogy* levélkéi 3- v. 5-fogas végűk: szirmai kerekdedek: sátora 5—10-virágú.

terjedő P! (*P. reptans*) szára földönnfutó, gyökerező: lev. ötösök: kotsányi 1-virágúk. (*ötlevelű fű*)

eggyvirágú P. (*P. nitida*) szára 1-virágú: lev. *a'* legalsók ötösök; *a'* többi mind hármas, molyhos; levélkéi 3 öszveálló foggal végződnek: vatzka szőrös. *vir. baratzkvirág színű.*

330. TIMPÓ. (*TORMENTILLA*)

Tész. 8-metszésű minden második foga kissebb: *Bokr.* 4-szirmú: *Vatzka* kitsiny aszszú: *Magv.* sok tsupasz. *A' Pimpótól tsak abbann különböz, hogy a' virágzásnak minden része ötöd részszel kevesebb benne. Virága sárga.*

felálló T! (*T. erecta*) szára felálló, tövönn görbe: lev. hármasok, alig nyelesek; az alsók néha ötösök.

terjedő T. (*T. reptans*) szára letsepült, földönnfutó: lev. nyelesek, hármasok: alsó virági közt néha van 5-szirmú.

331. TZIKLÁSZ. (*GEUM*)

Tész. 10-metszésű; minden második foga kissebb: *Bokr.* 5-szirmú: *Vatzka* aszszú: *Magv.* sok, bötykös v. tzikkelyes kalász *a'* hegyénn. *Vir. sárga.*

szegfűszagú Tz! (*G. urbanum*) szára felálló: gyökérlev. félbeszárnyasok; *a'* felsők hármasok: vir. *a'* szár- és ág-hegyekenn magánosok, felállók: magkalászi horgasok, meggyökön-

tek, kopaſzok. *gyökere szegfűszagú.* (*gyömbéres gyökér, szegfűszagú gyökér, erdei szegfű.*)

pataki Tz! (*G. rivale*) ſzára és levele mint a' ſzegfűſzagúé: virági bókolók: magkaláſzi horgasok, ſzőrösök, derékonn megtekeredtek.

hegyi Tz! (*G. montanum*) ſzára 1-virágú: lev. félbeſzárnyasok: magkaláſzi egyenesek, ſzőrösök.

terjedő Tz! (*G. reptans*) ſzára 1-virágú, tövönn ostorindás: levelei ſzárnyasok, bevagdaltak: magkaláſzi egyenesek, ſzőrösök.

332. MAGTSÁKÓ. (*DRYAS*)

Tsész. 5—8-hasábú v. metſzésű: *Bokr.* 8-ſzirmú: *Vatzka* aſzſzú: *Magv.* hoſzſzú-ſzőrös-kaláſzosok. *néha* 6-néha 10-ſzirmú.

havasi M. (*D. octopetala*) ſzárai elágazók, letsepültek; agai felállók: lev. tojáshoſzſzúk, nyelesek, mélyenn fűréſzesek, felyúl rántzosok, fényesek; alól fejérmolyhosok. *vir. fejér.*

333. KOMORKA. (*COMARUM*)

Tsész. 10-metſzésű; minden második foga kissebb és alább áll: *Bokr.* 5-ſzirmú, a' tséſzénél kissebb: *Vatzka* tojásdad, nagy, taplós: *Magv.* sok tsupaſz.

tavi K. (*C. palustre*) ſzárai tövönn megdűltek: lev. hoſzſzú nyelűk, ſzárnyasok, 5-levélkékkel: tséſzefogai nagyonn egyenetlenek, hegyesek. *vir. setét veres.*

XIII. SEREG.

SOKHÍMESEK.

Ez a' Sereg könnyenn kimutatja magát hímſzálainak ſzámánál fogva; mibenn külömböz pedig a' XI-dik és XII-dik Seregektől, ott meg van mondva. Itt is az Igazító Táblábann a' Nemek a' gyümőltsnél fogva vagynak elrendelve.

IGAZITÓ TÁBLA.

EGGYMAGREJTŐSÖK.

337. MÁK. *Tsész.* 2-levelű, leeső: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Bib.* ſzáratlan, kerekded, lapos, a' magzatonn fekſzik: *Tokja* gömbölyű vagy tojásdad.

336. GÓDIRTZ. *Tsész.* 2-levelű, leeső: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tokja* hoſzſzú, ſzálas, betzőforma.

334. KAPORNA. *Tsészéje* 4-levelű: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Magz.* kotsányos: *Bogy.* kérges.

335. TAKTA. *Tsész.* 4-levelű: *Bokr.* 4- v. többſzirmú: *Hímsz.* felyűl ſzélesebbek: *Bogy.* sokmagvú.

340. SZUHAR. *Tsész.* 5-levelű, állandó, két külső levele kissebb: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok.* sokmagvú: *Anyasz.* 1.

339. SZÓDOKFA. *Tsész.* 5-hasáb, ſzínes, lehúlló: *Bokr.* 5-ſzirmú: némelly fajokbann a' magzat körül 5 ſziromforma *Pilis: Tokja* gömbölyűded: *Anyasz.* 1. *Murvája a' kotsánra félig ránő.*

338. NIMFA. *Tsész.* 4-5-levelű, belől ſzínes: *Bokr.* sokſzirmú: *Tok.* sokrekeſzű, sokmagvú: *Bib.* ſzáratlan, kerekded, lapos.

* Sarkvirág. * Kandilla. * Linka. * Kontyvirág. * Kolokán.

KÉT 'S TÖBB MAGREJTŐSÖK.

* *Tsészések és Bokrétások.*

341. BAZSÁL. *Tsész.* 5-levelű: *Bokrét.* 5-ſzirmú: *Tok.* 2—5, sokmagvú.

* Kandilla. * Szaka.

** *Tsészétlenek.*

342. SARKVIRÁG. *Bokr.* 5-ſzirmű, a' felső sarkantyús: *Tok.* 1—3: *Pilise* 1—4-ágú, sarkantyús; sarkantyúja a' felső ſzirom' sarkantyújába van dugva.

343. SISAKVIRÁG. *Bokr.* 5-ſzirmú; a' felső sisakforma: *Pilise* két kis kotsánosz kámzsa, a' bokréta' Sisakjábann: *Tok.* 3—5.

344. TZÁMOLY. *Bokr.* 5-ſzirmú; minden két ſzirom közt eggy türökforma ſziromppilis: *Tok.* 5.

345. KANDILLA. *Bokr.* 5 ſzirmú: *Pilise* 5—8, a' bokrétánn belől, 3-fogúk: *Tok.* 5—7, tövönn öſzveragadtak.

355. GALAMÓ. *Bokr.* 5-ſzirmú, hamar elhúlló: *Pilis.* 5, a' bokrétánn belől, aprók, tsővesek, 3-fogúk, v. teknősök: *Tok.* 2 v. több.

354. TOROLYA. *Bokr.* minteggy 14 ſzirmú, lehúlló: *Pilis.* minteggy 9, ſzálasok: *Tok.* sokmagvúk.

356. HÚNYOR. *Bokr.* 4-5-ſzirmú, tsészeforma, állandó: *Pilis.* sok, a' ſzirmokonn

konn belől, tsővesek, 2-ajakúk: *Tok* 3 v. több.

357. GÓLYAHÍR. *Bokr.* 5- v. több-ſzirmú: *Pilis.* nints: *Tok.* sok.

FEDETLEN MAGVÚK.

* *Tsészések.*

346. POMPAFA. *Tsész.* 3-levelű, ſziromforma, lehúlló: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Magv.* laposak, tobozformábann úlnek.

347. MÁJFŰ. *Tsész* 3-levelű, állandó: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Magv.* aprók.

353. SZIRONTÁK. *Tsész.* 3—5-levelű: *Bokr.* 5-'s több-ſzirmú; minden ſzirom' nyakann v. tövénn belőlről eggy kis pikkely, vagy tsutsorodás, vagy lyuk.

352. HÉRITS. *Tsész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-'s több-ſzirmú; *Magva* hengeres fűzérformábann.

* Berling.

** *Tsészétlenek.*

351. VIRNÁNTZ. *Bokr.* 4-5-ſzirmú; ſzirmai tsekélyek, hamar elhúllók: *Mag.* tsákótlanok. *virágz. bugás.*

348. KÖKÖRTSÍN. *Bokr.* 5-6-ſzirmú; ſzirmai tetſzetősök: *Magv.* vagy tsákósok, vagy tsákótlanok. *Szára ágatlan*, 1-2-*virágú.*

350. BÉRTSE. *Bokrét.* 4- ritkánn több-ſzirmú: *Magv.* tsákósok. *Szára kórós v. venyikés.*

349. BERLING. *Bokr.* sokſzirmú, 2-soros; a' külső sorbann 4—6-ſzirom, a' belsőbenn több, apró: *Mag.* tsákósok.

SOKHÍMESEK.

EGGYANYASOK.

334. KAPORNA. (*CAPPARIS*)
Tsész. 4-levelű, bőrforma: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Himsz.* hoſzſzúk: *Bogy.* kérges, 1-rekeſzű, sokmagvú, kotsános. *Tserje.*

Kápri K. (*C. spinosa*) lev. kerekdedek, kopaſzok; pálhái tövissek: kotsányi magánosok, 1-virágúk: bogyói tojásdadok. (*Kápri, Kaporna*)

335. TAKTA. (*ACTAEA.*)
Tsész. 4-levelű, lehúlló: *Bokr.* 4-ſzirmú lehúlló: *Himsz.* felyül ſzélesebbek: *Bogy.* 1-rekeſzű: *Magv.* ſél kerekek.

békabogyó T! (*A. spicata*) ſzára felálló: lev. rendetlenül háromſzor hármasok: vir. tojásdad fürtökbenn a' ſzár- és ág-hegyekenn, *fejérek:* bogy. fekete, *mérges, a' varasbékák szeretik.*

szárazbogyó T! (*A. racemosa*) lev. kétſzer-ſzárnyaltak; levélkéi bevagdalt fűréſzesek, hegyesek: fürtje igen hoſzſzú: bogy. ſzáraz bőrforma. *tsészéje igen hamar elhúll, néha nints is.*

336. GÓDIRTZ. (*CHELIDONIUM*)
Tsész. 2-levelű, lehúló: *Bokr.* 4-ſzirmú: *Tok.* hoſzſzú ſzálas betzőforma.

Tzinadónia G! (*Ch. majus*) kotsányi ernyősök: lev. ſzárnyaltak, és sokképenn bevagdalt karélyosok, alól fakók. *vir. sárga, az egész plánta sárga tejű, mérges.* (*Tzinadónia, vérehúllófű, nagy fetskefű, Gódirtz.*)

fakó G! (*Ch. Glaucium*) kotsányi 1-virágúk, lev. ſzárölelők, kikanyargatott élük; gyökérlev. félig ſzárnyason hasgattak: ſzára kopaſz.

Vir.

Vir. nagy, sárga: betzője bakaraszny, az egész plánta fakó. (sárga szarvas Mák.)

szarvas G! (*Ch. corniculatum*) kotsányi 1-virágúk: lev. mind szárnyasonn hasgattak; a' felsők kevéssé szárölelők: szára borzas: betzője durva-szőrös. *vir. sárga-veres, ránézve mák forma.* (*szarvas mák*)

kortsos G. (*Ch. hybridum*) kotsányi 1-virágúk: lev. szárnyasonn hasgattak, szálasok: szára síma: bib. 3: tokja 3-kopátsú. *vir. violaszín.*

337. MÁK. (*PAPAVER*)

Tsész. 2-levelű, nyíláskor leesik: *Bokr.* 4-szirmú: *Bib.* nagy, kerek, száratlan, a' magzatonn sekszik: *Tok.* 1-rekeszű, a' megmaradt bibe alatt lyukadozik ki.

* *Borzas Tokúk.*

tsekély M! (*P. hybridum*) szára tsekély, ágas, borzas: lev. szárnyasonn hasgattak; sallangjai szálkavégűk: ágai 1-virágúk: tokja viszszás-tojásdad, rántzos, serte-szőrös. *vir. setét veres.*

halovány M! (*P. Argemone*) szára elágazó, borzas: lev. kétszer-szárnyasonn hasgattak, borzasok: vir. a' szár és ághegyekenn, *halovány veresek:* tokja viszszás-kúpos, durva-serte-szőrös.

havasi M! (*P. alpinum*) szára 1-virágú, leveletlen, borzas: lev. kétszer-szárnyaltak: tokja tojásdad, borzas. *szirmai fejérek, tövönn sárgák.*

** *Síma Tokúk.*

Pipats M! (*P. Rhoeas*) szára földszínt álló szőrökkel borzas, sokvirágú: lev. szárnyasonn hasgattak, bevagdaltak: tokja gömbölyű. *vir. szép veres.* (*Pipats*)

bujdosó M! (*P. dubium*) szára és kivált kotsányi lesímúlt szőrösök: szára sokvirágú: lev. szárnyasonn hasgattak, bevagdaltak: tokja hoszszúdad. *szirmai veresek v. fejérek, tövönn feketék.*

kerti M! (*P. somniferum*) szára sokvirágú: lev. szárölelők, bevagdaltak: tséfzéje és tokja síma.

Az

Az egész planta kopasz. Van fejér magvú, ki nem nyíló tokú fajtája is. Vir. rendszerént veres, de sokféle színekkel 's tellyesedésekkel játszik.

338. NIMFA. (*NYMPHAEA*)

Tsész. 4-5-levelű belól színes: *Bokr.* sokszirmú: *Bib.* száratlan, kerek, lapos: *Tok,* húsosbélű, sokrekeszú. *Tőkotsányi és levélnyelei a' víz színéig nőnek: virági és levelei a' víz színénn lábbók.* (*vízi Tök.*)

vízisárga N! (*N. lutea*) lev. szívesek, épélűk, bőrformák, tsész. 5-levelű, nagy: szirmai aprók, a' tészszénél sokkal kissebbek, *sárgák.*

vízifejér N! (*N. alba*) lev. szíves-kerekdedek, épélűk, bőrformák: tsész. 4-levelű, belől fejér: szirmai sokrétűk, a' magzat' óldalából nőttek, a' tészszénél kevéssel hoszszabbak, *fejérek.*

melegvízi N! (*N. Lotus*) *a' vízifejértől abbann külömböz, hogy* levelei fogasok.

339. SZÓDOKFA. (*TILIA*)

Tsész. 5-hasáb: *Bokr.* 5-szirmú: (némely fajbann a' magzat tövéről 5-szirom forma, keskeny pikkelyek nőnek) *Tok.* gömbölyű, bőrforma, 5-rekeszű (de rendszerént tsak eggy magva nő meg 's a' többit kiszorítja), tövönn nyílik *Kotsányára a' nyelv forma murvák félig ránőnek.*

Hárs Sz! (*T. europea*) lev. szívesek, fűrészesek, alól az inak' szélly elágazásánál gyapjasok: vir. pilistelenek. (*Hársfa, Száldokfa, Szódokfa.*)

barna Sz! (*T. americana*) lev. mélyenn szívesek, élesenn fűrészesek, alól felyűl kopaszok: vir. pilisesek. *Pilisei a' hímszálakat nyílás előtt a' szirmokhoz nyomják.*

fejér Sz! (*T alba W.*) lev. mélyenn szívesek, fogasok, kikanyargatott szabásúk, alól hószin molyhosok. *vir. pilisesek.*

340. SZUHAR. (*CISTUS*)

Tsész. 5-levelű, a' két külső kissebb: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Tok*, 1-v. több-rekeſzű. *Tserje, és Fű.*

* *Tserjék, pálhátlan levelűk.*

zsálya-levelű Sz. (*C. salvifolia*) lev. tojáskerekek, ellenesek, rántzosok, alól felyűl borzasok: vir. magánosok az ágóldalokonn: kotsányi a' leveleknél hoſzſzabbak. *vir. fejér.*

hamvas Sz. (*C. incanus*) ágai gyapjasok: lev. lapitzkások, az alsóbbak tövönn öſzvenőttek, hüvelyezők. *vir. piros.*

krétai Sz. (*C. creticus*) lev. lapitzkások, rántzosok, nyelesek, érdesek: tséſzelev. kihegyzettek: kotsányi 1-virágúk. *vir. piros.*

szőke Sz. (*C. albidus*) ágai molyhosok: lev. tojáskerek-lántsások, nyeletlenek, halványok: *vir. piros.*

* *Kórósok, pálhátlan levelűk.*

ősz Sz! (*C. canus*) kórói eggy darabonn letsepűltek, leveletlenek; azutánn felállók, levelesek: lev. ellenesek, viſzſzás-tojáskerekek, felyűl fejér ſzőrösök, alól fejér molyhosok: virágernyői 2—5-virágúk: tokja tojásdad, 3-ſzegű. *vir. sárga.*

szőlőhegyi Sz. (*C. vinealis*) kórója és ágai letsepűltek: lev. hoſzſzúdadok, tompák, nyelesek, alól hamvas-molyhosok: vir, fürtösök, *sárgák.*

sziklai Sz. (*C. Oelandicus*) kórója letsepült: lev. ellenesek, hoſzſzúdadok, prémes nyelűk, alól felyűl kopaſzok: ſzirmai tsorbák, *sárgák.*

*** *Kórósok, pálhás levelűk.*

kakuk Sz. (*C. serpillifolius*) lev. hoſzſzúdadok, borzasok, barnák: tséſzéi símák. *vir. sárga, jószagú.*

enyves Sz. (*C. glutinosus*) kórója felyűl ſzőrösödő, enyves: alsó lev. ellenesek, a' felsők kerülgetők, ſzálasok: kotsányi gyapjasok, enyvesek. *vir. sárga.*

tea

tetemtőldő Sz! (*C. Helianthemum*) kórója megdűlt; ágai felállanak: lev. ellenesek, hoſzſzúdadok, ſzegettſzélűk, tompák; hol ſzőrösök, hol kopaſzok: pálhai lántsások, minden levéltövönn 2:tok. 3-ſzegű, tompa. *Vir. rendszerént sárga, de van más színű is. Hímsz. felállanak, de ha valami hozzájok ér, lefeküsznek.* (*Tetemtőldőfű*)

KÉTANYASOK.

341. BAZSÁL. (*POEONIA*)

Tsész. 5-levelű: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Bib.* 2—5, ſzáratlanok: *Tok*: 2—5, sokmagvú; magvai ſzínesek.

rózsa B! (*P. officinalis*) lev. sokſzorſzárnyaltak, kopaſzok; levélkéi karélyosok; karélyai ſzéles lántsások. *vir. setét veres. többnyire a' kertekbenn tellyes.* (*Bazsál-rózsa, Bazsa-rózsa.*)

klárizsos B. (*P. corallina W.*) lev. kétſzer hármasok; levélkéi épek, tojáskerekek, kopaſzok: tokjai kigörbültek, molyhosok. *vir. veres: lev. setét zőldek.*

törpe B. (*P. humilis*) lev. kétſzer hármasok; levélkéi 3-hasábú-sallangosok, alól ſzőrösök: tokjai felállók, ſzőrösök. *szára alatson.*

HÁROMANYASOK.

342. SARKVIRÁG. (*DELPHINIUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* 5-ſzirmú; a' felső sarkantyús: *Pilise* ſzirom forma, elől ſzájas, 2-metſzésű, hátúl sarkantyús; sarkantyúja a' felső ſziromába dugva: *Tokja* az anyák ſzáma ſzerént 1, vagy 3.

* *Eggy Tokosok.*

mezei S! (*D. consolida*) ſzára felálló, ſzéllyelágazó: lev. vékony sallangokra hasgattak; a' felsők nyeletlenek: pilise 1-tagú. *vir. kék, van tellyes is a' kertekbenn.* (*kék Sarkantyú-virág, kék Szarkaláb.*)

Aja-

Ajaja S! (*D. Ajacis*) ſzára feſálló, súgár, aligágas: vir. súgár-fűzérforma fürtbenn, a' ſzár és ághegyekenn: pilise 1-tagú. *vir. többnyire tellyes és sokféle színű a' kertekbenn. Pilise' torkábann illyen írás látszik* AIAIA.

Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores. Virg. Eclog. 3. v. 119.

** *Három Tokosok.*

hegyi S. (*D. intermedium W.*) pilise 2-tagú; ajakai két metſzésűk; metſzései tojáskerekek: lev. 3-hasábúk; hasábjai 3-metſzésűk, bevagdaltak. *vir. kék.*

magas S! (*D. elatum*) pilise 2-tagú; ajakai tojáskerekek, tsorbák, egyenetlen fogúk: lev. paizsos ſzabásúk, 3-hasábúk; hasábjai saliangosok. *vir. nagy, kék.*

féregölő S. (*D. Staphisagria*) pilise 4-tagú, a' ſzirmoknál rövidebb; sarkantyúja rövid, tompa: lev. tenyeresek. (*Turhásfű, Nathafű, Tetűölőfű.*)

343. SISAKVIRÁG. (*ACONITUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* 5-ſzirmú; a' felső nagy kámzsaforma, előre borúl; abbann két kotsányonn álló tsuklyás, sarkantyús pilis: *Tok.* 3 v. 5, betzőformák. *Merges.*

farkasölő S! (*A. Lycoctonum*) pilis-sarkantyúi pergék; ajakai tojáskerekek, tsorbák: bokr. sisakja kúpos, hoſzſzú: lev. hengeresek, ſzőröskék; karélyai 3-metſzésűk, fogasok: vir. sárgák: tokja 3. (*farkasölő-fű - répa - gyökér - bab, méregfű.*)

méregölő S. (*A. Anthora*) pilis-sarkantyúi hátratörtek, horgasok; ajakai felnyúlók, viſzſzásſzívesek: bokr. sisakja bóltos, kúpos: lev. sokhasábúk; sallangjai ſzálasok: vir. sárgák: tokja 5. (*sárga Sisakfű, szelíd Sisakfű, kuklás v. tsuklyás fű.*)

Katika S! (*A. Napellus*) pilis-sarkantyúi egyenesek, tompák; ajakai lántsások, felnyúlók, kétfogúk: bokr. sisakja domború: lev. fényesek,

sek, 5-hasábúk; sallangjai 3-metſzésűk, bevagdaltak, ſzálasok: ſzára merőnn álló, ágatlan: *vir. setét violaszínűk:* tokja 3. (*Katika répa, kék sisakfű, tetűfű.*)

sűgár S. (*A. neomontanum W.*) pilis-sarkantyúi felgörbűltek, tompák; ajakai hátragöngyölödtek, 2-fogúk: bokr. sisakja domború: lev. ötösök, fényesek; sallangjai ſzéles lántsások; apró-fogasok: kotsányi kopaſzok: *vir. violaszínűk.*

nyúláng S! (*A. tauricum W.*) *a' sűgártól abbann külömböz, hogy* sisakja tompa: levél-sallangjai ſzélesebbek, bevagdaltak: kotsányi ſzórösök.

kétszínű S. (*A. variegatum*) pilis-sarkantyúi felgörbűltek, tompák; ajakai felnyúlók, tsorbák: bokr. sisakja kúpos: lev. 3-hasábúk, fényesek: sallangjai ékformák, 3 fogúk, fogasok: fürtjénn az alsó kotsányok hoſzſzúk: ſzirmai fejérek, kékſzélűk. *lev. felyűl setét zöldek, alól fejéres zöldek.*

kutsmás S! (*A. Cammarum*) pilis-sarkantyúi felgörbűltek; ajakai lántsások, egyenesek, hegyesenn tsorbák: bokr. sisakja kúpos, felnyúló: lev. 3-hasábúk, homályosok; sallangjai hoſzſzúdad-ékformák, 3-fogúk, fogasok.

ÖTANYÁSOK.

344. TZÁMOLY. (*AQUILEGIA*)

Tsész. nints: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Pilis.* 5, ſzirom matériájúk, türök formák, sarkantyúsok; sarkantyújok a' ſzirmokonn alólér: *Tok.* 5.

enyves Tz! (*A. viscosa*) pilis-sarkantyúi begörbűltek: ſzáratskája alig leveles, eggyvirágú, enyvesſzőrös: gyökérlev. 3-hasábúk; sallangjai 3-karélyúk: ſzárlev. hármasok.

harang Tz! (*A. vulgaris*) pilis-sarkantyúi begörbűltek: gyökérlev. kétſzer-hármasok; ſzárlev. hármasok; levélkéi tojáskerekenn indúlt-3-karélyúk v. bevagdalt végúk.

ha-

havasi Tz. (*A. alpina*) pilis-sarkantyúi egyenesek, a' lántsás-hoſzſzú ſzirmoknál rövidebbek: levélkéi sokhasábúk.

345. KANDILLA. (*NIGELLA*)
Tsész. nints: *Bokr.* 5-ſzirmú: *Pilis.* 5—8 ſzirommatériájúk, kotsányosok, ajakasok, a' ſzirmokonn belöll; tövökönn mézgödrök: *Tok.* 5—10, öſzveragadtak. *Némely fajokbann a' virág alatt Level van gallér gyanánt.*

kék K! (*N. damascena*) lev. kétſzer ſzárnyaltak; levélkéi tzérnaſzálúk: virági alatt ſzárnyasonn hasgatott levél-gallér. *vir. kék.* (*Kandilla*)

szőrös K! (*N. sativa*) lev. 2-ſzer ſzárnyaltak; levélkéi tzérnaſzálúk, ſzőröskék: tokjai gömbölyűdedek, tüskések. *vir. fejér.* (*szőrös Kandilla, paraszt Bors, fekete Kömény, fekete Mák.*)

mezei K! (*N. arvensis*) lev. 2-ſzer ſzárnyaltak; levélkéi tzérnaſzálúk, kopaſzok: tok. körtvélyformák, v. viſzſzás-kúposok: anyaſz. 5—7. *vir. zöldes.* (*fekete Koriándrom, paraszt Bors*)

SOKANYÁSOK.

346. POMPAFA. (*LIRIODENDRON*)
Tsész. 3-levelű: *Bokr.* 8-9-ſzirmú, harangforma: *Gyüm.* tobozforma, leppendékes-egymást hátaló-magvakból.

tulipántos P! (*L. tulipifera*) lev. 3-karélyúk; a' közbülső karély ſzéles, tsonka, mintha el vólna belőle vágva.

347. MÁJFŰ. (*HEPATICA*)
Tsész. 3-ritkánn 4-levelű: *Bokr.* 6-ſzirmú: *Magv.* sok, kopaſzok.

nemes M! (*H. nobilis. Anemone Hepatica L.*) level. 3-karélyúk, épélűk, bőrformák, alól ſzőröſök: tőkotsányi 1-virágúk, *a' leveleknél előbb nőnek: vir. kék, a' kertekbenn sokſzínű, tellyes.* (*nemes Májfű, mogyoró allyafű.*)

348.

348. KÖKÖRTSÍN. (*ANEMONE*)
Tsész. nints: *Bokr.* 5—9-ſzirmú: *Magv.* sok, az anyaſzár rajtok megmarad, 's némellyekbenn ſzőrös fark v. tsákó formára kinő: *Szára tőkotsányforma, ágatlan. A' virág alatt levél gallér, mellyből osztán a' virág tovább nő, 's a' kotsán leszsz gallérossá. Lev. fűzöttek v. hasgattak.*

* *Galléros tőkotsányúk, tsákós magvúk, 1-virágúk.*

kiterűlt K. (*A. patens*) gyökérlev. hármasok; levélkéi sallangosok, kihegyzettek, a' középső 3-hasábú, a' két ſzélső 2-hasábú: tőkots. a' leveleknél rövidebb. *vir. sárgás fejér.*

tavaszi K. (*A. vernalis*) lev. ſzárnyasok; levélkéi 3-hasábúk, tompák, kopaſzok: vir. feláłló, *sárgás.*

leány K! (*A. Pulsatilla*) lev. kétſzer ſzárnyaltak; levélkéi sallangosok: ſzirm. egyenesek, *violaszínúk; virága a' leveleknél előbb bűvik ki.* (*leány v. szederjes v. fekete v. ló-kökörtsín.*)

mezei K! (*A. pratensis*) lev. kétſzer ſzárnyaltak; levélkéi sallangosok: ſzirmai kifordúlt hegyűk, *kivűl gyapjasok, színtelenek, belől viola-színűk.* (*kissebb leány-Kökörtsín.*)

** *Leveles szárúk, tsákós magvúk.*

havasi K! (*A. alpina*) ſzárlev. 3, tővönn öſzvenőttek, sokſzorfűzöttek; levélkéi ſzárnyasonn hasgattak, tompák: vir. fejér, *tulipán nagyságú, kivűl violaszínre hajlandó.*

petrezselyem K. (*A. apiifolia*) a' *havasitól abban külömböz, hogy* levélkéi ſzárnyasonn fogasok, hegyesek: *vir. sárga.*

*** *Leveles szárúk, tsákótlan magvúk.*

korona K! (*A. coronaria*) gyökérlev. hármasonn indúlt sokſzorfűzöttek, fogai ſzálkahegyűk: magvai gyapjasok. *vir. veres.*

kerti K! (*A. hortensis*) gyökérlev. újjasok; újjai 3-metſzésúk: ſzárlev. 3, öſzvenőttek, ſzabdaltak: magvai gyapjasok. *vir. veres.*

erdei

Levelesler szánk, csákóslaw
majonk.

erdei K! (*A. silvestris*) ſzára 2-virágú: lev. 3-hasábúk; hasábjai 3-metſzésűk, fogasok: magvai gömbölyűdedek, gyapjasok. *vir. fejér, v. zöldes piros, többnyire 5-szirmú.*

berki K! (*A. nemorosa*) ſzára 1-virágú: ſzárlev. 3, hármasok; levélkéi lántsások, 3-metſzésűk, fogasok. *vir. fejér, többnyire 6-szirmú.* (*fejérberekvirág, fejér Pipats, Szélvirág, Patátz.*)

kerek K. (*A. trifolia*) ſzára 1-virágú: ſzárlev. 3, hármasok; levélkéi tojáskerekek, fogasok. *vir. fejér.*

boglár K! (*A. ranunculoides*) ſzára 1-2-virágú: ſzárlev. 3, hármasok; levélkéi bevagdaltak, fogasok: vir. 5-6-kiterűlt ſzirmú, *sárga.*

nártzis K! (*A. narcissiflora*) vir. ernyősök, levélgallérosok: gyökérlev. bevagdalt-fogasok. *vir. fejér.*

349. BERLING. (*ATRAGENE*)

Tsesz. nints: *Bokr.* kettős; a' külső 4—6-ſzirmú, nagyobb, *tséſze gyanánt van;* a' belső sok-apró-ſzirmú: *Magv.* tsákósok.

havasi B! (*A. alpina*) ſzára kapaſzkodó: lev. kétſzerhármasok, fűréſzesek, kihegyzettek: külső ſzirm. 4, lántsások, fejérek; a' belsők kékek.

350. BÉRTSE. (*CLEMATIS*)

Tsész. nints: *Bokr.* 4-ſzirmú, ritkánn több: *Magv.* tsákósok.

* *Kapaszkodók, venyikések.*

illatos B! (*Cl. virginiana*) lev. hármasok; levélkéi ſzívesek, karélyos ſzegletesek: vir. kétlakiak, *fejérek, jószagúk. Az anyavirágnak is vagynak himjei, de porhonjok üres.*

Iszalag B! (*Cl. Vitalba*) lev. ſzárnyasok; levélkéi épek és bevagdaltak: virágzása kétkétágú-bugás. *vir. fejér.* (*Venike, Venitz, Iszalag, Szulák.*)

** *Felálló szárúk.*

szűklevelű B. (*Cl. angustifolia W.*) lev. ſzárnyasok; levélkéi keskeny-lántsások, tompák; az al-

só pár levélkék mélyenn 3-hasábúk. *virága fejér*, 6—8-szirmú.

lótorma B! (*Cl. erecta*) lev. szárnyasok; levélkéi tojáskerek-lántsások, épek: vir. felállók, *fejérek*. (*lótorma, nagy Palatzkafü, Erősfü*)

éplevelü B! (*Cl. integrifolia*) lev. épek, nyeletlenek, tojáskerek-lántsások: vir. lekonyúltak, *kékek*. (*Bértse*)

351. VIRNÁNTZ. (*THALICTRUM*)

Tsész nints: *Bokr.* 4-5-szirmú, tsekély, hamar elhúlló: *Magv.* tsákótlanok. *Virágzása Bugás v. fürtös, levelei füzöttek.*

magas V! (*Th. elatum*) szára hengerded: levélkéi tojáskerekek, szívesdedek, kevéssé 3-metszésük; bugája a' szárhegyenn, vir. felállók.

kis V! (*Th. minus*) szára kék, hamvas: levélkéi kerekdedek, 3-metszésük, bevagdaltak, verhenyes hegyük: vir konyák.

közép V! (*Th. medium*) levélkéi hosszúdad-ékformák, 3-fogúk: felső lev. épek, lántsások: vir. alig bókolók.

nagy V! (*Th. majus*) levélkéi kerekdedek v. szívesdedek, 3-metszésük, alól fakók: bugája leveles: vir. konyák.

büdös V! (*Th. foetidum K.*) szára elágazó: levélkéi szívesek, 3—5-karélyosok, tompátskák, szőkeszőrösök, enyvesek.

szüklevelü V! (*Th. angustifolium*) szára barázdás: levélkéi lántsás-szálasok, épélük, a' legfelsők tsaknem tzérnaformák.

sárga V! (*Th. flavum*) *a' szüklevelütől abbann külömböz, hogy* levélkéi szélesebbek: bugája nagy, buglyos. (*vad Virnántz*)

barna (*Th. nigricans*) szára barázdás: virági sátorozó bugábann: gyökérlevélkéi ékformák, 3-fogúk; a' szárlevélkék szálasok.

függős V! (*Th. aquilegifolium*) szara hengeres, hamvas: lev. háromszor-szárnyaltak, terepélyek; levélkéi tojáskerekek, 3-tompa-karélyúk: magvai 3-szegük, vékony szalakonn lefüggenek.

352. HÉRITS. (*ADONIS*)

Tseszéje 4-5-levelű: *Bokr.* 5—15-szirmú: *Magv.* tsákótlanok. *Lev. vékony tzérnaszálakra hasgattak.*

nyári H! (*A. aestivalis*) szára felálló, ágas: vir. a' szár és águegyekenn 6—8-szirmúk, *setét veresek:* gyümőltse tojásdad. (*kakas virág, pallagi rózsa.*)

őszi H! (*A. autumnalis*) szára 1-virágú, ágai meddők: gyümőltse hengerded: szirm. 8, kerek eresztik, *setét veresek*: *porhonjai feketék.*

langszín H. (*A. flammea*) szára borzas: szirm. 8, lántsások, hegyesek, néha 1-2 fogasok: gyümőltse hengerded.

tavaszi H! (*A. vernalis*) szára ritkaszőrös, alól elágazó, sokvirágú: vir. rövid kotsányosok, 8-nál több gyakrann 12-lántsás szirmúk, *tavasszal virágzik, virága nagy, sárga.*

lisztes H! (*A. apennina*) a' *tavasztól abbann külömböz, hogy* szára liszles-általlátszó-pontokkal hintett, felyűl elágazó: vir. gyakrann 13-szirmúk, *nyáronn virágzik: vir. sárga.*

353. SZIRONTÁK. (*RANUNCULUS*)

Minden szirom nyakánn v. tövénn belolrol eggy kis pikkely, vagy tsutsorodás, vagy lyukatska; szirmai fényesek. (Rendesenn *Tész.* 5-levelű: *Bokr.* 5-szirmú de ezeknek száma változó) *Magv.* tsákótlanok *Virági többnyire sárgák. Többnyire mérges, eggy Faj megehető.*

* *Ép vagy el nem szabdalt levelűk.*

lángos Sz! (*R. Flammula*) szára félre dűlő, ágas: lev. tojáskerek-lántsások, nyelesek. (*boglárvirág, békavirág, sömörfű.*)

terjedő Sz. (*R. reptans*) a' *lángostól abbann külömböz, hogy* szára tzérnaforma: lev. szálasok, a' kotsányonn lassanként elfogynak: vir. apróbbak.

nádi Sz! (*R. Lingva*) ſzára magas, egyenes, felyűl ágas: lev. lántsások, lesímúlt ſzőrösök, kevéssé fogasok: vir. a' ſzár- és ághegyekenn nagyok.

kotsántalan Sz! (*R. nodiflorus*) ſzára tsekély: lev. tojáskerekek, nyelesek: vir. kotsántalanok.

havasi Sz. (*R. pyrenaeus*) ſzára tzérnaforma, felálló, *tenyérnyi* 1-2-levelű, 1-2-virágú: lev. ſzálasok. *vir. fejér.*

leveletlen Sz. (*R. parnassiflorus*) ſzára ágatlan, leveletlen: gyökérlev. 2, tojásdad-kerekek, nyelesek: kotsánja a' ſzártetőnn 2—4, kétlevelű gallérral. *vir. fejér v. vereslő.*

saláta Sz! (*R. Ficaria*) ſzárai alatsonyok, *tenyérnyiek:* lev. ſzívesek, kövérek, ſzegletesek, nyelesek: kotsányi 1-virágúk: ſzirma 8—12. (*kis Fetskefű, tavaszi Saláta, Galambbegy.*)

gyilkos Sz. (*R. Thora*) ſzára kevéslevelű, 1-2-virágú: lev. yeseformák, 3-karélyos ſzabásúk, tsipkések; ſzárlev. nyeletlenek, a' legfelsők lántsások: tséſz. letüremlett, ſzínes.

paizsos Sz! (*R. scutatus K.*) ſzára magas: gyökérlev. nints; az alsó ſzárlevél kerekded, ſzárölelő: tséſz. kinyílt.

tsipkés Sz! (*R. crenatus K.*) ſzára alatsony, 1-virágú: lev. ſzíves-kerekdedek, épek, tsipkések: tséſz. felálló: ſzirmai tsipkés hegyűk. *vir. fejér.*

** *Szabdalt levelűk, fejér virágúk.*

újjas Sz! (*R. aconitifolius*) ſzára ágas: gyökérlevelei 5,- 7,- 9-hasábúk, fogasok; a' kőzépső levélkék 3 metſzésűk, kihegyzettek: a' virág alatt lévő levelek nyeletlenek, újjasok, lántsások.

patyolat Sz! (*R. plantanifolius*) *az újjastól abbann külömböz, hogy* lev. kevésbé hasábosok, tenyeresek: vir. nagyobbak.

szárnyas Sz. (*R. rutaefolius*) ſzára legtöbbſzör 1-levelű, 1-virágú, néha 3-virágú: lev. ſzárnyaltak és hármasok; levélkéi sokképenn ſzabdaltak: bokr. sokſzirmú: gyökere tsitsókás.

szik-

sziklai Sz. (*R. Seguieri*) ſzára letsepűlt, sokvirágú: lev. sokképenn ſzabdaltak: *vir. nagy.*

szívszirmú Sz! (*R. alpestris*) ſzára alatsony, 1-2-virágú: gyökérlev. ſzívesdedek, 3-hasábúk, tompák; ſzárlev. lántsások, épek: ſzirmai viſzſzás-ſzívformák.

lotsa Sz! (*R. hederaceus*) ſzára letsepűlt, vagy vízenn lábbó, gyökerező: lev. kerekded-veseformák, 3—5-karélyosok, épélűk: hímſz. 5—10.

tavaszi Sz! (*R. aquatilis*) ſzárai a' vízbenn hoſzſzann elnyűlók, ſzéllyelágazók: a' vízből kiérő lev. veseformák, 3—5-karélyúk; a' víz alatt lévők tzérnaſzálasok. *vir. közepe sárgás.*

hínáros Sz! (*R. fluviatilis*) a' *tavitól abbann külömböz, hogy* minden levelei tzérnaſzálúk, kéthasábúk.

**** Szabdalt levelűk, sárga virágúk, síma magvúk.*

kereklevelű Sz! (*R. cassubicus*) gyökérlev. hoſzſzúnyelesek, ſzíves-kerekdedek, tsipkések; ſzárlev. újjasok, fogasok: vir. a' ſzárhegyenn

változó Sz! (*R. auricomus*) a' *kereklevelűtől abbann külömböz, hogy* gyökérlev. ſzívesek v. veseformák, bevagdaltak: ſzárlev. épélűk: vir. eleinte ſzirmatlanok, azutánn 2-3-ſzirmúk, végre 5-ſzirmúk.

Torzsika Sz! (*R. sceleratus*) ſzára vaskos, felálló, ágas, leveles: gyökérlev. 3—5-karélyosok, tenyeres ſzabásúk; a' felsők 3 's több hasábúk, sallangjai ſzálasok: ſzirmai aprók: gyüm. hoſzſzúdad, sok apró magvú. (*Torzsika, Istárj, vízi méreg, lator kóldús, sebesítő fű.*)

selymes Sz! (*R. illyricus*) gyökérlev. 5-6-osok, a' ſzárronn hármasok, az ágakonn magánosok; mindlen levélkék ſzálasok, épek: tséſz. letüremlett: gyüm. tojásdad: az egéſz plánta ſzőke-selyem-ſzőrös.

villás Sz! (*R. pedatus*) gyökérlev. gerebjésenn fűzöttek; a' felsők hármasok; levélkéi épek, ſzálasok.

pompás Sz! (*R. asiaticus*) ſzára felálló, ágas, ſzőrös: lev. hármasok és kétſzer-hármasok; levél-

vélkéi 3-metszésűk, bevagdaltak. *Sokféle színekkel és tellyesedésekkel játszik a' kertekbenn.*

joges Sz! (*R. glacialis*) szára 2-3-virágú: lev. hármasok; levélkéi 3-hasábúk, szabdaltak; szárlev. nyeletlenek: tséfz. borzas.

hegyi Sz! (*R. montanus W.*) szára 1-virágú: lev. 5-karélyosok, fogasok: szárlevele nyeletlen, újjas; sallangjai szálas-lántsások, épek.

bértzi Sz! (*R. Gouani W.*) *a' hegyitől abbann külömböz, hogy* kétannyi mint az: szárlevele tenyeres, sallangjai fogasok: szára 1-virágú.

gumós Sz! (*R. bulbosus*) gyökere gömbölyű gumó: szára sokvirágú, *arasznyi*, szőrös: lev. hármasok; levélkéi bevagdaltak, a' felsők szabdaltak, mind puha-szőrösök: tséfzéje letüremlett.

borzas Sz. (*R. Philonotis W.*) szára felálló, ágas: lev 3-hasábúk, bevagdalt karélyosok, borzasok: kotsányi barazdások: tséfz. virágzás vége felé lefordúlnak: gyüm. gömbölyűded.

Boglárka Sz! (*R. repens*) szára felálló, tövönn ostorindás: lev. hármasok, 3 metszésűk, és bevagdaltak. (*Boglárka, kakastáb, hollóláb.*) *A' kertekbenn tellyes.*

sokvirágú Sz! (*R. polyanthemos*) szára felyűlágas: lev. 3-karélyosok; karélyai 3-metszésűk, bevagdalt fogasok; a' felsőknek sallangjai szálasok, épek: kotsányi barázdások: tséfz. borzas.

réti Sz! (*R. acris*) szára felálló, sokvirágú: lev. 3-hasábúk; hasábjai sallangosok; a' felsők szalasok: kotsányi hengeresek: tséfzéi szélyelnyíltak.

gyapjas Sz! (*R. lanuginosus*) szára felálló, ágas, gyapjas: lev. nagyok, 3-karélyosok; karélyai bevagdaltak, tsipkések; a' bemetszésekenn halovány fóltotskák vagynak, vaskos tapintásúk.

pitzi Sz. (*R. parvulus*) szára 1-2 virágú, alatsony, *tenyérnyi*, szőrös: lev. 3-karélyúk, bevagdaltak, a' virágoknál alig nagyobbak.

huglyos Sz! (*R. polyphyllus W.*) szára alatson, felyűl ágas: víz alatt való levelei hajszál nyelűk, szárborítók; a' fennlábbók aprók, ékformák,

3-

3-karélyúk, épek; a' vízből kiálló ágakonn lev. rövid nyelúk, hoſzſzúdadok: vir. igen aprók.

görbemagvú Sz! (*R. falcatus*) ſzára alatson, levelet-len, 1-virágú: lev. tzérnaſzálú-rojtosok: magvai sarlóforma görbék.

**** *Szabdalt levelűk, sárga virágúk, ripatsos v. tüskés magvúk.*

mezei Sz! (*R. arvensis*) ſzára felálló, ágas: gyökérlev. bokrosok, ſzálasonn sokfelé ſzabdaltak: ſzárlev. hármasok, nyelesek, ſzabdaltak: vir. aprók: magv. tüskések, nagyok.

tüskés Sz. (*R. muricatus*) ſzára letsepült: lev. ſzélesek, karélyosok, magvai tüskések.

ripatsos Sz. (*R. parviflorus*) *a' tüskéstől abbann különböz, hogy* lev. sallangosok: vir. apróbbak: magvai ripatsosok, nem tüskések.

354. TOROLYA. (*TROLLIUS*)

Tsész. nints: *Bokr.* minteggy 14-ſzirmú: *Pilis.* minteggy 9, ſzálasok, laposok, lap tzkaformák: *Tok.* sok, hoſzſzúdadok, sok magvúk.

bogláros T! (*T. europeus*) ſzára felálló, felyűl ágas: lev. ſzabdaltak, ſzárnyasonn hasgatták: vir. az ághegyekenn: ſzirm. öſzvehajolnak, *sárgák:* pilisei felényiek mint a' ſzirmok, akkorák mint a' hímek.

355. GALAMÓ. (*ISOPYRUM*)

Tsész. nints: *Bokr.* 5-ſzirmú, hamar elhúlló: *Pilis.* 5, a' ſzirmokonn belöll, kitsinyek, ſziromformák, öblösök: *Tok.* 1—3, v. sok,

füstike G. (*I. fumarioides*) ſzára alatson, alól leveletlen, felyűl ágas: lev. sokſzor fűzöttek; pálhái árformák: ſzirmai hegyesek: pilisei tsővesek, 3-metſzésűk: tok. sok.

virnántz G! (*I. thalictroides*) ſzára felyűl ágas, *araszszyi:* gyökérlev. hoſzſzú nyelesek, fűzöttek; ſzárlev. hármasok; levelkéi 3-karelyosok:

pi-

pilisei aprók, kalánformák, tövönn tsővesek: tok. 1—3. *vir. fejér.*

356. HÚNYOR. (*HELLEBORUS*)

Tsész. nints: *Bokr.* 4-5 's több szirmú: *Pilis.* sok, két ajakúk, tsövesek: *Tok.* 3, 4, 's több.

téli H. (*H. hiemalis*) szára' tetejénn eggy levél: gyökérlev. sokhasábúk; sallangjai épélűk: vir. a' levelenn úl, sárga. *szára* 1-2-*újnyi.*

fekete H! (*H. niger*) tőkotsánya levéletlen, 2-ágú; ágai legtöbbször kétkét-virágúk: gyökérlev. bőrformák; nyelei kétfelé nyílók, 's levelei a' nyílás' belső részénn úlnek. *vir. fejér.*

zöld H! (*H. viridis*) szára leveles, 2-ágú: lev. újjasok, hasgattak, fűrészesek: vir. bókolók, zőldek, 4—5-szirmúk. (*Pap-kalap, Páponya, Húnyor.*)

piros H! (*H. purpurascens K.*) *a' zöldtől abbann külömböz, hogy* lev. alól szőröskék; virági piroslók.

büdös H. (*H. foetidus*) szára ágas: vir. bugások: levélkéi egyenlőnn fűrészesek: vir. bókolók, zőldek, setét piros szélűk. (*büdös Páponya*)

357. GÓLYAHÍR. (*CALTHA*)

Tsészéje nints: *Bokr.* 5-néha több szirmú: *Pilis.* nints: *Tok.* sok, sok magvúk.

motsári G! (*C. palustris*) szára húsos, hol felálló, hol megdűl: lev. szívesek, nagyok, tsipkések, fényesek: vir. nagyok, sárgák. (*Motsárvirág, Gólyavirág, sárga Viola.*)

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
370 | 952 Gyarapodási napló szám
4139/1951.